

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : / /

Tezin Savunma Tarihi : / /

Tez Danışmanı :

Trabzon

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Makina Mühendisliği Anabilim Dalında
Pınar OLGUN tarafından hazırlanan**

BENZİN MOTORU TASARIMI İÇİN BİLGİSAYAR PROGRAMI GELİŞTİRİLMESİ

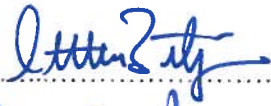
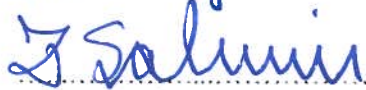

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 03 / 01 / 2020 gün ve 1835 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Atilla BİLGİN

Üye : Prof. Dr. Zehra ŞAHİN

Üye : Prof. Dr. Orhan DURGUN

Prof. Dr. Asim KADIOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında bir benzin motorunu tasarlamak için gerekli hesapların MATLAB programlama dili yardımı ile yapılması hedeflenmiştir.

MATLAB, Matrix Laboratory kelimelerinin kısaltılması ile oluşturulmuş matris tabanlı bir üst düzey programlama dilidir. Bu programlama dili ile çok karmaşık hesaplamalar çok kısa sürelerde yapılabilir, dinamik sistemler modellenabilir ve grafikler oluşturulabilir.

Diğer taraftan bir motorun tasarımı sırasında çok sayıda ve tekrarlı (iteratif) hesapların yapılması gerekmektedir. Bu tezinin amacı söz konusu hesapları bir bilgisayar programı vasıtasıyla yapmaktır. Bu amaçla MATLAB programlama dilinin grafik özellikleri de kullanılarak elde edilen sonuçların birçoğunun anında grafikleri çizilerek sonuçların görsel olarak kontrolü sağlanabilmektedir.

Tez çalışmam sırasında bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Atilla BİLGİN'e, değerli bilgileri, kaynak kitapları, geliştirdiği yöntemler ve yol gösterici notları için bu çalışmamda emeği geçen sayın Prof. Dr. Orhan DURGUN'a ve tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Pınar OLĞUN

Trabzon 2020

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Benzin Motoru Tasarımı için Bilgisayar Programı Geliştirilmesi” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Atilla BİLGİN’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, programlamayı kendim yaptığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 22/01/2020

Pınar OLĞUN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>	<u>No</u>
ÖNSÖZ	III	
TEZ ETİK BEYANNAMESİ	IV	
İÇİNDEKİLER	V	
ÖZET	VIII	
ABSTRACT	IX	
ŞEKİLLER DİZİNİ	X	
TABLolar DİZİNİ	XIII	
SEMBOLLER DİZİNİ.....	XIV	
1. GENEL BİLGİLER.....	1	
1.1. Giriş	1	
1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	2	
1.3. Literatür Taraması	2	
1.4. Benzin Motorlarının Çalışma Prensipleri	4	
2. MOTORLARIN ÖN TASARIMI VE TERMİK HESAPLAR	6	
2.1. Motorların Ön Tasarımı.....	6	
2.2. Termik Hesaplar.....	9	
2.2.1. Emme İşlemi	10	
2.2.2. Sıkıştırma İşlemi	13	
2.2.3. Yanma İşlemi	15	
2.2.4. Genişleme İşlemi.....	21	
2.2.5. Egzoz İşlemi.....	22	
2.2.6. İndikatör Diyagramı ve Motor Karakteristikleri	23	
2.2.6.1. Teorik Ortalama İndike Basınç	23	
2.2.6.2. Ortalama Efektif Basınç	24	
2.2.6.3. Mekanik Verim	25	
2.2.6.4. Efektif Verim ve Özgül Yakıt Tüketimi	25	
2.2.6.5. Motor Ana Boyutlarının Düzeltilmesi	26	
2.2.6.6. İndikatör Diyagramının Çizilmesi	27	
2.2.6.7. Motor Hız Karakteristiklerinin Çizimi	31	

3.	DİNAMİK HESAPLAR VE VOLAN TASARIMI	34
3.1.	Motor Dinamiği	34
3.2.	Dinamik Hesaplar	34
3.2.1.	Piston-Biyel-Krank Mekanizmasına Etki Edene Kuvvetler	35
3.2.2.	Piston-Biyel-Krank Mekanizmasının Kinematiği	36
3.2.3.	Piston-Biyel-Krank Mekanizmasının Dinamiği	37
3.2.4.	Pistona Etkiyen Toplam Kuvvet ve Kuvvetin Bileşenleri	38
3.2.5.	Krank Miline Etki Eden Döndürme Momenti	39
3.2.6.	Toplam Döndürme Momenti	39
3.3.	Volan Tasarımı	41
3.3.1.	Toplam Moment Eğrisi Altında Kalan Alan	41
3.3.2.	Ortalama Döndürme Momenti	42
3.3.3.	Bulunan Ortalama Momente Göre Efektif Güç Hesabı	42
3.3.4.	Volan Atalet Momentinin Hesabı	43
3.3.5.	Volana Etki Eden Kuvvetler	45
3.3.6.	Volan Kütlesinin Hesabı	46
4.	MOTORUN HAREKETLİ ELEMANLARININ TASARIMI	48
4.1.	Piston Tasarımı	48
4.1.1.	Pistonun Ampirik Yollarla Boyutlandırılması	49
4.1.2.	Piston Boyutlarının Kontrol Hesabı	53
4.1.2.1.	Piston Eteği Yağlama Kontrolü	53
4.1.2.2.	Piston Tablası Et Kalınlığı Kontrolü	54
4.1.3.	Segman Bölgesinin Mukavemet Kontrolü	58
4.1.4.	Piston Pernosunun Boyutlarının Kontrolü	62
4.1.5.	Segmanların Hesap ve Kontrolleri	65
4.2.	Biyel Tasarımı	67
4.2.1.	Biyelin Ampirik Yollarla Boyutlandırılması	68
4.2.2.	Biyel Boyutlarının Hesabı ve Kontrolü	70
4.2.3.	Biyel Şaftı Hesabı	74
4.2.3.1.	Biyel Şaftında Burkulma Kontrolü	75
4.2.3.2.	Biyel Şaftında Salınım Nedeniyle Eğilme Kontrolü	76
4.2.4.	Biyel Büyükbaşı	76

4.2.5.	Mukavemet Kontrolleri	77
4.3.	Krank Mili Tasarımı	79
4.3.1.	Krank Milinin Ampirik Yollarla Boyutlandırılması	81
4.3.2.	Krank Milinin Mukavemet Hesapları	83
4.3.2.1.	ÜÖN’de Maximum Gaz Basıncının Etkidiği Durum	83
4.3.2.2.	Maximum Teğetsel Kuvvetin Etki Ettiği Durum	86
4.3.3.	Ana Yatak Konstrüksiyonu ve Yaklaşık Hesabı	90
4.3.4.	Karşı Ağırlıkta Denge Kontrolü	91
5.	SUPAP VE KONTROL MEKANİZMALARI TASARIMI	94
5.1.	Supap Hesabı	94
5.1.1.	Emme Kanalının ve Supap Boyutlarının Belirlenmesi	94
5.1.2.	Egzoz Kanalının ve Supap Boyutlarının Belirlenmesi	97
5.2.	Kam Profilinin Belirlenmesi	100
5.2.1.	Emme Kam Profilinin Belirlenmesi	101
5.2.1.1.	Emme Supabı Supap Kalkma Miktarı, Hız ve Supap İvmesinin Hesabı	104
5.2.2.	Egzoz Kam Profilinin Belirlenmesi	105
5.2.2.1.	Egzoz Supabı Supap Kalkma Miktarı, Hız ve Supap İvmesinin Hesabı.....	108
5.3.	Supap Yayı Hesabı	111
6.	MOTOR DONANIMLARI TASARIMI	116
6.1.	Soğutma Donanımı	116
6.2.	Yağlama Donanımı	117
6.3.	Turboşarj Donanımı	120
7.	GÖVDE TASARIMI	122
7.1.	Motor Gövdesi Et Kalınlığı	122
7.2.	Soğutma Kanalları Boyutlandırılması	123
8.	BULGULAR VE TARTIŞMA	126
9.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	199
10.	KAYNAKLAR	201
11.	EKLER	202

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

BENZİN MOTORU TASARIMI İÇİN BİLGİSAYAR PROGRAMI GELİŞTİRİLMESİ

Pınar OLGUN

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Makine Mühendisliği Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Atilla BİLGİN
2020, 201 Sayfa, 4 Ek Sayfa

Bu çalışmada benzin motorlarının tasarım hesapları MATLAB programlama dili yardımı ile yapılmıştır. Motor tasarımı çok karmaşık hesapları gerektirdiğinden ve motorlar yaklaşık 130-140 yıllık bir geçmişe sahip olduğundan, tasarım geçmişten gelen benzer motorların tasarımları ile ilgili birikimlerin kullanılmasına dayalı ampirik bir hesap yöntemine dayanmaktadır. Tasarım hesapları çok sayıda ampirik formül ve seçilmesi gereken katsayılar içerdiğinden, bu işlemlerin bir bilgisayar programı ile daha kolay ve hızlı yapılabileceği fikri bu tez çalışmasının yapılmasında etken olmuştur. Çalışmanın esası Prof. Dr. Orhan DURGUN tarafından geliştirilen ve KTÜ Mühendislik Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü Otomotiv Anabilim Dalında çalışmakta iken Lisans ve Yüksek Lisans derslerinde kullanılan “Motor Elemanları Tasarımı” dersine dayanmaktadır.

Program genel olarak iteratif bir yaklaşıma sahiptir. Program oluşturulduğunda tasarımı yapılması istenen motorun nasıl bir motor olması istendiği (ekonomik orta sınıf veya yüksek performanslı güçlü vb. gibi) dikkate alınarak ilk olarak karşımıza çıkan ekrana motorun devir sayısı (d/dk cinsinden), gücü (kW cinsinden) ve sıkıştırma oranı bilgileri girilir. Programın gerekli hesaplamaları yapması ve grafikleri çizdirmesi beklenir. Yapılan hesaplamalar sonucu bazı değerler benzer motorların standart değer aralıklarında çıkmadığında program uyarı verir ve gerekli düzenlemelerin yapılmasını ister. Yapılan düzenlemeler sonucu program yeniden oluşturularak istenilen değerler ve yeni grafikler elde edilir. Her konu başlığının kendi sonuçları ‘.txt’ olarak ayrı bir metin belgesine kaydedilir.

Anahtar kelimeler: MATLAB, Benzin motorları, Motor tasarımı, MATLAB ile motor tasarımı, Volan, Piston, Biyel, Krank mili , Supap ve kumanda mekanizmaları, Motor donanımları, Gövde tasarımı

Master Thesis

ABSTRACT

DEVELOPMENT of COMPUTER PROGRAM for SI ENGINE DESIGN

Pınar OLGÜN

Karadeniz Technical University
Institute of Natural Sciences
Mechanical Engineering Graduate Program
Supervisor: Assoc. Prof. Atilla BİLGİN
2020, 201 Pages, 4 Appendix

In this study, calculations of gasoline engines were made with the help of MATLAB programming language. Since engine design requires very complex calculations and the motors have a history of about 130-140 years, the design is based on an empirical calculation method based on the use of knowledge of the design of similar engines from the past. Since the design calculations contain a large number of empirical formulas and coefficients to be selected, the idea that these operations can be performed more easily and quickly with a computer program has been effective in this thesis. The essence of the study is based on “Engine Elements Design” course prepared by Prof. Dr. Orhan DURGUN in the Automotive Engineering Department of KTU Faculty of Engineering, Department of Mechanical Engineering.

The program generally has an iterative approach. When the program is run, the engine is designed (such as economic middle class or high performance power etc.) the engine speed (in rpm), power (in kW) and compression ratio information is entered. The program is expected to make the necessary calculations and draw graphs. As a result of the calculations, if some values do not appear in the standard value ranges of similar motors, the program gives a warning and requests the necessary arrangements to be made. As a result of the adjustments made, the program is run again and the desired values and new graphs are obtained. Each topic's own results are saved in a separate text document ‘.txt’. Instead of running the MATLAB program, these ‘.txt’ documents can be used each time to see the values.

Key Words : MATLAB, Gasoline engines, Engine design, Engine desing with MATLAB, Flywheel, Piston, Connecting rod, Crankshaft, Valve and control mechanizim, Engine equipment, Shell

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Enjeksiyonlu bir benzin motorunun çalışma prensibi	5
Şekil 2. ADM için ana boyutların ön hesabının MATLAB programının bir kısmı	9
Şekil 3. ADM için emme işleminin MATLAB programının bir kısmı	13
Şekil 4. ADM için sıkıştırma işleminin MATLAB programının bir kısmı	14
Şekil 5. ADM için yanma işleminin MATLAB programının bir kısmı.....	21
Şekil 6. ADM için genişleme işleminin MATLAB programının bir kısmı	22
Şekil 7. ADM için yanma işleminin MATLAB programının bir kısmı	23
Şekil 8. İndikatör diyagramı	30
Şekil 9. Motor Karakteristiklerinin Sembolik Olarak Gösterimi.....	33
Şekil 10. Krank mekanizmasına yanma sonunda etki eden kuvvetler.....	35
Şekil 11. Toplam Döndürme Momenti	40
Şekil 12. ADM için dinamik hesapların MATLAB programının bir kısmı	40
Şekil 13. Toplam moment eğrisi altında kalan alanlar	41
Şekil 14. Ortalama döndürme momenti için gerekli alanlar	43
Şekil 15. ADM için volanın MATLAB programının bir kısmı	47
Şekil 16. Piston kesitleri ve boyutları	49
Şekil 17. Piston tablasına etki eden kuvvetler	55
Şekil 18. Piston tablası et kalınlığı kontrolü.....	58
Şekil 19. Pistonun kesit görüntüsü.....	59
Şekil 20. Perno boyutları.....	62
Şekil 21. ADM için pistonun MATLAB programının bir kısmı	67
Şekil 22. Biyelin kesit görüntüsü.....	68
Şekil 23. Biyel küçükbaşın etkiyen kuvvetler	72
Şekil 24. ADM için biyelin MATLAB programının bir kısmı	79
Şekil 25. Krank mili	80
Şekil 26. Krank mili görünüşleri	80
Şekil 27. Krank mili ana boyutları.....	82
Şekil 28. Max. gaz basıncının etkidiği Durum	83
Şekil 29. ADM için krank milinin MATLAB programının bir kısmı	93

Şekil 30. Kam profili görünüşü	100
Şekil 31. Emme kam profili	101
Şekil 32. Emme kam ölçüleri.....	102
Şekil 33. Egzoz kam profili	105
Şekil 34. Egzoz kam ölçüleri.....	107
Şekil 35. Supap yayları indirgenmiş diyagramı.....	111
Şekil 36. ADM için supap ve kontrol mekanizması MATLAB programının bir kısmı	115
Şekil 37. Turboşarj Donanımı	120
Şekil 38. ADM için motor donanımları tasarımı MATLAB programının bir kısmı	121
Şekil 39. ADM için motor gövde tasarımı MATLAB programının bir kısmı	125
Şekil 40. Hyundai Tucson D.E.M ve A.D.M için özellikler tablosu	126
Şekil 41. İndikatör diyagramı	133
Şekil 42. Özgül yakıt tüketimi ve efektif verim	135
Şekil 43. Toplam döndürme momenti.....	139
Şekil 44. Emme supabının kam tarafındaki kalkma miktarının değişimi	153
Şekil 45. Emme supabı kalkma miktarının KMA ile değişimi	153
Şekil 46. Emme supabı hızının KMA ile değişimi	154
Şekil 47. Emme supabı ivmesinin KMA ile değişimi.....	154
Şekil 48. Egzoz supabının kam tarafındaki kalkma miktarının değişimi	157
Şekil 49. Egzoz supabının kalkma miktarının KMA ile değişimi	157
Şekil 50. Egzoz supabı hızının KMA ile değişimi	158
Şekil 51. Egzoz supabı ivmesinin KMA ile değişimi	158
Şekil 52. Döndürme momenti-güç eğrisi	162
Şekil 53. MATLAB sonucu motorun Md-Ne grafiği	162
Şekil 54. Taşıtın indikatör diyagramı.....	170
Şekil 55. Özgül yakıt tüketimi/efektif verim grafiği.....	171
Şekil 56. Döndürme momenti.....	175
Şekil 57. Emme supabının kam tarafı supap kalma miktarının değişimi.....	189
Şekil 58. Emme supabının supap kalkma miktarının KMA ile değişimi.....	189
Şekil 59. Emme supabın hızının KMA ile değişimi	190
Şekil 60. Emme supabının ivmesinin KMA ile değişimi.....	190
Şekil 61. Egzoz supabının kam tarafı supap kalma miktarının değişimi	193

Şekil 62. Egzoz supabının supap kalma miktarının KMA ile değişimi.....	193
Şekil 63. Egzoz supabının hızının KMA ile değişimi.....	194
Şekil 64. Egzoz supabının ivmesinin KMA ile değişimi	194
Şekil 65. Hyundai Tucson 1.6 GDI, 97 kW taşıtın karakteristik eğrileri.....	198
Şekil 66. MATLAB sonucu efektif g¼¼/d¼¼nd¼¼rme momenti grafiği.....	198

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Bazı Gazların lineer özgül ısı değişimindeki A ve B katsayıları	19
Tablo 2. Örnek 1 için dinamik hesap sonuçları	137
Tablo 3. Örnek 1 için KMA'ya göre dinamik kuvvetlerin değişimi	138
Tablo 4. Örnek 1 için döndürme momenti tablosu	139
Tablo 5. Örnek 1 için emme supabı tablosu	152
Tablo 6. Örnek 1 için egzoz supabı tablosu	156
Tablo 7. Örnek 2 için dinamik hesap sonuçları	173
Tablo 8. Örnek 2 için KMA'ya göre dinamik kuvvetlerin değişimi	174
Tablo 9. Örnek 2 için döndürme momenti tablosu	175
Tablo 10. Örnek 2 için emme supabı tablosu	188
Tablo 11. Örnek 2 için egzoz supabı tablosu	192

SEMBOLLER DİZİNİ

- a : İvme (m/s^2)
- A: Krank mili karşı ağırlık kolunun toplam uzunluğu (mm)
- A_k : Emme kanalı kesit alanı (m^2)
- a_s : Biyel şaftının kalınlığı (mm)
- A_p : Piston tablasının yüzey alanı (m^2)
- a_p : Pistonun ivmesi (m/s^2)
- a' : Egzoz kapanma gecikmesi ($^{\circ}KMA$)
- a'' : Emme kapanma gecikmesi ($^{\circ}KMA$)
- B: Krank kollarının genişliği (mm)
- b: Biyel genişliği (mm)
- b_s : Biyel şaftının genişliği (mm)
- b_e : Özgül yakıt tüketimi (kgY/kWh)
- $b_{e,x}$: Özgül yakıt tüketiminin devir sayısı ile değişimi
- b' : Egzoz açılma avansı ($^{\circ}KMA$)
- b_1 : Perno yuvası aralığı (mm)
- c_c : Biyelin bağlama cıvataları aralığı
- c' : Ateşleme avansı ($^{\circ}KMA$)
- c' : Karbonun mol ağırlığı (kg C)
- d: Biyel küçükbaşı iç çapı (mm)
- d_{civ} : Biyel bağlama cıvataları çapı (mm)
- D: Silindir çapı (mm)
- D_0 : Perno yuvası dış çapı (mm)
- D_k : Piston çapı (mm)
- d_k : Krank muylusu çapı (mm)
- d_k : Krank muylusu çapı (mm)
- d_{kb} : Biyel küçükbaşı dış çapı (mm)
- $d_{yağ}$: Yağ delikleri çapı (mm)
- D_1 : Yay çapı (mm)
- D_1 : Perno dış çapı (mm)

D_2 : Perno iç çapı (mm)
 $\Delta D_{\max}$: Pernonun maksimum çap değişikliği (mm)
E: Elastisite modülü (MPa)
 F_b : Basma kuvveti (N)
 $F_ç$: Çekme kuvveti (mm)
 F_g : Gaz Kuvveti (N)
 F_i : Eylemsizlik Kuvveti (N)
 F_k : Asılı yataklara etkiyen kuvvet (N)
 F_p : Pistona etki eden toplam kuvvet (N)
 G_k : Krank milin yaklaşık ağırlığı (N)
H: Strok uzunluğu (mm)
h: Supap kalkma miktarı (mm)
 h_k : Kam tarafındaki kalkma miktarı (mm)
H/D: Strok-çap oranı
 $h_{\min}$: Min. Hava Miktarı (kgH/kgY)
 $h_ş$: Şaftın yüksekliği (mm)
 H_u : Yakıtın alt ısı değeri (MJ/kg)
 ΔH_u : Eksik yanmadan meydana gelen ısı kaybı (MJ/kg)
 H'_u : Yararlanılan ısı miktarı (MJ/kg)
 h_1 : İlk segmanın tabladan uzaklığı
 h_2 : Son segmanın tabladan uzaklığı (mm)
 h'_1 : İki segman arasındaki mesafe (mm)
 h^* : Piston tablası optimum et kalınlığı (mm)
 h' : Hidrojenin mol ağırlığı (kg H/kg Y)
 I_{motor} : Motorun atalet momenti
 I_{top} : Toplam atalet momenti
 I_{volan} : Volanın atalet momenti
i: Sarım sayısı
K: Biyel doğrultusundaki kuvvet (N)
 L_b : Piston boyu (mm)
L: Perno boyu (mm)
 L_1, L_2 : Külbütör kol uzunlukları (mm)

l_b : Biyel boyu (mm)
 l_e : Piston etek boyu (mm)
 l_k : Piston kafası boyu (mm)
 l_m : Ana yatak muylusu genişliği (mm)
 m_b : Biyelin kütlesi (kg)
 $(m_b)_A$: Biyelin A noktasına indirgenmiş kütlesi (kg)
 $(m_b)_B$: Biyelin B noktasına indirgenmiş kütlesi (kg)
 m'_b : Biyel küçükbaşına indirgenmiş kütleler toplamı (kg)
 m_{den} : Karşı ağırlıkta dengelenmesi gereken krank yarıçapına indirgenmiş kütle (kg)
 m_g : Karşı ağırlık kütlesi (kg)
 m_i : Gidip gelme hareketi yapan toplam kütle (kg)
 m_{kol} : Kısa krank kolunun dengelenmemiş kütlesi (kg)
 m_{kr} : Krank milinin kütlesi (kg)
 m_m : Krank muylusunun kütlesi (kg)
 m_r : Krank mili ve biyelin B noktasına indirgenmiş kütlesi (kg)
 m_s : Strok ölçeği
 m_p : Basınç ölçeği
 m_p : Pistonun kütlesi (kg)
 m_{perno} : Pernonun kütlesi (kg)
 M_1 : Taze dolgu miktarı (kmol/kg)
 M_d : Döndürme momenti (Nm)
 $M_{d,top}$: Toplam döndürme momenti (Nm)
 $M_{d,x}$: Döndürme momentinin devir sayısı ile değişimi
 M_e : Eğilme momenti (Nm)
 n : Devir sayısı (d/dk)
 n_1 : Sıkıştırma politrop üssü
 n_2 : Genişleme politrop üssü
 N_e : Efektif motor gücü (kW)
 $N_{e,x}$: Efektif gücün devir sayısı ile değişimi
 $N_e/(z * V_h)$: Özgül Güç (kW/L)
 $n_{yağ}$: Yağ delikleri sayısı
 P : Turboşarj kullanımlı motor değeri

PL: Turboşarj sisteminin motordan çaldığı güç
PR: Turboşarj için basınç oranı
 P_0 : Çevre basıncı (MPa)
 P_a : Emme sonu basıncı (MPa)
 P_b : Genişleme sonu basıncı (MPa)
 P_c : Sıkıştırma sonu basıncı (MPa)
 P'_c : Taze dolgunun basıncı (MPa)
 P''_c : Taze dolgunun gerçek basıncı (MPa)
 P_{me} : Ortalama efektif basınç (MPa)
 P_{mi} : Ortalama indike basınç (MPa)
 P'_{mi} : Düzeltilmiş ortalama indike basınç (MPa)
 $P_{mi,t}$: Teorik ortalama indike basınç (MPa)
 $P_{m,m}$: Mekanik kayıplar ortalama basıncı (MPa)
 $P'_{m,m}$: Düzeltilmiş mekanik kayıplar ortalama basıncı (MPa)
 $P_{ön}$: Yaya verilen ön yükleme (N)
 P_r : Artık egzoz gazları basıncı (MPa)
 P_{yay} : Yay kuvveti (N)
 P_z : Yanma sonu basıncı (MPa)
 $P_{z,g}$: Yanma sonu gerçek basıncı (MPa)
 P_x : Sıkıştırma süresince basınçlar (MPa)
 P'_x : Genişleme süresince basınçlar (MPa)
 ΔP_a : Basınç düşüşü (MPa)
 r_c : Kam yarıçapı (mm)
R: İdeal gaz sabiti (J/kmol)
S: Pistonun aldığı yol (mm)
S: Biyel alt kapağı et kalınlığı (mm)
 T_0 : Çevre sıcaklığı (K)
 T_a : Emme sonu sıcaklığı (K)
 T_b : Genişleme sonu sıcaklığı (K)
 T_c : Sıkıştırma sonu sıcaklığı (K)
 T'_c : Taze dolgunun sıcaklığı (K)
 t_{egzoz} : Egzoz supabının açık kaldığı süre (s)

t_{emme} : Emme supabının açık kaldığı süre (s)
 T_r : Artık egzoz gazı sıcaklığı (K)
 T_{segman} : Segman sıcaklığı (K)
 $T_{silindir}$: Silindir sıcaklığı (K)
 T_z : Yanma sonu sıcaklığı (K)
 ΔT : Taze dolgunun ön ısınması (K)
 V : Pistonun hızı (m/s)
 V_g : Gaz hızı (m/s)
 V_h : Strok hacmi (L)
 V_m : Emme kanalının en dar kesitindeki ortalama hız (m/s)
 $V_{p,m}$: Ortalama piston hızı (m/s)
 z : Silindir sayısı
 Q : Silindir eksenine dik doğrultudaki kuvvet (N)
 q_b : Biyel küçükbaşı içinde oluşacak basınç (MPa)
 q_p : Perno yuvasındaki ortalama basınç (MPa)
 W_{if} : İş Fazlalığı (mm^2)
 W_1, W_2 : Krank mili eğilme mukavemet momenti (mm^3)
 W'_1, W'_2 : Krank mili burulma mukavemet momenti (mm^3)
 W''_1 : Ana yatak muylusu mukavemet momenti (mm^3)
 W''_2 : Krank muylusu mukavemet momenti (mm^3)
 x_G : Karşı ağırlık merkezi (mm)
 α : Hava Fazlalık katsayısı
 $\alpha_{burç}$: Burcun uzaman katsayısı 1/K
 α_{biyel} : Biyelin uzama katsayısı 1/K
 α_1 : Emme açılma avansı
 α_2 : Emme kapanma gecikmesi
 α_3 : Egzoz açılma avansı
 α_4 : Egzoz kapanma gecikmesi
 $\beta^2 + \xi$: Toplam kayıp katsayısı
 γ_r : Artık egzoz gazları katsayısı
 Δ : Soğuk motorda segman uçları arasındaki boşluk (mm)
 Δ_1 : Sıcak motorda segman uçları arasındaki boşluk (mm)

- Δ_2 : Genleşme farkı (mm)
- δ : Art genişleme oranı
- δ_1 : Piston-biyel burcu et kalınlığı (mm)
- δ_2 : Krank-biyel yatak zarfı kalınlığı (mm)
- ε : Sıkıştırma oranı
- ξ_z : Isıdan yararlanma verimi
- η_e : Efektif verim
- $\eta_{e,x}$: Efektif verimin devir sayısıyla değışimi
- η_m : Mekanik verim
- η'_v : Düzeltilmiş mekanik verim
- η_v : Volümetrik verim
- $\eta_{v,x}$: Volümetrik verimin devir sayısıyla değışimi
- λ : Narinlik derecesi
- μ_y : Benzinin mol kütleşi (kg/kmol)
- μ : Molekölsele değışim oranı
- ρ : Ön genişleme oranı
- ρ : Malzeme yoğunluğu (kg/m³)
- ρ' : Toplam tabla kalınlığı (mm)
- σ_b : Basma gerilmesi (MPa)
- $\sigma_ç$: Çekme gerilmesi (MPa)
- σ_e : Eğilme gerilmesi (MPa)
- σ_t : Termik gerilme (MPa)
- σ_{top} : Toplam gerilme (MPa)
- σ_1 : Ana yatak muylusunun eğilme gerilmesi (MPa)
- σ_2 : Krank kolunun eğilme gerilmesi (MPa)
- σ_3 : Krank kolunun basma gerilmesi (MPa)
- σ_4 : Döndürme momentinden oluşan eğilme gerilmesi (geniş taraf) (MPa)
- σ_5 : Krank muylusunun eğilme gerilmesi (MPa)
- σ_6 : Diğer silindirlere gelen momentlerin oluşturduğu gerilme (MPa)
- σ_7 : Maksimum teğetsel kuvvetin krank muylusunda oluşturduğu gerilme (MPa)
- σ_8 : Radyal kuvvetin krank muylusunda oluşturduğu eğilme gerilmesi (MPa)
- τ : Kayma gerilmesi (MPa)

- τ_1 : Ana yatak muylusunun burulma gerilmesi (MPa)
- τ_2 : Krank muylusunda döndürme momentinden kaynaklanan burulma gerilmesi (MPa)
- τ_4 : Krank muylusunda maksimum teğetsel kuvvetin oluşturduğu burulma gerilmesi(MPa)
- τ_5 : Diğer silindirlerden krank muylusuna gelen momentlerin oluşturduğu burulma gerilmesi (MPa)
- $\Delta\varphi_1$: Tutuşma gecikmesi
- $\Delta\varphi_2$: Maksimum basıncın ÜÖN'den sonra oluşacağı açı
- φ_{ed} : Ek doldura katsayısı
- φ_i : Yuvarlatma katsayısı
- φ_s : Süpürme katsayısı
- $\varphi_{1,max}$: Birinci bölge açıları
- $\varphi_{2,max}$: İkinci bölge açıları
- ω : Krank milinin açısal hızı (rad/s)
- ω_{kam} :Kam milinin açısal hızı (rad/s)
- ω_n : Yayıların doğal frekansı (rad/s)
- $2\varphi_{egzoz}$: Egzoz kam açısı
- $2\varphi_{emme}$: Emme kam açısı

KISALTMALAR

AÖN : Alt ölü nokta

ADM : Aşırı doldurmalı motor

DEM : Doğal emişli motor

ÜÖN : Üst ölü nokta

1. GENEL BİLGİLER

Bu tez çalışmasında içten yanmalı benzin motorunun başlangıçtan itibaren günümüze kadar tarihsel gelişiminden kısaca bahsedilecek, benzin motorunun tanıtımı yapılacak, MATLAB programlama dilinden bahsedilecek ve MATLAB programlama dili yardımı ile motor tasarımı yapılacaktır. Bir benzin motorunu tasarlamak için gerekli bütün hesaplamalar bir MATLAB programına aktarılacaktır. İstenen değerler değiştirildiğinde program yeni değerleri hesaplayacak ve '.txt' dosyası olarak bir metin belgesine kaydedecektir.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında temelde Prof. Dr. Orhan Durgun'un çalışmalarından ve ders notlarından, Arifoğlu [1], Durgun [2], [3], Ferguson [4], Çengel [5], gibi kaynaklardan yararlanılmıştır.

1.1. Giriş

Motorlar, kullanılan yakıtların makine içerisinde yakılması sonucu açığa çıkan ısı enerjisini mekanik parçalar yardımıyla mekanik enerjiye dönüştüren ısı makinalardır [2]. Yakıtın motorun içerisinde yakılması sonucu elde edilen enerjinin krank-biyel mekanizması yardımıyla mekanik enerjiye çeviren motorlara 'İçten Yanmalı Motorlar' denir.

Benzin motorları buji ateşlemeli içten yanmalı motorlardır. Emme stroğu süresince yanma odasına gönderilen yakıt-hava karışımının sıcaklığı ve basıncı sıkıştırma stroğunda gittikçe artar. Daha sonra sıcaklığı ve basıncı yükselen yakıt-hava karışımı ÜÖN civarında bujiler yardımıyla ateşlenerek hızla yakılır. Bu nedenle benzin motoru çevrimleri, yanma işleminin (çevrime ısı girişinin) sabit hacimde olduğunun varsayıldığı Otto çevrimine benzetilir. Yanan yakıt-hava karışımının artan sıcaklığının ve basıncının etkisiyle silindir içerisindeki piston hızlıca aşağıya doğru itilir ve bu aşamada taşıtı hareket ettirmek için gerekli olan hareket gücü elde edilir. Bütün bu aşamalar ve hareket gücünü elde etmek için gerekli olan volan, piston, biyel, krank mili, supap ve kumanda mekanizmaları ile motor donanımları ve gövde tasarımı MATLAB programı yardımı ile bir kodlama programına dökülmüştür.

MATLAB, Matrix Laboratory kelimelerinin kısaltılmasıyla oluşturulmuş, matrix tabanlı teknik bir programlama dilidir. MATLAB ile çok karmaşık matematik hesaplamalarını çok kısa sürede yaparak zaman ve emek tasarrufu sağlamaktadır [1]

1.2. Amaç ve Kapsam

Bu tez kapsamında doğal emişli ve aşırı doldurmalı modern bir buji ateşlemeli içten yanmalı motorun tasarlanması amaçlanmaktadır. Tasarımı yapılması istenen benzin motorunun nominal devir sayısı, nominal gücü, silindir sayısı ve sıkıştırma oranı gibi temel özelliklerinin seçilmesi durumunda motorun başta ana boyutları olmak üzere diğer ana elemanlarının tasarlanması ve termik ve mekanik kontrollerinin yapılması geliştirilen bilgisayar programı ile yapılacaktır. Bu amaç için MATLAB gibi bir üst düzey programlama dilinin kullanılması düşünülmüştür. MATLAB programı koşturulduğunda ekrana çıkacak olan sekmelere devir sayısı (d/dk cinsinden), motor gücü (kW cinsinden), silindir sayısı ve sıkıştırma oranı girilerek gerekli hesaplamaların yapılması ve grafiklerin çizdirilmesi sağlanacaktır. Hesaplanan bir değer benzer motorlardaki uygun aralıklarda çıkmaz ise program uyarı verip gerekli düzenlemelerin yapılmasını isteyecektir. Bütün hesaplamalar metin belgesi olarak ayrıca kaydedilecektir. Böylece çok kısa bir zaman zarfında benzinli bir motorun tasarımı yapılacak, tasarım sonucu elde edilen grafikler (motor karakteristikleri, indikatör diyagramı vb.) çizdirilecektir.

1.3. Literatür Taraması

İçten yanmalı motorların tarihçesi, çalışma mantığındaki benzerlikten dolayı 17. yüzyılın sonuna doğru icat edilen ateşli silahların özellikle topun icadına dayandırılabilir. İcat edilen topta, motor silindiri yerine namlu, piston yerine mermi ve yakıt yerine barut karşılık getirilebilir [2].

1673 yılında içten yanmalı motorlar üzerine yapılan ilk deneysel çalışmalarda Christiaan Huygens yakıt olarak barutu kullanılmış ve icadına 'barut makine' adını vermiştir. Ancak barutun patlamalı yanması, yanmanın kontrol edilememesi, bir sonraki çevrim için yakıt temininin zor olması nedeniyle bu motorun gelişimi durmuştur [6]. Uygun yakıtın keşfedilememesinden dolayı içten yanmalı motorların pratik

uygulamalardaki kullanımını 1860 yılına kadar gerçekleştirememiştir. 1859 yılında A.B.D.'nin Pensilvanya eyaletinde ilk petrol kuyusunun açılmasıyla ve 1888 yılında John B. Dunlop'un havalı taşıt lastiğini icadıyla içten yanmalı motorların gelişiminin önü hızla açılmıştır [2].

1759 yılında Henry Wood çalışma akışkanı olarak su buharı yerine hava kullanmış ve 'sıcak hava motorlarının' gelişimi başlamıştır. Bilim insanlarının sıcak hava motorlarına yönelmesi içten yanmalı motorların gelişiminin durmasının bir diğer sebebidir. Sıcak hava motorlarının yükseliş döneminde bazı bilim adamları içten yanmalı motorlar üzerindeki çalışmalarına devam etmiş ve önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1791 yılında John BARBER gaz türbinin patentini almıştır. 1794 yılında Robert Street ilk kez hava-gaz karışımını yakıt olarak kullanarak pistonlu bir içten yanmalı motorun patenti almıştır. 1801 yılında Philippe Lebon kömürden elde edilen gaz yakıtla çalışan bir motorun patentini almıştır. 1806 yılında NIEPCE kardeşler toz kömürle çalışan, 1820 yılında Villiam Cecil hidrojenle çalışan motorlar geliştirmişlerdir [6]. Bu arada dünyanın farklı yerlerinde birçok bilim adamı araştırmalarına devam etmiş ve birçok motor geliştirmişlerdir. Fakat içten yanmalı pistonlu motorların asıl doğuşu 1854 yılında Eugenio Barsanti ve Felice Matteucci'nin aldıkları patentle başlamıştır. 1860 yılında J.J. Lenoir gaz makinası yapmıştır ancak karışım sıkıştırılmadığı için verimi % 5' i geçememiştir. Önemli bir gelişme 1867 yılında Nicolas August Otto'nun yaptığı uçan (serbest) pistonlu içten yanmalı motorda görülmüştür. Bu motorun genişleme oranı oldukça büyüktü ve verim %10'dan fazla olabiliyordu. Daha sonra Otto'nun yaptığı çalışmalarla bu motor dört zamanlı pistonlu motora evrilmiştir ve verim %10-12 arasında değişmiştir [2]. Petrol kuyusunun açılmasıyla 1883 yılında Gottlieb Daimler sıvı yakıtları kullanmaya yönelmiş ve 800d/dk'da çalışan motor geliştirmiştir. 1885 yılında Karl Benz, Daimlerin motoruna kendi icadı olan elektrikli ateşleme donanımı ekleyerek 3 tekerlekli bir arabada Otto motorunu kullanarak önemli bir gelişmeye imza atmıştır [2]. 1893 yılında Diesel, adyabatik olarak yüksek oranda sıkıştırılmış havanın içine kendi kendine tutuşabilen sıvı yakıtı püskürterek yanmayı sağlayan bir motor geliştirerek patentini almıştır. 1897 yılında ticari değeri olan ilk dizel motoru imal edilmiştir. İlerleyen yıllarda diğer bilim insanlarının da katkılarıyla Otto ve Diesel motorları geliştirilerek günümüzdeki halini almıştır.

Teknolojinin gelişmesiyle ve bilgisayar programlarının kullanımının artmasıyla birlikte her alanda olduğu gibi içten yanmalı motorlar alanında da nümerik çalışmalar artmıştır. Bilgisayar programlarıyla birlikte motorların yapısal veya kimyasal analizleri ve

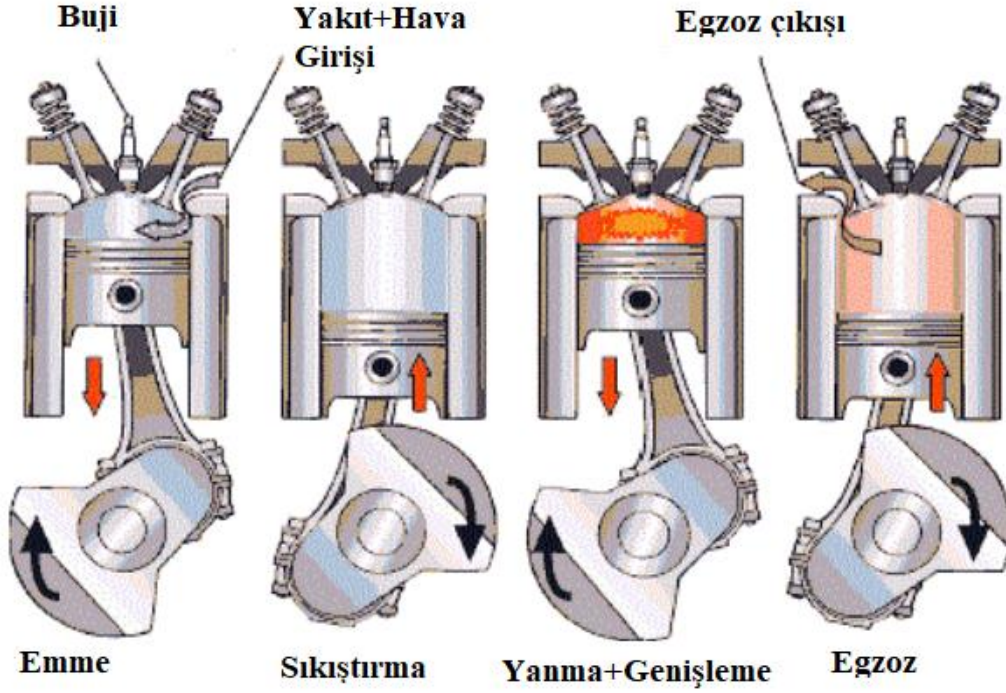

tasarımları ile ilgili çalışmalar yoğunlaşmıştır. Yanma odasının analizi, silindir içindeki gazların basınçlarının analizi, dinamik parçaların hareketlerinin analizi, supapların avans ve gecikme değerlerinin analizi, yakıtın analizi gibi birçok konuda motorlarla ilgili nümerik yöntemler kullanılan çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan literatür taramasında piston, krank mili, supap tasarımları için ayrı ayrı programlara rastlanmıştır. Bu çalışmalar için ADAMS, ANSYS, Solidworks gibi bilgisayar programları kullanılmıştır. Bir motorun ön hesabından başlanarak son adımına kadar yapılan bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Motor tasarımında ön hesaptan başlayıp, termik hesaplar, dinamik hesaplar, hareketli parçaların boyutlandırılması, supap ve kumanda mekanizması tasarımı, motor ve gövde tasarımı gibi adım adım yapılan bu çalışma Prof. Dr. Orhan DURGUN'un kendi geliştirdiği tasarım yönteminden yararlanılarak yapılmıştır.

1.4. Benzin Motorlarının Çalışma Prensibi

Benzin motorları 4-zamanlı (stroklı) ve 2-zamanlı (stroklı) olmak üzere ikiye ayrılır. 2-zamanlı benzin motorları genellikle motosiklet ve deniz motorlarında kullanılır. 4-zamanlı benzin motorlarının kullanım alanı ise daha geniş ve yaygındır. Özellikle otomobillerde, askeri araçlarda, pervaneli uçaklarda ve ekonomikliğin pek önemsenmediği hafiflik, hız ve konfor istenilen alanlarda kullanılır.

Benzin motorları buji ateşlemeli içten yanmalı motorlardır. Benzinli motorlar ilk üretildiğinde karbüratörlü sistemler kullanılırken günümüzde yakıt püskürtme donanımları kullanılır. Silindir içine püskürtülen yakıt-hava karışımı, piston tarafından sıkıştırılır ve bujinin oluşturduğu elektrik kıvılcımı yardımıyla ateşleme yapılarak yanma işlemi sağlanır.

Şekil 1. Enjeksiyonlu bir benzin motorunun çalışma prensibi

Benzinli bir motorun bir iş çevrimi dört aşamada gerçekleşir. İlk aşamada yakıt-hava karışımı emme supabının açılmasıyla silindirin içine çekilir. İkinci aşamada yakıt-hava karışımının sıcaklığı ve basıncı pistonunun alt ölü noktadan (AÖN) üst ölü noktaya (ÜÖN) hareketi sonucunda arttırılır. Bu aşamada supaplar kapalı konumdadır. Üçüncü aşamada sıkıştırılan yakıt-hava karışımı bujilerde oluşturulan kıvılcım yardımıyla ateşlenir ve piston artan basıncın etkisiyle hızla aşağıya doğru itilir. Bu stroka iş stroku denir. Aşağıya doğru itilen pistonun biyel aracılığıyla bağlı olduğu krank milinde dönme hareketi oluşur. Sonuncu aşamada ortaya çıkan egzoz gazları pistonun yukarı yönlü hareketiyle egzoz supabından silindir dışına atılır. Bu çevrim benzer şekilde tekrar edilerek motorun çalışması sağlanır.

2. MOTORUN ÖN TASARIMI VE TERMİK HESAPLAR

Bu bölümde benzer motorlardan yararlanılarak ana boyutların ön hesabı yapılacak ve strok uzunluğu ile silindir çapı için ilk yaklaşım değerleri belirlenecektir. Kullanılacak yöntemler Binark [7]'tan yararlanılarak geliştirilmiş ve Durgun [3] tarafından sistematik hale getirilmiştir.

Motorun ana boyutları H (strok uzunluğu) ve D (silindir çapı)'dır. Motorun ana boyutlarını en doğru şekilde belirleyebilmek için termik hesaplarının yapılması gerekir.

2.1. Motor Ana Boyutlarının Ön Hesabı

Ön hesabın yapılabilmesi için bazı özelliklerinin seçilmesi gerekir.

a. Motorun Tipi ve Strok Sayısı

Motor tipi: Taşıt benzin motoru

Strok sayısı: 4

b. Devir Sayısı

Devir sayısı benzer motorlardan yararlanılarak seçilebilir. Devir sayısı arttıkça emme ve egzoz işlemleri zorlaşır, mekanik kayıplar artar, mekanik verim ve volümetrik (hacimsel) verim düşer, yanma süresi kısaldığı için yanma verimi düşer. Bütün bunların sonucu olarak toplam verim azalır ve yanmanın bozulmasıyla egzoz kirliliği artar. Bu nedenle nominal devir sayısı belirli bir değerden yüksek seçilmemelidir [2]. Devir sayısını seçerken istenilen etkenlere göre seçilmelidir. Ekonomikliğin, yakıt sarfiyatının önemli olmadığı yüksek güç ve performans istenen motorlarda yüksek devir sayıları seçilebilir. Ekonomikliğin önemli olduğu durumlarda daha düşük devir sayıları seçilebilir.

n: Devir sayısı (d/dk)

Benzin motorlarında devir sayısı (5500-6500) d/dk aralığında seçilebilir.

c. Silindir Sayısı ve Düzeni

Taşıtlarda genellikle sıra motor (I-motor) veya V-motor kullanılmaktadır. Silindir sayısı dörtten fazla ise daha az yer kaplaması açısından V motor kullanılabilir. I motorun yapısı basittir, üretimi kolay ve ucuzdur. V motor ise krank milinin daha kısa olması sebebiyle mukavemeti daha yüksektir, mekanik kayıplar daha azdır, yapısı daha karmaşıktır, üretimi daha zor ve maliyetlidir [2].

z: Silindir sayısı

V_h : Bir silindirin hacmi

Silindir hacmi arttıkça motorun soğuma hızı azalır ve motor vuruntulu çalışmaya başlar. Bu nedenle bir silindirin hacmi 0.5 litreden büyük olmamalıdır.

Taşıt benzin motorlarında; $z=4$; $z.V_h \leq (0.7-2.2)$ [L]

$$z = 6; \quad z.V_h \geq 2 \text{ [L]}$$

$$V_h \leq 0.5 \text{ [L]}$$

d. Ortalama Efektif Basınç

Yalnızca genişleme işlemi boyunca pistonu etkidiği varsayılan ve krank milinden elde edilen efektif işe karşılık gelen basınca ortalama efektif basınç denir. Efektif işin strok hacmine bölünmesinden elde edildiğinden, birim strok hacminden elde edilen efektif iş anlamına gelir. Ortalama efektif basınç motor hızı ve büyüklüğünden bağımsızdır. Böylece farklı boyutlardaki motorların performanslarının karşılaştırılmasında kullanılır [6].

P_{me} : Ortalama efektif basınç

Ortalama efektif basınç değer aralığı EK.1'deki grafikten seçilmiştir. [2].

e. Ortalama Piston Hızı

Ortalama piston hızı arttıkça sürtünme kayıpları nedeniyle emme ve egzoz işlemleri zorlaşır ve volümetrik verim düşer. Mekanik sürtünmeler ve kayıpların artması sebebiyle mekanik verim de düşer. Böylece motor daha erken yıpranır. Ortalama piston hızının uygun değerde olabilmesi için strok uzunluğu büyük seçilmemelidir [2].

$V_{p,m}$: Ortalama piston hızı

Piston hızı aralığı EK.2'deki grafikten seçilmiştir. [2].

$$V_{p,m} = H * n/30 \text{ (m/s)} \quad (2.1.1)$$

Buradan H çekilirse;

$$H = 30 * V_{p,m}/n \text{ [m]} \quad (2.1.2)$$

f. Strok/Çap Oranı

Strok/çap oranı küçüldükçe ortalama piston hızı da azalır ve böylece volümetrik verim ile mekanik verim artar. Strok-çap oranı artınca segman boyu arttığı için gaz kaçakları artar ve birim hacim başına soğutma yüzeyi alanı azaldığı için soğutma zorlaşabilir. Bu nedenle strok-çap oranı belli bir değer aralığında olmalıdır.

H/D : Strok-Çap oranı

Strok/Çap oranı EK.3'deki grafikten seçilmiştir. [2].

g. Efektif Güç / Toplam Strok Hacmi Oranı (Özgül Güç)

Birim silindir hacmi başına düşen güçtür. Taşıtların düşük silindir hacmiyle yüksek güç elde etmesi istenir [2]. Motor tasarımı için önemli bir kriterdir.

Özgül Güç: $N_e / z V_h$

$N_e / z V_h$ değer aralığı Ek.4'teki tablodan seçilmiştir. [2].

h. Sıkıştırma Oranı

Piston AÖN'deyken oluşan silindir toplam hacminin, piston ÜÖN'deyken oluşan silindir ölü hacmine oranına sıkıştırma oranı denir. Sıkıştırma oranı arttıkça sıcaklık ve basınç da artmaktadır. Artan sıcaklık ve basıncın etkisiyle yakıtın erken tutuşma ihtimali de artar ve bunun sonucu olarak benzin motorlarında vuruntulu çalışma ihtimali oluşur. Sıkıştırma oranı arttıkça termik verim artmaktadır fakat vuruntu ihtimaline karşı benzin motorlarında sıkıştırma oranı çok yüksek seçilemez. Bu nedenle sıkıştırma oranı motorun tipine, kullanılacak olan yakıtın cinsine, ateşleme ve yakıt donanımlarına göre uygun olarak seçilmelidir.

Sıkıştırma oranı : ϵ

1. Motor Gücü

Birim zamanda motorun yaptığı işe motor gücü denir. Motor gücü benzer motorlardan yararlanılarak seçilir.

Motor gücü: N_e

$$N_e = \frac{P_{me} z V_h n}{k 60} \text{ [kW]} \quad (2.1.3)$$

Silindir hacmi V_h ;

$$V_h = \frac{\pi D^2}{4} H 10^3 \text{ [L]} \quad (2.1.4)$$

Buradan silindir çapı D;

$$D = \sqrt{\frac{N_e k 60 4}{P_{me} z n \pi H 10^3}} \text{ [m]} \quad (2.1.5)$$

```

asiri_doldurma.m x +
1 -   clc;
2 -   format long g %virgülden sonra basamak sayısını artırıyor
3 -   %MOTOR ANA BOYUTLARININ ÖN HESABI
4 -   %Motorun Tipi: Taşıt Benzin Motoru
5 -   fid_motor_tasarimi=fopen('asiri_doldurma.txt','w');
6 -   fprintf(fid_motor_tasarimi,'\nAŞIRI DOLDURMALI MOTOR\n\n');
7 -   fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n1. MOTOR ANA BOYUTLARININ ÖN HESABI\n\n');
8 -   motor_tipi='Taşıt benzin motoru';
9 -   yakit='BENZİN';
10 -  k=2;
11
12   %Verilenler
13 -  n=input('Devir sayısını giriniz n=');
14 -  Ne=input('Motor gücünü giriniz Ne=');
15 -  epsilon=input('sıkıştırma oranını giriniz epsilon=');
16 -  z=input('silindir sayısını giriniz z=');
17
18 -  Pme=linspace(0.7,2.6,6); %Ortalama efektif basınç. 6 tane Pme değeri var.
19 -  Pme=Pme';
20 -  imax=numel(Pme);
21 -  Vpm=linspace(9.5,22.5,7); %Ortalama piston hızı m/s. 7 tane Vpm değeri var.
22 -  %H_b_D=[0.85:1.15]; %Strok/Çap oranı
23 -  %(z*Vh)=[0.7:2.2]; %B
24 -  %Ne_b_zVh=[60:95]; %Özgül güç

```

Şekil 2. ADM için ana boyutların ön hesabının MATLAB programının bir kısmı

Yapılan işlemler sonucunda ortalama efektif basınç değerlerine karşılık gelen piston hızı, strok uzunluğu, silindir çapı, strok-çap oranı, silindir hacmi ve özgül güç değerleri bulunur. Termik hesaplamalara geçildiğinde uygun değerler seçilerek işlemlere devam edilir.

2.2. Termik Hesaplar

İçten yanmalı motorların temel hesapları için basit standart hava çevrimlerinden çok bölgesel yanma modellerini içeren ileri yöntemlere kadar çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu çalışmada Durgun [3]'ün Khovakh [8], Kolchin [9] ve Palavan [10]' dan yararlanarak

geliştirmiş olduğu pratik bir yöntem uygulanacaktır. Bu yöntem daha kolay uygulanabilmekte ayrıca karmaşık ileri yöntemlerin temeli oluşturulmaktadır.

2.2.1. Emme İşlemi

a. Çevre Basıncı ve Sıcaklığı

Emme işlemi piston üst ölü noktada (ÜÖN) iken başlar. Emme supabı piston ÜÖN'ye ulaşmadan (10-20)° krank mili açısı (KMA) kadar önce avanslı açılmaya başlar ve piston alt ölü noktayı (AÖN) (50-70)° KMA geçtikten sonra gecikmeli olarak kapanır. Piston ÜÖN'den AÖN'ye doğru giderken kam düzeneği yardımıyla emme supapları açık kalırken egzoz supapları kapalı tutulur. Böylece emme supabı yaklaşık (240-280)° KMA kadar açık kalmış olur.

Başlangıç için çevre basıncı; $P_0 = 0.1$ [MPa]

Başlangıç çevre sıcaklığı; $T_0 = 25^\circ\text{C} = 298$ K seçilir.

ADM için;

$$\text{Taze dolgunun basıncı; } P'_c = (2.2 \div 2.5) P_0 \text{ [MPa]} \quad (2.2.1)$$

Sıkıştırma politrop üssü; $n_c = (1.4 \div 2)$

$$\text{Taze dolgunun sıcaklığı; } T'_c = T_0 \left[\frac{P'_c}{P_0} \right]^{n_c} \text{ [K]} \quad (2.2.2)$$

b. Artık Egzoz Gazı Basıncı ve Sıcaklığı

Çalışmakta olan bir motorda emme başlangıcında, silindir içerisindeki ölü hacim kadar bir önceki çevrimden kalmış olan artık egzoz gazları bulunur [2].

Artık egzoz gazı basıncı;

$$\text{ADM için: } P_r = (0.75 \div 0.98) P'_c \text{ [MPa]} \quad (2.2.3.a)$$

$$\text{DEM için; } P_r = (1.05 \div 1.25) P_0 \text{ [MPa]} \quad (2.2.3.b)$$

Artık egzoz gazı sıcaklığı; $T_r = (900 \div 1100)$ [K] aralığındadır.

c. Taze Dolgunun Ön Isınması

Taze dolgunun sıcaklığı doğal emişli motorlar için; $\Delta T = (0 \div 20)^\circ\text{C}$ aralığındadır.

d. Emme Sonu Basıncı

Emme sonu basıncı;

$$\text{ADM için; } P_a = P'_c - \Delta P_a \text{ [MPa]} \quad (2.2.4.a)$$

$$\text{DEM için; } P_a = P_0 - \Delta P_a \text{ [MPa]} \quad (2.2.4.b)$$

ΔP_a değeri $(\beta^2 + \xi)$ toplam kayıp katsayısına ve emme kanalının en dar kesitindeki ortalama V_m hızına bağlıdır ve emmedeki basınç düşüşünü göstermektedir.

$(\beta^2 + \xi) = (2.5 \div 4)$ aralığındadır.

$V_m = (50 \div 130)$ [m/s] aralığındadır.

$$\Delta P_a = \rho (\beta^2 + \xi) \frac{V_m^2}{2} 10^{-6} \text{ [MPa]} \quad (2.2.5)$$

Havanın yoğunluğu ideal gaz denkleminde bulunur.

$$\text{ADM için; } \rho = \frac{m}{V} = \frac{P'_c}{R T'_c} \left[\frac{\text{kg}}{\text{m}^3} \right] \quad (2.2.6.a)$$

$$\text{DEM için; } \rho = \frac{m}{V} = \frac{P_0}{R T_0} \text{ [kg/m}^3] \quad (2.2.6.b)$$

e. Artık Egzoz Gazları Katsayısı

Yakıt-hava-artık gaz karışımının yapısını belirlemek için artık gazlar katsayısı formülü kullanılır.

$$\text{ADM için; } \gamma_r = \frac{M_r}{M_1} = \frac{T'_c + \Delta T}{T_r} \frac{P_r}{\varepsilon \varphi_{ed} P_a - \varphi_s P_r} \varphi_s \quad (2.2.7.a)$$

$$\text{DEM için; } \gamma_r = \frac{M_r}{M_1} = \frac{T_0 + \Delta T}{T_r} \frac{P_r}{\varepsilon \varphi_{ed} P_a - \varphi_s P_r} \varphi_s \quad (2.2.7.b)$$

Emme supabı AÖN'den ÜÖN'ye doğru giderken emme supabı gecikme avansıyla kapanır. Emme supabının geç kapanmasıyla taze dolgu bu süreçte silindire dolmaya devam eder. Silindirin içine fazladan giren taze dolgu volümetrik verimi artırır. Benzin motorları için;

Ek doldurma katsayısı; $\varphi_{ed} = (0.95 \div 1.12)$

Ayrıca $\varphi_{ed} = 3.39 n 10^{-5} + 0.9163$ formülüyle de bulunabilir.

Sıkıştırma hacmi ile artık egzoz gazları hacmi arasındaki eşitsizlik için süpürme katsayısı kullanılır.

Süpürme katsayısı;

ADM için $\varphi_s = 0.5$

DEM için $\varphi_s = 1$

f. Emme Sonu Sıcaklığı

$$\text{ADM için; } T_a = \frac{T'_c + \Delta T + \gamma_r T_r}{1 + \gamma_r} \text{ [K]} \quad (2.2.8. a)$$

$$\text{DEM için; } T_a = \frac{T_0 + \Delta T + \gamma_r T_r}{1 + \gamma_r} \text{ [K]} \quad (2.2.8. b)$$

Benzin motorlarında emme sonu sıcaklığı $T_a = (320 \div 400)$ [K] aralığındadır.

g. Volümetrik Verim

Emme sonunda silindire emilen taze dolgunun kilomol sayısının, aynı hacmi dış ortam koşullarında doldurabilecek dolgunun kilomol sayısına oranına volümetrik verim denir.

$$\text{ADM için; } \eta_v = \frac{M_1}{M_0} = \varphi_{ed} \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} \frac{P_a}{P'_c} \frac{T'_c}{T'_c + \Delta T + \gamma_r T_r} \quad (2.2.9. a)$$

$$\text{DEM için; } \eta_v = \frac{M_1}{M_0} = \varphi_{ed} \frac{\varepsilon}{\varepsilon - 1} \frac{P_a}{P_0} \frac{T_0}{T_0 + \Delta T + \gamma_r T_r} \quad (2.2.9. b)$$

ADM için; $\eta_v = (0.8 \div 0.97)$ aralığındadır.

DEM için; $\eta_v = (0.7 \div 0.97)$ aralığındadır.

```

asiri_doldurma.m x +
102
103     %2.1.EMME İŞLEMİ
104     fprintf(fid_motor_tasarimi,'2.1. Emme İşlemi\n');
105     %2.1.1 Çevre Basıncı ve Sıcaklığı
106     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n2.1.1 Çevre Basıncı ve Sıcaklığı (Po ve To)\n');
107     Po=0.1; % Mpa Çevre basıncı Mpa, başlangıç koşulları
108     To= 293; %Çevre sıcaklığı Kelvin,başlangıç koşulları
109     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\tPo      = %0.2f Mpa \n', Po);
110     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tTo      = %0.1f K \n', To);
111     %Pc=(2.2-2.5) Mpa
112     Pc_ussu=2.3*Po;
113     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tPc_ussu = %0.2f Mpa \n', Pc_ussu);
114     %nc=(1.4;2); sıkıştırma politrop üssü
115     nc=1.4;%seçilmiş değer
116     Tc_ussu=To*(Pc_ussu/Po)^((nc-1)/nc);
117     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tTc_ussu = %0.2f K \n', Tc_ussu);
118     %2.1.2 Artık egzoz gazı basıncı ve sıcaklığı
119     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\n2.1.2 Artık Eksoz Gazları Basıncı ve Sıcaklığı (Pr ve Tr)\n');
120     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\tPr=(0.75;0.98)*Pc1,   Pr=0.88*Pc_ussu seçildi. \n');
121     %Pr=(0.75-0.98)*Pc1; artık egzoz gazı basıncı;
122     Pr=0.88*Pc_ussu; %0.88 seçilmiş değer
123     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tPr = %0.4f Mpa\n',Pr);
124     %Tr=(900-1100);artık egzoz gazı sıcaklığı Kelvin
125     fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tTr=(900;1100) K arasında bir değerdir. \n');
126     Tr=1050; %seçilmiş değer

```

Şekil 3. ADM için emme işleminin MATLAB programının bir kısmı

2.2.2. Sıkıştırma İşlemi

Piston yukarı yönlü hareket etmeye başladığında sıkıştırma işlemi başlar. Piston AÖN'ye yaklaştığında kam düzeneği yardımıyla emme supabı kapanır ve piston yukarıya doğru (ÜÖN'ye) hareket etmeye başladığında silindir içindeki dolgu sıkışmaya başlar. Sıkışma başlangıcındaki dolgunun sıcaklığı çevredeki ve emme kanalındaki havanın sıcaklığından daha fazladır. Bunun sebebi dolgunun çevrimden arta kalan artık gazların etkisiyle ısınmasıdır [2].

Sıkıştırılan dolgunun sıcaklığı ve basıncı artar. Sıkıştırma işlemi boyunca dolgu ve silindir duvarları arasında sürekli bir ısı alışverişi olur. Böylece sıkıştırma işleminin ortalama bir n_1 politrop üssüyle gerçekleştiği düşünülerek hesaplamalar yapılır.

n_1 politrop üssünü bulmak için aşağıdaki bağıntı kullanılır.

$$A + B T_a (1 + \varepsilon^{n_1-1}) = \frac{\bar{R}}{n_1 - 1} \quad (2.2.10)$$

A ve B katsayıları havaya ait değerlerdir.

$$(\mu C_v)_h|_0^T = A + B T = 19.880 + 0.002638 T \text{ [kJ/kmol]} \quad (2.2.11)$$

Newton-Raphson yöntemiyle denklem çözülerek bir x değeri bulunur. Benzin motorlarında sıkıştırma işlemi sırasında taze dolgunun içindeki yakıt parçacıkları buharlaşırken çevreden bir miktar ısı çeker böylece çevredeki gazın sıcaklığı bir miktar düşer. Bu nedenle n_1 değeri denklem çözümünden bulunan x değerinden bir miktar küçük alınır.

$$\text{Benzin motorları için;} \quad n_1 = (x - 0.02) \div (x - 0.04)$$

Benzin motorları için n_1 politrop üssü (1.32÷1.39) aralığındadır.

$$\text{Sıkıştırma sonu basıncı;} \quad P_c = P_a \epsilon^{n_1} \text{ [MPa]} \quad (2.2.12)$$

$$\text{Sıkıştırma sonu sıcaklığı;} \quad T_c = T_a \epsilon^{n_1-1} \text{ [K]} \quad (2.2.13)$$

```

asiri_doldurma.m  x  +
164      %2.2. SIKIŞTIRMA İŞLEMİ
165 -    A=19.88;B=0.002638; Rc=8.314;
166 -    imax=50; Ru=8.314; x(1)=1.4;
167 -    for i=1:imax
168 -        x(i+1)=x(i)-(A+B*Ta*(1+epsilon^(x(i)-1))-Ru/(x(i)-1)) ...
169 -            / (B*Ta*log(epsilon)*epsilon^(x(i)-1)+Ru/(x(i)-1)^2);
170 -        if abs(x(i+1)-x(i))<=1e-6
171 -            nl=x(i+1); %benzin motorlarında nl=x-0.02
172 -            break;
173 -        end
174 -    end
175
176 -    if nl<1.39 && nl>1.32
177 -        disp('nl değeri uygundur');
178 -    else
179 -        disp('nl değerini kontrol edin');
180 -    end
181 -    Pc=Pa*epsilon^nl;
182 -    Tc=Ta*epsilon^(nl-1);
183

```

Şekil 4. ADM için sıkıştırma işleminin MATLAB programının bir kısmı

2.2.3. Yanma İşlemi

Piston sıkıştırma işlemi sonunda ÜÖN'ye vardığında silindir içerisinde yüksek basınç ve sıcaklıktan dolayı buharlaşmış ve tutuşmaya hazır hale gelen yakıt-hava karışımı ile artık egzoz gazları bulunur. Bujiler yardımıyla ateşlenen gaz karışımı yanmaya başlar. Yanma esnasında küresel alev cephesinin ön kısmında yanmamış gazlar ve arka kısmında yanmış gazlar bulunur. Yanmanın ani ve hızlı olmasından dolayı yanmanın yaklaşık sabit hacimde gerçekleştiği varsayılır. Yanma işlemi sonucunda ortaya çıkan ısı mekanik işe dönüştürülür bu nedenle yanma motor çevriminin temel işlemini oluşturur. Ayrıca yanma sonucunda yanma ürünlerin basınç ve sıcaklığı ani bir şekilde artar.

Benzin motorlarında yanmanın sabit hacimde olduğu varsayılır.

$$\text{Ön genişleme oranı; } \rho = \frac{V_z}{V_c} = 1 \quad (2.2.14)$$

a. Yakıtın Elemansel Bileşimi

Elemansel bileşim 1 kg yakıtın yapısında bulunan karbon, hidrojen, oksijen, azot, kükürt, su ve külün kütlelerinin veya kütle oranlarının c', h', o'_y, n', s', w' ve a' şeklinde gösterimidir.

$$c' + h' + o'_y + n' + s' + w' + a' = 1 \text{ kg}$$

Yanma denklemi; 1 kg Yakıt+ Hava → Ürünler

Benzinin kapalı formülü C_8H_{15} ' dir.

Karbonun mol ağırlığı= 12.011 [kg/kmol]

Hidrojenin mol ağırlığı=1.008 [kg/kmol]

Benzinin mol ağırlığı;

$$\mu_y = 12.011 \cdot 8 + 1.008 \cdot 15 [\text{kg/kmol}] \quad (2.2.15)$$

$$\text{C için; } c' = \frac{8 \cdot (12.011)}{\mu_y} [\text{kg C}] \quad (2.2.16)$$

$$\text{H için; } h' = \frac{15 \cdot 1.008}{\mu_y} [\text{kg H}] \quad (2.2.17)$$

b. Hava Fazlalık Katsayısı

Yanma işlemi çok kısa bir sürede gerçekleşmektedir. Bu kısa sürede yakıt moleküllerinin gerekli oksijen miktarını bulması zor olabilir. Bu yüzden hesap edilenden daha fazla miktarda havayı silindire göndermek gerekir. Yakıt-hava karışımının kalitesini arttırmak ve yanmayı iyileştirmek için α hava fazlalık katsayısı geliştirilmiştir. 1 kg yakıtın yanmasını sağlayan gerçek hava miktarının minimum hava miktarına oranına hava fazlalık katsayısı denir. İdeal yakıt-hava karışımları için geçerlidir [6]. α hava fazlalık katsayısı benzin motorları için (0.8÷0.96) değer aralığındadır.

Hava fazlalık katsayısı yanma hızı, tam yanma, motor gücü ve ekonomiklik gibi değerlere etki etmektedir.

c. Minimum Hava Miktarı

1 kg yakıtı yakmak için gerekli olan minimum hava miktarıdır ve $H_{\min}$ olarak gösterilir.

$$H_{\min} = \frac{1}{0.208} \left[\frac{c'}{12} + \frac{h'}{4} - \frac{O'_y}{12} \right] \left[\frac{\text{kmolH}}{\text{kgY}} \right] \quad (2.2.18)$$

d. Taze Dolgu Miktarı

$$M_1 = (1 \text{ kg yakıtın kmol sayısı}) + (\text{havanın kmol sayısı})$$

$$M_1 = \frac{1}{\mu_y} + \alpha H_{\min} \text{ [kmol/kg]} \quad (2.2.19)$$

e. Yakıtın Alt Isıl Değeri

Bir kg yakıtın yanması sonucu oluşacak yanma ürünlerinin ortam sıcaklığına soğutulması esnasında sistemden çekilen ısıya H_0 üst ısıl değeri denir. Hesaplamalar için H_0 değerinin kullanılması yanıltıcı olabilir. Bunun yerine üst ısıl değerden suyun buharlaşma ısısı Q_{su} çıkarılarak H_u alt ısıl değer bulunur.

$$H_u = H_0 - Q_{su} \text{ [MJ/kg]} \quad (2.2.20)$$

Alt ve üst ısıl değer için çeşitli ampirik bağıntılar vardır. Bu tasarımda Mendeleev formülü kullanılacaktır.

Mendeleev formülü;

$$H_u = 33.91 c' + 125.60 h' - 10.89 (o'_y - s') - 2.51 (9 h' + w') \left[\frac{\text{MJ}}{\text{kg}} \right] \quad (2.2.21)$$

Benzin motorlarında $\alpha < 1$ olduğunda yanma ürünleri bozunuma uğrar ve eksik yanma meydana gelir. Böylece yakıtın ısıl kapasitesinden tam olarak yararlanılamaz. Eksik yanma nedeniyle ΔH_u kadar ısıl değerde azalma meydana gelmiş gibi olur.

$$\Delta H_u = 114 (1 - \alpha) H_{\min} [\text{MJ}/\text{kg}] \quad (2.2.22)$$

Motorda yararlanılabilecek ısı H'_u ;

$$H'_u = H_u - \Delta H_u [\text{MJ}/\text{kg}] \quad (2.2.23)$$

f. Yanma Ürünleri

Benzin motorlarında hava fazlalık katsayısı $\alpha < 1$ olduğundan ve yüksek yanma sonucu oluşan sıcaklıklar nedeniyle eksik yanma görülür. Eksik yanmayı doğru şekilde hesaplamak için kimyasal dengeye dayalı bir hesap yöntemi kullanmak gerekir. Yakıtın içindeki oksijenin yanmada tamamen kullanıldığı varsayılır ve oluşan yanma ürünleri CO_2 , H_2O , N_2 , CO ve H_2 'dir.

h'/c' değeri (0.17 ÷ 0.19) aralığı için K değeri (0.45 ÷ 0.50) aralığındadır. Bu aralıkta çıkmayan değerler için K değeri interpolasyon yöntemiyle yeniden hesaplanır.

$$K = \frac{M_{\text{H}_2}}{M_{\text{CO}}} \quad (2.2.24)$$

Bulunan K değeri yardımıyla yanma ürünlerinin mol sayıları hesaplanır.

$$M_{\text{CO}} = 0.416 \frac{1 - \alpha}{1 + K} H_{\min} [\text{kmol CO}/\text{kgY}] \quad (2.2.25)$$

$$M_{\text{CO}_2} = \frac{c'}{12} - M_{\text{CO}} \text{ [kmol CO}_2\text{/kgY]} \quad (2.2.26)$$

$$M_{\text{H}_2} = K M_{\text{CO}} \text{ [kmol H}_2\text{/kgY]} \quad (2.2.27)$$

$$M_{\text{N}_2} = 0.792 \alpha H_{\text{min}} \text{ [kmol N}_2\text{/kgY]} \quad (2.2.28)$$

$$M_{\text{H}_2\text{O}} = \frac{h'}{2} - M_{\text{H}_2} \text{ [kmol H}_2\text{O/kgY]} \quad (2.2.29)$$

$$M_2 = \sum M_i \text{ [kmol gaz/kgY]} \quad (2.2.30)$$

Yanma ürünlerinin hacimsel oranı ise;

$$y_{\text{CO}_2} = \frac{M_{\text{CO}_2}}{M_2} \quad (2.2.31)$$

$$y_{\text{CO}} = \frac{M_{\text{CO}}}{M_2} \quad (2.2.32)$$

$$y_{\text{H}_2\text{O}} = \frac{M_{\text{H}_2\text{O}}}{M_2} \quad (2.2.33)$$

$$y_{\text{H}_2} = \frac{M_{\text{H}_2}}{M_2} \quad (2.2.34)$$

$$y_{\text{N}_2} = \frac{M_{\text{N}_2}}{M_2} \quad (2.2.35)$$

$\sum y_i = 1$ olmalıdır.

g. Yanma Gazlarının Ortalama Özgül Isısı

$$(\mu C_v)_\rho \Big|_0^T = A_g + B_g T \quad (2.2.36)$$

$$A_g = \sum y_i A_i = y_{CO_2} A_{CO_2} + y_{CO} A_{CO} + y_{H_2O} A_{H_2O} + y_{H_2} A_{H_2} + y_{N_2} A_{N_2} \quad (2.2.37)$$

$$B_g = \sum y_i B_i = y_{CO_2} B_{CO_2} + y_{CO} B_{CO} + y_{H_2O} B_{H_2O} + y_{H_2} B_{H_2} + y_{N_2} B_{N_2} \quad (2.2.38)$$

Tablo 1. Bazı Gazların lineer özgül ısı değişimindeki A ve B katsayıları

Gaz	0÷1500 °C aralığında		1501÷2800 °C aralığında	
	A	B	A	B
Hava	19.880	0.002638	21.991	0.001499
Oksijen	19.663	0.004641	23.300	0.001550
Azot	19.716	0.002500	21.553	0.001457
Hidrojen	20.628	0.000206	19.198	0.001758
CO	19.868	0.002670	22.100	0.001430
CO ₂	22.754	0.019000	38.209	0.003349
Su buharı	23.490	0.005359	25.458	0.004438

$$A_{CO_2} = 38.209$$

$$B_{CO_2} = 0.003349$$

$$A_{CO} = 22.1$$

$$B_{CO} = 0.001449$$

$$A_{H_2O} = 25.458$$

$$B_{H_2O} = 0.004438$$

$$A_{H_2} = 19.198$$

$$B_{H_2} = 0.001758$$

$$A_{N_2} = 21.553$$

$$B_{N_2} = 0.001457$$

h. Molekülisel Değişim Oranı

Yanma sonunda oluşan gazların kmol sayıları toplamının yanma başlangıcındaki gazların kmol sayılarının toplamına oranına molekülisel değişim katsayısı denir.

Molekülisel değişim katsayısı;

$$\mu = \frac{M_2 + M_r}{M_1 + M_r} = \frac{M_2/M_1}{1 + \gamma_r} \quad (2.2.39)$$

$M_2/M_1 = \mu_0$ olarak tanımlanırsa

$$\mu = \frac{\mu_0 + \gamma_r}{1 + \gamma_r} \quad (2.2.40)$$

$\mu = (1.02 \div 1.12)$ aralığındadır.

1. Yanma Sonu Sıcaklığı ve Basıncı

Yanma sonunda sıcaklık ve basınç önemli ölçüde artar.

ξ_z : Isıdan yararlanma verimi

$\xi_z = (0.8 \div 0.95)$ aralığındadır.

Yanma sonu sıcaklığı T_z için;

$$\frac{\xi_z H'_u}{M_1 (1 + \gamma_r)} + [A + B T_c] T_c = \mu [A_g + B_g T_z] T_z \quad (2.2.41)$$

Denklem düzenlendiğinde;

a $T_z^2 + b T_z + c = 0$ şeklinde bir denklem elde edilir ve denklem çözülürse pozitif kök T_z değerini verir.

$T_z = (2400 \div 2900)[K]$ aralığındadır.

$$\text{Yanma sonu basıncı } P_z ; P_z = \mu \frac{T_z}{T_c} P_c \text{ [MPa]} \quad (2.2.41)$$

Gerçek motor çevriminde ateşleme avansı, tutuşma gecikmesi ve yanmanın belli bir süre almasından dolayı basınç daha düşük olur. Gerçek yanma sonu basıncı;

$$P_{z,g} = 0.85 P_z \text{ [MPa]} \quad (2.2.42)$$

```

asiri_doldurma.m x +
184 %2.3. YANMA İŞLEMİ
185 %2.3.1 Yakıtın elemansel bileşimi
186 %benzin=C8H15
187 %Karbonun mol ağırlığı=12.011 kg/kMol
188 %Hidrojenin mol ağırlığı=1.008 kg/kMol
189 cy=8;
190 hy=15;
191 Yakıt= 'C8 H15';
192 oy=0;
193 os=0;
194 ow=0;
195 MU_y=cy*12.011+hy*1.008+oy*15.999; %kg/kMol
196 cy_ussu=cy*12.011/MU_y;
197 hy_ussu=hy*1.008/MU_y;
198 oy_ussu=oy*15.999/MU_y;
199 sy_ussu=os*32/MU_y;
200 wy_ussu=ow*18.016/MU_y;
201
202 %2.3.2 Hava Fazlalık Katsayısı
203 %Benzin motorlarında tam güçlerde hava fazlalık katsayısı ALFA=(0.80-0.96)
204 %değerleri arasında değişmektedir.
205 %alfa=h/hmin=H/Hmin
206 ALFA=0.96; %tam gazda max güç için
207 %2.3.3 Minimum Hava Miktarı
208 Hmin=(1/0.208)*(cy_ussu/12+hy_ussu/4-oy_ussu/32); %[KmolH/kgY]

```

Şekil 5. ADM için yanma işleminin MATLAB programının bir kısmı

2.2.4. Genişleme İşlemi

Yanma sonunda oluşan gazların basıncının etkisiyle piston aşağıya doğru itilir ve genişleme işlemi başlar. Silindir hacmi genişler ve genişleme boyunca çevreyle ısı alışverişi olur. Genişlemenin sabit bir n_2 politrop üssüyle gerçekleştiği kabul edilir.

δ : Art genişleme oranı

$$\delta = \frac{\varepsilon}{\rho} \quad (2.2.43)$$

Sabit hacimde yanma olduğu için; $\rho = 1$ ve $\delta = \varepsilon$ olur.

$$\text{Genişleme sonu basıncı; } P_b = P_z \delta^{-n_2} \text{ [MPa]} \quad (2.2.44)$$

$$\text{Genişleme sonu sıcaklığı; } T_b = T_z \delta^{1-n_2} \text{ [K]} \quad (2.2.45)$$

n_2 politrop üssünü bulmak için;

$$f(x) = A_g + B_g T_z (1 + \delta^{1-n_2}) - \frac{\bar{R}}{n_2 - 1} = 0 \quad (2.2.46)$$

Denklemini Newton-Raphson yöntemiyle çözülerek n_2 değeri bulunur.

Genişleme sonu basıncı $P_b = (0.3 \div 0.5)[\text{MPa}]$ ve

Genişleme sonu sıcaklığı $T_b = (1300 \div 1500)[\text{K}]$ düzeylerinde olur.

```

asiri_doldurma.m x +
294 %2.4. GENİŞLEME İŞLEMİ
295 %Genişleme işleminin ortalama bir n2 politrop üssü ile gerçekleştiği
296 %varsayılır.
297 %Ag+Bg*Tz*(1+sigma^(1-n2))=Rc/(n2-1) denklemi çözümüyle n2 bulunur;
298 %robenisleme=Vz/Vc; Vz=Vc;
299 - rogenisleme=1;
300 - delta_ard=epsilon/rogenisleme;
301 - imax=50;
302 - for i=1:imax
303 -     x(i+1)=x(i) - (Ag+Bg*Tz*(1+delta_ard^(1-x(i)))-Ru/(x(i)-1)) ...
304 -         / (-Bg*Tz*log(delta_ard)*delta_ard^(1-x(i))+Ru/(x(i)-1)^2);
305 -     if abs(x(i+1)-x(i))<=1e-6; n2=x(i+1);
306 -         break;
307 -     end
308 - end
309 - Pb=Pz*delta_ard^(-n2);
310 - Tb=Tz*delta_ard^(1-n2);
311 %2.5.EGZÖZ İŞLEMİ
312 % Tr=((Pr/Pb)^1/3)*Tb
313 - Tr_son=nthroot(Pr/Pb,3)*Tb; %nthroot komutu küpkök için
314 - hata=abs(Tr_son-Tr)/Tr_son;
315 - if hata<=0.03
316 -     break;
317 - end
318 - Tr=Tr_son;

```

Şekil 6. ADM için genişleme işleminin MATLAB programının bir kısmı

2.2.5. Egzoz İşlemi

Piston AÖN'ye yaklaştığında kam düzeneği yardımıyla egzoz supabı açılır ve silindir içerisindeki yanmış gazlar kendi sıcaklık ve basınçlarının etkisiyle dışarıya çıkar. Silindiri içerisinde kalan gazların basıncı hızla azalır ve bu gazlar pistonun yukarı yönlü hareketiyle silindir dışına atılır.

Gerçek çevrimde egzoz supabı tam AÖN’de değil de biraz daha erken (20 ÷ 80 °KMA) açılır ve ÜÖN’yi geçtikten sonra (10 ÷ 50 °KMA) kapanır.

Egzoz işlemiyle birlikte pistonun 4 stroku veya krank milinin 2 devri sonunda bir iş çevrimi tamamlanmış olur [6].

$$\text{Genişleme sonu sıcaklığı; } T_r = \sqrt[3]{\frac{P_r}{P_b}} T_b \text{ [K]} \quad (2.2.47)$$

Çevrim başlangıcında seçilmiş olan egzoz gazı sıcaklığı son bulunan egzoz gazı sıcaklığıyla karşılaştırılır. Aradaki fark %3’ten küçükse hesaplamalara devam edilir. Fark %3’ten büyükse T_r ve P_r değerleri yeniden seçilerek çevrim hesapları tekrarlanır.

$$\text{Fark} = \left| \frac{T_{r,\text{son}} - T_{r,\text{ilk}}}{T_{r,\text{son}}} \right| 100 \leq \%3 \quad (2.2.48)$$

```

asiri_doldurma.m* x +
311     %2.5.EGZOZ İŞLEMİ
312     |
313     % Tr=((Pr/Pb)^1/3)*Tb
314 -   Tr_son=nthroot(Pr/Pb,3)*Tb; %nthroot komutu küpkök için
315 -   hata=abs(Tr_son-Tr)/Tr_son;
316 -   if hata<=0.03
317 -   break;
318 -   end
319 -   Tr=Tr_son;
320 -   end
321 -   fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tTr = %0.0f K\tolarak hesaplandı\n\n',Tr);
322

```

Şekil 7. ADM için yanma işleminin MATLAB programının bir kısmı

2.2.6. İndikatör Diyagramı ve Motor Karakteristikleri

2.2.6.1. Teorik Ortalama İndike Basınç

Teorik ortalama indike basınç $P_{mi,t}$;

Basınç artma oranı; $\lambda = P_z/P_c$

$$P_{mi,t} = \frac{P_c}{\varepsilon - 1} \left[\frac{\lambda}{n_2 - 1} \left(1 - \frac{1}{\delta^{n_2-1}} \right) - \frac{1}{n_1 - 1} \left(1 - \frac{1}{\varepsilon^{n_1-1}} \right) \right] \text{ [MPa]} \quad (2.2.49)$$

Teorik çevrim ile gerçek çevrimin indikatör diyagramları birbirinden farklıdır. Gerçek çevrimde avanslar ve supap zamanlamaları olduğu için diyagramın köşeleri yuvarlatılır. Yuvarlatma katsayısı $\varphi_i = (0.94 \div 0.97)$ değerleri arasındadır. Gerçek indike basıncı bulmak için teorik indike basınç bu yuvarlatma katsayısıyla çarpılır.

$$P_{mi} = \varphi_i P_{mi,t} \text{ [MPa]} \quad (2.2.50)$$

Benzin motorları için $P_{mi} = (0.6 \div 1.4)$ [MPa] değerleri arasındadır.

2.2.6.2. Ortalama Efektif Basınç

Ortalama efektif basınç silindir içindeki bir çevrim sonunda elde edilen W_e efektif işinin strok hacmi V_h 'ye bölünmesiyle elde edilir.

$$P_{me} = P_{mi} - P_{m,m} \text{ [MPa]} \quad (2.2.51)$$

Ortalama efektif basınç motor hızı ve büyüklüğünden bağımsızdır. Benzin motorları için $P_{me} = (0.6 \div 1.1)$ [MPa] değerleri arasındadır.

Mekanik kayıplar ortalama basıncı $P_{m,m}$;

$$\text{ADM. için; } P_{m,m} = (a + b V_{pm}) \frac{P'_c}{P_{mi}} 10 \text{ [MPa]} \quad (2.2.52.a)$$

$$\text{DEM. için; } P_{m,m} = (a + b V_{pm}) \text{ [MPa]} \quad (2.2.52.b)$$

Benzin motorlarında $z \leq 6$ ve $\frac{H}{D} < 1$ ise $a = 0.034$ ve $b = 0.0113$ alınır.

$z \leq 6$ ve $\frac{H}{D} > 1$ ise $a = 0.049$ ve $b = 0.0152$

2.2.6.3. Mekanik Verim

Mekanik kayıplar nedeniyle silindir içindeki gazların basınçlarından %100 yararlanılamaz. Silindir içindeki basınçlı gazların yaptıkları iş krank milinden dışarı aktarılanaya kadar yataklarda ve hareketli motor elemanlarındaki sürtünme kayıpları, supap sistemleri, şarj dinamosu, marş motoru gibi birçok sistemde kayba uğrar.

Krank milinden elde edilen efektif işin indike işe oranına mekanik verim denir.

$$\eta_m = \frac{W_e}{W_i} = \frac{W_e/V_h}{W_e/V_h} = \frac{P_{me}}{P_{mi}} \quad (2.2.53)$$

Benzin motorlarında mekanik verim $\eta_m = (0.7 \div 0.9)$ aralığındadır.

2.2.6.4. Efektif Verim ve Özgül Yakıt Tüketimi

Motorların toplam verimine efektif verim denir. Bir iş çevrimi sonucunda krank milinden elde edilen net işin, bu işi üretmek için harcanan yakıt ısısına oranı efektif verimi verir.

Efektif verim η_e ;

$$\eta_e = \frac{W_e}{Q_1} \quad (2.2.54)$$

$$\eta_e = \eta_t \eta_r \eta_m \quad (2.2.55)$$

$$\text{ADM için; } \eta_e = \frac{P_{me} m_1 R T'_c}{H_u P'_c \eta_v} \quad (2.2.56. a)$$

$$\text{DEM için; } \eta_e = \frac{P_{me} m_1 R T_0}{H_u P_0 \eta_v} \quad (2.2.56.b)$$

Burada m_1 1 kg yakıt ve yakıtı yakmak için kullanılan havanın toplam kütlesidir.

$$m_1 = 1 + \alpha h_{\min} \text{ [kg]} \quad (2.2.57)$$

Benzin motorlarında $\eta_e = (0.25 \div 0.33)$ aralığındadır.

Özgül yakıt tüketimi birim zamanda (1 saat veya 1 saniye) birim güç (1 kW veya 1 BG) için harcanan yakıt miktarıdır. Motor verimi ne kadar yüksekse birim zamanda harcadığı yakıt miktarı o kadar düşüktür ve motor efektif verimi özgül yakıt tüketimiyle ters orantılıdır. Özgül yakıt tüketimi motorların verimliliklerini kıyaslamada önemli bir parametredir.

Özgül yakıt tüketimi b_e ;

$$b_e = \frac{3600}{H_u \eta_e} \left[\frac{\text{kgY}}{\text{kWh}} \right] \quad (2.2.58)$$

Burada H_u 1 kg yakıtın kayıpsız şekilde yanma odasında yanması sonucu ortaya çıkan ısı değeridir ve yakıtın alt ısı değeri olarak adlandırılır. Benzin yakıtı için;

$H_u \cong 44000$ (kJ/kg) düzeyindedir.

Benzin motorları için $b_e = (0.235 \div 0.320)$ aralığındadır.

2.2.6.5. Motor Ana Boyutların Düzeltilmesi

Ana boyutların ön tasarımı sırasında benzer motorlardan yararlanılarak P_{me} , V_{pm} , H/D ve $N_e/z V_h$ değerleri belli aralıklardan seçilerek hesaplamalar yapılır. Daha sonra hesaplanan P_{me} değeri ile ön tasarımda seçilen P_{me} değeri arasındaki hata oranı %3'ten küçükse hesaplamalara devam edilir. Hata oranı %3'ten büyükse hesaplamalar ön tasarımdan başlanarak tekrar yapılır ve hata oranı %3'ten küçük olana kadar devam edilir.

$$\left| \frac{P_{me, \text{hesaplanan}} - P_{me, \text{seçilen}}}{P_{me, \text{hesaplanan}}} \right| 100 \leq \%3 \quad (2.2.59)$$

Hata oranı istenilen değerin altına düştüğünde güç formülünden yararlanılarak yeni ana boyutlar hesaplanır. Güç formülü;

$$N_e = \frac{P_{me} z V_h n}{k 60} \text{ [kW]} \quad (2.2.60)$$

Buradan strok hacmi V_h hesaplanır;

$$V_h = \frac{N_e k 60}{P_{me} z n} \text{ [L]} \quad (2.2.61)$$

$V_h = \frac{\pi D^2}{4} H 10^{-6} \text{ [L]}$ ve $\xi = H/D$ kullanılarak silindir çapı D hesaplanır;

$$D = \sqrt[3]{\frac{4 V_h}{\pi \xi}} 100 \text{ [mm]} \quad (2.2.62)$$

Silindir çapı bulununca $H = \xi D$ formülünden strok uzunluğu ve H/D oranı bulunur.

2.2.6.6. İndikatör Diyagramı Çizimi

Çevrim esnasında silindir içindeki basınç değişimini gösteren diyagramlara indikatör diyagramı denir ve indikatör diyagramları gerçek motor çevrimleridir. Silindir kafasına yerleştirilen indikatör cihazıyla deneysel olarak ya da ampirik bağıntılardan yararlanılarak belirlenir.

Hesaplanan basınç değerleriyle indikatör diyagramı köşeli olarak çizilir ve daha sonra ateşleme avansı, tutuşma gecikmesi, supapların açılma ve kapanma zamanlamalarına göre diyagramın köşeleri uygun şekilde yuvarlatılır.

Diyagramı çizmek için gerekli köşe basınçları P_0 atmosfer basıncı, P_c' emme zamanı taze dolgunun basıncı, $P_c'' = (1.15 \div 1.25) P_c$ taze dolgunun gerçek basıncı, P_a emme sonu basıncı, P_c sıkıştırma sonu basıncı, P_z yanma sonu basıncı, P_{zg} yanma sonu gerçek basıncı, P_b genişleme sonu basıncı ve P_r egzoz sonu basıncı gereklidir.

Strok ve basınç ölçekleri grafik boyutlarını düzenlemek için gerekli olan ölçeklerdir.

Strok ölçęęi;

$m_s = |\overline{AB}|/H = 3$ seçilebilir.

$$|\overline{AB}| = m_s H \text{ [mm]} \quad (2.2.63)$$

Basınç ölçęęi;

$m_p = 0.03$ [MPa/mm] seçilebilir.

Ölü hacme karşılık gelen $|\overline{OA}|$ uzunluğu;

$$|\overline{OA}| = \frac{|\overline{AB}|}{\varepsilon - 1} \text{ [mm]} \quad (2.2.64)$$

Böylece diyagramda O, A ve B noktaları işaretlenerek $|\overline{AB}|$ uzunluğunun orta noktasından D merkezli $|\overline{AB}|/2$ yarıçaplı yarım çember çizilir.

D' noktasının belirlenmesi;

$$\lambda = \frac{R}{l_b} = \left(\frac{1}{3.5} \div \frac{1}{4} \right) \quad (2.2.65)$$

Buradan λ seçilir ve $R = H/2$ belirlenir. Daha sonra;

$$|\overline{DD'}| = m_s \frac{R^2}{2 l_b} \text{ [mm]} \quad (2.2.66)$$

şeklinde hesaplanır.

Krank mili φ açısı kadar döndüğünde, pistonun geldiği konumu belirlemek için D' eksantrik noktasından φ derece kadar bir açıyla bir ışın çizilir. Bu ışının yarım çemberi kestiği noktadan çizilen düşey çizgi pistonun φ krank mili açısındaki konumunu gösterir. $\varphi = 15^\circ$ 'lik açılarla D' noktasından ışınlar çizilir ve bu ışınların yarım çemberi kestiği piston konumundaki basınçlar sıkıştırma ve genişleme politrop üsleri yardımıyla aşağıdaki gibi hesaplanır [3].

a. Sıkıştırma İşlemi

$$P_x = P_a \left(\frac{V_a}{V_x} \right)^{n_1} \quad [\text{MPa}] \quad (2.2.67)$$

$$P_x = P_a \left(\frac{|\overline{OB}|}{|\overline{OX}|} \right)^{n_1} \quad [\text{MPa}] \quad (2.2.68)$$

b. Genişleme İşlemi

$$P'_x = P_b \left(\frac{V_b}{V_x} \right)^{n_2} \quad [\text{MPa}] \quad (2.2.69)$$

$$P'_x = P_b \left(\frac{|\overline{OB}|}{|\overline{OX}|} \right)^{n_2} \quad [\text{MPa}] \quad (2.2.70)$$

Hesaplanan değerler yardımıyla indikatör diyagramının köşeli hali çizilir. Verilecek olan avans ve gecikme değerleri yardımıyla diyagramın köşeleri yuvarlatılır.

Avans ve Gecikme Değerleri;

$$P_c'' = (1.15 \div 1.25) P_c$$

$$r' = (10 \div 55) \text{°KMA}; \text{Emme açılma avansı}$$

$$a'' = (20 \div 80) \text{°KMA}; \text{Emme kapanma gecikmesi}$$

$$b' = (20 \div 80) \text{°KMA}; \text{Egzoz açılma avansı}$$

$$a' = (10 \div 50) \text{°KMA}; \text{Egzoz kapanma gecikmesi}$$

$$c' = (0 \div 40) \text{°KMA}; \text{Ateşleme avansı}$$

$$\Delta\varphi_1 = (4 \div 6) \text{°KMA}; \text{Tutuşma gecikmesi}$$

$$\Delta\varphi_2 = (8 \div 12) \text{°KMA}; \text{Max. basıncın ÜÖN'den sonra oluşacağı açı}$$

İndikatör diyagramı çizildikten sonra altında kalan bölgenin alanı 1/3 Simpson kuralıyla hesaplanabilir veya planimetre denilen mekanik araçlarla ölçülebilir.

$$A = \frac{(b-a)}{3n} \left[f(x_0) + 4 \sum_{i=1,3,5,\dots}^{n-1} f(x_i) + 2 \sum_{j=2,4,6,\dots}^{n-2} f(x_j) + f(x_n) \right] (\text{mm}^2) \quad (2.2.71)$$

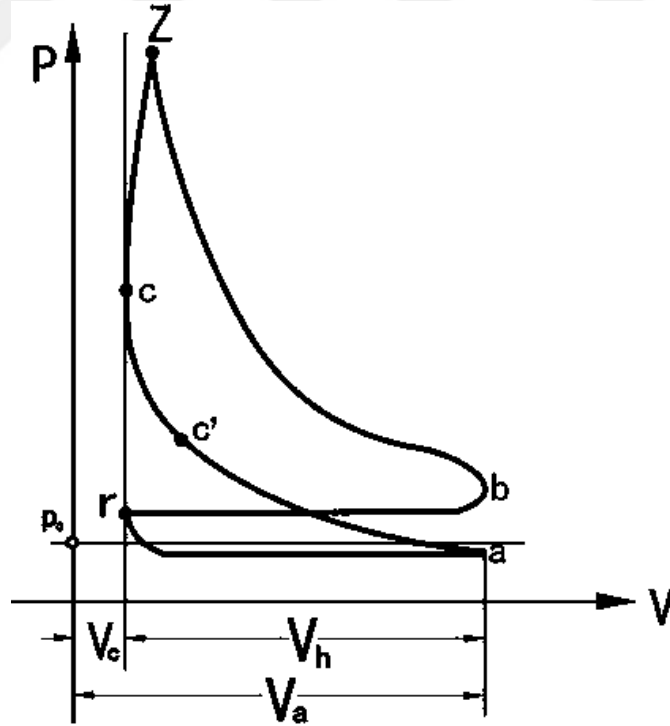
İndikatör diyagramından hesaplanan P_{mi} indike basıncı;

$$P_{mi} = \frac{A}{|AB|} m_p [\text{MPa}] \quad (2.2.72)$$

İndikatör diyagramından hesaplanan P_{mi} ve ilk termik hesaplarda hesaplanan P_{mi} değerleri arasındaki hata oranı %0.3'ten küçükse hesaplamalara devam edilir.

Hata oranı;

$$\varepsilon = \left| \frac{P_{mi,\text{indikatör}} - P_{mi,\text{termik}}}{P_{mi,\text{indikatör}}} \right| 100 \leq \%0.3 \quad (2.2.73)$$

Şekil 8. İndikatör diyagramı

2.2.6.7. Motor Hız Karakteristiklerinin Çizimi

Bir taşıt motorunun sabit gazdaki karakteristiklerinin devir sayısına göre değişimlerine hız karakteristikleri denir [3]. Hız karakteristikleri amprik bağıntılarla hesaplanabilir ve belirli $n_{\min} - n_{\max}$ devir sayısı aralığında hesaplanarak çizilir.

Benzin motorları için;

$$n_{\min} = (600 \div 1000)d/dk,$$

$$n_{\max} = (1.05 \div 1.20) n_N d/dk$$

a. Efektif Gücün Hesabı

n_N nominal devir sayısı ve $N_{e,N}$ belirlidir.

$x = n_x/n_N$ olmak üzere;

Eski tip motorlarda;

$$N_{e,x} = N_{e,N} x [1 + x - x^2] [kW] \quad (2.2.74)$$

Yeni tip motorlarda;

$$N_{e,x} = N_{e,N} x [0.25 + 2.5 x - 1.75 x^2] [kW] \quad (2.2.75)$$

b. Döndürme Momenti Hesabı

Döndürme momenti güce bağlı bir değerdir. Motorlarda döndürme momenti eğrisi genellikle tümsek bir yapıda olur ve $n_M \cong (0.50 \div 0.60)n_N$ devir aralığında maksimum değerini alır [2].

ω_x açısal hız olmak üzere;

$$\omega_x = \frac{\pi n_x}{30} \left[\frac{\text{rad}}{\text{s}} \right] \quad (2.2.76)$$

$$N_{e,x} = \frac{M_{d,x} \omega_x}{1000} [kW] \quad (2.2.77)$$

Buradan moment çekilirse;

$$M_{d,x} = \frac{1000 N_{e,x}}{\omega_x} \text{ [Nm]} \quad (2.2.78)$$

c. Özgül Yakıt Tüketimi

Eski tip benzin motorlarında;

$$b_{e,x} = b_{e,N} [0.7x^2 - x + 1.3] \text{ [kgY/kWh]} \quad (2.2.79)$$

Yeni tip benzin motorlarında;

$$b_{e,x} = b_{e,N} [x^2 - 1.2x + 1.2] \text{ [kgY/kWh]} \quad (2.2.80)$$

Benzin motorlarında $b_{e,x} = (0.25 \div 0.325)$ aralığındadır.

d. Efektif Verim

Efektif verim ve özgül yakıt tüketimi birbirleriyle ters orantılıdır. Özgül yakıt tüketimi eğrisi minimumdan geçer ve efektif verim eğrisi ise maksimumdan geçer.

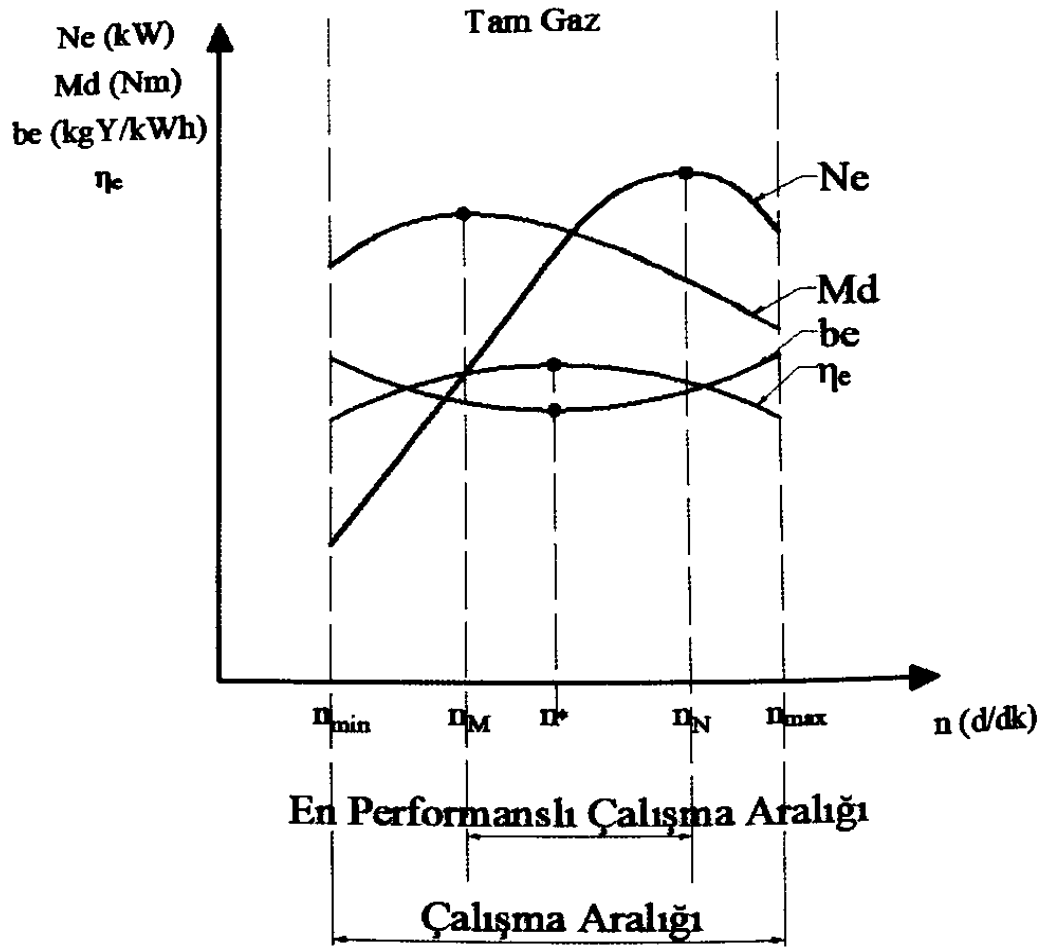
Düşük devirlerde motorun çalışma performansı kararlı olmayabilir ve mekanik kayıplar üretilen gücün içinde fazla yer kaplar. Bu nedenle düşük devir sayılarında efektif verim düşük, özgül yakıt tüketimi yüksektir. Motorun devir sayısı arttıkça verim artar ve $n^* \cong 0.6 n_N$ değerinde maksimum olur. Bu noktada özgül yakıt tüketimi ise minimumdur. Motor devri artmaya devam ettikçe mekanik kayıplar artmaya başlar, yanma için gerekli zaman azalır ve yanma da bozulmaya başlar böylece verim düşmeye özgül yakıt tüketimi artmaya başlar [3].

$$\eta_{e,x} = \frac{3600}{H_u b_{e,x}} \quad (2.2.81)$$

Benzin motorlarında efektif verim $\eta_{e,x} = (0.25 \div 0.35)$ arasındadır.

e. Volümetrik Verim

$$\eta_{v,x} = P_{m,e} \frac{m_1 R T'_c b_{e,x}}{P'_c} \quad (2.2.82)$$

Şekil 9. Motor karakteristiklerinin sembolik olarak gösterimi [2]

3. DİNAMİK HESAPLAR ve VOLAN TASARIMI

3.1. Motor Dinamiği

Motor dinamiğinin başlıca amacı piston, biyel ve krank milinden oluşan krank mekanizmasına etki eden kuvvetlerin belirlenmesidir. Bu kuvvetlerin belirlenmesinin sebebi ise krank mekanizmasında bulunan parçaların boyutlandırılabilmesidir. Krank mekanizmasındaki parçalara etkiyen kuvvetler gaz kuvveti, eylemsizlik kuvveti ve sürtünme kuvvetleridir. Katı yüzeylerin birbirleriyle teması ve yağlayıcı maddenin viskozitesi sürtünme kuvvetini etkiler. Viskoz sürtünmeler devir sayısının artmasıyla artar. Katı yüzeylerin temasından ortaya çıkan kuvvet ise yüzey pürüzlülüğüne ve malzemelerin sertliğine bağlıdır [8].

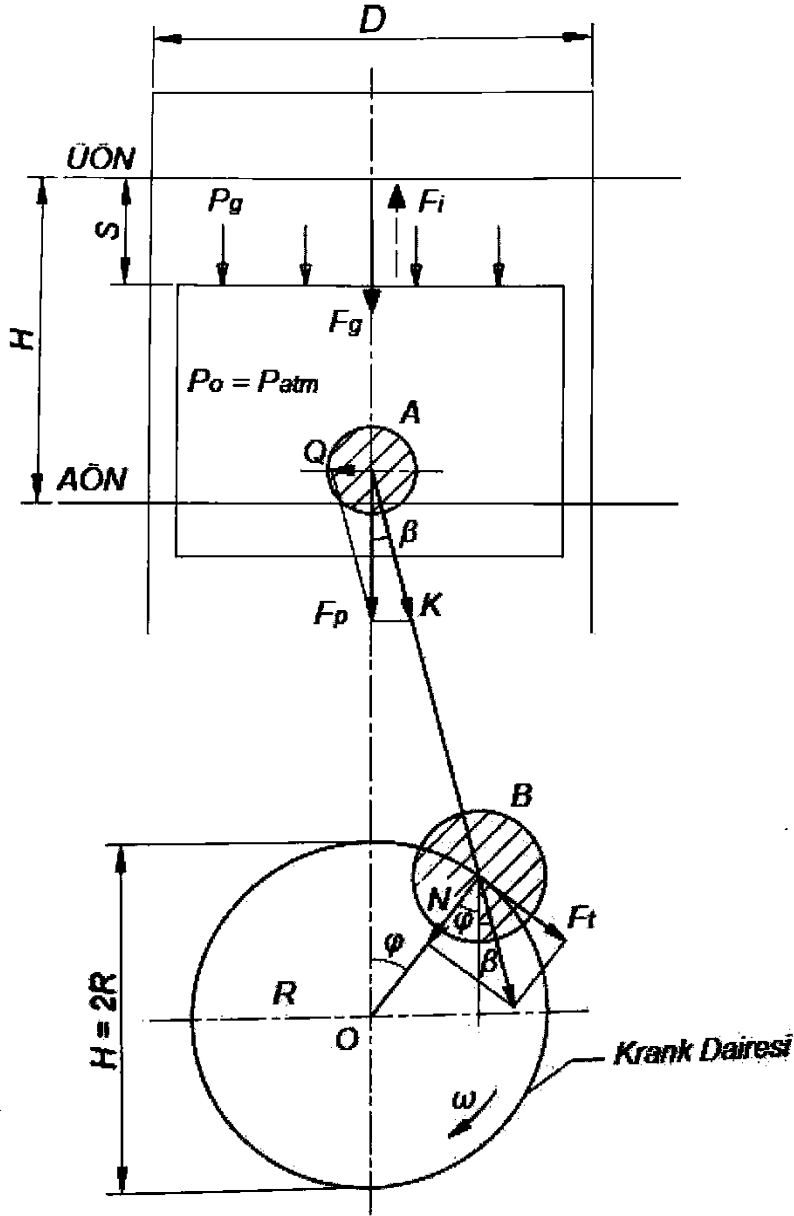
Krank mekanizması doğrusal hareketi dairesel harekete dönüştürmektedir. Dinamik hesaplarda krank mekanizmasının bu hareketlerinin yer değiştirme, hız ve ivme büyüklükleriyle incelenmesi yapılacaktır.

Bu bölümün hazırlanmasında da başlıca Durgun [3], Khovakh [8], Kolchin [9] ve Palavan [10]'dan yararlanılmıştır.

3.2. Dinamik Hesaplar

Dinamik hesaplara geçmeden önce çevrim hesabı tamamlanıp, indikatör diyagramı çizilir ve silindir içindeki gazların basıncı krank açılara göre belirlenir. Benzer motorlardan yararlanılarak belirlenen motor ana boyutları da hesaplamalarla düzeltilir ve daha düzgün boyutlar elde edilir [3].

3.2.1. Piston-Biyel-Krank Mekanizmasına Etki Eden Kuvvetler

Şekil 10. Krank mekanizmasına yanma sonunda etki eden kuvvetler [2].

a. Gaz Kuvveti

Silindir içindeki gazların basıncı pistonun konumuna bağlı olarak sürekli değişir.

$$F_g = (P_g - P_o) \frac{\pi D^2}{4} \text{ [N]} \quad (3.2.1)$$

b. Eylemsizlik Kuvveti

Pistona ivmeli hareketinden dolayı etki eden kuvvettir.

$$F_i = -m_i a_p \text{ [N]} \quad (3.2.2)$$

3.2.2. Piston-Biyel-Krank Mekanizmasının Kinematığı

Krank milinin açısal hızı;

$$\omega = 2 \pi \frac{n}{60} \left[\frac{\text{rad}}{\text{s}} \right] \quad (3.2.3)$$

a. Piston Yolu

Pistonun AÖN ve ÜÖN arasında aldığı yolun hesabıdır.

$$s = R \left[(1 - \cos\varphi) + \frac{\lambda}{4} (1 - \cos 2\varphi) \right] \text{ [mm]} \quad (3.2.4)$$

$$\lambda = \frac{R}{l_b} = \frac{1}{3.5} \div \frac{1}{4} ; \text{ Krank yarıçapı ve biyel uzunluğu arasındaki oran}$$

l_b : Biyel uzunluğu

b. Piston Hızı

Pistonun AÖN ve ÜÖN arasında gidip gelme hareketi yaparkenki hızıdır.

$$V = \frac{ds}{dt} = \frac{ds}{d\varphi} \frac{d\varphi}{dt} = \frac{ds}{d\varphi} \omega$$

$$V = R \omega \left[(\sin\varphi) + \frac{\lambda}{2} (\sin 2\varphi) \right] \text{ [m/s]} \quad (3.2.5)$$

c. Piston İvmesi

$$a_p = \frac{dV}{dt} = \frac{dV}{d\varphi} \frac{d\varphi}{dt} = \frac{dV}{d\varphi} \omega$$

$$a_p = R \omega^2 [(\cos \varphi) + \lambda(\cos 2\varphi)] \quad [\text{m/s}^2] \quad (3.2.6)$$

Böylece istenilen krank mili açısında pistonun konumu, hızı ve ivmesi bulunabilir.

3.2.3. Piston-Biyel-Krank Mekanizmasının Dinamiği

a. Piston Kütlesinin Hesabı

Pistonun tablası yüzey alanı;

$$A_p = \frac{\pi D^2}{4} [\text{mm}^2] \quad (3.2.7)$$

Pistonun kütlesi (Al alaşımı için)

$$m_p = (80 \div 150) A_p [\text{kg}] \quad (3.2.8)$$

b. Biyelin İki Kütleye İndirgenmesi

$$m_b = (100 \div 200) A_p [\text{kg}] \quad (3.2.9)$$

Biyel gidip gelme ve salınım hareketlerinden oluşan karmaşık bir hareket yapar. Biyelin kütlesi pistonla birlikte öteleme hareketi yapan $(m_b)_A$ ve krankla birlikte dönme hareketi yapan $(m_b)_B$ kütlelerine indirgenebilir [2].

Biyelin 'A' noktasına indirgenmiş hali;

$$(m_b)_A = 0.275 m_b [\text{kg}] \quad (3.2.10)$$

Biyelin 'B' noktasına indirgenmiş hali;

$$(m_b)_B = 0.725 m_b \text{ [kg]} \quad (3.2.11)$$

c. Gidip Gelme Hareketi Yapan Toplam Kütle

$$m_i = m_p + (m_b)_A \text{ [kg]} \quad (3.2.12)$$

3.2.4. Pistona Etki Eden Toplam Kuvvet ve Kuvvetin Bileşenleri

Pistona etki eden toplam kuvvet gaz kuvveti ve eylemsizlik kuvvetinin toplamıdır.

$$F_p = F_g + F_i \text{ [N]} \quad (3.2.13)$$

F_p toplam kuvveti biyel doğrultusunda olan K ve silindir eksenine dik doğrultuda olan Q yan kuvveti olmak üzere kuvvete ayrılabilir.

$$\vec{F}_p = \vec{Q} + \vec{K} \text{ [N]} \quad (3.2.14)$$

$$Q = F_p \tan \beta \text{ [N]} \quad (3.2.15)$$

$$K = F_p / \cos \beta \text{ [N]} \quad (3.2.16)$$

Pistonu silindir duvarlarına doğru itmeye çalışan Q yan kuvvetinin sebep olduğu sürtünmeler nedeniyle zamanla silindir duvarlarında aşınmalar meydana gelir ve ovalleşmeler gözlenir. Bu ovalleşmeleri gidermek silindir içine rektifiye denen taşlama işlemi yapılır ve ovalleşmeler giderilir. Eğer rektifiye işlemi sonucu piston ile silindir duvarları arasındaki boşluk artarsa segmanlar değiştirilir veya daha büyük çaplı piston kullanılır [2].

K kuvveti krank dairesine teğetsel doğrultudaki F_t ve çapsal doğrultudaki N kuvvetlerine ayrılır.

$$\vec{K} = \vec{F}_t + \vec{N} \text{ [N]} \quad (3.2.17)$$

$$F_t = K \sin(\varphi + \beta) \text{ [N]} \quad (3.2.18)$$

$$N = K \cos (\varphi + \beta) \text{ [N]} \quad (3.2.19)$$

K biyel kuvveti yanma sonunda basma kuvveti ve egzoz sonunda çekme kuvveti olarak biyeye etki eder. Basma kuvveti olarak etkidiğinde eğer biyelin boyu uzunsa ayrıca burkulma olayı da oluşabilir. N çapsal kuvvetinin etkisiyle krank kollarında basma ve krank muylusu ile ana yatak muylularında içeriye doğru eğilmeye zorlanır. F_t teğetsel kuvvetin etkisinde ise krank kolları eğilmeye krank muyluları ile ana yatak muyluları burulmaya zorlanır [2].

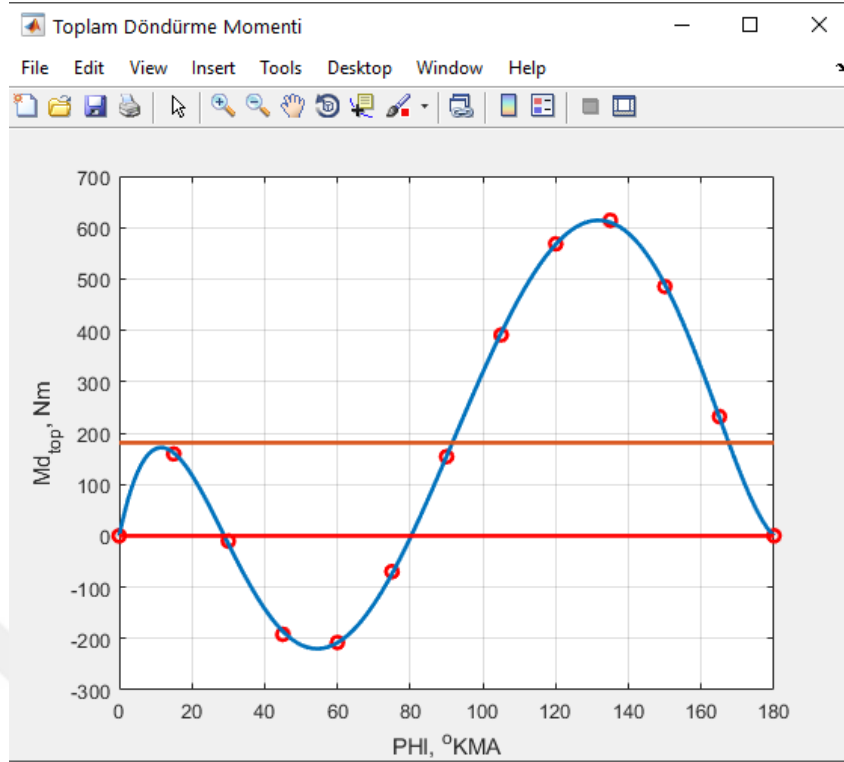
3.2.5. Krank Miline Etki Eden Döndürme Momenti

$$M_d = F_t R \text{ [Nm]} \quad (3.2.20)$$

3.2.6. Toplam Döndürme Momenti

Çevrim boyunca krank miline etki eden teğetsel kuvvet sabit kalmadığı için döndürme momenti de sabit kalmaz. Eğer döndürme momenti ortalama değerden büyük olursa krank mili hızlanır ve küçük olursa yavaşlar. Böylece krank mili de sabit bir hareketle dönmez. Bu moment fazlalıklarının veya eksikliklerini gidermek için dört silindirli bir motorda birinci silindirde yanma olurken, üçüncü silindirde sıkıştırma, dördüncü silindirde emme ve ikinci silindirde egzoz işlemleri olur.

Toplam döndürme momentini bulmak için silindir sayısının 720° KMA açısına bölünmesiyle kranklar arası açı bulunur. Dört silindirli bir motorda $0-180^\circ$, $180-360^\circ$, $360-540^\circ$ ve $540-720^\circ$ lik dört gruba ayrılan döndürme momenti değerleri yan yana yazılarak toplanır ve toplam döndürme momenti elde edilir.

Şekil 11. Toplam döndürme momentini

```

asiri_doldurma.m  x  +
935     %3. DİNAMİK HESAPLAR
936 -   global num_brac;
937     % global p;
938     % global Md_ort;
939     % warning off
940 -   fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n3. DİNAMİK HESAPLAR\n\n');
941
942 -   bir_bolu_LAM_R_b_lb=3.5;
943 -   LAMDA_R_b_lb=1/bir_bolu_LAM_R_b_lb;
944 -   omega=pi*n/30; %rad/s
945 -   Phi=0:15:720; %derece KMA
946 -   % Phi_r=Phi*pi/180; %radyan
947 -   % sin(beta)=(R/lb)*sin(Phi)
948 -   beta=asind(LAMDA_R_b_lb*sind(Phi));
949
950     %3.1 Piston Yolu Hesabı
951 -   R_krank=H/2*1e-3; %m
952 -   fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tKrank yarıçapı R_krnk=%0.04f (mm)\n', R_krank);
953 -   sp=R_krank*((1-cosd(Phi))+(LAMDA_R_b_lb/4)*(1-cosd(2*Phi)));
954 -   fprintf(fid_motor_tasarimi, '3.1 Piston Yolu\n\n');
955 -   fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tS=R*[1-cos(PHI)+LAMDA/4*(1-cos(2*PHI))] (mm)\n');
956 -   |
957     %3.2. Piston Hızı Hesabı
958 -   vp=R_krank*omega*(sind(Phi)+LAMDA_R_b_lb/2*(sind(2*Phi)));
959 -   fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n3.2 Piston Hızı\n\n');

```

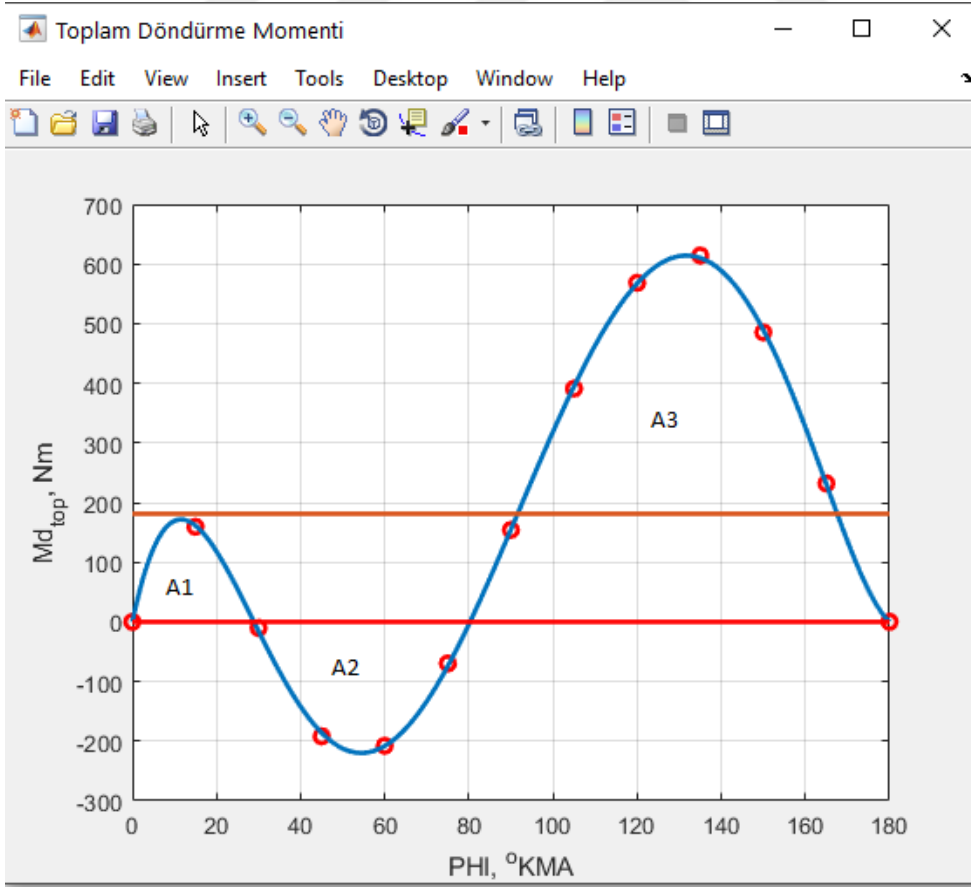
Şekil 12. ADM için dinamik hesapların MATLAB programının bir kısmı

3.3. Volan Tasarımı

Volan motorun momentini dengelemeye ve daha düzgün çalışmasını sağlamaya yarayan eylemsizlik momenti yüksek olan bir disklerdir. Volan, krank milinin ucuna takılır ve fazla moment oluştuğunda bunu kinetik enerji olarak depolar ve motorun momenti düştüğünde momentteki dalgalanmaları minimize etmek için bu enerjiyi krank miline aktarır. Yani kısaca volan fazla enerjiyi depolayarak ihtiyaç halinde bu enerjiyi gerektiğinde kullanabilen bir disklerdir. Böylece motor daha düzgün çalışmaya devam eder.

Volan tasarımında silindir sayısı, silindirlerin ateşleme aralıkları, sıkıştırma oranı gibi faktörler etkilidir. Bu bölümde krank milinin belirli bir düzgünlükte dönmesini sağlayacak olan volanın tasarımı yapılacaktır.

3.3.1. Toplam Moment Eğrisi Altında Kalan Alanın Hesaplanması

Şekil 13. Toplam moment eğrisi altında kalan alanlar

1/3 Simpson kuralı kullanılarak hesap yapılır.

$$h = \frac{b^\circ - a^\circ}{n} \quad (3.3.1)$$

$M_d - \varphi$ grafiğinden h° kadar açı aralığıyla a° 'den b° 'ye kadar moment değerleri okunur. Daha sonra aşağıdaki formül kullanılarak alan hesaplaması yapılır. Aynı işlem negatif ve pozitif alanlar için krank açısına dikkat edilerek yapılır.

$$\sum A = \frac{h}{3} \left[f(x_0) + 4 \sum_{i=1,3,5,\dots}^{n-1} f(x_i) + 2 \sum_{j=2,4,6,\dots}^{n-2} f(x_j) + f(x_n) \right] [\text{mm}^2] \quad (3.3.2)$$

3.3.2. Ortalama Döndürme Momenti

$$M_{d,ort} = \frac{\sum A}{180} [\text{Nm}] \quad (3.3.3)$$

3.3.3. Bulunan Ortalama Momente Göre Efektif Gücün Hesabı

Mekanik verimi hesaplamak için öncelikle basınç değerleri hesaplanmalıdır.

$$P'_{m,m} = P_{m,m} - (P_r - P_a) [\text{MPa}] \quad (3.3.4)$$

$$P'_{mi} = P_{me} + P'_{m,m} [\text{MPa}] \quad (3.3.5)$$

$$\eta'_v = \frac{P_{me}}{P'_{mi}} \quad (3.3.6)$$

Efektif Güç;

$$N_e = \frac{M_{d,ort} \omega \eta'_m}{1000} [\text{kW}] \quad (3.3.7)$$

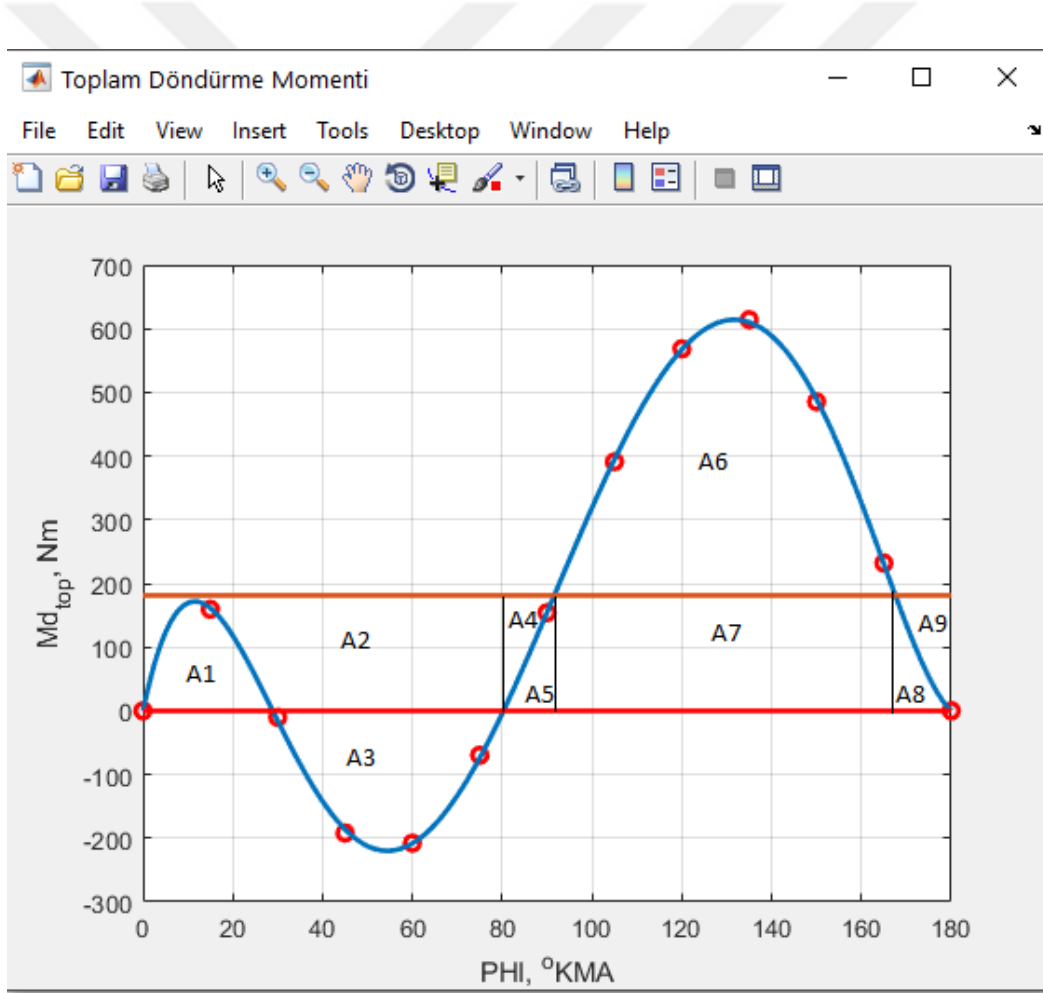
Motor tasarım hesapları başında verilen güç ile hesaplanan güç birbiriyle karşılaştırılır ve hata oranı 0.03'ten küçük ise hesaplamalara devam edilir.

$$\varepsilon = \left| \frac{N_{e,tasarım} - N_{e,hesaplanan}}{N_{e,tasarım}} \right| 100 \leq \%0.3 \quad (3.3.8)$$

3.3.4. Volan Atalet Momentinin Hesaplanması

a. İş Fazlalığının Hesaplanması

Moment eğrisinin üzerinde kalan alanlar iş fazlalığını verir.

Şekil 14. Ortalama döndürme momenti için gerekli alanlar

Burada A4 ve A5 alanları birbirine, A8 ve A9 alanları yaklaşık olarak birbirine eşittir. Daha önce A1, A3 ve (A6+A7+A5+A8)'lik alan hesaplamaları yapılmıştı.

Moment eğrisinin üstünde kalan alanların toplamının bulunması gerekir.

$$W = A_3 + (A_2 - A_1) + A_4 + A_9$$

Bulunan bu değer $\pi/180$ ile çarpılarak iş fazlalığı hesaplanır.

$$W_{if} = W \frac{\pi}{180} \text{ [Nm]} \quad (3.3.9)$$

b. Volansız Motorun, Volanlı Motorun ve Volanın Atalet Momentleri Hesabı

Toplam atalet momentini;

$$I_{top} = I_{motor} + I_{volan} \text{ [kg m}^2\text{]} \quad (3.3.10)$$

$$I_{motor} = \left[m_r + \frac{1}{2} \left(1 + \frac{\lambda^2}{4} \right) \right] R^2 \text{ [kg m}^2\text{]} \quad (3.3.1)$$

Burada m_r kütlesi krank milinin ve biyelinin B noktasına indirgenmiş kütlelerinin toplamıdır. Benzin motorlarının krank milinin kütlesi;

$$m_{kr} = (100 \div 200) A_p \text{ [kg]} \quad (3.3.12)$$

$$m_r = m_{kr} + (m_b)_B \text{ [kg]} \quad (3.3.13)$$

Toplam atalet momentini iş fazlalığına bağlıdır.

$$I_{top} = \frac{W_{if}}{\delta \omega_{ort}^2} \text{ [kg m}^2\text{]} \quad (3.3.14)$$

Dönen kütlelerin dönmesindeki düzensizlik katsayısı $0.01 < \delta < 0.03$ değer aralığındadır.

$$\omega_{ort} \cong \frac{\pi n}{30} \text{ [rad/s]}$$

$$\omega_{max} = (1 + \delta) \omega_{ort} \text{ [rad/s]} \quad (3.3.15)$$

$$\omega_{\min} = (1 - \delta) \omega_{\text{ort}} \quad [\text{rad/s}] \quad (3.3.16)$$

Toplam atalet momenti ve motorun atalet momenti bulunduktan sonra volanın atalet momenti I_{volan} ;

$$I_{\text{volan}} = I_{\text{toplamlam}} - I_{\text{motor}} \quad [\text{kg m}^2] \quad (3.3.17)$$

3.3.5. Volana Etki Eden Kuvvetler

ω açısal hızıyla dönen volanın hacim elemanına etki eden merkezkaç kuvveti;

$$dF = dm R \omega_{\max}^2 \quad (3.3.18)$$

dm kütle elemanı için;

$$dm = \rho A R d\varphi \quad (3.3.19)$$

Buradan merkezkaç kuvveti dF ;

$$dF = \rho A R^2 d\varphi \omega_{\max}^2 \quad (3.3.20)$$

$$F = \rho A R^2 \omega_{\max}^2 \quad (3.3.21)$$

R : Kütle merkezi yarıçapı [m];

ρ : Volan malzemesinin yoğunluğu

σ_{em} : Volan malzemesinin (dökme demir) emniyet gerilmesi

$$\sigma_{\text{em}} = 60 \quad [\text{MPa}]$$

$$\sigma = \frac{F}{A} = \frac{\rho A R^2 \omega_{\max}^2}{A} \leq \sigma_{\text{em}} \quad (3.3.22)$$

Buradan kütle merkezi yarıçapı;

$$R \leq \sqrt{\frac{\sigma_{em}}{\rho \omega_{max}^2}} \text{ [m]} \quad (3.3.23)$$

Aşağıdaki formülden volanın atalet momenti daha önce hesaplanan değere yakın olacak şekilde katsayılar belirlenir.

$$I_{volan} = \frac{\rho \pi [b_1 (D_1^4 - D_2^4) + b_2 (D_2^4 - D_3^4) + b_3 (D_3^4 - D_4^4)]}{32} \quad (3.3.24)$$

$$D_1 = 2 R \text{ (m)}, D_2 = 0.210 R \text{ (m)}, D_3 = 0.102 R \text{ (m)}, D_4 = 0.132 R \text{ (m)}$$

$$b_1 = 0.12 D_1 \text{ (m)}, b_2 = 0.37 b_1 \text{ (m)}, b_3 = 0.2 b_1 \text{ (m)}$$

Volan boyutunu uygun olarak seçmek için bu katsayı değerleriyle oynanabilir.

3.3.6. Volan Kütlesinin Hesabı

Volanın hacmi;

$$V_{volan} = \pi (R_1^2 - R_2^2)b_1 - \pi (R_2^2 - R_3^2)b_2 + \pi (R_3^2 - R_4^2)b_3 \text{ [m}^3\text{]} \quad (3.3.25)$$

Burada $R_1 = D_1/2$, $R_2 = D_2/2$, $R_3 = D_3/2$ ve $R_4 = D_4/2$

Volanın kütlesi;

$$m_{volan} = \rho V_{volan} \text{ [kg]} \quad (3.3.26)$$

```

asiri_doldurma.m* x +
1303 %4. VOLAN TASARIMI
1304
1305 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n4. VOLAN TASARIMI\n\n');
1306 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\tVolan tasarımımda amaç krank milinin belirli bir düznlükte');
1307 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\tdönmesini sağlayacak bir diskin atalet momentini belirlemektir.\n\n');
1308
1309 %4.1 Toplam Moment Eğrisinin Altında Kalan Alanın Yamuk Kuralıyla İntegrali
1310 fprintf(fid_motor_tasarimi,'4.1 Toplam Moment Eğrisi Altında Kalan Alanın');
1311 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\t1/3 Simpson Kuralıyla İntegrali\n\n');
1312
1313 %Toplam momente uyumlanan 8. dereceden polinomun fonksiyonu
1314 Md_top_fonk = @(phi_kma) p(1).*phi_kma.^8+p(2).*phi_kma.^7 ...
1315 +p(3).*phi_kma.^6+p(4).*phi_kma.^5+p(5).*phi_kma.^4 ...
1316 +p(6).*phi_kma.^3+p(7).*phi_kma.^2+p(8).*phi_kma+p(9);
1317
1318 phi_kma=linspace(0,180,1801);
1319 Md_Nm = Md_top_fonk(phi_kma);
1320
1321 % alan_mom = 0;
1322 Md4 = 0;
1323 Md2 = 0;
1324
1325 adim = phi_kma(2)-phi_kma(1);
1326 for ii = 2:2:1800
1327 Md4 = Md4 + Md_Nm(ii);

```

Şekil 15. ADM için volanın MATLAB programının bir kısmı

4. MOTORLARIN HAREKETLİ ELEMANLARININ TASARIMI

Motorların hareket elemanları piston, biyel ve krank mekanizmasından oluşur.

4.1. Piston

Piston silindir içerisinde AÖN ve ÜÖN arasında aşağı yukarı doğrusal hareket eden motor elemanıdır. Piston aşağı yukarı hareket ederken gaz kuvvetlerinin ve eylemsizlik kuvvetlerinin bileşkesini bağlı olduğu biyeye, biyel yardımıyla da krank miline iletir [2]. Emme işlemi sırasında pistonun aşağı yönlü hareketi vakum etkisi yaratarak taze dolgunun silindir içinde çekilmesi sağlanır. Piston sıkıştırma işlemi sırasında yukarı yönlü hareketiyle silindir içindeki gazları sıkıştırır ve gazların sıcaklıkları ile basınçları arttırarak çevrime katkıda bulunur. Yanma işlemi sırasında basıncı ve sıcaklığı artmış gazlar sayesinde piston hızla aşağıya doğru itilir. Piston genişleme işlemi sırasında aşağı yönlü hareket eder ve krank milinden yararlı iş elde edilir. Pistonun egzoz işlemi sırasında yukarı yönlü hareketi ise artık egzoz gazlarının silindir dışına atılmasını sağlar.

Piston, sıcaklığı ve basıncı sürekli olarak değişen yakıt-hava karışımı nedeniyle termik gerilmelerin etkisine maruz kalır. Bu nedenle piston malzemesi seçilirken motorun büyüklüğü, hızı, sıkıştırma oranı; malzemenin ısı iletkenliği, gerilmelere ve aşınmaya karşı dayanıklılığı, ağırlığı ve iyi hareket özelliği gibi konulara dikkat edilmelidir. Eylemsizlik kuvvetinin fazla değer almaması için piston malzemesi mümkün olduğu kadar hafif seçilmelidir. Piston malzemesi olarak alüminyum alaşımı kullanılabilir.

Piston genel olarak piston tablası, piston eteği ve sızdırmazlık bölümlerinden oluşur. Piston tablası küçük taşıt motorlarında genellikle düz yapıdayken orta ve büyük dizel motorlarında küresel şekilli, oyuklu veya farklı tasarımlarda olabilir. Pistonun soğutulması için piston tablasındaki segmanlar ve karterden sıçrayarak çarpan yağlama yağı etkili olur. Böylece piston sıcaklığının bir kısmı yağlama yağına bir kısmı da segmanlar tarafından silindir duvarına oradan da soğutma suyuna verilir. Gaz ve yağ sızdırmazlığını sağlamak için ise piston tablasının yan taraflarına açılmış oyuklara segmanlar takılır [2].

4.1.1. Pistonun Ampirik Yollarla Boyutlandırılması

a. Pistonun Kütlesi

Başlangıç olarak piston kütlesi benzer motorlar yardımıyla tahmin edilir ve daha sonra piston tasarımı sonunda gerçek piston kütlesi belirlenebilir. Hafif olması nedeniyle piston malzemesi olarak Al alaşımı kullanılır.

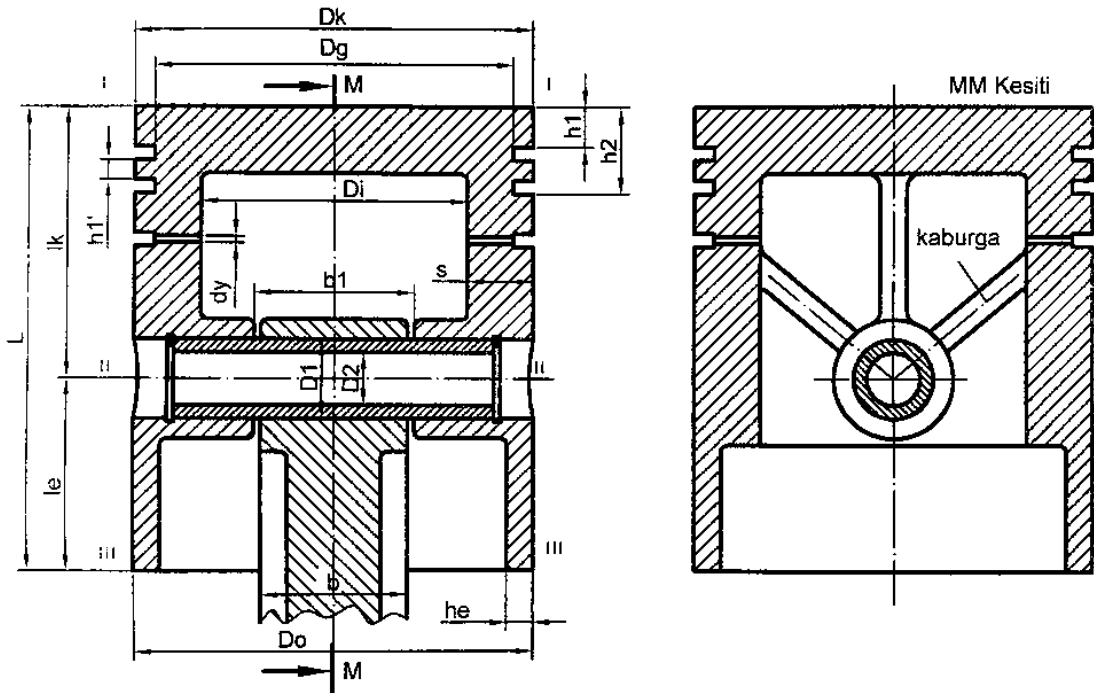
Piston tablasını alanı;

$$A_p = \pi \frac{D^2}{4} \text{ [m}^2\text{]}$$

Pistonun kütlesi;

$$m_p = (80 \div 150)A_p \text{ [kg]} \quad (4.1.1)$$

b. Piston Tablası ve Eteği Çapları

Şekil 16. Piston kesitleri ve boyutları

I-I kesitinde piston kafası çapı;

$$\Delta D = D - D_k = (0.007 \div 0.009)D \text{ [mm]} \quad (4.1.2)$$

II-II kesitinde perno bölgesinde piston çapı;

$$\Delta D = D - D_k = (0.00022 \div 0.00027)D \text{ [mm]} \quad (4.1.3)$$

III-III kesitinde piston eteği çapı;

$$\Delta D = D - D_k = (0.00020 \div 0.00025) \text{ [mm]} \quad (4.1.4)$$

c. Pistonun Boyu

$$L = (0.9 \div 1.3) D \text{ [mm]} \quad (4.1.5)$$

d. Etek Boyu ve Piston Kafası Boyu

$$L = l_k - l_e \text{ [mm]} \quad (4.1.6)$$

Piston eteği boyu;

$$l_e = 0.52 L \text{ [mm]} \quad (4.1.7)$$

Piston kafası boyu;

$$l_k = L - l_e \text{ [mm]} \quad (4.1.8)$$

e. Biyel Genişliği ve Perno Yuvası Aralığı

Biyel genişliği;

$$b \cong 0.4 D \text{ [mm]} \quad (4.1.9)$$

Perno yuvası aralığı;

$$b_1 \cong b + (2 \div 3) \text{ [mm]} \quad (4.1.10)$$

f. Piston Pernosu Boyutları

Biyel küçükbaşını pistonu bağlamaya yarayan motor parçasına piston pernosu denir. Piston pernosu pistonun içindeki yuvalara takılır ve içi boş bir mildir.

$$l = 0.8 D \text{ [mm]} \quad (4.1.11)$$

Pernonun dış çapı D_1 ;

$$D_1 = (0.30 \div 0.32) D \text{ [mm]} \quad (4.1.12)$$

Pernonun iç çapı D_2 ;

$$D_2 = (0.52 \div 0.58) D \text{ [mm]} \quad (4.1.13)$$

g. Segman Konumları ve Boyutları

Segmanlar gaz ve yağ sızdırmazlığını sağlamak amacıyla piston tablasının yan taraflarına açılmış çevresel oyuklardır. Segmanlar dikdörtgen kesitli yapısı elastik olan halkalardır. Segmanların malzemesi dökme demirdir.

İlk segmanın tabladan uzaklığı;

$$h_1 = 0.078 D + 1 \text{ [mm]} \quad (4.1.14)$$

İki segman arasındaki mesafe;

$$h'_1 = (0.03 \div 0.05)D \text{ [mm]} \quad (4.1.15)$$

Son segmanın tabladan uzaklığı;

$$h_2 = 0.33 L - 2 \text{ [mm]} \quad (4.1.16)$$

Segmanlar basınçlı gazların sızmasını engelleyen kompresyon segmanı ve yağların sızmasını engelleyen yağ segmanları olmak üzere ikiye ayrılır.

g.1. Kompresyon Segmanları

Segman genişliği;

$$t = (0.04 \div 0.045)D \text{ [mm]} \quad (4.1.17)$$

Segman kalınlığı;

$$a = (2 \div 4)(\text{mm}) \cong (0.6 \div 1)t \text{ [mm]} \quad (4.1.18)$$

Segman iç kenarı ile piston duvarı arasındaki düşey boşluk;

$$\Delta t = (0.7 \div 0.95) \text{ [mm]} \quad (4.1.19)$$

g.2. Yağ Segmanı

Segman genişliği;

$$t = (0.038 \div 0.043)D \text{ [mm]} \quad (4.1.20)$$

Segman kalınlığı;

$$a = (2 \div 4)(\text{mm}) \cong (0.6 \div 1)t \text{ [mm]} \quad (4.1.21)$$

Segman iç kenarı ile piston duvarı arasındaki düşey boşluk;

$$\Delta t = (0.9 \div 1.1) \text{ [mm]} \quad (4.1.22)$$

Segman üst yüzeyiyle piston duvarı arasındaki yatay boşluk;

$$\Delta t' = (0.1 \div 0.2)t \text{ [mm]} \quad (4.1.23)$$

Segman boşluğu bölgesinde piston et kalınlığı;

$$s = (0.05 \div 0.10)D \text{ (mm)} \quad (4.1.24)$$

h. Diğer Özellikler

$$\text{Piston iç çapı; } D_i = D - 2(t + \Delta t + s) \text{ [mm]} \quad (4.1.25)$$

$$\text{Yağ delikleri çapı; } d_{\text{yağ}} = (0.3 \div 0.5)a \text{ [mm]} \quad (4.1.26)$$

$$\text{Yağ delikleri sayısı; } n_{\text{yağ}} = (6 \div 12) \text{ adet} \quad (4.1.27)$$

Segman sayısı;

$D < 80$ mm ise 2 kompresyon+1 yağ segmanı

$D > 80$ mm ise 3 kompresyon+1 yağ segmanı seçilir.

$$\text{Piston tablası et kalınlığı; } h = (0.08 \div 0.1)D \text{ [mm]} \quad (4.1.28)$$

$$\text{Perno yuvası dış çapı; } D_0 = (0.3 \div 0.5)D \text{ [mm]} \quad (4.1.29)$$

$$\text{Piston eteği et kalınlığı; } h_e = (1.5 \div 4.5) \text{ [mm]} \quad (4.1.30)$$

4.1.2. Piston Boyutlarının Kontrol Hesabı

Piston ampirik yollarla boyutlandırıldıktan sonra kontrol hesapları yapılır.

4.1.2.1. Piston Eteği Yağlama Kontrolü

Piston, Q yan kuvvetinin etkisiyle silindir duvarlarına doğru itilir. Q yan kuvveti $\varphi = (20 \div 30)^\circ$ KMA açılarında maksimum değerini alır. Ortalama yüzey basıncı (q), yağlama aşamasında aşağıda belirtilen değerlerin üzerine çıkmamalıdır. Sınır değerleri

aşılırsa piston boyu (L) arttırılmalı veya son segmanın tabladan uzaklığı (h_2) küçültülmelidir. [2].

Silindirik yüzeyde oluşan q ortalama yüzey basıncı;

$$q = \frac{Q_{\max}}{D(L - h_2)} \text{ [MPa]} \quad (4.1.31)$$

Yüksek hızlı motorlarda; $q \leq (0.6 \div 1) \text{ [MPa]}$

Orta hızlı motorlarda; $q \leq (0.3 \div 0.4) \text{ [MPa]}$

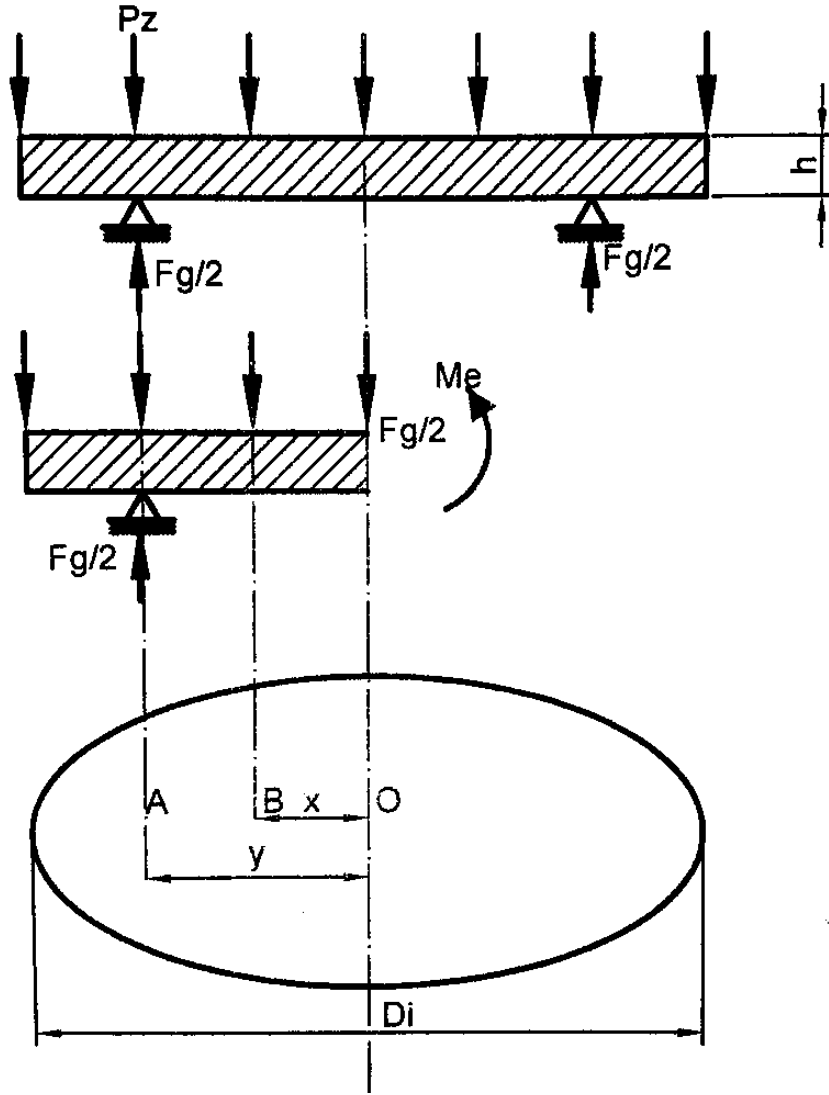
Yavaş motorlarda; $q \leq (0.18 \div 0.28) \text{ [MPa]}$

4.1.2.2. Piston Tablası Et Kalınlığı Kontrolü

Piston tablası basıncı ve sıcaklığı yüksek gazlardan dolayı eğilme gerilmesine (σ_e) ve aynı zamanda basıncı ve sıcaklığı sürekli değişen gazlardan dolayı termik gerilmeye (σ_{ter}) maruz kalmaktadır. Piston tablası et kalınlığı kontrolü yapılırken eğilme ve termik gerilmelere karşı kontrol edilmelidir.

a. Piston Tablasının Et Kalınlığının Eğilme Gerilmesine Karşı Kontrolü

Dairesel olan piston tablasının üzerine gazların P_z basıncıyla etki ettiği düşünülür. Maksimum eğilme gerilmesi tablanın ortasında I-I kesitinde oluşur. Yarım daireye etkiyen yayılı yükün bileşkesi A ağırlık merkezinden aşağıya doğru ve mesnet tepkisinin bileşeni B ağırlık merkezinden yukarıya doğru etki eder.

Şekil 17. Piston tablasına etki eden kuvvetler

$$\frac{F_g}{2} = (P_g - P_0) \frac{\pi D_i^2}{4} \frac{1}{2} \quad [\text{N}] \quad (4.1.32)$$

$$\frac{F_g}{2} \cong \frac{P_z \pi D_i^2}{2 \cdot 4} \quad [\text{N}] \quad (4.1.33)$$

Yarım dairenin ve yarım çemberin ağırlık merkezlerinin orta noktaya olan uzaklıkları;

$$x = \frac{2 D_i}{3 \pi} \quad [\text{mm}] \quad (4.1.34)$$

$$y = \frac{D_i}{\pi} \text{ [mm]} \quad (4.1.35)$$

I-I kesitinde oluşan toplam eğilme momenti;

$$M_e = \frac{F_g}{2} y - \frac{F_g}{2} x \text{ [Nm]} \quad (4.1.36)$$

$$M_e = \frac{F_g}{2} (y - x) \text{ [Nm]} \quad (4.1.37)$$

$$M_e = \frac{P_z}{2} \frac{\pi D_i^2}{4} \left(\frac{D_i}{\pi} - \frac{2 D_i}{3 \pi} \right) \text{ [Nm]} \quad (4.1.38)$$

$$M_e = P_z \frac{D_i^3}{24} \text{ [Nm]} \quad (4.1.39)$$

I-I kesitindeki eğilme gerilmesi;

$$\sigma_e = \frac{W_e}{M_e} \text{ [MPa]} \quad (4.1.40)$$

I-I kesitindeki atalet momenti;

$$I_{x-x} = \frac{D_i h^3}{12} \quad (4.1.41)$$

$$W_e = \frac{I_{x-x}}{y_{\max}} = \frac{D_i h^2}{6} \text{ [mm}^3] \quad (4.1.42)$$

Bu durumda eğilme gerilmesinin son hali;

$$\sigma_e = \frac{P_z D_i^2}{4} \frac{1}{h^2} \leq \sigma_{e,em} \quad (4.1.43)$$

Kaburgasız pistonlar için;

Al alaşımları; $\sigma_{e,em} = (20 \div 25)$ [MPa]

Dökme demir; $\sigma_{e,em} = (40 \div 50)$ [MPa]

Kaburgalı pistonlar için;

Al alaşımları; $\sigma_{e,em} = (50 \div 150)$ [MPa]

Dökme demir; $\sigma_{e,em} = (80 \div 200)$ [MPa]

b. Piston Tablasının Et Kalınlığının Termik Gerilme Kontrolü

Gazların basınç ve sıcaklığının sürekli değişmesi piston tablasında termik gerilmelere neden olur. Piston tablasının üst kısmı yanmış gazların etkisiyle ısınırken alt kısmı karterden sıçrayan yağlarla soğutulur. Piston malzemesinin ısı iletim katsayısı λ [W/mK] ve ısı akısı q [W/m^2]’dir.

Sıcaklık farkı;

$$\Delta t = t_{\bar{u}} - t_a = q \frac{h}{\lambda} \quad (4.1.44)$$

4-zamanlı motorlar için;

$$q \cong 11.8 (6000 + 26 n) P_{mi} \text{ [W/m}^2] \quad (4.1.45)$$

$$\sigma_{termik} = \frac{\alpha E q h}{2 \lambda} \text{ [MPa]} \quad (4.1.46)$$

Burada Al alaşımları için;

Uzama katsayısı; $\alpha = 2.47 \cdot 10^{-5}$ [1/K]

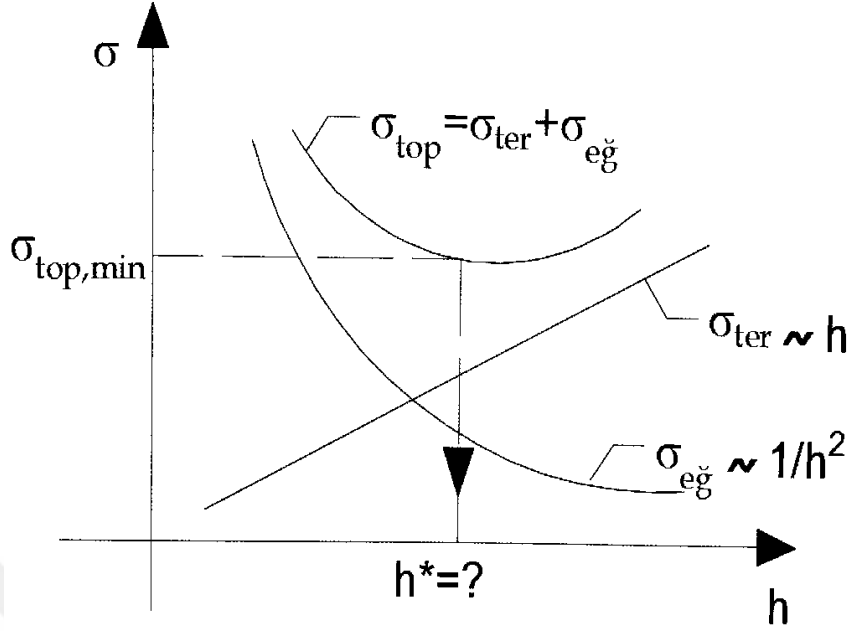
Elastisite modülü; $E = 0.66 \cdot 10^5$ [MPa]

Isı iletim katsayısı; $\lambda = 202$ [W/mK]

Toplam gerilme;

$$\sigma_{top} = \sigma_{eğilme} + \sigma_{termik} \text{ [MPa]} \quad (4.1.47)$$

Toplam gerilme $\sigma_{top} = (90 \div 150)$ [MPa] aralığındadır.

Şekil 18. Piston tablası et kalınlığı kontrolü [2].

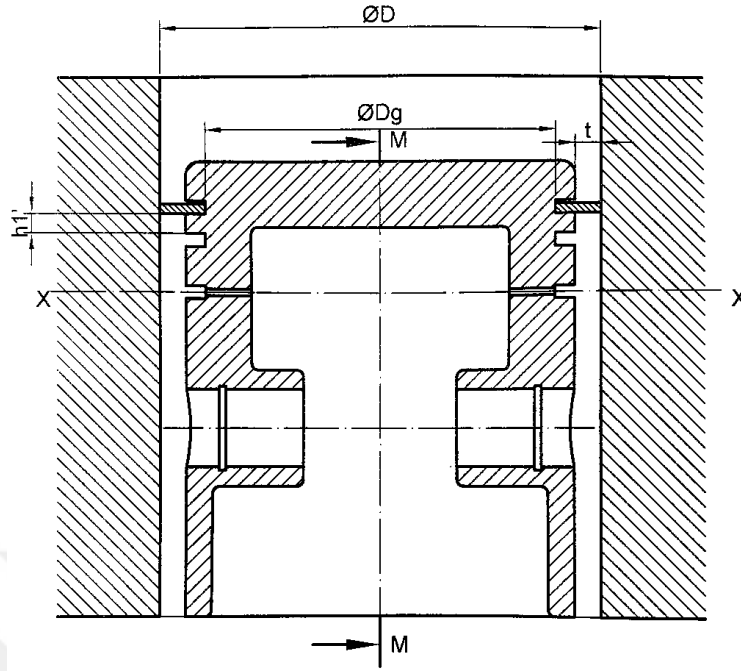
Optimum et kalınlığını bulmak için σ_{top} referans alınır. σ_{top} h' a göre türev alınıp 0' a eşitlenirse;

$$h^* = \sqrt[3]{\frac{P_z D_i^2 \lambda}{\alpha q E}} \text{ [mm]} \quad (4.1.48)$$

4.1.3. Segman Bölgesinin Mukavemet Kontrolü

Piston aşağı yönlü hareket ederken, piston tablasının en alt kısmındaki segman karterden sıçrayarak silindir duvarlarına yapışan yağlama yağını sıyrarak yağın yanmasını engeller. Piston tablasının en alt kısmındaki bu segman yağ segmanı olarak adlandırılır ve delikli yapıda olur. Bu delikler nedeniyle segmanın mukavemeti zayıflar ve tasarım yapılırken mukavemet kontrolü yapılması gerekir.

a. Yağ Delikleri Bölgesinin Basma Kontrolü

Şekil 19. Piston kesit görüntüsü

Segman yuvaları ve yağ delikleri nedeniyle en zayıf bölge x-x kesitinde oluşur.

$$A_{x-x} = \frac{\pi (D_g^2 - D_i^2)}{4} - n_{yağ} A_{yağ} \quad [\text{mm}^2] \quad (4.1.49)$$

$$D_g = D - 2(t + \Delta t) \quad [\text{mm}] \quad (4.1.50)$$

$$D_i = D - 2(t + \Delta t + s) \quad [\text{mm}] \quad (4.1.51)$$

$$A_y \cong \frac{D_g - D_i}{2} d_y \quad [\text{mm}^2] \quad (4.1.52)$$

Yanma sonunda x-x kesitinde etki edecek basma kuvveti;

$$F_g = P_z \frac{\pi D^2}{4} \quad [\text{N}] \quad (4.1.53)$$

Yanma sonunda x-x kesitinde etki edecek basma gerilmesi;

$$\sigma_{\text{basma}} = \frac{F_g}{A_{x-x}} \leq \sigma_{\text{em}} \text{ [MPa]} \quad (4.1.54)$$

Al alaşımları için; $\sigma_{\text{basma,em}} = (30 \div 40) \text{ [MPa]}$

Dökme demir için; $\sigma_{\text{basma,em}} = (60 \div 80) \text{ [MPa]}$

Emniyet gerilmesinin altında kalmak için D_i çapıyla oynanabilir yani et kalınlığı artırılabilir.

b. Yağ Delikleri Bölgesinde Çekme Kontrolü

Piston ÜÖN'ye yaklaştığında, egzoz sonu emme başlangıcında, piston x-x kesitinde yukarı yönlü maksimum eylemsizlik kuvvetine maruz kalır.

$$F_i = -m_i a \quad (4.1.55)$$

Çekme kuvveti;

$$F_\zeta = m_{x-x} R \omega^2 (\cos \varphi + \lambda \cos 2\varphi) \text{ [N]} \quad (4.1.56)$$

ÜÖN'de $\varphi = 0^\circ \text{ KMA}$ veya $\varphi = 360^\circ \text{ KMA}$ olduğu için $\cos \varphi = 1$ olur. Buradan;

$$F_\zeta = m_{x-x} R \omega^2 (1 + \lambda) \text{ [N]} \quad (4.1.57)$$

Burada m_{x-x} pistonun x-x kesitinden üstte kalan ağırlığıdır.

$$m_{x-x} = (0.4 \div 0.6)m_p \text{ [kg]} \quad (4.1.58)$$

Çekme gerilmesi;

$$\sigma_\zeta = \frac{F_\zeta}{A_{x-x}} \leq \sigma_{\zeta\text{eki,em}} \quad (4.1.59)$$

Al alaşımları için; $\sigma_{\zeta\text{eki,em}} = (4 \div 10) \text{ [MPa]}$

Dökme demir için; $\sigma_{\zeta\text{eki,em}} = (8 \div 20) \text{ [MPa]}$

c. İki Segman Arası Mukavemet Kontrolü

Birinci kompresyon segmanın olduğu bölgeye yanma sonunda çevreden sızan gazlar nedeniyle yaklaşık $0.9 P_z$ basıncında yayılı yük etki eder. Böylece segman ve arkasındaki boşluğun oluşturduğu daireye etki eden gaz kuvveti;

$$F_g = 0.9 P_z A' \text{ [N]} \quad (4.1.60)$$

$$A' = \frac{\pi}{4} (D^2 - D_g^2) \text{ [mm}^2\text{]} \quad (4.1.61)$$

İlk iki segman arasındaki h'_1 yüksekliğinde ve D_g çapındaki silindirik yüzey F_g gaz kuvvetinin etkisiyle hem eğilmeye hem kesilmeye zorlanır.

Kayma gerilmesi;

$$\tau = \frac{F_g}{A_{y-y}} \text{ [MPa]} \quad (4.1.62)$$

$$A_{y-y} = \pi D_g h'_1 \text{ [mm}^2\text{]} \quad (4.1.63)$$

Eğilme Gerilmesi;

$$M_e \cong F_g \frac{D - D_g}{4} \text{ [Nm]} \quad (4.1.64)$$

$$W_e = \frac{\pi}{6} D_g (h'_1)^2 \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.1.65)$$

$$\sigma_e = \frac{M_e}{W_e} \text{ [MPa]} \quad (4.1.66)$$

Toplam Gerilme;

$$\sigma_{\text{top}} = \sqrt{\sigma_e^2 + 4 \tau^2} \text{ [MPa]} \quad (4.1.67)$$

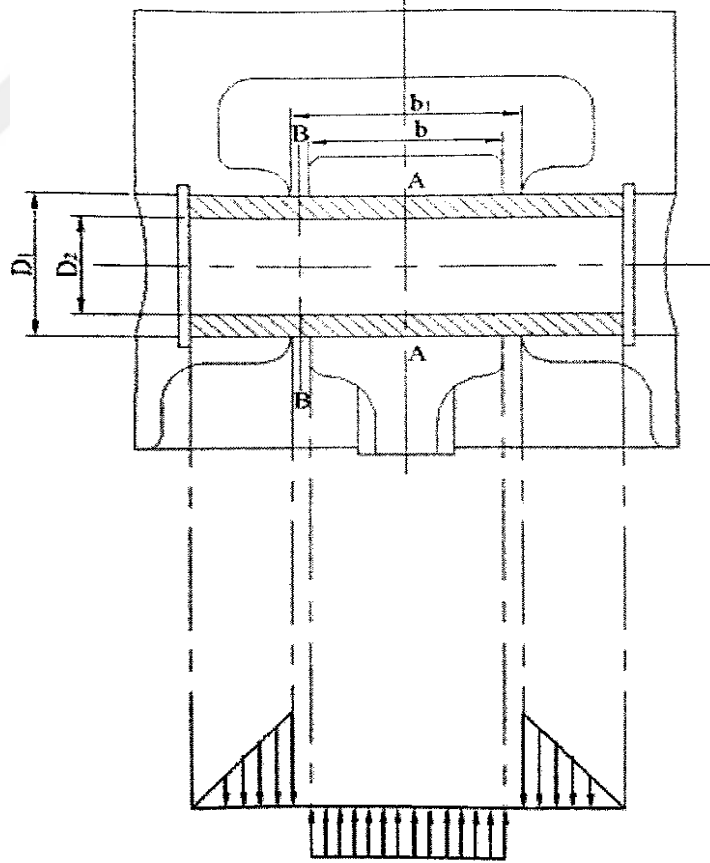
Al alaşımları için ; $\sigma_{t,em} = (30 \div 40)$ [MPa]

Dökme Demir için; $\sigma_{t,em} = (60 \div 80)$ [MPa]

Hesaplamalar sonucu toplam gerilme emniyetli çıkmazsa iki segman arasındaki mesafe h'_1 arttırılarak yeniden hesaplamalar yapılır.

4.1.4. Piston Pernosunun Boyutlarının Kontrolü

Piston pernosu pistonu biyel küçükbaşına bağlayan elemandır. Pernoları desteklemek amacıyla kaburgalar kullanılır. Perno piston ve biyel tarafından gerilmelere ve zorlanmalara maruz kalır ve eğilmeye, kesmeli eğilmeye, ovalleşmeye zorlanır. Bu zorlanmalara karşı piston ve biyel içinde yeterli yataklamayı sağlamak için içi elastik dışı sert yapıda olan sementasyon çelikleri kullanılır.

Şekil 20. Perno boyutları

a. Pernonun Yağlama Kontrolü

Piston ÜÖN'ye yaklaştığında yanma işlemine uğramış gazların yüksek sıcaklık ve basınç kuvvetine maruz kalır. Yağlama açısından bu kuvvet altında ortalama yüzey basıncının belirli bir değeri aşmaması gerekir.

Biyel-perno arası yağlama kontrolü;

Biyel küçükbaşı içinde oluşacak basınç;

$$q_b = \frac{F_b}{D_1 b} \leq (20 \div 60) \text{ [MPa]} \quad (4.1.68)$$

Emniyetli aralıkta çıkmazsa D_1 değeri değiştirilebilir.

$F_b = F_g + F_i$ ve $F_g = P_z \pi D^2/4$ ampirik bağıntıları daha önce verilmişti.

ÜÖN'de $\varphi = 0^\circ \text{KMA}$ veya $\varphi = 360^\circ \text{KMA}$ olduğundan $\cos \varphi = 0$ ve $\cos 2\varphi = 0$ olur.

$$F_i = -m_p R \omega^2 (1 + \lambda) \text{ [N]} \quad (4.1.69)$$

Piston-perno arası yağlama kontrolü;

Perno yuvasındaki ortalama basınç;

$$q_p = \frac{F_p}{D_1(l - b_1)} \leq (15 \div 20) \text{ [MPa]} \quad (4.1.70)$$

Emniyetli aralıkta çıkmazsa l ve D_1 değerleri değiştirilebilir.

$$F_b = F_g + F'_i \text{ [N]} \quad (4.1.71)$$

$$F'_i \cong -(m_p - m_{\text{perno}})R \omega^2 (1 + \lambda) \text{ [N]}$$

Pernonun kütlesi;

$$m_{\text{perno}} = \frac{\pi}{4} (D_1^2 - D_2^2) l \rho \text{ [kg]} \quad (4.1.72)$$

b. Pernonun Eğilme Gerilmesi Kontrolü

F_p kuvveti olarak pistonu etkileyen kuvvet, perno yuvalarında iki uçtan $F_p/2$ olarak etki eder. Biyelin mesnet tepkisi ise alttan yukarı F_p şeklinde olur.

A-A kesitinde maksimum eğilme momenti olur;

$$\sigma_e = \frac{M_e}{W_e} \text{ [MPa]}$$

$$M_e = \frac{F_p}{2} \left[\frac{l - b_1}{2} \frac{1}{3} + \frac{b_1}{2} \right] - \frac{F_p}{2} \left[\frac{b}{2} \frac{1}{2} \right] \text{ [Nm]} \quad (4.1.73)$$

$$M_e = \frac{F_p}{12} [l + 2 b_1 - 1.5 b] \text{ [Nm]} \quad (4.1.74)$$

Kesitin eğilme mukavemet kontrolü;

$$W_e = \frac{\pi (D_1^4 - D_2^4)}{32 D_1} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.1.75)$$

Böylece eğilme gerilmesi;

$$\alpha = D_2/D_1$$

$$\sigma_e = \frac{F_p [l + 2 b_1 - 1.5 b]}{1.178 D_1^3 (1 - \alpha^4)} \text{ [MPa]} \quad (4.1.76)$$

$\sigma_{e,em} = (150 \div 250)$ [MPa] aralığındadır.

c. Pernonun Kesmeli-Eğilme Gerilmesi Kontrolü

B-B kesitinde pernoya hem kesme hem de eğilme gerilmesine maruz kalır. Kesmeli eğilme için maruz kalacağı kayma gerilmesi;

$$\tau_{\max} = \frac{8}{3 \pi} F_p \frac{1 + \alpha + \alpha^2}{D_1^2 (1 - \alpha^4)} \text{ [MPa]} \quad (4.1.77)$$

$\tau_{em} = (60 \div 250)[\text{MPa}]$ aralığındadır.

d. Pernonun Ovalleşme Kontrolü

Perno, üstten gelen piston kuvveti ve alttan gelen biyelin mesnet kuvveti etkisiyle şekil bozukluğuna uğrayabilir. Bu yaylı yüklerin etkisiyle oluşacak maksimum çap değişikliği;

$$\Delta D_{\max} = \frac{1.35 F_p}{E l} \left[\frac{1 + \alpha}{1 - \alpha} \right]^3 [0.1 - (\alpha - 0.4)^3] [\text{mm}] \quad (4.1.78)$$

$E = 2.2 \cdot 10^5 [\text{MPa}]$

$0.02 \leq \Delta D_{\max} \leq 0.05$ aralığındadır.

4.1.5. Segmanların Hesap ve Kontrolleri

Segmanlar gaz ve yağ sızdırmazlığını sağlamak amacıyla pistonu açılan oyuklara takılan elastik yapıli halkalardır. Segmanlar silindir içindeki gazların basıncında ve motor performansında düşüklük yaşanmaması için gazların krank karterine geçişini ve yağın krank karterinden yanma odasına geçişini engellerler. Segmanların silindir duvarında aşırı aşınmaya sebep olması motorun ömrünü kısaltır. Bu nedenle segman malzemesi seçilirken doğru tercihler yapılmalıdır. Segmanlar termik gerilmelere, yorulmalara ve sıcak korozyona karşı dayanıklı olmalıdırlar.

Segmanlar kompresyon ve yağ segmanları olmak üzere ikiye ayrılır. Gaz sızdırmazlığını sağlayanlar kompresyon segmanlar, yağ sızdırmazlığını sağlayanlar yağ segmanlarıdır. Segmanlar %100 sızdırmaz değildir ve çok küçük miktarda gaz sızıntıları olabilir.

Piston segmanlarının bir diğer önemli görevi ise pistonun yanma sırasında absorbe ettiği sıcaklığı silindir duvarlarına aktarmaktır.

a. Segman Uçları Arasındaki Boşluk

Δ : Soğuk motorda segman uçları arasındaki boşluk

Δ_1 : Sıcak motorda segman uçları arasındaki minimum boşluk

Δ_2 : Genleşme farkı

$\Delta_1 = (0.06 \div 0.10)[\text{mm}]$ arasında bir değer alır.

$\Delta_2 = \pi D [\alpha_{\text{segman}} (T_{\text{segman}} - T_0) - \alpha_{\text{silindir}} (T_{\text{silindir}} - T_0)]$

Su soğutmalı motorlarda; $T_{\text{segman}} = (473 \div 573)$ [K] aralığındadır.

$T_{\text{silindir}} = (383 \div 388)$ [K] aralığındadır.

$\alpha_{\text{segman}} = \alpha_{\text{silindir}} = 11 \cdot 10^{-6}$ [1/K]

$A_0/t = (3.2 \div 4)$

Segman uçları arasındaki boşluk;

$$\Delta = \Delta_1 + \Delta_2 \text{ [mm]} \quad (4.1.79)$$

b. Segman Ortalama Basıncı

$$P_m = 0.152 E \frac{A_0/t}{\left[\left(\frac{D}{t}\right) - 1\right]^3 \left[\frac{D}{t}\right]} \text{ [MPa]} \quad (4.1.80)$$

Alaşımli dökme demir için elastisite modülü; $E = 1.2 \cdot 10^5$ [MPa]

c. Segmanların Eğilme Gerilmesi Kontrolü

$$\sigma_e = \frac{3 P_m D^2}{t^2} \text{ [MPa]} \quad (4.1.81)$$

Emniyet gerilmesi $\sigma_{e,em} = (230 \div 450)$ [MPa] aralığındadır.

d. Segmanın Serbest Durumdaki Şekli

Burada Durgun [3]'ün belirli açılarda ρ eğrilik yarıçaplarında orijinal olarak geliştirmiş olduğu yöntem uygulanmıştır.

Segmanın eğrilik yarıçapını belirlemek için;

$$\frac{1}{\rho} = \frac{1}{r} - \frac{12 P_m r^2 (1 - \cos\theta)}{E t^3}; \quad r = \frac{D}{2};$$

θ : Segman aralığından başlayarak giden açı

Segman boyutları istenilen açı boyutlarında hesaplanabilir.

Kompresyon segmanları için;

$$\frac{1}{\rho} = \frac{1}{r} - 0.00108 (1 - \cos\theta) \quad (4.1.82)$$

$$\frac{1}{\rho_i} = \frac{1}{\rho_{i-1}} - 0.00108 (1 - \cos\theta) \quad (4.1.82)$$

```

asiri_doldurma.m x +
1611 %5. PİSTON TASARIMI
1612 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n5. PİSTON TASARIMI\n');
1613 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tBu bölümde pistonun boyutlandırılması');
1614 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tperno bölgesinde, piston tablası bölgesinde \n');
1615 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tve yağ segmanları bölgesinde mukavemet kontrolleri yapılacaktır.\n');
1616 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\tEylemsizlik kuvvetinin yüksek değer almaması için\n');
1617 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tpiston mümkün olduğu kadar hafif olmalıdır.\n');
1618 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tMalzeme olarak Al alaşımı kullanılır.\n');
1619 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tm_p=(80-150)*Ap kg seçilebilir\n');
1620
1621 %5.1 Pistonun Kütlesi
1622 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n5.1 Pistonun Kütlesi\n');
1623 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tPiston kütlesi=%0.5f kg', m_p);
1624
1625 %5.2 Piston Çapları
1626 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n5.2 Piston Çapları\n');
1627 % I-I kesiti (En üstte)
1628 %DEL_D=D-Dk=(0.007-0.009)*D
1629 DEL_D=0.008*D; %mm boşluk
1630 Dk=D-DEL_D; %mm Piston kafası
1631 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tI-I kesitinde piston kafası çapı Dk = %0.3f mm\n', Dk);
1632 % II-II kesiti
1633 %DEL_D=D-Dk=(0.00022-0.00027)*D
1634 DEL_D=0.00025*D; %mm boşluk
1635 D II II=D-DEL D; %mm II-II kesitinde (perno bölgesi)

```

Şekil 21. ADM için pistonun MATLAB programının bir kısmı

4.2. Biyel

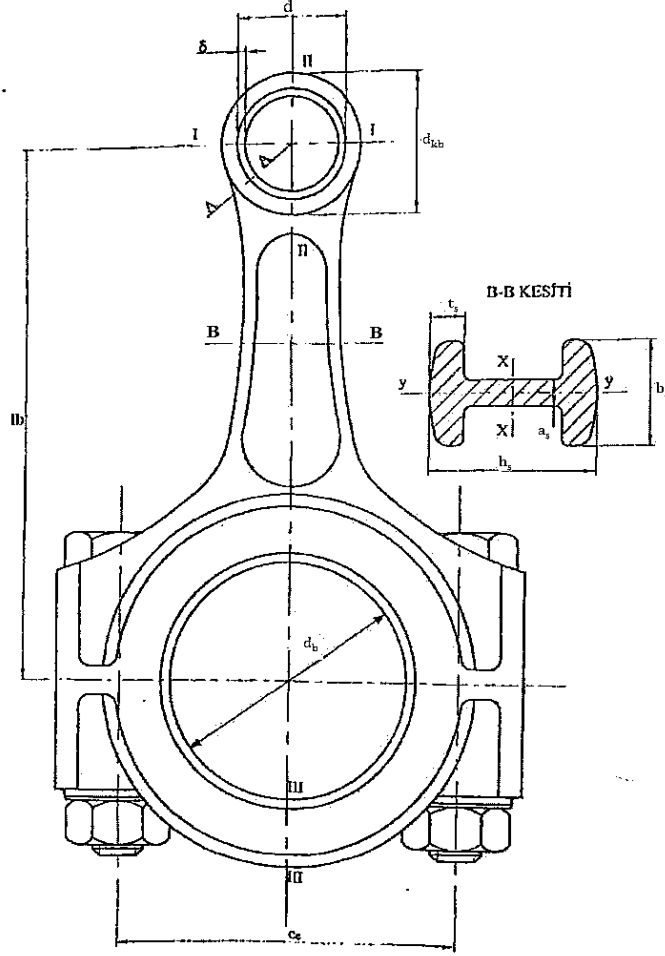
Biyel bir ucu pistonla diğer ucu krank miline mafsallarla bağlı olan hareket iletim elemanıdır. Biyel pistonla birlikte dikey ekseninde gidip gelme hareketi yaparken diğer taraftan krank milinin dairesel ekseninde hareket etmesini sağlar. Kısaca biyel pistondan aldığı hareketle krank milinin dairesel hareket etmesini sağlar. Biyel pistonla etkileyen gazların F_p kuvvetinin bileşkesi olan K kuvvetini krank miline iletir.

Biyel küçük başı piston pernosuyla pistonla, biyel büyük başı ise biyel yatağıyla krank miline bağlıdır. Biyel hem piston hem de krank mili tarafından basma kuvveti, çekme kuvveti, eğilme gerilmesi, burkulma gerilmesi gibi sürekli değişen kuvvet ve gerilmelerin etkisinde olur. Biyel küçükbaşlı piston etkisiyle çekme ve basma kuvvetlerine maruz kalır. Biyel şaftı ise çekmeye, basmaya ve salınım hareketi sebebiyle yana doğru eğilmeye maruz kalır. Şaftın boyu uzun ve çapı küçükse burkulmaya da zorlanabilir. Biyel büyükbaşlı civatalarla krank miline yataklanır ve bu bağlama civataları ön gerilmeyle

takılır. Biyel sürekli olarak değişen kuvvetlerin etkisinde olduğu için mukavemet özellikleri iyi olmalıdır ve bu nedenle alaşımlı ve alaşımsız çeliklerden dövme yöntemiyle üretilir.

4.2.1. Biyelin Ampirik Yollarla Boyutlandırılması

Şekil 22. Biyelin kesit görüntüsü

a. Biyel Boyu

Biyel boyu, biyel küçükbaşı ve biyel büyükbaşı arasındaki mesafedir. Biyel boyu biyel büyükbaşının dönmesine, krank karşı ağırlığına, silindirin boyuna ve H/D oranına bağlıdır. Biyel boyu motor yüksekliğinde ve ağırlığında önemli bir etkindir.

$$\lambda = \frac{R}{l_b} = \frac{H}{2l_b} \quad (4.2.1)$$

$\lambda = \frac{1}{3.5} \div \frac{1}{4}$ aralığında olduğu daha önce verilmişti.

Buradan biyel boyu l_b çekilirse;

$$l_b = \frac{H}{2\lambda} \text{ [mm]} \quad (4.2.2)$$

b. Biyelin Kütlesi Biyel kütlesi iki parçaya ayrılarak biri piston kütlesine diğeri krank mili kütlesine eklenir. Ama genel olarak biyelin kütlesi m_b ;

$$m_b = (100 \div 200)A_p \text{ [kg]} \quad (4.2.3)$$

$$A_p = \frac{\pi D^2}{4} \text{ [mm}^2\text{]}$$

c. Biyel Küçükbaşı

Biyel küçükbaşı piston pernosuyla pistonla bağlanır. Biyel küçükbaşın içinde piston pernosu üzerinde yataklama sağlayan ve sıkı geçme olarak takılan bronz burç bulunur. Biyel küçükbaşının hesabı piston pernosunun boyutlarına bağlıdır.

Biyel küçükbaşı dış çapı d_{kb} ;

$$d_{kb} = (1.25 \div 1.65) D_1 \text{ [mm]} \quad (4.2.4)$$

D_1 : Perno dış çapı [mm]

Biyel küçükbaşı iç çapı d ;

$$d = (1.10 \div 1.25)D_1 \text{ [mm]} \quad (4.2.5)$$

Biyel küçükbaş et kalınlığı δ_1 ;

$$\delta_1 = (0.08 \div 0.085) D_1 \text{ [mm]} \quad (4.2.6)$$

Biyel genişliği b ;

$$b = (0.33 \div 0.45)D \text{ [mm]} \quad (4.2.7)$$

4.2.2. Biyel Boyutlarının Hesabı ve Kontrolü

Şekil 10'da gösterildiği gibi biyel, pistonu etkileyen gaz kuvvetlerinin ve eylemsizlik kuvvetlerinin bileşkesi olan F_p kuvvetinin bileşeni olan K kuvvetinin etkisiyle bazen çekme kuvvetine bazen de basma kuvvetine maruz kalır.

a. I-I Kesitinde Çekme Kontrolü

Biyel küçükbaşı piston pernosu tarafından çekmeye zorlanır.

$$\sigma_{\zeta} = \frac{F_{\zeta}}{A} = \frac{F_{\zeta}}{(d_{kb} - d) b} \text{ [MPa]} \quad (4.2.8)$$

$$F_{\zeta} = -m' R \omega^2 (1 + \lambda) \text{ [N]} \quad (4.2.9)$$

Biyelin kütesinin bir kısmı pistonu bir kısmı krank miline eklenir.

$$m' = m_p + m'_b \text{ [kg]} \quad (4.2.10)$$

$$m'_b = (0.06 \div 0.09)m_b \text{ [kg]} \quad (4.2.11)$$

Alaşımlı çelikler için; $\sigma_{\zeta,em} = (150 \div 200) \text{ [MPa]}$ aralığındadır.

b. Burcun Preste Takılmasından Doğacak Gerilmeler

Bronz burç sıkı geçme pres yöntemiyle takılır ve burcun dış çapının biyel küçükbaşı iç çapından Δ kadar büyük olması gerekir.

$$\Delta = \Delta_1 + \Delta_{termik} \text{ [mm]} \quad (4.2.12)$$

Soğuk durumda çap farkı $\Delta_1 \text{ [mm]}$;

$$\Delta_1 = (0.0004 \div 0.0014)D_1 \text{ [mm]}$$

$$\Delta_{\text{termik}} = d (\alpha_{\text{burç}} - \alpha_{\text{biyel}}) \Delta T \text{ [mm]} \quad (4.2.13)$$

$\alpha_{\text{burç}} = 1.8 \cdot 10^{-5} \text{ [1/K]}$; Burcun uzama katsayısı

$\alpha_{\text{biyel}} = 1.0 \cdot 10^{-5} \text{ [1/K]}$; Biyelin uzama katsayısı

$\Delta T = (100 \div 120) \text{ [K]}$

P çap farkından ileri gelen basınç;

$$P = \frac{\Delta}{d \left[\frac{(d_{\text{kb}}^2 + d^2)/(d_{\text{kb}}^2 - d^2) + \mu}{E_{\text{biyel}}} + \frac{(d^2 + D_1^2)/(d^2 + D_1^2) - \mu}{E_{\text{burç}}} \right]} \text{ [MPa]} \quad (4.2.14)$$

$E_{\text{biyel}} = 2.2 \cdot 10^5 \text{ [MPa]}$; Biyelin elastisite modülü

$E_{\text{burç}} = 1.15 \cdot 10^5 \text{ [MPa]}$; Burcun elastisite modülü

$\mu = 0.3$; Poisson oranı

Buna göre biyelin içinde ve dışında oluşacak gerilmeler şöyledir;

İç gerilme;

$$\sigma_{\text{iç}} = P \frac{2 d^2}{d_{\text{kb}}^2 - d^2} \text{ [MPa]} \quad (4.2.15)$$

$100 \leq \sigma_{\text{iç,em}} \leq 150 \text{ [MPa]}$ ralığındadır.

Dış gerilme;

$$\sigma_{\text{dış}} = P \frac{d_{\text{kb}}^2 + d^2}{d_{\text{kb}}^2 - d^2} \text{ [MPa]} \quad (4.2.16)$$

$100 \leq \sigma_{\text{dış,em}} \leq 150 \text{ [MPa]}$ aralığındadır.

c. II-II ve A-A Kesitlerinin Kontrolü

Egzoz sonunda biyel küçükbaşına etkiyen çekme kuvveti;

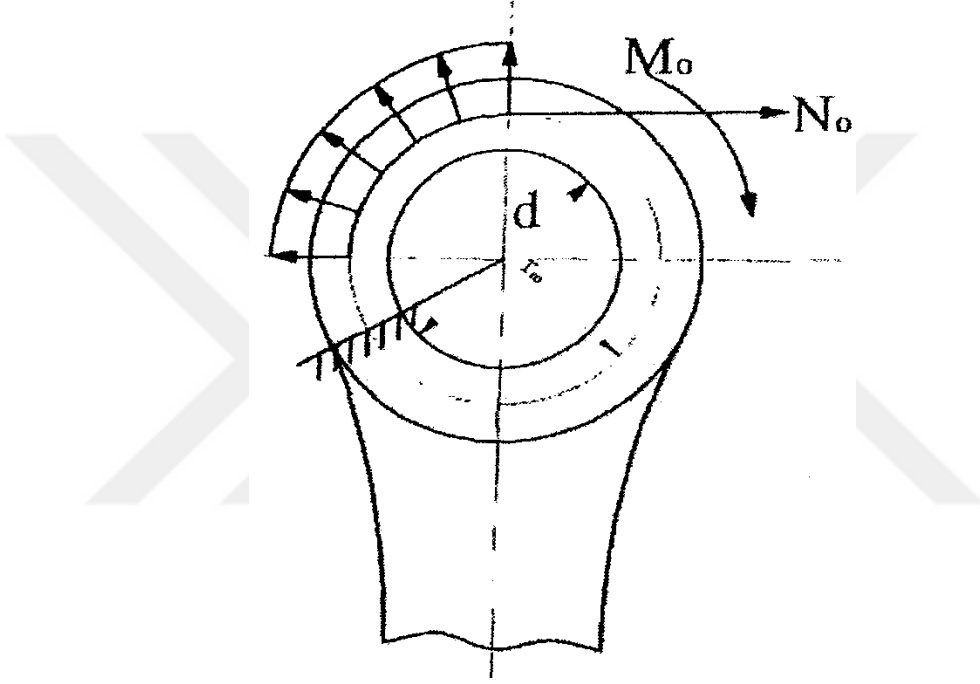
$$F_{\text{ç}} = -m' R \omega^2 (1 + \lambda) \text{ [N]} \quad (4.2.17)$$

Yanma sonunda biyel küçükbaşına etkiyen toplam basma kuvveti;

$$F = -m_p R \omega^2(1 + \lambda) + P_z \frac{\pi D^2}{4} \text{ [N]} \quad (4.2.18)$$

Ortalama yarıçap;

$$r_{m,ort} = \frac{d + d_{kb}}{4} \text{ [mm]} \quad (4.2.19)$$

Şekil 23. Biyel küçükbaşına etkiyen kuvvetler

Maksimum çekme etkisinde gerilme;

$\phi_{geçiş}$ açısı tasarıma göre belirlenir.

Çekme kuvveti;

$$N_o = F_{\check{c}} (0.572 - 0.0008 \phi_{geçiş}) \text{ [N]} \quad (4.2.20)$$

Çekme momenti;

$$M_o = F_{\check{c}} r_m (0.00033 \phi_{geçiş} - 0.0297) \text{ [Nmm]} \quad (4.2.21)$$

Normal gerilme N;

$$N = N_0 \cos\emptyset - \frac{F_c}{2} (\cos\emptyset - \sin\emptyset) [N] \quad (4.2.22)$$

Eğilme Momenti;

$$M_e = M_0 + N_0 r_m (1 - \cos\emptyset) + \frac{F_c}{2} r_m (\cos\emptyset - \sin\emptyset) [Nmm] \quad (4.2.23)$$

d. Burcun Etkisiyle İç ve Dış Yüzeylerde Oluşan Gerilmeler

Burcun mukavemete katkısı nedeniyle bir K sayısı tanımlanır.

$$K = \frac{E_{biyel} E_{burç}}{E_{biyel} F_{kb} + E_{burç} F_{burç}} \quad (4.2.24)$$

$$F_{kb} = b (d_{kb} - d) [mm^2] \quad (4.2.25)$$

$$F_{burç} = b(d - D_1) [mm^2] \quad (4.2.26)$$

Burcun dışında oluşacak dış gerilme;

$$\sigma_{dış} = \left[2 M_e \frac{6 r_m + h_{kb}}{h_{kb} (2 r_m + h_{kb})} + K N \right] \frac{10^{-6}}{b h_{kb}} [MPa] \quad (4.2.27)$$

Alaşımli çelikler için $160 \leq \sigma_{dış,em} \leq 240$ [MPa] aralığındadır..

Burcun içinde oluşacak gerilme;

$$\sigma_{iç} = \left[-2 M_e \frac{6 r_m - h_{kb}}{h_{kb} (2 r_m - h_{kb})} + K N \right] \frac{10^{-6}}{b h_{kb}} [MPa] \quad (4.2.28)$$

Alaşımli çelikler için $160 \leq \sigma_{iç,em} \leq 240$ [MPa] aralığındadır.

e. Maksimum Basma Kuvvetini Etkisi;

$$F_{\text{basma}} = (P_{z,g} - P_0) A_p - m_p R \omega^2 (\cos\varnothing + \lambda + \cos 2\varnothing) [\text{N}] \quad (4.2.29)$$

$\varnothing = (10 \div 20)^\circ [\text{KMA}]$ aralığındadır.

4.2.3. Biyel Şaftı Hesabı

Biyel kolu gaz kuvvetlerinin ve ileri geri hareket eden kütlelerin etkisiyle çekme, basma, eğilme ve burkulma gibi etkilere maruz kalır.

$$h_{s,\text{min}} = (0.5 \div 0.55) d_{\text{kb}} [\text{mm}] \quad (4.2.30)$$

$$h_s = (1.2 \div 1.4) h_{s,\text{min}} [\text{mm}] \quad (4.2.31)$$

$$b_s = (0.5 \div 0.6) h_s [\text{mm}] \quad (4.2.32)$$

$$a_s \cong t_s = (2.5 \div 4) [\text{mm}] \quad (4.2.33)$$

Biyel Şaftına Etki Eden Kuvvetler;

a. Yanma Sonunda Maksimum Basma

Basma kuvveti;

$$F_{\text{basma}} = (P_{z,g} - P_0) A_p - m_p R \omega^2 (1 + \lambda) [\text{N}] \quad (4.2.34)$$

$$m \cong m_p + 0.275 m_b [\text{kg}] \quad (4.2.35)$$

Basma gerilmesi;

$$\sigma_b = \frac{F_b}{A_s} [\text{MPa}] \quad (4.2.36)$$

Alaşımli çelikler için $160 \leq \sigma_{b,\text{em}} \leq 240$ [MPa] aralığındadır.

b. Emme Başlangıcında Maksimum Çekme

$$F_{\zeta} = P_r \left[\frac{\pi D^2}{4} \right] - m_p R \omega^2 (1 + \lambda) \text{ [N]} \quad (4.2.37)$$

$$\sigma_{\zeta} = \frac{F_{\zeta}}{A_s} \text{ [MPa]} \quad (4.2.38)$$

Alaşımlı çelikler için $160 \leq \sigma_{\zeta,em} \leq 227$ [MPa] aralığındadır.

4.2.3.1. Biyel Şaftında Burkulma Kontrolü

Şaftın boyu uzun, kesiti dar ise şaft burkulmaya zorlanır.

Atalet momenti;

$$I_{x-x} = \frac{h_s^3 b_s - (b_s - a_s) (h_s - 2t_s)^3}{12} \text{ [m}^4\text{]} \quad (4.2.39)$$

Şaftın alanı;

$$A_s = h_s b_s - (b_s - a_s)(h_s - 2t_s) \text{ [mm}^2\text{]} \quad (4.2.40)$$

$$i = \sqrt{\frac{I_{x-x}}{A_s}} \text{ [m]} \quad (4.2.41)$$

Narinlik derecesi;

$$\lambda = \frac{l_b}{i} \quad (4.2.42)$$

$\lambda < 60$ ise burkulma yok demektir.

$60 < \lambda < 105$ olursa burkulma kontrolü Tetmayer formülüne göre yapılır.

$\lambda > 105$ ise burkulma kontrolü Euler formülüne göre yapılır.

4.2.3.2. Biyel Şaftında Salınım Nedeniyle Eğilme Kontrolü

Biyel şaftı salınım hareketi nedeniyle eğilmeye zorlanır.

$$\sigma_e = \frac{M_{e,max}}{W_{x-x}} \text{ [MPa]} \quad (4.2.43)$$

Maksimum eğilme momenti;

$$M_{e,max} = \frac{R \omega^2 g A l_b^2}{9\sqrt{3}} \text{ [Nm]} \quad (4.2.44)$$

Burada g malzeme yoğunludur;

$$g = 7.8 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$$

$$W_{x-x} = \frac{I_{x-x}}{(h_s/2)} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.2.45)$$

Şaftın toplam gerilmesi;

$$\sigma_{top} = \sigma_e + \sigma_b \text{ [MPa]} \quad (4.2.46)$$

$200 \leq \sigma_{top,em} \leq 350$ [MPa] aralığındadır..

4.2.4 Biyel Büyükbaşı

Biyel büyükbaşı krank miline hareket aktaran elemandır. Krank mili muylusuyla birlikte hareket eder. İki parçadan imal edilir. Alt kapak biyel gövdesine ön gerilmeli civatalarla bağlanır. Biyel büyükbaşına etki eden kuvvetler gidip gelen kütlelerin ÜÖN civarındaki etkisiyle, dönen kütlelerin atalet kuvvetlerinin toplamıdır.

a. Krank Muylusu Boyutları

Krank muylusu çapı;

$$d_k = 0.67 D \text{ [mm]} \quad (4.2.47)$$

Krank muylusu boyu;

$$l_k = 0.42 D \text{ [mm]} \quad (4.2.48)$$

b. Yatak Zarfi Kalınlığı

$$\delta_2 = (0.03 \div 0.05)d_k \text{ [mm]} \quad (4.2.49)$$

c. Bağlama Cıvataları Aralığı

$$c_c = (1.3 \div 1.75)d_k \text{ [mm]} \quad (4.2.50)$$

d. Biyel Büyükbaşı Genişliği

$$l = (0.45 \div 0.95) d_k \text{ [mm]} \quad (4.2.51)$$

Biyel büyükbaşı genişliği biyel genişliğine yaklaşık olarak eşit olmalıdır.

4.2.5. Mukavemet Kontrolleri

a. III-III Kesitinde Eğilme Kontrolü

Alt kapak et kalınlığı;

$$s \cong \frac{c_c}{2} - \frac{d_k}{2} \text{ [mm]} \quad (4.2.52)$$

Alt kapağa etkiyen kuvvet;

$$F = R \omega^2 [(m_p + m_A)(1 + \lambda) + m_b - m'] \text{ [N]} \quad (4.2.53)$$

Biyelin A noktasına indirgenmiş kütlesi;

$$(M_b)_A = 0.275 m_b \text{ [kg]} \quad (4.2.54)$$

Biyelin B noktasına indirgenmiş kütlesi;

$$(M_b)_B = 0.725 m_b \text{ [kg]} \quad (4.2.55)$$

Biyelin alt kapak kütlesi;

$$m' = (0.2 \div 0.28)m_b \text{ [kg]} \quad (4.2.56)$$

Alt kapağın eğilme momenti;

$$M_e = \frac{F}{2} \left[\frac{c_c}{2} - \frac{d_k}{4} \right] \text{ [Nm]} \quad (4.2.57)$$

Alt kapağın emniyet gerilmesi;

$$\sigma_e = \frac{M_e}{W_e} \text{ [MPa]} \quad (4.2.58)$$

$$W_e = l \frac{s^2}{6} \text{ [m}^3\text{]} \quad (4.2.59)$$

$100 \leq \sigma_{e,em} \leq 300$ [MPa] olmalıdır.

b.Bağlama Cıvataları Kontrolü

Cıvataların sıkılma kuvveti;

$$F_{civ} = (1.35 \div 1.5)F \text{ [N]} \quad (4.2.60)$$

Cıvata sayısı; $i=2$

Cıvataya etkiyen çekme gerilmesinden cıvata çapı hesabı yapılabilir.

Alaşımli çelikler için; $120 \leq \sigma_{ç,em} \leq 170$ [MPa] aralığındadır.

$$\sigma_{\zeta} = \frac{F_{civ}}{2 \frac{\pi d_{civ}^2}{4}} \leq 170 \text{ [MPa]} \quad (4.2.61)$$

Buradan civata çapı çekilirse;

$$d_{civ} \geq \sqrt{\frac{F_{civ} 2}{\pi 170}} \text{ [mm]} \quad (4.2.62)$$

Cıvata çapı en yakın tam sayıya yuvarlanır ve standart cıvata çaplarından uygun olan seçilir.

```

asiri_doldurma.m x +
2096 %6.1.Biyel Boyu
2097 fprintf(fid_motor_tasarimi,'6.1.Biyel Boyu\n');
2098 %bir_bolu_LAM_R_b_lb=3.5;
2099 %LAMDA_R_b_lb=1/bir_bolu_LAM_R_b_lb;
2100 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tLAMDA = R/lb = 1/%0.1f seçilmiştir\n',bir_bolu_LAM_R_b_lb);
2101 lb=(D/2)/LAMDA_R_b_lb;
2102 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tBiyel boyu lb = R/LAMDA = %0.1f mm\n',lb);
2103
2104 %6.2 Biyel Kütlesi
2105 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n6.2 Biyel Kütlesi\n');
2106 %D=(60-100)mm için m_p=(80-150)*Ap kg seçilir. interpolasyonla
2107 %m_p=(100*(D-60)/40+100)*Ap şeklinde 3.1.6 numaralı konuda hesaplandı
2108 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tBiyel kütlesi m_b = %0.4f kg\n',m_b);
2109
2110 %6.3 Biyel Küçükbaşı
2111 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n6.3 Biyel Küçükbaşı\n');
2112 %d_kb_biy=(1.25-1.65)*Dl_pern
2113 d_kb_biy=1.264*Dl_pern;
2114 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tBiyel Küçükbaşı dış çapı d_kb = %0.2f mm\n',d_kb_biy);
2115 %d_kb_delik_biy=(1.100-1.250)*Dl_pern
2116 d_kb_delik_biy=1.137*Dl_pern;
2117 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tBiyel Küçükbaşı delik çapı d = %0.2f mm\n',d_kb_delik_biy);
2118 %delta_l_burc= (0.080-0.085)*Dl_pern
2119 delta_l_burc=0.8*Dl_pern;
2120 fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tBiyel Küçükbaşı burc et kalınlığı delta l = %0.2f mm\n',delta_l_burc);
<

```

Şekil 24. ADM için biyelin MATLAB programının bir kısmı

4.3. Krank Mili Tasarımı

Krank mili pistondan gelen doğrusal hareketi dairesel harekete döndüren dinamik makine elemanıdır. Yatay eksene yerleşmiştir ve üzerinde U şeklinde çıkıntılar vardır. Bu çıkıntılara biyel kolu yardımıyla pistonlar bağlanır. Krank mili ana yataklar, muylu yatakları, krank kolları ve karşı ağırlıklardan oluşur. 4-strokluk bir motorda bir iş çevrimi krank milinin 2 devrinde gerçekleşir.

Şekil 25. Krank mili

Krank mili biyelden gelen K kuvvetini F_t teğetsel kuvveti ile N normal kuvvetine dönüştürür. Bu kuvvetlerin etkisi altında krank muyluları ve kolları bazı zorlanmalara maruz kalır. N kuvvetinin etkisi altında krank muylusu eğilmeye, krank kolları basmaya ve ana yatak muyluları eğilmeye zorlanır. F_t kuvvetinin etkisinde ise muylular burulmaya, krank kolları ise öne doğru eğilmeye zorlanır. Krank milindeki ana yatak sayısı silindir sayısından bir fazladır ve krank mili ana yataklara ana yatak muylularıyla yataklanmıştır. Biyel büyükbaşı ise krank muylusuna bağlıdır ve krank ve ana yatak muylularının eksenleri arasındaki uzaklık R krank yarıçapı olarak adlandırılır [2].

Şekil 26. Krank mili görünüşü

Krank mili zorlanmalara ve tirreşimlere karşı dayanıklı malzemeden üretilmek zorundadır. Genellikle krank mili demir veya çelik alaşımli malzemeden üretilir. Bu maddeler ayrıca yüksek sıcaklığa ve deformasyona karşı dayanıklıdır.

4.3.1. Krank Milinin Amprik Olarak Boyutlandırılması

Silindirler arası uzaklık L;

$$L = (1.19 \div 1.28)D \text{ [mm]} \quad (4.3.1)$$

Krank muylusunun genişliği l_k ;

$$l_k = 0.42 D \text{ [mm]} \quad (4.3.2)$$

Krank muylusu çapı;

$$d_k = (0.60 \div 0.70) D \text{ [mm]} \quad (4.3.3)$$

Ana yatak muylusu genişliği;

$$l_m = (0.6 \div 0.7)D \text{ [mm]} \quad (4.3.4)$$

Ana yatak muylusu çapı;

$$d_m = (0.75 \div 0.77)D \quad (4.3.5)$$

Krank kollarının genişliği B;

$$B = (0.9 \div 1.2)D \text{ [mm]} \quad (4.3.6)$$

Krank kollarının uzunluğu;

$$H_1 = 0.25 D \text{ [mm]} \quad (4.3.7)$$

Geçiş dairesinin yarıçapı r ;

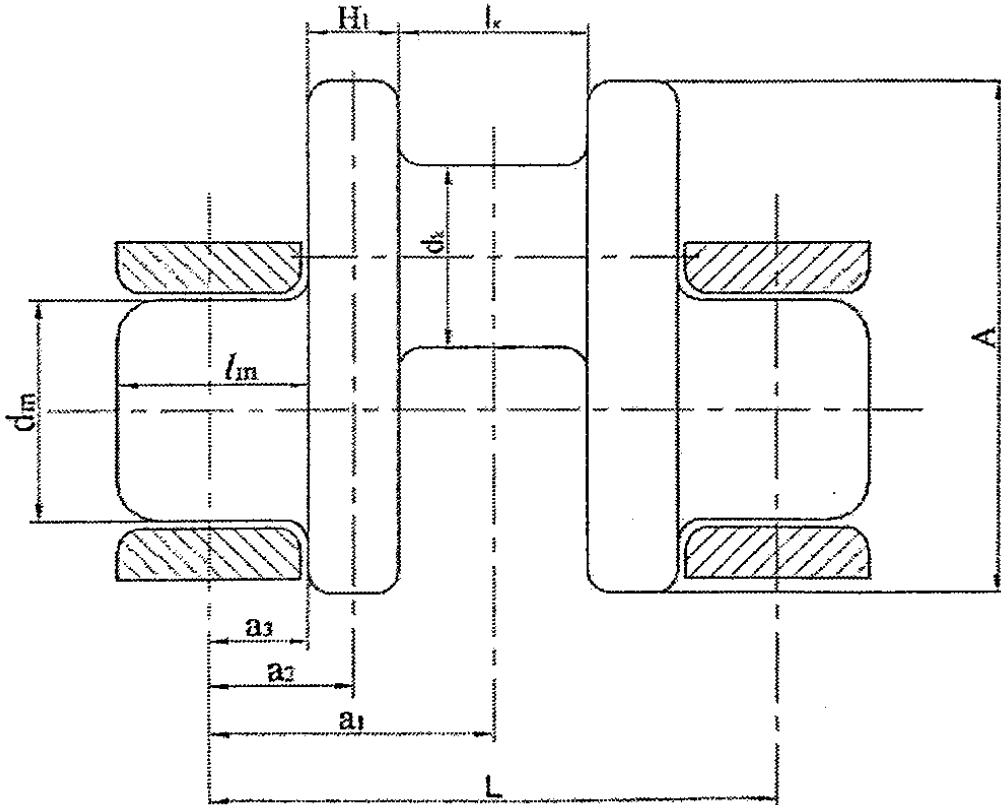
$$r = 0.08 D \text{ [mm]} \quad (4.3.8)$$

Karşı ağırlık kolunun toplam uzunluğu A ;

$$A = 1.9668 B \text{ [mm]} \quad (4.3.9)$$

Karşı ağırlıksız kolun uzunluğu A_k ;

$$A_k = 1.49 B \text{ [mm]} \quad (4.3.10)$$

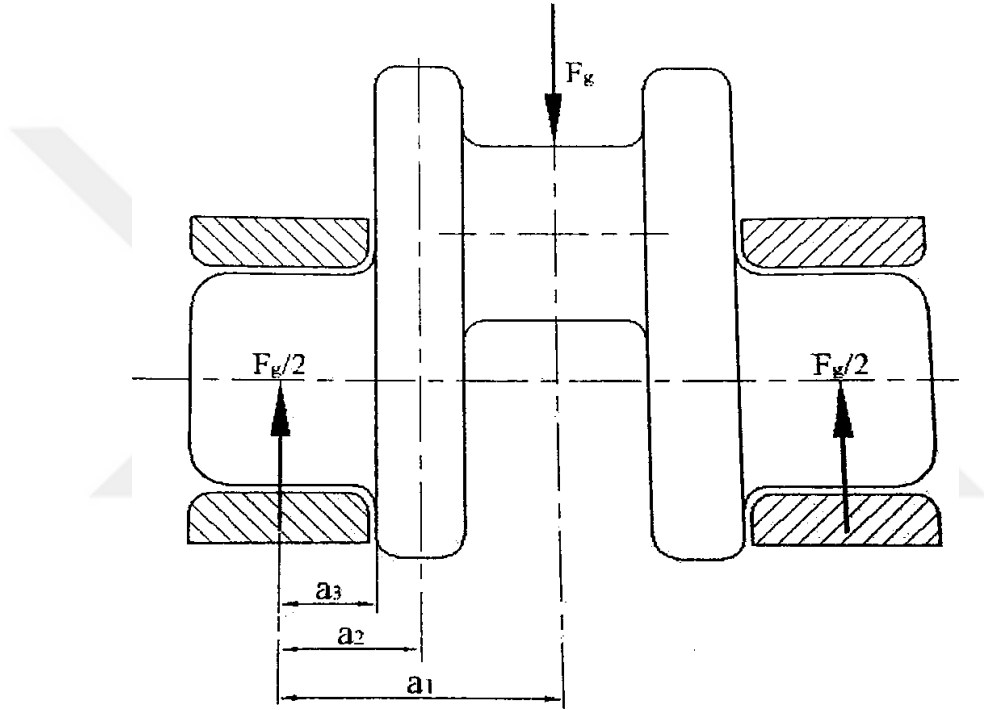
Şekil 27. Krank mili ana boyutları

4.3.2. Krank Milinin Mukavemet Hesapları

4.3.2.1. ÜÖN'de Maximum Gaz Basıncının Etkidiği Durum

a. Ana Yatak Muylusu Mukavemet Kontrolleri

Ana yatak muylusu krank milini yataklar ve silindir sayısından bir fazladır. Yataklar yumuşak malzemeyle muylular ise sert malzemeyle yapılır. Yatak malzemesi olarak kurşun, kalay, bronz gibi yumuşak malzemeler tercih edilir.

Şekil 28. Max. gaz basıncının etkidiği durum

$$a_1 = \frac{l_m + l_k}{2} + H_1 \text{ [mm]} \quad (4.3.11)$$

$$a_2 = \frac{l_m + H_1}{2} \text{ [mm]} \quad (4.3.12)$$

$$a_3 = \frac{l_m}{2} \text{ [mm]} \quad (4.3.13)$$

Eğilmeye göre mukavemet kontrolü;

$$F_g = (P_g - P_0) \pi \frac{D^2}{4} \text{ [N]} \quad (4.3.14)$$

P_0 ihmal edilir ve gaz basıncı P_g ise yanma sonu basıncı P_z 'ye eşittir.

Bu durumda;

$$F_g = P_z \pi \frac{D^2}{4} \text{ [N]} \quad (4.3.15)$$

Eğilme momenti;

$$M_{e,1} = \frac{F_g}{2} a_3 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.16)$$

$$W_1'' = \pi \frac{d_m^3}{32} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.3.17)$$

Eğilme gerilmesi;

$$\sigma_1 = \frac{M_{e,1}}{W_1''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.18)$$

Burulmaya göre mukavemet kontrolü;

Ana yatak muylusuna etki eden burulma momenti olarak ortalama döndürme momenti alınabilir. Ortalama döndürme momenti diğer silindirlere gelen döndürme momentidir ve bölüm 3.3.2'de hesaplanmıştır.

Burulma gerilmesi;

$$\tau_1 = \frac{M_{d,ort}}{2 W_1''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.19)$$

Toplam Gerilme;

$$\sigma_{top} = \sqrt{\sigma_1^2 + 4 \tau_1^2} \text{ [MPa]} \leq 385 \text{ [MPa]} \quad (4.3.20)$$

b. Krank Kolu Mukavemet Kontrolleri

Krank kollarının eğilme gerilmesi (Dar taraf);

$$M_{e,2} = \frac{F_g}{2} a_2 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.21)$$

Eğilme mukavemet momenti;

$$W_1 = \frac{B H_1^3}{6} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.3.22)$$

Eğilme gerilmesi ;

$$\sigma_2 = \frac{M_{e,2}}{W_1} \text{ [MPa]} \quad (4.3.23)$$

Krank kollarının basma gerilmesi;

$$\sigma_3 = \frac{F_g}{2 B H_1} \text{ [MPa]} \quad (4.3.24)$$

Döndürme momentinden dolayı oluşan eğilme gerilmesi (geniş taraf);

$$\sigma_3 = \frac{M_{d,ort}}{W_2} \text{ [MPa]} \quad (4.3.25)$$

$$W_2 = \frac{H_1 B^2}{6} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.3.26)$$

Dar taraftaki toplam gerilme;

$$\sigma_{top,dar} = \sigma_2 + \sigma_3 \text{ [MPa]} \leq 385 \text{ [MPa]} \quad (4.3.27)$$

Geniş taraftaki toplam gerilme;

$$\sigma_{\text{top,geniş}} = \sigma_3 + \sigma_4 \text{ [MPa]} \leq 385 \text{ [MPa]} \quad (4.3.28)$$

c. Krank Muylusu Mukavemet Kontrolleri

Krank muylusunun eğilme gerilmesi;

$$M_{e,3} = \frac{F_g}{2} a_1 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.29)$$

$$W_2'' = \frac{\pi d_k^3}{32} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.3.30)$$

$$\sigma_5 = \frac{M_{e,3}}{W_2''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.31)$$

Döndürme momentinden kaynaklanan burulma;

$$\tau_2 = \frac{M_{d,ort}}{W_2''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.32)$$

Toplam gerilme;

$$\sigma_{\text{top}} = \sqrt{\sigma_5^2 + 4 \tau_2^2} \text{ [MPa]} \leq 385 \text{ [MPa]} \quad (4.3.33)$$

4.3.2.2. Maximum Teğetsel Kuvvetin Etki Ettiği Durum

a. Ana Yatak Muylusu Mukavemet Kontrolü

Maksimum teğetsel kuvvet için dinamik hesaplara bakılır ve oradan max. teğetsel kuvvet alınır.

Max. teğetsel kuvvetten kaynaklanan gerilme;

$$M_{e,1} = \frac{F_{t,\text{max}}}{2} a_3 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.34)$$

$$\sigma_1 = \frac{M_{e,1}}{W_1''} [\text{MPa}] \quad (4.3.35)$$

Radyal kuvvetten kaynaklanan eğilme gerilmesi;

$$M_{e,1} = \frac{N}{2} a_3 [\text{Nmm}] \quad (4.3.36)$$

Döndürme momentinden kaynaklanan burulma;

$$M_{b,1} = (F_t + F_t')R [\text{Nmm}] \quad (4.3.37)$$

$$F_t' = \frac{M_{d,ort}}{R} [\text{N}] \quad (4.3.38)$$

$$\tau_1 = \frac{M_{b,1}}{2 W_1''} [\text{MPa}] \quad (4.3.39)$$

Toplam Gerilme;

$$\sigma_{top} = \sqrt{\sigma_1^2 + \sigma_2^2 + 4 \tau_1^2} [\text{MPa}] \leq 385 [\text{MPa}] \quad (4.3.40)$$

b. Krank Kolu Mukavemet Kontrolleri

Radyal kuvvetten kaynaklanan eğilme gerilmesi (dar taraf);

$$M_{e,3} = \frac{N}{2} a_2 [\text{Nmm}] \quad (4.3.41)$$

$$\sigma_3 = \frac{M_{e,3}}{W_1} [\text{MPa}] \quad (4.3.42)$$

Radyal kuvvetten kaynaklanan basma gerilmesi;

$$\sigma_4 = \frac{N}{2 B H_1} \text{ [MPa]} \quad (4.3.43)$$

Max. teğetsel kuvvetten kaynaklanan eğilme gerilmesi (geniş taraf);

$$M_{e,4} = \frac{F_t R}{2} \text{ [Nmm]} \quad (4.3.44)$$

$$\sigma_5 = \frac{M_{e,4}}{W_2} \text{ [MPa]} \quad (4.3.45)$$

Diğer silindirlere gelen momentlerin oluşturduğu gerilme (geniş taraf)

$$\sigma_6 = \frac{M'_d}{W_2} \text{ [MPa]} \quad (4.3.46)$$

Max. teğetsel kuvvetin oluşturduğu burulma gerilmesi (dar taraf)

$$M_{b,2} = \frac{F_t}{2} a_2 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.47)$$

$$\tau_2 = \frac{M_{b,2}}{W'_1} \text{ [MPa]} \quad (4.3.48)$$

Max. teğetsel kuvvetin oluşturduğu burulma gerilmesi (dar taraf);

$$\tau_2 = \frac{M_{b,2}}{W'_2} \text{ [MPa]} \quad (4.3.49)$$

Dar taraf için toplam gerilme;

$$\sigma_{\text{top,dar}} = \sqrt{(\sigma_3 + \sigma_4)^2 + 4 \tau_2} \text{ [Mpa]} \quad (4.3.50)$$

Geniş taraf için toplam gerilme;

$$\sigma_{\text{top,geniş}} = \sqrt{(\sigma_4 + \sigma_5 + \sigma_6)^2 + 4 \tau_3^2} \text{ [MPa]} \leq 385 \text{ [MPa]} \quad (4.3.51)$$

c. Krank Muylusu Mukavemet Kontrolleri

Max. teğetsel kuvvetin oluşturduğu gerilme;

$$M_{e,5} = \frac{F_t}{2} a_1 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.52)$$

$$\tau_7 = \frac{M_{e,5}}{W_2''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.53)$$

Radyal kuvvetlerin oluşturduğu eğilme gerilmesi;

$$M_{e,6} = \frac{N}{2} a_1 \text{ [Nmm]} \quad (4.3.54)$$

$$\sigma_7 = \frac{M_{e,6}}{W_2''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.55)$$

Max. teğetsel kuvvetin oluşturduğu burulma;

$$M_{b,3} = \frac{F_t}{2} R \text{ [Nmm]} \quad (4.3.56)$$

$$\tau_4 = \frac{M_{b,3}}{2 W_2''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.57)$$

Diğer silindirlere gelen momentlerin oluşturduğu burulma;

$$\tau_5 = \frac{M_{d,ort}}{2 W_2''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.58)$$

Toplam gerilme;

$$\sigma_{\text{top}} = \sqrt{\sigma_7^2 + \sigma_8^2 + 4 (\tau_4 + \tau_5)^2} \text{ [MPa]} \leq 385 \text{ [MPa]} \quad (4.3.59)$$

4.3.3. Ana Yatak Konstrüksiyonu ve Yaklaşık Hesabı

Ana yatak zarfının dış çapı;

$$d_1 = 1.25 d_m \text{ [mm]} \quad (4.3.60)$$

Burç kalınlığı;

$$U = \left(\frac{1}{25} \div \frac{1}{30} \right) d_m \text{ [mm]} \quad (4.3.61)$$

Cıvatalar arası mesafe;

$$L_1 = (1.5 \div 1.75) d_m \text{ [mm]} \quad (4.3.62)$$

a. Krank Milinin Yaklaşık Ağırlık Hesabı;

$$G_k = \left[8 H B A + 5 \pi \frac{d_m^2}{4} l_m + 4 \pi \frac{d_k^2}{4} l_k \right] \rho g \text{ [N]} \quad (4.3.63)$$

b. Asılı Yataklarda Kapağa Etkiyen Kuvvet ve Mukavemet Kontrolü

Yatağa etki eden kuvvet;

$$F_k = \pi \frac{D^2}{4} P_k + \frac{G_k}{z + 1} \text{ [N]} \quad (4.3.64)$$

$$P_k = (0.4 \div 0.5) P_z \text{ [MPa]} \quad (4.3.65)$$

Yatağa etkiyen gerilme;

$$M_e = \frac{F_k}{2} \left[\frac{L_1 - d_1}{2} \right] \text{ [Nmm]} \quad (4.3.66)$$

$$W'' = \pi \frac{d_1^3 - d_m^3}{32} \text{ [mm}^3\text{]} \quad (4.3.67)$$

$$\sigma = \frac{M_e}{W''} \text{ [MPa]} \quad (4.3.68)$$

Kapak malzemesi olarak dökme demir seçilirse $\sigma_{em} = 20 \text{ MPa}$ olur. $\sigma < \sigma_{em}$ olmalıdır.

c. Cıvata Hesabı

Emniyet gerilmesi $80 < \sigma < 120 \text{ [MPa]}$ aralığındadır.

$$\sigma = \frac{1.25 F_k}{i \pi \frac{d_{civ}^2}{4}} \text{ [MPa]} \quad (4.3.69)$$

Buradan $\sigma = 120 \text{ MPa}$ alınır ve cıvata çapı çekilir;

$$d_{civ} \geq \sqrt{\frac{1.25 F_k 4}{i \pi \sigma}} \text{ [mm]} \quad (4.3.70)$$

Cıvata çapı olarak en yakın standart cıvata çapı alınır.

4.3.4. Karşı Ağırlıkta Denge Kontrolü

Krank muylusunun kütlesi;

$$m_m = \rho \frac{\pi d_k^2}{4} l_k \text{ [kg]} \quad (4.3.71)$$

Kısa krank kolunun dengelenmemiş kütlesi;

$$m_{kol} = B H_1 (A_k - d_m) \rho \frac{R'}{R} \text{ [kg]} \quad (4.3.72)$$

Burada; $R' = \frac{A_k}{2}$ [mm]

Krank yarıçapına indirgenmiş dengelenmemiş kütle;

$$m' = \frac{m_r}{A_p} \text{ [kg]} \quad (4.3.73)$$

$m' = (100 \div 200) \text{ kg/m}^2$ bir değer seçilir ve yerine yazılırsa;

$$m_r = m' \pi \frac{D^2}{4} \text{ [kg]} \text{ olur.}$$

Karşı ağırlıkta dengelenmesi gereken krank yarıçapına indirgenmiş kütle;

$$m_{den} = m_m + m_{kol} - m_r \text{ [kg]} \quad (4.3.74)$$

Karşı ağırlık merkezi;

Öncelikle karşı ağırlığın alanı bulunmalıdır. 1/3 Simpson kuralıyla alan hesabı yapılır.

$$A = \frac{h}{3} \left\{ f(x_0) + 4 \sum_{i=1,3,5,\dots}^{n-1=5} f(x_i) + 2 \sum_{j=2,4,\dots}^{n-2=4} f(x_j) + f(x_6) \right\} \text{ [mm}^2\text{]} \quad (4.3.75)$$

Moment hesabı için tekrar 1/3 Simpson kuralı kullanılır;

$$M = \frac{h}{3} x_0 f(x_0) + 4 \sum_{i=1,3,5,\dots}^{n-1=5} (x_i f(x_i)) + \sum_{j=2,4,\dots}^{n-2=4} (x_j f(x_j)) + x_6 f(x_6) \text{ [Nmm]} \quad (4.3.76)$$

x_i değerleri h cinsinden yazılabilir. Örneğin $x_0 = 0$ h, $x_1 = 1$ h, $x_2 = 2$ h gibi

Buradan karşı ağırlık merkezi x_G ;

$$x_G = \frac{M}{A} \text{ [mm]} \quad (4.3.77)$$

Karşı ağırlık kütlesi;

$$m_g = A H \rho \text{ [kg]} \quad (4.3.78)$$

Eğer, $m_g x_G < m_{den} R$ olursa dengelenme sağlanmış demektir.

```

asiri_doldurma.m  x  +
2428      % 7. KRANK MİLİ TASARIMI
2429 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n7.KRANK MİLİ TASARIMI\n');
2430
2431      %7.1 Silindirler Arası Açıklık
2432 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n7.1 Silindirler Arası Açıklık\n');
2433      %L_aciklik=(1.19-1.28)*D
2434 -    L_aciklik=1.25*D; %mm
2435 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\t\tSilindirler arası açıklık L= %0.2f mm\n', L_aciklik);
2436
2437      %7.2 Krank Muyluları
2438 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n7.2 Krank Muyluları\n');
2439      %d_km=0.67*D; %mm
2440 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\t\tKrank muylusu çapı d_k= %0.2f mm\n', d_km);
2441      %l_km=0.42*D; %mm
2442 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\t\tKrank muylusu boyu l_k= %0.2f mm\n', l_km);
2443
2444      %7.3 Anayatak Muyluları mukavemet kontrolleri
2445 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n7.3 Anayatak Muyluları mukavemet kontrolleri\n');
2446      %d_aym=(0.63-0.77)*D; %mm
2447 -    d_aym=0.75*D;
2448 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\t\tAnayatak muylusu çapı d_ay= %0.2f mm\n', d_aym);
2449
2450      %7.4 Krank Kolları mukavemet kontrolleri
2451 -    fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n7.4 Krank Kolları mukavemet kontrolleri\n');
2452      %B kr k qen=(0.90-1.2)*D;

```

Şekil 29. ADM için krank milinin MATLAB programının bir kısmı

5. SUPAP ve KUMANDA MEKANİZMALARI TASARIMI

Supaplar, motorun üst kapak kısmında bulunan pistonun hareketlerine göre gerekli zamanlarda açılıp kapanan, emme zamanında silindir içine taze dolgu emilmesini sağlayan, egzoz zamanında artık gazların silindir dışına çıkarılmasını sağlayan hareketli parçalardır. Supaplar hareketlerini kam milinden alırlar. Kam mili ise hareketini krank milinden zincir-dişli donanımıyla alır ve 4-stroklı motorlarda kam mili krank milinin yarı devrinde döner . Kam milinin üzerinde supaplara göre ayarlanmış kam profilleri bulunur. Kam mili döndükçe bu profiller supapları iterek supapların açılıp kapanmasını sağlarlar.

Egzoz supabı piston AÖN'ye gelmeden önce açılmaya başlar ve piston ÜÖN'yi biraz geçtikten sonra kapanır. Aynı şekilde emme supabı da piston ÜÖN'ye ulaşmadan önce açılmaya başlar ve piston AÖN'yi biraz geçtikten sonra kapanır. Böylece belli bir süre emme ve egzoz supapları aynı anda açık kalmış olur. Bu duruma supap bindirmesi denir. Supap bindirmesi boyunca silindir içine daha fazla taze dolgu emilir ve silindir dışına daha fazla artık gaz atılır.

Supap ve kumanda mekanizması kam mili, itecek, külbütör ve supap yaylarından oluşur. Bütün parçaların hesabı tek tek yapılacaktır.

5.1. Supap Hesabı

5.1.1. Emme Kanalının ve Supap Boyutlarının Belirlenmesi

Supap kesit alanları hesabı yapılırken dolgu değişiminin rahat yapılabilmesi ve volümetrik verimin yüksek tutulması gereklilikleri göz önüne alınmalıdır.

Emme kanalı için gaz hızı; $V_g = (50 \div 90)[m/s]$ aralığındadır.

Süreklilik denkleminde;

$$A_k V_g = A_p V_{p,m} \quad (5.1.1)$$

Buradan emme kanalı kesit alanı A_k çekilirse;

$$A_k = \frac{A_p V_{p,m}}{V_g} [\text{mm}^2] \quad (5.1.2)$$

Yarıca emme kanalı kesit alanı A_k başka bir formülle de hesaplanabilir.

$$A_k = \frac{\pi D_1^2}{4} - \frac{\pi \delta}{4} [\text{mm}^2] \quad (5.1.3)$$

D_1 : Emme kanalı çapı [mm]

δ : Emme supabı sapı kesit alanı [mm^2]

A_p : Piston tablası alanı [mm^2]

4-zamanlı benzin motoru için 2 emme, 2 egzoz supabı bulunur.

Bir emme supabı için alan;

$$A_{k,2} = \frac{A_k}{2} [\text{mm}^2] \quad (5.1.4)$$

Emme supabı sap çapı;

$$\delta = (0.18 \div 0.23)D_1 [\text{mm}] \quad (5.1.5)$$

Supap sap çapı (5.1.3) formülünde yerine yazılırsa emme kanalı çapı D_1 hesaplanabilir. Hesaplanan D_1 çapı (5.1.5) formülünde yerine yazılırsa emme supabı sap çapı δ hesaplanır. Hesaplanan δ değeri yuvarlatılarak tam sayı alınır.

Emme supabı kalkma miktarı;

$$A_{k,2} = \pi (D_1 - h \cos\theta \sin\theta)h \sin\theta [\text{mm}^2]$$

$\theta = 30^\circ$ veya $\theta = 45^\circ$ alınır. Bilinenler yerine yazılırsa ve denklem çözülürse 2.dereceden bir polinom elde edilir.

$$\pi \sin^2\theta \cos\theta h^2 - \pi D_1 \sin\theta h + A_{k,2} = 0$$

Bu polinomun kökü h 'yi yani emme supabı kalkma miktarını verir. Bulunan h değeri en yakın üst tam sayıya yuvarlatılır.

Min. supap tablası çapı;

$$D = (0.95 \div 1)D_1 \text{ [mm]} \quad (5.1.6)$$

Max. supap tablası çapı;

$$D' = (1.06 \div 1.16)D_1 \text{ [mm]} \quad (5.1.7)$$

Supabın geometrisinden supap oturma yüzeyi genişliği;

$$D' = 2 b \cos \theta + D \text{ [mm]} \quad (5.1.8)$$

$$b = \frac{D' - D}{2 \cos \theta} \text{ [mm]} \quad (5.1.9)$$

$b = (0.1 \div 0.12)D_1$ aralığındadır.

$$h_2 = b \sin \theta \text{ [mm]} \quad (5.1.10)$$

$$h_2 = h_2 + 1.25 \text{ [mm]} \quad (5.1.11)$$

Yuva çapı;

$$D_2 = (1.20 \div 1.26)D_1 \text{ [mm]} \quad (5.1.12)$$

$$h_s = \frac{D_2 - D_1}{2 \cot \theta} \text{ [mm]} \quad (5.1.13)$$

Toplam tabla kalınlığı kontrolü;

$$\rho' \geq 0.5 D' \sqrt{\frac{P_z}{\sigma}} \text{ [mm]} \quad (5.1.14)$$

Alaşımli çelik için $\sigma_{em} = 120$ [MPa] alınabilir.

Eğer $h_1 + h_2 \geq \rho'$ ise seçilen değerler emniyetlidir.

Supap Sapı Kontrolü;

$$\sigma_b = \frac{F}{A} = \frac{\pi D'^2 P_r / 4}{\pi \delta^2 / 4} \leq 2 \text{ kg/mm}^2 \quad (5.1.15)$$

Buradan supap sapı çekilirse,

$$\delta \geq \sqrt{\frac{D'^2 P_r}{2}} \text{ [mm]} \quad (5.1.16)$$

Supap sapı bir üst tamsayıya yuvarlanır.

5.1.2. Egzoz Kanalının ve Supap Boyutlarının Belirlenmesi

Emme kanalı için gaz hızı; $V_g = (70 \div 120)$ [m/s] aralığındadır.

Süreklilik denkleminde;

$$A_k V_g = A_p V_{p,m} \quad (5.1.17)$$

Buradan emme kanalı kesit alanı A_k çekilirse;

$$A_k = \frac{A_p V_{p,m}}{V_g} \text{ [mm}^2\text{]} \quad (5.1.18)$$

Yarıca emme kanalı kesit alanı A_k başka bir formülle de hesaplanabilir.

$$A_k = \frac{\pi D_1^2}{4} - \frac{\pi \delta^2}{4} \text{ [mm}^2\text{]} \quad (5.1.19)$$

D_1 : Emme kanalı çapı [mm]

δ : Emme supabı sapı kesit alanı [mm²]

A_p : Piston tablası alanı [mm²]

4-zamanlı benzin motoru için 2 emme, 2 egzoz supabı bulunur.

Bir emme supabı için alan;

$$A_{k,2} = \frac{A_k}{2} [\text{mm}^2] \quad (5.1.20)$$

Emme supabı sap çapı;

$$\delta = (0.22 \div 0.28)D_1 [\text{mm}] \quad (5.1.21)$$

Supap sap çapı (5.1.19) formülünde yerine yazılırsa emme kanalı çapı D_1 hesaplanabilir. Hesaplanan D_1 çapı (5.1.21) formülünde yerine yazılırsa emme supabı sap çapı δ hesaplanır. Hesaplanan δ değeri yuvarlatılarak tam sayı alınır.

Emme supabı kalkma miktarı;

$$A_{k,2} = \pi (D_1 - h \cos\theta \sin\theta)h \sin\theta [\text{mm}^2] \quad (5.1.22)$$

$\theta = 30^\circ$ veya $\theta = 45^\circ$ alınır. Bilinenler yerine yazılırsa ve denklem çözümlerse 2.dereceden bir polinom elde edilir.

$$\pi \sin^2\theta \cos\theta h^2 - \pi D_1 \sin\theta h + A_{k,2} = 0$$

Bu polinomun kökü h 'yi yani emme supabı kalkma miktarını verir. Bulunan h değeri en yakın üst tam sayıya yuvarlatılır.

Min. supap tablası çapı;

$$D = (0.95 \div 1)D_1 [\text{mm}] \quad (5.1.23)$$

Max. supap tablası çapı;

$$D' = (1.06 \div 1.16)D_1 [\text{mm}] \quad (5.1.24)$$

Supabın geometrisinden supap oturma yüzeyi genişliği;

$$D' = 2 b \cos\theta + D [\text{mm}] \quad (5.1.25)$$

$$b = \frac{D' - D}{2 \cos\theta} [\text{mm}] \quad (5.1.26)$$

$b = (0.1 \div 0.12) D_1$ aralığındadır.

$$h_2 = b \sin\theta \text{ [mm]} \quad (5.1.27)$$

$$h_2 = h_2 + 0.5 \text{ [mm]} \quad (5.1.28)$$

Yuva çapı;

$$D_2 = (1.20 \div 1.26)D_1 \text{ [mm]} \quad (5.1.29)$$

$$h_s = \frac{D_2 - D_1}{2 \cot\theta} \text{ [mm]} \quad (5.1.30)$$

Toplam tabla kalınlığı kontrolü;

$$\rho' \geq 0.5 D' \sqrt{\frac{P_z}{\sigma}} \text{ [mm]} \quad (5.1.31)$$

Alaşımlı çelik için $\sigma_{em} = 120$ [MPa] alınabilir.

Eğer $h_1 + h_2 \geq \rho'$ ise seçilen değerler emniyetlidir.

Supap Sapı Kontrolü;

$$\sigma_b = \frac{F}{A} = \frac{\pi D'^2 P_r / 4}{\pi \delta^2 / 4} \leq 2 \text{ kg/mm}^2 \quad (5.1.32)$$

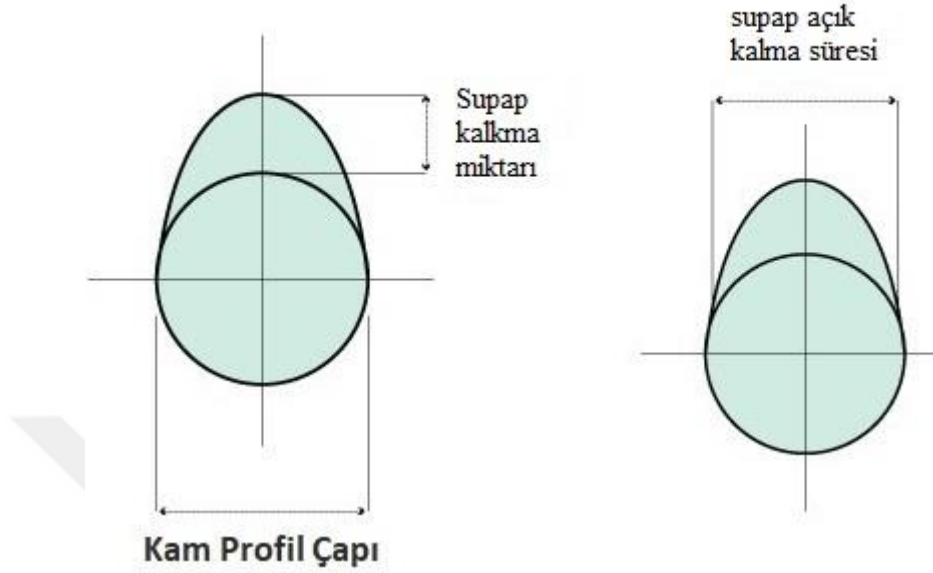
Buradan supap sapı çekilirse,

$$\delta \geq \sqrt{\frac{D'^2 P_r}{2}} \text{ [mm]} \quad (5.1.33)$$

Supap sapı bir üst tamsayıya yuvarlanır.

5.2. Kam Profiline Belirlenmesi

Şekil 30. Kam profili görünüşü

Kam profili tam yuvarlak olmayan asimetrik bir yapıya sahiptir. Çıkıntı kısmı iticiyi iter ve itici de supap hareketlerini belirler. Emme ve egzoz supaplarının açılma ve kapanma avansları kam milinin dönüşüne bağlıdır.

Emme açılma avansı: $\alpha_1 = (10 \div 20)^\circ \text{KMA}$

Emme kapanma gecikmesi: $\alpha_2 = (40 \div 60)^\circ \text{KMA}$

Egzoz açılma avansı: $\alpha_3 = (45 \div 60)^\circ \text{KMA}$

Egzoz kapanma gecikmesi: $\alpha_4 = (4 \div 15)^\circ \text{KMA}$

Krank mili açılma hızı; $\omega_{\text{krank}} = \pi n/30 \text{ [rad/s]}$

Emme supabının açık kaldığı zaman;

$$\omega_{\text{krank}} t_{\text{emme}} = \frac{\pi}{180} (\alpha_1 + 180 + \alpha_2) \quad (5.2.1)$$

$$t_{\text{emme}} = \frac{1}{6n} (\alpha_1 + 180 + \alpha_2) \text{ [s]} \quad (5.2.2)$$

Emme kam açısı;

$$2\varphi_{emme} = \frac{(\alpha_1 + 180 + \alpha_2)}{2} \text{ } ^\circ\text{KMA} \quad (5.2.3)$$

Egzoz supabının açık kaldığı zaman;

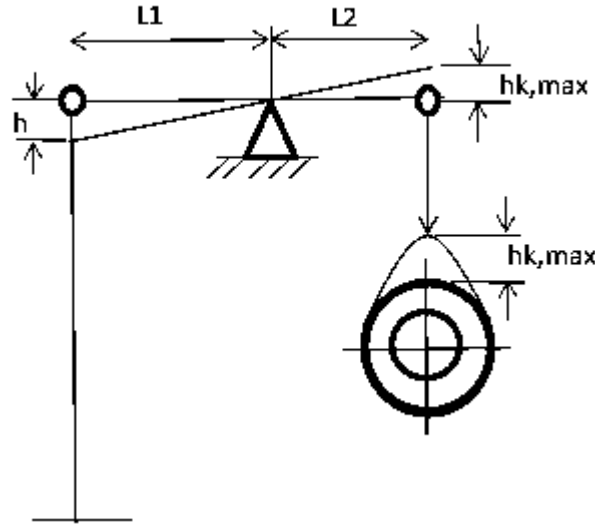
$$\omega_{krank} t_{egzoz} = \frac{\pi}{180} (\alpha_3 + 180 + \alpha_4) \quad (5.2.4)$$

$$t_{egzoz} = \frac{1}{6n} (\alpha_3 + 180 + \alpha_4) \text{ [s]} \quad (5.2.5)$$

Egzoz kam açısı;

$$2\varphi_{egzoz} = \frac{(\alpha_3 + 180 + \alpha_4)}{2} \quad (5.2.6)$$

5.2.1. Emme Kam Profilinin Belirlenmesi

Şekil 31. Emme kam profili

$$\frac{L_2}{L_1} = \frac{h_k}{h} = \frac{h_{k,max}}{h} = \frac{\Delta s_k}{\Delta s} = (0.5 \div 0.96) \quad (5.2.7)$$

Kam tarafındaki kalkma miktarı;

$$h_{k,max} = (0.5 \div 0.96)h \text{ [mm]} \quad (5.2.8)$$

Külbütör ile supap sapı arasındaki boşluk;

$$s = (0.25 \div 0.35)[\text{mm}] \quad (5.2.9)$$

Kam mili çapı;

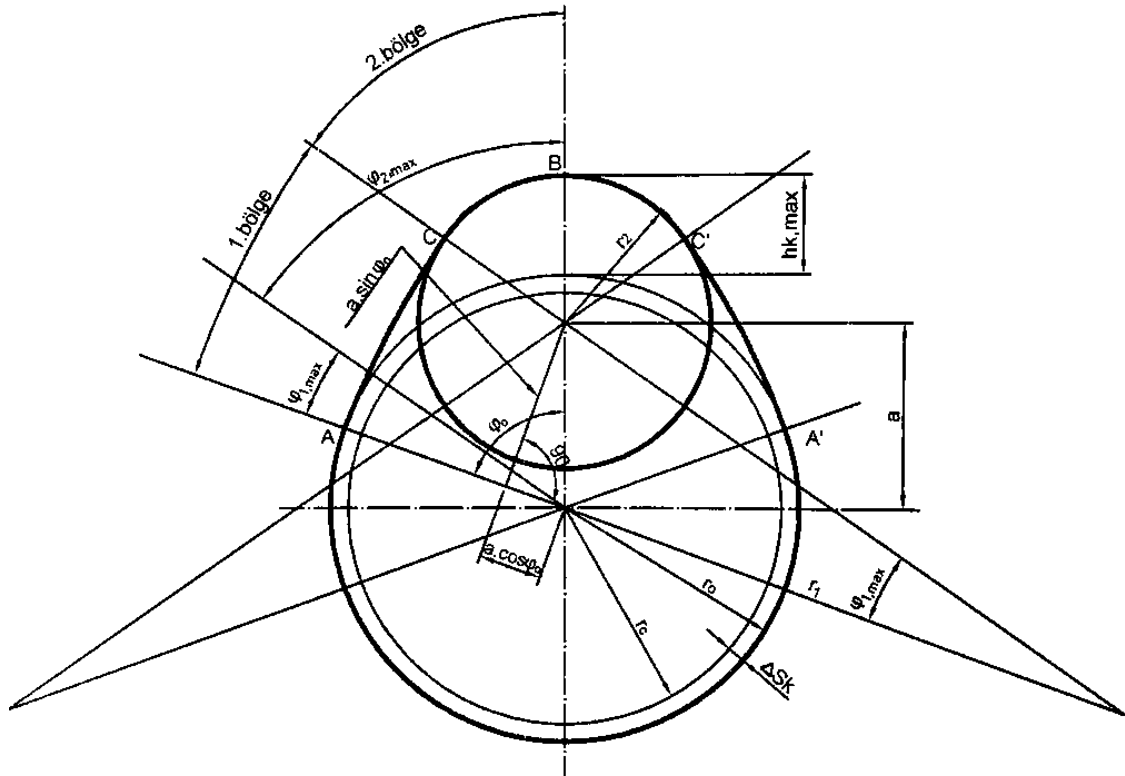
$$d_k = (0.25 \div 0.3)D \text{ [mm]} \quad (5.2.10)$$

Kam genişliği;

$$b_k = (0.15 \div 0.40)d_k \text{ [mm]} \quad (5.2.11)$$

Kam ile itecek arası boşluk;

$$s_k = (0.5 \div 0.96)s \text{ [mm]} \quad (5.2.12)$$

Şekil 32. Emme Kam Ölçüleri

Emme supabı kalkma miktarı h daha önce hesaplanmıştı.

$$h = h_{\text{sup,max}}$$

$$r_0 = (1.5 \div 2.5) h_{\text{sup,max}} \text{ [mm]} \quad (5.2.13)$$

Kam yarıçapı;

$$r_c = r_0 - s_k \text{ [mm]} \quad (5.2.14)$$

$$\varphi_0 = \frac{2\varphi_{\text{emme}}}{2} \text{ [mm]} \quad (5.2.15)$$

İlk hesaplar için $r_2 = h$ kabul edilerek işlemler yapılır.

$$a = r_0 + h_{k,\text{max}} - r_2 \text{ [mm]} \quad (5.2.16)$$

$$r_1 = \frac{r_0^2 + a^2 - r_2^2 - 2 r_0 a \cos\varphi_0}{2(r_0 - r_2 - a \cos\varphi_0)} \text{ [mm]} \quad (5.2.17)$$

Kontrol için;

$$r_1 = (8 \div 20)h_k \text{ [mm]} \quad (5.2.18)$$

$$b = r_1 - r_0 - h_{k,\text{max}} \text{ [mm]} \quad (5.2.19)$$

$$r_2 = \frac{r_0 b - 0.5 h_k^2 - (r_1 - r_0)(r_0 + h_k)\cos\varphi_0}{b - (r_1 - r_0)\cos\varphi_0} \text{ [mm]} \quad (5.2.20)$$

Hesaplanan r_2 değerini başlangıçta seçilen r_2 değeriyle aynı ise hesaplanan değer uygundur demektir.

$$\sin\varphi_{1,\text{max}} = \frac{a \sin\varphi_0}{r_1 - r_2} \quad (5.2.21)$$

$$\varphi_{1,\max} = \arcsin\left(\frac{a \sin \varphi_0}{r_1 - r_2}\right) \quad (5.2.22)$$

$$\varphi_{2,\max} = \varphi - \varphi_{1,\max} \quad (5.2.23)$$

5.2.1.1. Emme Supabı Supap Kalkma Miktarının, Supap Hızının ve İvmesinin Hesabı

Kam mili krank milinin yarı devrinde döner. Bu nedenle $n_{\text{kam}} = n/2$ (d/dk) olur.

$$\omega_{\text{kam}} = \frac{2 \pi n}{60} \left[\frac{\text{rad}}{\text{s}} \right] \quad (5.2.24)$$

I. Bölge için;

Supap kalkma miktarı;

$$h_1 = (r_1 - r_0)(1 - \cos\varphi_1) \text{ [mm]} \quad (5.2.25)$$

Supap hızı;

$$v_1 = (r_1 - r_0) \omega_{\text{kam}} \sin\varphi_1 \text{ [m/s]} \quad (5.2.26)$$

Supap ivmesi;

$$a_1 = (r_1 - r_0) \omega_{\text{kam}}^2 \cos\varphi_1 \text{ [m/s}^2\text{]} \quad (5.2.27)$$

II. Bölge için;

Supap kalkma miktarı;

$$h_2 = a \cos\varphi_2 + r_2 - r_0 \text{ [mm]} \quad (5.2.28)$$

Supap hızı;

$$v_2 = -\omega_{\text{kam}} a \sin\varphi_2 \text{ [m/s]} \quad (5.2.29)$$

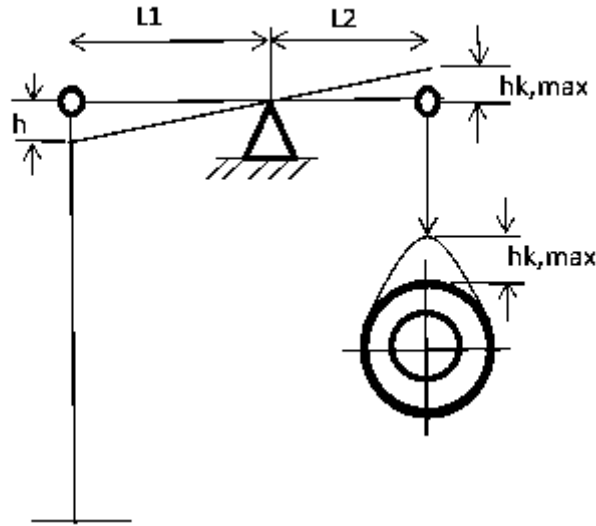
Supap ivmesi;

$$a_2 = -\omega_{\text{kam}}^2 a \cos\varphi_2 \text{ [m/s}^2\text{]} \quad (5.2.30)$$

φ_1 ve φ_2 açılara dikkat edilmelidir.

φ_1 açısının işareti; φ_2 açısının işareti;
 Supap açılırken (+)   Supap açılırken (-)
 Supap kapanırken (-)   Supap kapanırken (+)
 Hızın işareti;
 supap açılırken (+)
 Supap kapanırken (-)
 İvmenin işareti;
 supap açılırken I. Bölgede (+), II. Bölgede (-)
 supap kapanırken I. Bölgede (-), II. Bölgede (+)

5.2.2. Egzoz Kam Profiline Belirlenmesi

Şekil 33. Egzoz kam profili

$$\frac{L_2}{L_1} = \frac{h_k}{h} = \frac{h_{k,\max}}{h} = \frac{\Delta S_k}{\Delta S} = (0.5 \div 0.96) \quad (5.2.31)$$

Kam tarafındaki kalkma miktarı;

$$h_{k,\max} = (0.5 \div 0.96)h \text{ [mm]} \quad (5.2.32)$$

Külbütör ile supap sapı arasındaki boşluk;

$$s = (0.35 \div 0.5)[\text{mm}] \quad (5.2.33)$$

Kam mili çapı;

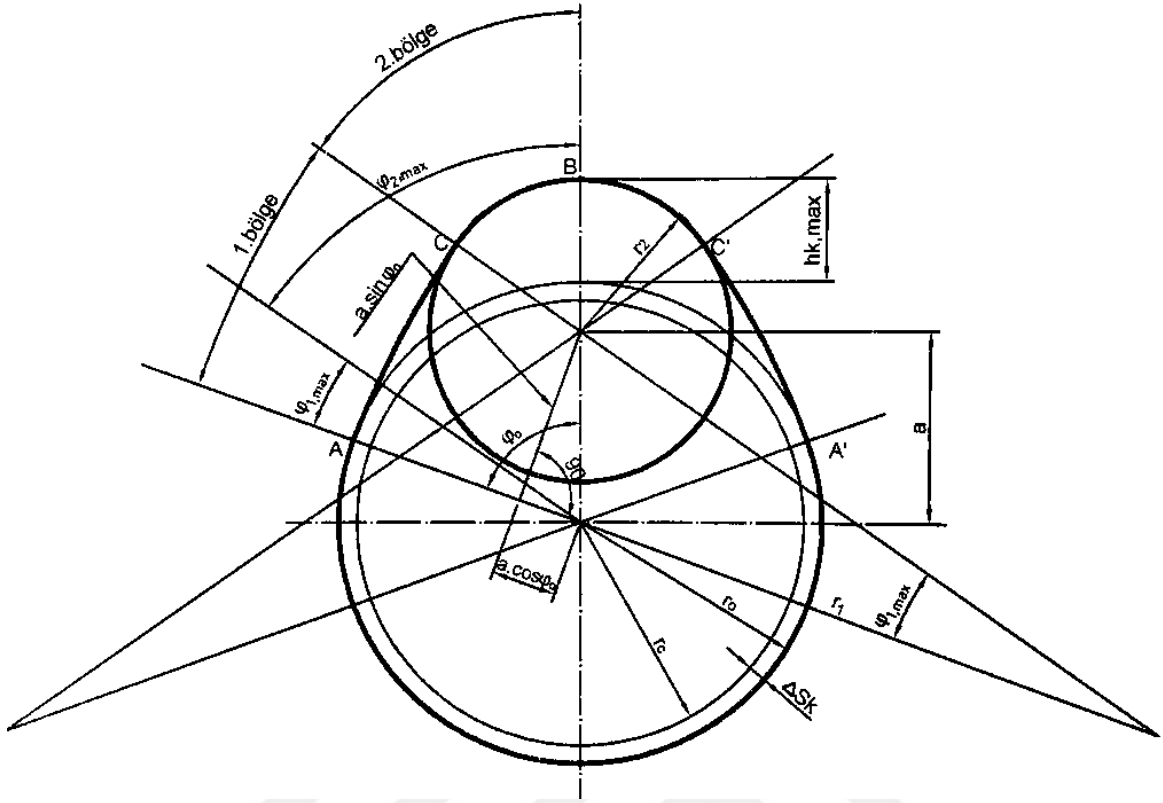
$$d_k = (0.25 \div 0.3)D \text{ [mm]} \quad (5.2.34)$$

Kam genişliği;

$$b_k = (0.15 \div 0.40)d_k \text{ [mm]} \quad (5.2.35)$$

Kam ile itecek arası boşluk;

$$s_k = (0.5 \div 0.96)s \text{ [mm]} \quad (5.2.36)$$

Şekil 34. Egzoz kam ölçüleri

Egzoz supabı kalkma miktarı h daha önce hesaplanmıştır.

$$h = h_{\text{sup,max}}$$

$$r_0 = (1.5 \div 2.5) h_{\text{sup,max}} \text{ [mm]} \quad (5.2.37)$$

Kam yarıçapı;

$$r_c = r_0 - s_k \text{ [mm]} \quad (5.2.38)$$

$$\varphi_0 = \frac{2\varphi_{\text{egzoz}}}{2} \text{ [mm]} \quad (5.2.39)$$

İlk hesaplar için $r_2 = h$ kabul edilerek işlemler yapılır.

$$a = r_0 + h_{k,\text{max}} - r_2 \text{ [mm]} \quad (5.2.40)$$

$$r_1 = \frac{r_0^2 + a^2 - r_2^2 - 2 r_0 a \cos\varphi_0}{2(r_0 - r_2 - a \cos\varphi_0)} \text{ [mm]} \quad (5.2.41)$$

Kontrol için;

$$r_1 = (8 \div 20)h_k \text{ [mm]} \quad (5.2.42)$$

Hesaplanan r_1 değeri (5.2.42) formülündeki aralıkta çıkarsa değer uygun demektir.

$$b = r_1 - r_0 - h_{k,\max} \text{ [mm]} \quad (5.2.43)$$

$$r_2 = \frac{r_0 b - 0.5 h_k^2 - (r_1 - r_0)(r_0 + h_k)\cos\varphi_0}{b - (r_1 - r_0)\cos\varphi_0} \text{ [mm]} \quad (5.2.44)$$

Hesaplanan r_2 değerini başlangıçta seçilen r_2 değeriyle aynı ise hesaplanan değer uygundur demektir.

$$\sin\varphi_{1,\max} = \frac{a \sin \varphi_0}{r_1 - r_2} \quad (5.2.45)$$

$$\varphi_{1,\max} = \arcsin\left(\frac{a \sin \varphi_0}{r_1 - r_2}\right) \quad (5.2.46)$$

Burada seçilen değilen hesaplanan r değerleri kullanılır.

$$\varphi_{2,\max} = \varphi - \varphi_{1,\max} \quad (5.2.47)$$

5.2.2.1. Egzoz Supabı Supap Kalkma Miktarının, Supap Hızının ve İvmesinin Hesabı

Kam mili krank milinin yarı devrinde döner. Bu nedenle $n_{\text{kam}} = n/2$ [d/dk] olur.

$$\omega_{\text{kam}} = \frac{2 \pi n}{60} \left[\frac{\text{rad}}{\text{s}} \right] \quad (5.2.48)$$

I. Bölge için;

Supap kalkma miktarı;

$$h_1 = (r_1 - r_0)(1 - \cos\varphi_1) \text{ [mm]} \quad (5.2.49)$$

Supap hızı;

$$v_1 = (r_1 - r_0) \omega_{\text{kam}} \sin\varphi_1 \text{ [m/s]} \quad (5.2.50)$$

Supap ivmesi;

$$a_1 = (r_1 - r_0) \omega_{\text{kam}}^2 \cos\varphi_1 \text{ [m/s}^2\text{]} \quad (5.2.51)$$

II. Bölge için;

Supap kalkma miktarı;

$$h_2 = a \cos\varphi_2 + r_2 - r_0 \text{ [mm]} \quad (5.2.52)$$

Supap hızı;

$$v_2 = -\omega_{\text{kam}} a \sin\varphi_2 \text{ [m/s]} \quad (5.2.53)$$

Supap ivmesi;

$$a_2 = -\omega_{\text{kam}}^2 a \cos\varphi_2 \text{ [m/s}^2\text{]} \quad (5.2.54)$$

φ_1 ve φ_2 açılarının işaretlerine dikkat edilmelidir.

φ_1 açısının işareti;

φ_2 açısının işareti;

Supap açılırken (+)

Supap açılırken (-)

Supap kapanırken (-)

Supap kapanırken (+)

Hızın işareti;

supap açılırken (+)

Supap kapanırken(-)

İvmenin işareti;

supap açılırken I. Bölgede (+), II. Bölgede (-)

supap kapanırken I. Bölgede (-), II. Bölgede (+)

Emme Supabının Hesaplanan Değerler Tablosu ve Grafikleri;

Seçilen değerlerle aşağıdaki tablo MATLAB yardımıyla oluşturulup excell dosyasına aktarılmıştır. Adım adım tablonun nasıl oluşturulduğu anlatılacaktır.

İlk olarak 1. Bölge φ_1 değeri sıfırdan başlamak üzere 2.5 değer eklenerek $\varphi_{1,max}$ değerine kadar yazılır. Daha sonra kam açısı φ 'nin ik değeri $\varphi = (360 - |\alpha_1|/2)$ formülünden hesaplanır. $\varphi_{1,max}$ değerinin bir önceki satırına kadar 2.5 eklenerek yazılır. α değerinin ilk satırı ise emme supabı açılma avansı olarak seçilmiş değer (-) ile çarpımıdır. Daha sonra kam açısına eklenen değer 2 katı α değerine eklenerek. $\varphi_{1,max}$ değerinin bir önceki satırına kadar yazılır. 1. Bölge değerleri kullanarak h_k , h , v ve a değerleri hesaplanarak tablonun ilk kısmı tamamlanır.

$\varphi_{1,max}$ 'ın bittiği yerde II. bölge $\varphi_{2,max}$ değeri başlar. II. bölge hesapları tablonun ortasından $\varphi_2 = 0$ olduğu noktadan başlar. $\varphi_2 = 0$ 'dan 5'er adımla artarak geri gelir ve $\varphi_{2,max}$ değerine yaklaştığında beşin katı en yakın tam sayıya kadar ilerler. $\varphi_2 = 0$ olduğu noktada krank mili açısı $\alpha = (-4 + 2\varphi_{emme})$ olur. Kam açısı φ ise $\varphi = (\alpha/2)$ olur. φ_2 değeri 5°'lik açılarla geriye doğru artarak devam ederken kam açısı φ 5°'lik açılarla azalarak geriye doğru gelir ve krank açısı α ise 10°'lik açılarla azalarak geriye doğru gelir ve $\varphi_{2,max}$ değerinde durur. φ_2 değeriyle h_k , h , v ve a değerleri hesaplanır ve böylece tablonun yarısı tamamlanmış olur. Tablonun kalan kısmı ise φ_1 , φ_2 , h_k , h , v ve a değerleri için simetriktir. α değeri 10°'lik açılarla ve φ değeri 5°'lik açılarla artarak $\varphi_{1,max}$ 'ın bir önceki satırına kadar ilerler. Daha sonra tablonun sonundan başlanır ve α 'nın max. değeri hesaplanır. α için; $\alpha_1 + 180 + \alpha_2 = |\alpha_2| + \text{son açı değeri}$ formülünden α 'nın son açı değeri bulunur. Kam açısı da bu α değerlerinin yarısıdır. Yani $\varphi = \alpha/2$ 'dir. α değerleri φ_1 açısının artış miktarının 2 katı, φ değerleri ise φ_1 açısının artış miktarının değerinde azalış gösterirler.

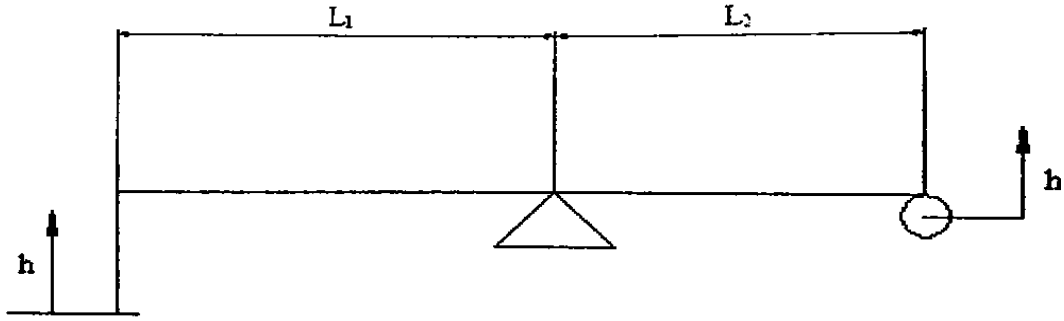
Egzoz Supabının Hesaplanan Değerler Tablosu ve Grafikleri;

Egzoz tablosunu hazırlarken 1. Bölgeden başlanır. φ_1 açısı 0°'den başlayarak 5°'lik artışla $\varphi_{1,max}$ 'a kadar ilerler. $\alpha = (360 + 90 + \alpha_3)$ değerinden başlar ve $\varphi_{1,max}$ 'ın bir önceki değerine kadar 10°'lik artışla ilerler. Kam açısı $\varphi = (\alpha/2)^\circ$ 'dir. $\varphi_{1,max}$ değerinin olduğu satırda $\varphi_{2,max}$ değerleri başlar. φ_2 değerleri $\varphi_{2,max}$ 'a en yakın 5 sayısının tam katı

olan sayıyla devam eder ve 5° 'lik açılarla azalış gösterir. Sıfır sayısına vardığında tablonun yarısı tamamlanmış olur ve φ_1 , φ_2 , h_k , h , v ve a değerleri için tablonun simetri merkezi φ_2 'nin 0 olduğu açıdır. Krank ve kam açıları sürekli bir artış gösterir ve 10° 'lik açılarla artmaya devam eder. Krank ve kam açıları $\varphi_{1,max}$ 'a ulaştığında tablonun en alt kısmına geçilir. Krank açısının maksimum olduğu değer ($\alpha_{max} = 720 + \alpha_4$) olduğu değeridir. Bu değerden sonra α 10° 'lik açılarla azalmaya başlar ve $\varphi_{1,max}$ 'in bir önceki satırında durur. $\varphi_{1,max}$ değerinden bir önceki satırın değerini çıkarıp bulduğumuz fark α 'ya eklenir ve böylece tablo tamamlanmış olur.

5.3. Supap Yayları Hesabı

Supap yayları kam milinin açtığı supapların eski konumuna dönmesini sağlayan elemanlardır. Yani supaplar, supap yayı vasıtasıyla yuvalarına oturmuş olur. Supap yayları yüksek ve değişken basınç ve sıcaklıklar altında çalışırlar. Supaplar yay çeliklerinden helezon yapıda üretilirler. Yay kuvveti kamdan gelen negatif ivmeleri, sürtünme ve gaz kuvvetlerini karşılamalıdır.

Şekil 35. Supap yayları indirgenmiş diyagramı

$$\frac{L_2}{L_1} = (0.5 \div 0.96) \text{ [mm] aralığında bir değer seçilir.}$$

Supap hacimleri;

L: supap boyu [mm]

$$V_{\text{supap}} = \frac{\pi D'^2}{4} (h_1 + h_2) + \pi \frac{s^2}{4} L \text{ [mm}^3\text{]} \quad (5.3.1)$$

Tabla üzerindeki A hacmini de hesaba katmak için supap hacimleri 1.05 ile çarpılırlar.

$$V_{\text{supap,gerçek}} = V_{\text{supap}} 1.05 \text{ [mm}^3\text{]} \quad (5.3.2)$$

Supap yoğunluğu olarak $\rho = 7870 \text{ kg/m}^3$ alınabilir.

Supap kütleleri;

$$m_{\text{supap}} = V_{\text{supap,gerçek}} \rho \text{ [kg]} \quad (5.3.3)$$

Külbütör supapların uç kısımlarının bulunduğu yerdir. Bu bölümde supap yayları ve külbütör milleri bulunur. Külbütörün kütlesi;

$m_{\text{külbütör}}$ çok küçük bir değer alınabilir.

Külbütörün kütleli atalet momenti;

$$I_2 = m_{\text{külbütör}} \frac{(L_1 + L_2)^2}{12} \text{ [kgm}^3\text{]} \quad (5.3.4)$$

Supaba gelen maksimum kuvvet;

$$P_{\text{max}} = a_{\text{max}} \left(\frac{I_2}{L_2^2} + m_{\text{supap}} \frac{L_1}{L_2} \right) \text{ [N]} \quad (5.3.5)$$

Burada a_{max} değeri hesaplanan Tablo.2'den alınır.

Yay kuvvetinin atalet kuvveti ve sürtünme kuvvetini karşılaması gerekir.

$$P_{\text{yay}} \geq P_{\text{max}} \frac{L_2}{L_1} + P_{\text{sürtünme}} \text{ [N]} \quad (5.3.6)$$

Sürtünme kuvvetini tam doğru olarak belirlemek mümkün değildir.

$P_{\text{sürtünme}} = 5 \text{ N}$ alınabilir.

Yaya verilen ön yükleme;

$$P_{\text{ön}} = A_{\text{emme}} (P_r - P_a)[N] = \frac{\pi D'^2}{4} (P_r - P_a)[N] \quad (5.3.7)$$

$(P_r - P_a) = (0.05 \div 0.07)[N]$ aralığında bir değer alınır.

Bulunan bu ön gerilme değeri yayın biraz daha kısaldığını göstermektedir. Supap açıldığında yay h kadar daha kısaldığı varsayılırsa;

h değeri 5.2.1. bölümünde hesaplanan supap kalkma miktarıdır.

Yay kanununa göre;

$$\frac{P_{\text{max}}}{P_{\text{ön}}} = \frac{P_{\text{yay}}}{P_{\text{ön}}} = \frac{f_{\text{max}}}{f_{\text{max}} - h} = (1.3 \div 2.3) \quad (5.3.8)$$

Formülünden f_{max} değeri hesaplanır. Burada f_{max} , supap azami açıkken yayın kısılma miktarıdır.

Ortalama yay çapı;

$$D_{\text{yay}} = (0.6 \div 0.7)D'[\text{mm}] \quad (5.3.9)$$

Yay malzemesinin emniyet gerilmesi $\tau_{\text{em}} = 450[\text{MPa}]$

Yay teli yarıçapı;

$$d_{\text{tel}} = \sqrt[3]{\frac{8 P_{\text{max}} D_{\text{yay}}}{\pi \tau_{\text{em}}}} [\text{mm}] \quad (5.3.10)$$

$$c = \frac{D_{\text{yay}}}{d_{\text{tel}}} \quad (5.3.11)$$

Yay katsayısı K;

$$K = \frac{c - 1}{c - 4} + \frac{0.615}{c} \quad (5.3.12)$$

$$P_{\max} = \frac{\pi d_{\text{tel}}^3 \tau_{\max}}{8 D_{\text{yay}} K} \text{ [N]} \quad (5.3.13)$$

Maksimum gerilme;

$$\tau_{\max} = \frac{P_{\max} 8 D_{\text{yay}} K}{\pi d_{\text{tel}}^3} \text{ [MPa]} \quad (5.3.14)$$

$\tau_{\max} \leq \tau_{\text{em}}$ ise sonuç uygundur. Değilse seçilen değerler değiştirilip tekrar hesap yapılmalıdır.

Sarım sayısı için;

$$i \cong \frac{f_{\max} d_{\text{tel}} E}{\pi D_{\text{yay}}^2 \tau_{\max}} \quad (5.3.15)$$

$$E = 8 \cdot 10^5 \text{ [MPa]}$$

Çıkan sonuca göre i değeri bir üst tamsayıya yuvarlanarak alınır.

Sıkışmaya aktif olarak katılmayan sarım sayısı; $i^n = (1 \div 2)$ aralığında seçilir.

Serbest durumdaki yayların uzunluğu;

$$H = (d_{\text{tel}} + \Delta)i + f_{\max} + i^n d_{\text{tel}} \text{ [mm]} \quad (5.3.16)$$

Supaplar tam açıkken ki yay uzunluğu;

$$L_{\min} = i_t d_{\text{tel}} + i_s \Delta_{\min} \text{ [mm]} \quad (5.3.17)$$

i_t : Toplam sarım sayısı

i_s : Sarım sayısı

$\Delta_{\min}$: Sıkışmış durumdaki yaylar arasındaki boşluk

$$\Delta_{\min} = (0.2 \div 0.55) \text{ [mm]}$$

Supaplar kapalı durumdaki yay uzunluğu;

$$L = L_{\min} + h \text{ [mm]} \quad (5.3.18)$$

Yayların doğal frekansı;

$$\omega_n = \left(\frac{21.7 \cdot 10^6 \cdot d_{tel}}{i_s \cdot D_{yay}^2} \right) / 60 \text{ [rad/s]} \quad (5.3.19)$$

Eğer $\omega_{kam} \neq \omega_n$ ise hesaplar emniyetlidir.

```

asiri_doldurma.m x +
2822 %8.SUPAP ve KUMANDA MEKANİZMALARI TASARIMI
2823 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n\n8.SUPAP ve KUMANDA MEKANİZMALARI TASARIMI\n\n');
2824 %önceden hesaplanan termik ve dinamik hesaplardan bilgiler alınır.
2825
2826 %8.1. Supap Hesabı
2827 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n8.1.Supap Hesabı\n\n');
2828 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tVg gazlarının emme kanalındaki geçiş hızı olmak üzere;\n');
2829 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tEmme Supabı için: Vg=(50-90)m/s\n');
2830 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tEgzoz supabı için Vg=(70-120) m/s değerleri arasındadır.\n');
2831 - Vg_emme=90; %m/s alınmıştır.
2832 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tEmme supabı için Vg_emme= %0.0f m/s\n',Vg_emme);
2833 - Vg_egzoz=120; %m/s alınmıştır.
2834 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tEgzoz supabı için Vg_emme=%0.0f m/s\n',Vg_egzoz);
2835 - A_p=pi*D^2*10^-6/4; %m^2
2836 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tPiston tablası alanı A_p=%0.6f m/s\n',A_p);
2837 - Vpm=H_son*10^-3*n/30;
2838 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tOrtalama Piston hızı Vpm=%0.2f m/s\n',Vpm);
2839 %Süreklilik denkleminde
2840 %A_k*Vg_emme=A_p*Vpm
2841
2842 %8.1.1 Emme Supabı Boyutları ve Kalkma Miktarı
2843 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\n8.1.1 Emme Supabı Boyutları ve Kalkma Miktarı\n\n');
2844 - A_k_emme=A_p*Vpm/Vg_emme; %m^2 emme kanalı kesit alanı
2845 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tEmme kanalı kesit alanı A_k_emme=%0.6f m/s\n',A_k_emme);
2846 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tÇift emme ve çift egzoz supabı kullanıldı ve\n');
<

```

Şekil 36. ADM için supap ve kontrol mekanizması MATLAB programının bir kısmı

6. MOTOR DONANIMLARI TASARIMI

6.1. Soğutma Donanımı

Motor soğutma sisteminin görevi motorun aşırı ısınmasını önlemek ve motorun en verimli ısıda çalışmasını sağlamaktır. Motor çalışırken ortaya çıkan ısının bir miktarını silindirler, pistonlar ve silindir kafası absorbe eder. Motor soğutması düzgün yapılmadığı takdirde motor aşırı ısınır, hareketli parçalar arasındaki yağ filmi yanar, yağ tabakası özelliğini kaybeder ve bu nedenle parçalar mekanik özelliklerini kaybederek motoru hasara uğrattırır. Ayrıca motor soğutması yeterli olmazsa parçalar aşırı ısınmadan dolayı aşırı genleşme gösterir ve hareketli parçalar arasındaki yağ boşluğu kapanır ve kuru sürtünme oluşarak parçalar birbirine kaynar. Motorun tamamen soğutulması bu olumsuzlukların çözümü olmaz çünkü motorun en verimli şekilde çalışabilmesi için belli bir çalışma sıcaklığına ihtiyacı vardır. Bu nedenle motor en verimli çalışma sıcaklığı aralığına gelmeden soğutma sistemi devreye girmez.

Geçme kovanlarının çeper kalınlığı;

$$s = \sqrt{\frac{P_{me} D \lambda}{q E \alpha}} \text{ [mm]} \quad (6.1.1)$$

q: Isı iletim miktarı [W/m²]

$$q = \frac{\beta_s b_e N_e H_u}{\pi D H} \text{ [W/m}^2\text{]} \quad (6.1.2)$$

β_s : Yakıt ısıtma değeri oranı, $\beta_s = 0.16$ alınabilir.

Al için özellikler;

$\alpha = 2.47 \cdot 10^{-5}$ [1/°C] : Isı genleşme katsayısı

$E = 0.66 \cdot 10^5$ [MPa]: Elastisite Modülü

$\lambda = 202$ [W/mK]: Isı İletim Katsayısı

Değerler yerine yazılarak et kalınlığı bulunur. Et kalınlığını kontrol etmek için ise;

$$s_{\text{kontrol}} \geq \frac{P_z D}{2 \sigma_{\text{em}}} \quad (6.1.3)$$

$\sigma_{\text{em}} = 1015 \text{ [kg/cm}^2\text{]}$ alınabilir.

Eğer $s > s_{\text{kontrol}}$ çıkarsa emniyetli demektir.

Çekme gerilmesi;

$$\sigma_{\zeta} = \frac{P_{\text{me}} D}{2 \sigma_{\text{em}}} \text{ [MPa]} \quad (6.1.4)$$

Termik gerilme;

$$\sigma_t = \frac{q s E \alpha}{2 \lambda} \text{ [MPa]} \quad (6.1.5)$$

Toplam gerilme emniyet gerilmesinden küçük çıkmalıdır.

$$\sigma_{\zeta} + \sigma_t \leq \sigma_{\text{em}}$$

6.2. Yağlama Donanımı

Yağlama yağı motorun ömrüne ve çalışma performansına etki eden en önemli faktörlerden biridir. Yağlama yağı birbiriyle eş çalışan hareketli elemanların birbirlerine sürtünmesi ve kaynamasını engeller, parçaların rahat hareket etmesini sağlar, bütün motor parçalarını temizler ve motoru belli bir ısıda tutar. Motor yağı bütün sistemi dolaştığı için akıcılığı az olmamalıdır.

Yanma sonucu ortaya çıkan aşırı ısı egzoz gazları ve soğutma sistemi yardımıyla silindirden uzaklaştırılır. Yağlama yağı da bu ısının sistemden uzaklaştırılması için katkıda bulunur. Yağların ayrıca sızdırmazlık özelliği de vardır. Silindir ve piston arasında oluşan yağ filmi, gazların kartere geçmesini engeller.

Karterdeki yağ motora yağ pompası vasıtasıyla gönderilir. Yağ pompaları genellikle düz dişli pompalardır. Eğer motor devri 3000 d/dk'den fazla devir sayısında çalışıyorsa düz dişli yerine helisel dişli de kullanılabilir. Bu dişli pompanın içinde iki adet dişli çark bulunur. Bunlardan biri döndüren diğeri dönen dişlidir.

Düz dişli pompanın hesapları;

Pompanın sağlaması gereken ortalama debi;

$$Q = \lambda n \frac{\pi}{4} (D_k^2 - D_f^2) h \text{ [L/dk]} \quad (6.2.1)$$

D_k : Diş üstü çapı [mm]

D_f : Diş dibi çapı [mm]

$$Q = \frac{e \pi d h n_p \eta 60}{10^6} \text{ [L/h]} \quad (6.2.2)$$

Diş genişliği;

$$h = (1.0 \div 1.5) d \text{ [mm]} \quad (6.2.3)$$

Buradan dişli pompanın yuvarlanma daire çapı;

$$d = \sqrt{\frac{Q 10^6}{1.2 e \pi n_p \eta 60}} \text{ [mm]} \quad (6.2.4)$$

Q : Ortalama debi=20 L/BGh alınabilir.

$$Q = 20 \frac{L}{BGh} 130 BG = 26 \text{ L/dk}$$

m : modül, $m=(3 \div 5)$ arasındadır.

Diş yüksekliği;

$$e = 2.2 m \text{ [mm]} \quad (6.2.5)$$

Pompa devir sayısı;

$$n_p = \frac{n}{1.5} \text{ (d/dk)} \quad (6.2.6)$$

Pompa genel verimi;

$\eta = (0.65 \div 0.80)$ arasındadır.

Pompa mekanik verimi;

$\eta_m = (0.8 \div 0.9)$

Çevresel hız;

$$V_\zeta = \frac{\pi d n_p}{60} \text{ [m/s]} \quad (6.2.7)$$

$V_\zeta < 10$ [m/s] ise sonuç emniyetlidir.

Pompanın diş sayısı;

$$N = \frac{d}{m} \quad (6.2.8)$$

$7 < N < 12$ aralığındadır.

D_1 : Diş üstü çapı

$$D_1 = (N + 2)m \text{ [mm]} \quad (6.2.9)$$

D_i : Diş dibi çapı

$$D_i = (N - 2)m \text{ [mm]} \quad (6.2.10)$$

Emme kanalından basma kanalına taşınacak sıvı hacmi

$$\Delta V = \frac{\pi (D_1^2 - D_2^2)}{4} h \text{ [mm}^3\text{]} \quad (6.2.11)$$

$$Q_{\text{ort}} = \frac{\Delta V n}{60} \text{ [mm}^3\text{/s]} \quad (6.2.12)$$

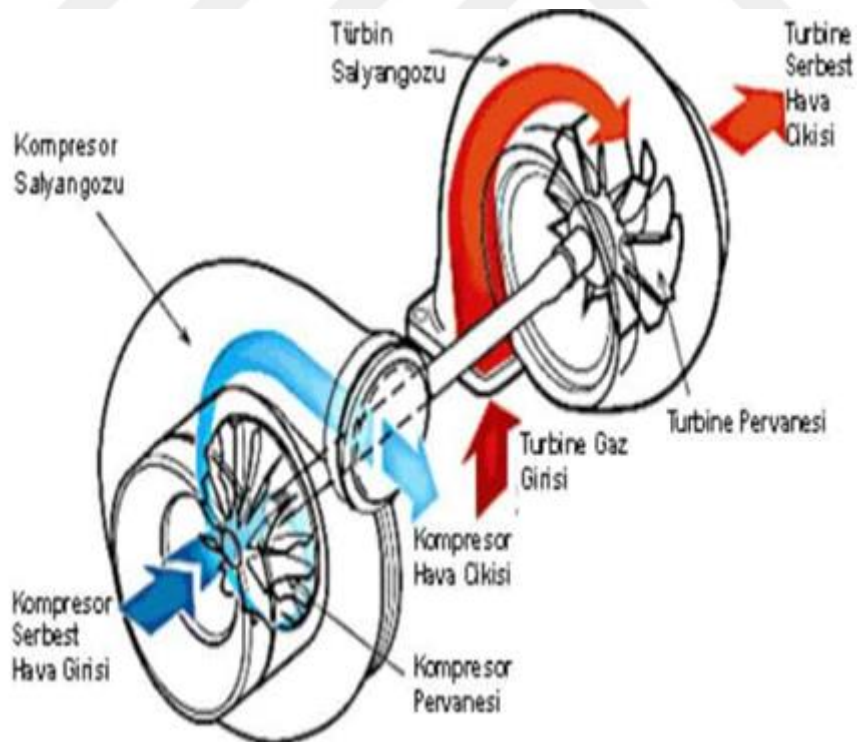
ΔV 'ler birbirine eşitlenip diş genişliği (h) çekilirse;

$$h = \frac{Q_{ort} 60^4}{n} \pi (D_1^2 - D_2^2) [\text{mm}] \quad (6.2.13)$$

Bulunan diş genişlikleri birbirine yakın çıkarsa emniyetli demektir.

6.3. Turboşarj Donanımı

Atmosferik motorların verimlerinin ve performanslarının düşük olması, yakıt tüketiminin, vergisinin, motor hacminin ve üretim maliyetlerinin yüksek olması tüketicinin isteklerine yetersiz kalması nedeniyle bilim insanların çalışması sonucu ‘turbo motorlar’ keşfedilmiştir. Turboşarj sisteminde birbirine mil ile bağlı türbin ve kompresör vardır. Egzozdan aldığı sıcak gazların etkisiyle dönen türbin mili döndürür ve böylece kompresör de döner. Döner kompresör havayı emer ve emdiği havanın basıncı ve sıcaklığını arttırarak intercooler’a gönderir. İntercooler’da soğuyan hava silindir içine gönderilir.

Şekil 37. Turboşarj Donanımı

Turboşarj sistemi yakıt tüketimi azaltır, motor daha sessiz çalışır, aynı silindir hacmine sahip olan motorlara göre daha fazla güç üretilir, egzoz gazı ile tahrik edildiği için verimi yüksek olur, düşük seviyede egzoz emisyonu oluşturur ve motor daha az yer kaplar. Dezavantajları ise gaz tepkisi yavaştır ve yüksek irtifalarda performansı düşer.

$$P=P_o PR DC PL \quad (6.3.1)$$

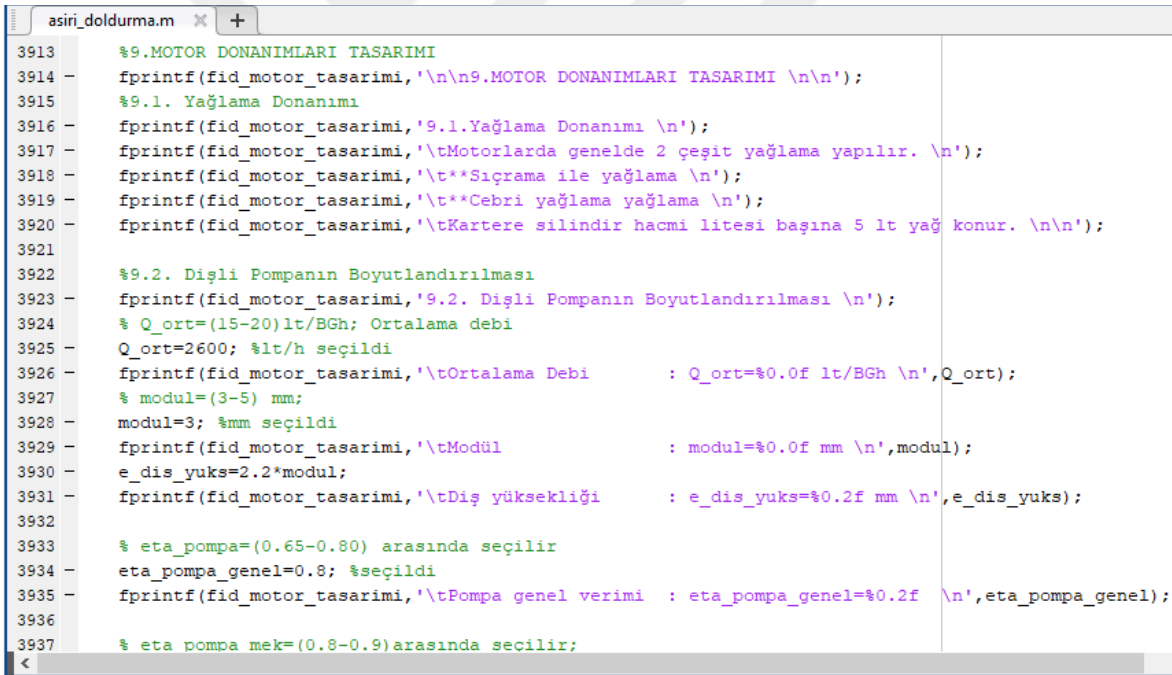
P: Turboşarj kullanımlı motor gücü [BG]

P_o: Motorun orijinal gücü

PR: Basınç oranı (1.49 alınabilir)

DC: İntercooler kullanılmadığında 0.85, kullanıldığında ise 0.96 alınır.

PL: Aşırı besleme mekanizmasının motordan çaldığı güçtür. 0.05 civarındadır.


```

asiri_doldurma.m x +
3913 %9.MOTOR DONANIMLARI TASARIMI
3914 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\n\n9.MOTOR DONANIMLARI TASARIMI \n\n');
3915 %9.1. Yağlama Donanımı
3916 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '9.1.Yağlama Donanımı \n');
3917 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tMotorlarda genelde 2 çeşit yağlama yapılır. \n');
3918 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\t**Sıçrama ile yağlama \n');
3919 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\t**Cebri yağlama yağlama \n');
3920 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tKartere silindir hacmi litesine başına 5 lt yağ konur. \n\n');
3921
3922 %9.2. Dişli Pompanın Boyutlandırılması
3923 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '9.2. Dişli Pompanın Boyutlandırılması \n');
3924 % Q_ort=(15-20)lt/BGh; Ortalama debi
3925 - Q_ort=2600; %lt/h seçildi
3926 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tOrtalama Debi : Q_ort=%0.0f lt/BGh \n', Q_ort);
3927 % modul=(3-5) mm;
3928 - modul=3; %mm seçildi
3929 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tModül : modul=%0.0f mm \n', modul);
3930 - e_dis_yuks=2.2*modul;
3931 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tDiş yüksekliği : e_dis_yuks=%0.2f mm \n', e_dis_yuks);
3932
3933 % eta_pompa=(0.65-0.80) arasında seçilir
3934 - eta_pompa_genel=0.8; %seçildi
3935 - fprintf(fid_motor_tasarimi, '\tPompa genel verimi : eta_pompa_genel=%0.2f \n', eta_pompa_genel);
3936
3937 % eta_pompa_mek=(0.8-0.9)arasında seçilir;

```

Şekil 38. ADM için motor donanımları tasarımı MATLAB programının bir kısmı

7. GÖVDE TASARIMI

Motor gövdesi bir çok motor parçasına yataklık eden, motor ağırlığının %5-10'unu oluşturan kısımdır. Gövde malzemesi seçilirken hafif olması, yüksek mukavemetli, termik gerilmelere karşı, yüksek sıcaklık ve titreşime karşı dayanıklı malzemeler kullanılmalıdır. Uzun yıllar motor gövdesi için dökme demir kullanılmıştır fakat ağırlığı nedeniyle yeni arayışlara girilmiştir. Günümüzde benzin motorlarında gövdenin ağırlığını azaltmak için ısı iletkenliğinin yüksek olması ve aşınma direncine karşı dayanıklı olması nedeniyle alüminyum alaşımları kullanılmaktadır.

7.1. Motor Gövdesi Et Kalınlığı

Benzin motorları gövdesi için alüminyum alaşımlı döküm malzemeleri kullanılır.

Al için özellikler;

$\alpha = 2.47 \cdot 10^{-5} [1/^\circ\text{C}]$: Isı genleşme katsayısı

$E = 0.66 \cdot 10^5 [\text{MPa}]$: Elastisite Modülü

$\lambda = 202 [\text{W/mK}]$: Isı İletim Katsayısı

$\sigma_{\text{top,em}} = (90 \div 180) [\text{MPa}]$: Toplam emniyet katsayısı

a. Gövde Et Kalınlığı

q: Isı iletim miktarı $[\text{W/m}^2]$

$$q = \frac{\beta_s b_e N_e H_u}{\pi D H} [\text{W/m}^2] \quad (7.1.1)$$

β_s : Yakıt ısıtma değeri oranı

Gövde et kalınlığı;

$$s = \sqrt{\frac{P_z D \lambda}{q \alpha E}} [\text{mm}] \quad (7.1.2)$$

P_z : Yanma sonu basıncı [MPa]

D: Silindir çapı [mm]

b. Gaz Basıncından Oluşan Çekme Gerilmesi

$$\sigma_{\zeta} = \frac{P_z D}{2 s} \text{ [MPa]} \quad (7.1.3)$$

c. İç ve Dış Cidar Sıcaklık Farkından Kaynaklanan Isıl Gerilme

$$\sigma_t = \frac{q \alpha E s}{2 \lambda} \text{ [MPa]} \quad (7.1.4)$$

Toplam gerilme;

$$\sigma_{top} = \sigma_t + \sigma_{\zeta} \text{ [MPa]} \quad (7.1.5)$$

$\sigma_{top} = (90 \div 180)$ [MPa] aralığındadır.

7.2. Soğutma Kanalları Boyutlandırılması

Soğutma kanallarının boyutlarını belirleyebilmek için emme sonu sıcaklığı T_a , sıkıştırma sonu sıcaklığı T_c , yanma sonu sıcaklığı T_z ve genişleme sıcaklığı T_b değerleri kullanılacaktır.

Emme ve sıkıştırma sonu sıcaklıklarının ortalaması;

$$T_{1,ort} = \frac{T_a + T_c}{2} \text{ [K]} \quad (7.1.6)$$

Yanma ve sıkıştırma sonu sıcaklıklarının ortalaması;

$$T_{2,ort} = \frac{T_z + T_c}{2} \text{ [K]} \quad (7.1.7)$$

Yanma ve genişleme sonu sıcaklıklarının ortalaması;

$$T_{3,ort} = \frac{T_z + T_b}{2} \text{ [K]} \quad (7.1.8)$$

Genişleme ve sıkıştırma sonu sıcaklıklarının ortalaması;

$$T_{4,ort} = \frac{T_b + T_c}{2} \text{ [K]} \quad (7.1.9)$$

Toplam ortalama ;

$$T_{son,ort} = \frac{T_{1,ort} + T_{2,ort} + T_{3,ort} + T_{4,ort}}{4} \text{ [K]} \quad (7.1.10)$$

Strok hacmi;

$$V_h = \frac{\pi D^2}{4} H \text{ [mm}^3\text{]} \quad (7.1.11)$$

Sıkıştırma oranı ε toplam hacmin ölü hacme (yanma odası hacmine) oranıdır.

V_a : Toplam hacim

V_c : Ölü hacim

$$\varepsilon = \frac{V_a}{V_c} = \frac{V_c + V_h}{V_c} \quad (7.1.12)$$

Buradan ölü hacim V_c hesaplanır.

Soğutma suyu debisini hesaplamak için gerekli hacim;

$$V = V_c + \frac{V_h}{2} \text{ [m}^3\text{]} \quad (7.1.13)$$

$$Q = h \left(\frac{\pi D^2}{4} + \frac{4V}{D} \right) (T_{son,ort} - T_{gövde}) \quad (7.1.14)$$

Alüminyum alaşımı için h: ısı taşınım katsayısı,

$$h = 500 \text{ [W/m}^2\text{K]}$$

$T_{\text{gövde}} = 400 \text{ [K]}$ alınabilir.

Bu ısının tamamının suya geçtiği varsayılırsa;

$$\dot{m} = \frac{Q_{\text{su}}}{\rho C_s (t_{\text{ç}} - t_{\text{g}})} \text{ [L/dk]} \quad (7.1.15)$$

$(t_{\text{ç}} - t_{\text{g}}) = 20 \text{ [K]}$ alınabilir.

Kütleli debi;

$$\dot{m} = \rho V A \text{ [L/dk]} \quad (7.1.16)$$

Soğutma suyu hızı $V=(5\div 10) \text{ [m/s]}$ aralığındadır.

Soğutma kanalı alanı;

$$A = \frac{\dot{m}}{\rho V} \text{ [m}^2\text{]} \quad (7.1.17)$$

```

4065 %10.GÖVDE TASARIMI
4066
4067 %10.1. gövde Et Kalınlığı Hesabı
4068 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'10.1.Gövde Et Kalınlığı Hesabı \n');
4069 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tGövde malzemesi olarak Al seçildi. \n');
4070 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tAl için mekanik ve ısıl değerler şöyledir: \n');
4071 - alfa_al=2.47*10^-5; % (1/°C)
4072 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tIsıl genleşme katsayısı : alfa_al=%0.04f 1/°C\n',alfa_al);
4073 - E_em=0.66*10^5; %Mpa
4074 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tElastisite modülü : E_em=%0.02f MPa\n',E_em);
4075 - lamda_al= 202; %W/mK
4076 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\tIsı iletim katsayısı : lamda_al=%0.04f W/mK\n\n',lamda_al);
4077
4078 % sigma_top_em=(90-180)MPa
4079 % fprintf(fid_govde_tasarimi,'Toplam Meniyet gerilmesi: sigma_top_em=%0.0f MPa\n',sigma_top_em);
4080
4081 %a) Gövde Et Kalınlığı
4082 - q_govde=(beta_s*be*Ne*Hu*10^3/3.6)/(pi*D_son*10^-3*H_son*10^-3); %W/m^2
4083 - s_govde=sqrt((Pz*D_son*10^-3*lamda_al)/(q_govde*alfa_al*E_em))*10^3; %mm
4084 - fprintf(fid_motor_tasarimi,'\t\ta)Gövde Et Kalınlığı : s_govde=%0.04f mm\n',s_govde);
4085 %b) Gaz Basıncından Oluşan Çeki Gerilmesi
4086 - sigma_ceki_govde=Pz*D_son/(2*s_govde);

```

Şekil 39. ADM için motor gövde tasarımı MATLAB programının bir kısmı

8. BULGULAR ve TARTIŞMA

Hazırlanan benzin motoru tasarımı bilgisayar programının çalışma düzgünlüğünü kontrol etmek için piyasadan özellikleri bulunan motorların değerleri kullanılarak çıktılar oluşturulmuş ve karşılaştırılmıştır. İki ayrı taşıt için program koşturulmuştur. Karşılaştırma amacı ile aşağıdaki örnekler kullanılmıştır.

1. Aşırı doldurmalı benzin motoruna sahip olan Hyundai Tucson (1.6 T-GDI 130 kW)
2. Doğal emişli benzin motoruna sahip olan Hyundai Tucson (1.6 GDI 97 kW)

Çıkan sonuçlar ve karşılaştırmalar aşağıdaki gibidir.

Teknik Özellikler		1.6 GDI		1.6 T-GDI			
		4X2	4X2	4X2	4X4		
Motor	TİP	DOHC GDI (Direkt Enjeksiyon)		DOHC Turbo GDI (Direkt Enjeksiyon Turbo)			
	MOTOR HACMİ (cc)	1.591					
	SİLİNDİR ADEDİ / VALF	4 / 16					
	PİSTON x STROK (mm)	77 X 85,44					
	MAKSİMUM GÜÇ (ps/d/dk)(kW)	132 (97) / 6.300		177 (130) / 5.500			
	MAKSİMUM TORK (Nm/d/dk)	160,8 / 4.850		265 / 1.500 – 4.500			
Performans	VİTES	6 İleri Manuel		7 İleri Otomatik DCT			
	MAKSİMUM HIZ (km/s)	182		201			
	HIZLANMA (0-100 km/sn)	11,5		8,9		9,1	
	YAKIT TÜRÜ	Kurşunsuz Benzin					
	YAKIT TÜKETİMİ* (lt/100km)	Şehir içi	8,2		8,5		8,8
		Şehir dışı	6,4		6,2		6,8
		Birleşik	7,1		7		7,5
	CO ₂ EMİSYONU* (gr/km)	Birleşik		162		161	
Emisyon Kontrol sistemi	EURO 6.2						

Şekil 40. Hyundai Tucson DEM ve ADM için özellikler tablosu [14]

Örnek 1: Hyundai Tucson 1.6 T-GDI için hesaplamalar

Katalogta görüldüğü gibi;

$n=5500$ d/dk

$N_e=130$ kW,

$\epsilon=11$

Bu değerler kullanılarak önce hesaplamalar yapıldı.

$P_{me} = 1.6200$ MPa için							
V_{pm} (m/s)	13.0000	14.3333	15.6667	17.0000	18.3333	19.6667	21.0000
H (m)	0.0709	0.0782	0.0855	0.0927	0.1000	0.1073	0.1145
D (m)	0.0887	0.0844	0.0808	0.0775	0.0747	0.0721	0.0698
H/D	0.7998	0.9260	1.0582	1.1961	1.3395	1.4883	1.6422
V_h (L)	0.4377	0.4377	0.4377	0.4377	0.4377	0.4377	0.4377
$Ne/z.V_h$ (kW/L)	74.2500	74.2500	74.2500	74.2500	74.2500	74.2500	74.2500

Ön hesaplamalar sonucu aşağıdaki değerler seçilir;

$P_{me\_ilk} = 1.62$ [MPa]
 $V_{pm} = 15.6667$ [m/s]
 $H = 85.50$ [mm]
 $D = 80.80$ [mm]
 $H_b_D = 1.06$
 $Ne_b_zV_h = 74.25$ [kW/L]

2. TERMİK HESAPLAR

2.1. Emme İşlemi

2.1.1 Çevre Basıncı ve Sıcaklığı (P_o ve T_o)

$P_o = 0.10$ MPa
 $T_o = 293.0$ K
 $P_{c\_ussu} = 0.27$ MPa
 $T_{c\_ussu} = 389.15$ K

2.1.2 Artık Eksoz Gazları Basıncı ve Sıcaklığı (P_r ve T_r)

$P_r = (0.75; 0.98) * P_{c1}$, $P_r = 0.88 * P_{c\_ussu}$ seçildi.
 $P_r = 0.2376$ MPa
 $T_r = (900-1100)$ K arasında bir değerdir.
 Egzoz sıcaklığı; $T_r = 1050$ K seçildi

Seçilen bu sıcaklık değerine göre hesaplamalar yapılacaktır.

Yapılan hesaplamalar sonucunda yeni bir T_r sıcaklığı hesaplanacaktır ve ilk seçilen T_r ile son hesaplanan T_r arasındaki hata oranı 0.03 ten küçük olana kadar işlem tekrarlanacaktır.

$T_r = 976$ K olarak hesaplandı

2.1.3 Taze Dolgunun Ön Isınması (DEL_T)

$DEL_T = (0-20)$ derece arasında bir değerdir.
 $DEL_T = (0-20)$ °C $DEL_T = 0$ °C seçildi

2.1.4 Emme Sonu Basıncı (Pa)

Emme kanalındaki toplam kayıp katsayısı
 $BETA^2 + KSI = (2.5-4.0)$ arasında bir değerdir.
 $BETA^2 + KSI = 2.80$ seçildi

Emme kanalının en dar kesitindeki ortalama hız

$V_m = (50-130)$ m/s arasında bir değerdir.
 $V_m = 130$ m/s seçildi

Havanın yoğunluğu ideal gaz denkleminde

$RHO = m/V = P_{c\_ussu} / (R * T_{c\_ussu})$
 $RHO = 2.41751$ kg/m³

Emme kanalındaki basınç düşüşü

$DEL_{Pa} = (BETA^2 + KSI) * V_m^2 * (RHO/2) * 1e6$ MPa
 $DEL_{Pa} = 0.05720$ MPa

$$P_a = (P_c_{\text{ussu}} - \text{DEL}_{P_a}) \text{ MPa}$$

$$P_a = 0.21280 \text{ MPa}$$

2.1.5 Artık Egzoz Gazları Katsayısı (GAMA_r)

Süpürme katsayısı

Aşırı doldurmalı motorlarda $\text{PHI}_s = 0.5$ alınır

Ek doldurma katsayısı

Benzin motorlarında $\text{PHI}_{ed} = (0.95-1.15)$ aralığındadır.

Yüksek devir sayıları için $\text{PHI}_{ed} = 1.2$ alınabilir

$$\text{GAMA}_r = (\text{Tc}_{\text{ussu}} + \text{DEL}_T) / \text{Tr} * (\text{Pr} / (\text{epsilon} * \text{PHI}_{ed} * P_a - \text{PHI}_s * \text{Pr})) * \text{PHI}_s$$

$$\text{GAMA}_r = 0.01928$$

2.1.6 Emme Sonu Sıcaklığı (Ta)

$$T_a = (\text{Tc}_{\text{ussu}} + \text{DEL}_T + \text{GAMA}_r * \text{Tr}) / (1 + \text{GAMA}_r)$$

$$T_a = 400.25 \text{ K}$$

Benzin motorlarında $T_a = (320-400)$ K aralığındadır.

Emme sonu sıcaklığı uygun aralıktadır.

2.1.7 Volümetrik Verim (ITA_v)

$$\text{ITA}_v = \text{PHI}_{ed} * \text{epsilon} / (\text{epsilon} - 1) * P_a / P_c_{\text{ussu}} * \text{Tc}_{\text{ussu}} / (\text{Tc}_{\text{ussu}} + \text{DEL}_T + \text{GAMA}_r * \text{Tr})$$

verimvol=(0.80-0.97) arasında bir değerdir.

$$\text{ITA}_v = 0.910$$

Volümetrik Verim uygun aralıktadır.

2.2. Sıkıştırma İşlemi

Sıkıştırma işleminin ortalama bir n1 politrop üssü ile gerçekleştiği düşünülmektedir

Newton-Raphson yöntemiyle kök bulma;

n1 politrop üssü

$$A + B * T_a * (1 + \text{epsilon}^{(n1-1)}) = R_c / (n1-1)$$

bağıntısından Newton-Raphson yöntemiyle belirlenmektedir.

Buradaki A ve B katsayıları (0-1500) oC sıcaklıkta

hava ya ait değerler olup:

$$(\text{MU} * C_v)_{\text{hava}} \text{ dan } T \text{ ye } = A + B * T = 19.880 + 0.002638 * T \text{ (kJ/(Kmol.K))}$$

Böylece:

$$f(x) = A + B * T_a * (1 + \text{epsilon}^{(x-1)}) - R_c / (x-1) = 0 \text{ ve}$$

$$f'(x) = B * T_a * \ln(\text{epsilon}) * \text{epsilon}^{(x-1)} + R_c / (x-1)^2$$

eşitliklerinden yararlanılarak, N-R yöntemiyle

n1 politrop üssü bulunur.

$$n1(7) = 1.25353 \text{ dir.}$$

n1 değeri $1.32 < n1 < 1.39$ aralığında olmalıdır.

n1 değeri yeniden hesaplanır. $n1 = 1.355145$

Bulunan n1 değeri uygundur.

$$\text{Sıkıştırma sonu basıncı } P_c = P_a * \text{epsilon}^{n1}$$

$$P_c = 5.4855 \text{ MPa}$$

$$\text{Sıkıştırma sonu sıcaklığı } T_c = T_a * \text{epsilon}^{(n1-1)}$$

$$T_c = 937.9488 \text{ K}$$

2.3. Yanma İşlemi

2.3.1 Yakıtın Elemansel Bileşimi

Yakıt: C8 H15

Yakıtın kmol kütlesi

$$\text{MU}_y = c*12.011 + h*1.008 + oy*15.999$$

$$\text{MU}_y = 111.2080 \text{ kg/kmol}$$

Yakıtın elemansel bileşimi

$$c' = c*12.011/\text{MU}_y = 0.864$$

$$h' = h*1.008/\text{MU}_y = 0.136$$

$$oy' = oy*15.999/\text{MU}_y = 0.000$$

$$s' = s*32.0/\text{MU}_y = 0.000$$

$$w' = w*18.016/\text{MU}_y = 0.000$$

2.3.2 Hava Fazlalık Katsayısı (ALFA)

Benzin motorlarında ALFA=(0.80-0.96)
ALFA = 0.96 seçildi

2.3.3 Minimum Hava Miktarı (Hmin, hmin)

$$\text{Hmin} = 1/0.208*(c'/12 + h'/4 - oy'/32) \text{ kmol h/kg y}$$

$$\text{Hmin} = 0.5096 \text{ kmol h/kg y}$$

$$\text{hmin} = 1/0.230*(8*c'/3 + 8*h' - oy') \text{ kg h/kg y}$$

$$\text{hmin} = 14.7469 \text{ kg h/kg y}$$

2.3.4 Taze Dolgu Miktarı (M1)

$$M1 = (1 \text{ kg yakıtın kmol sayısı} + \text{Havanın kmol sayısı})$$

$$M1 = 1/\text{MU}_y + \text{ALFA}*\text{Hmin}$$

$$M1 = 0.4982 \text{ kmol/kg}$$

2.3.5 Yakıtın lt Isıl Değeri

$$\text{Hu} = 43.3049 \text{ MJ/kg}$$

ALFA < 1 olduğundan eksik yanma nedeniyle yakıtın ısıl değerinden tam yararlanılamaz.

$$\text{DEL}_\text{Hu} = 114*(1-\text{ALFA})*\text{Hmin} \text{ MJ/kg}$$

$$\text{DEL}_\text{Hu} = 2.3237 \text{ MJ/kg}$$

$$\text{Hu}' = 40.9812 \text{ MJ/kg}$$

2.3.6 Yanma Ürünleri

$h'/c'=(0.17-0.19)$ için $K=(0.45-0.50)$ olmaktadır.
 $h'/c' = 0.1574$ olduğu için
K değeri enterpolasyonla hesaplanır ve
 $K = 0.4184$ bulunur.

Buna göre yanma ürünleri kmol sayıları:

$$M_{\text{CO}} = 0.416*(1-\text{ALFA})/(1+K)*\text{Hmin}$$

$$M_{\text{CO}} = 0.0060 \text{ kmol CO/kg y}$$

$$M_{\text{CO2}} = c'/12 - M_{\text{CO}}$$

$$M_{\text{CO2}} = 0.0660 \text{ kmol CO2/kg y}$$

$$M_{\text{H2}} = K*M_{\text{CO}}$$

$$M_{\text{H2}} = 0.0025 \text{ kmol H2/kg y}$$

$$M_{\text{N2}} = 0.792*\text{ALFA}*\text{Hmin}$$

$$M_{\text{N2}} = 0.3874 \text{ kmol N2/kg y}$$

$$M_{\text{H2O}} = h'/2 - M_{\text{H2}}$$

$$M_{\text{H2O}} = 0.0655 \text{ kmol H2O/kg y}$$

$$M2 = M_{\text{CO}} + M_{\text{CO2}} + M_{\text{H2}} + M_{\text{N2}} + M_{\text{H2O}}$$

$$M2 = 0.5274 \text{ kmol ürün/kg y}$$

2.3.7 Yanma Ürünleri Hacimsel (Molar) Oranları

$$y_{CO} = M_{CO}/M_2$$

$$y_{CO} = 0.0113 \text{ kmol CO/kmol ürün}$$

$$y_{CO_2} = M_{CO_2}/M_2$$

$$y_{CO_2} = 0.1252 \text{ kmol CO}_2/\text{kmol ürün}$$

$$y_{H_2} = M_{H_2}/M_2$$

$$y_{H_2} = 0.0047 \text{ kmol H}_2/\text{kmol ürün}$$

$$y_{N_2} = M_{N_2}/M_2$$

$$y_{N_2} = 0.7346 \text{ kmol H}_2/\text{kmol ürün}$$

$$y_{H_2O} = M_{H_2O}/M_2$$

$$y_{H_2O} = 0.1241 \text{ kmol H}_2\text{O}/\text{kmol ürün}$$

$$\text{TOP } y_i = 1 \text{ olmalı}$$

$$\text{TOP } y_i = 1.00$$

2.3.8 Yanma Ürünlerinin Ortalama Özgül Isısı

Tablodan 1 den

$$A_{CO}=22.1; \quad A_{N_2}=21.553; \quad A_{H_2}=19.198;$$

$$A_{H_2O}=25.458; \quad A_{CO_2}=38.209;$$

$$B_{CO}=0.001430; \quad B_{N_2}=0.001457; \quad B_{H_2}=0.001758;$$

$$B_{H_2O}=0.004438; \quad B_{CO_2}=0.003349;$$

$$A_g = \text{TOP } y_i * A_i$$

$$A_g = 24.11786$$

$$B_g = \text{TOP } y_i * B_i$$

$$B_g = 0.002065$$

$$Cv_{ort} | 0_{dan} T_{ye} = 24.1179 + 0.0021 * T$$

2.3.9 Molekülisel Artış Oranı (MU)

$$MU_o = M_2/M_1 = 1.0587$$

$$MU = (MU_o + GAMA_r)/(1 + GAMA_r)$$

$$MU = 1.0576$$

2.3.10 Yanma Sonu Sıcaklığı (Tz)

$$\text{Isıdan yararlanma verimi } KSI_z = (0.80-0.95)$$

$$KSI_z = 0.80 \text{ seçildi}$$

2.3.11 Yanma Sonu Basıncı (Pz)

$$P_z = MU * (T_z/T_c) * P_c$$

$$P_z = 16.8223 \text{ MPa}$$

$$\text{Gerçek yanma sonu basıncı } P_{zg} = (0.80-0.85) * P_z$$

$$P_{zg} = 14.2989 \text{ MPa}$$

2.4. Genişleme İşlemi

Genişleme işleminin ortalama bir n_2 politrop üssü ile gerçekleştiği düşünülmektedir
 Ön genişleme oranı rogenisleme = 1.00
 Ard genişleme oranı $\delta = \epsilon / \text{rogenisleme} = 11.00$
 Genişleme sonu basıncı, $P_b = 0.8327 \text{ MPa}$
 Genişleme sonu sıcaklığı, $T_b = 1481 \text{ K}$

2.5. Egzoz İşlemi

Egzoz sonu sıcaklığı, $T_{r\_son} = (P_r/P_b)^{(1/3)} * T_b$
 $T_{r\_son} = 974.9357 \text{ K}$
 İlk seçilen T_r ile son buluna T_r arasındaki fark oranı uygundur $\text{hata} = 0.0012$
 $\text{hata} \leq 0.03$ olmalıdır.
 $T_r = 976.1470 \text{ (K)}$ olur

2.6. Ortalama Efektif Basınç

Basınç artma oranı, $LAMDA = 3.0667$
 Teorik ortalama basınç, $P_{mi\_t} = 2.1371 \text{ MPa}$
 Yuvarlatılmış ort. ind. bas., $P_{mi} = 2.0516 \text{ MPa}$
 Mekanik kayıplar ort. bas., $P_{mm} = 0.3779 \text{ MPa}$
 Bulunan ort. ef. bas., $P_{me} = 1.6737 \text{ MPa}$

2.7. Mekanik Verim

Mekanik verim $0.7 < ITA_m < 0.90$ aralığında bir değer olmalıdır.
 Mekanik verim: $ITA_m = 0.816$
 Mekanik Verim uygundur.

2.8. Yeni Ana Boyutlar

Motor gücü, $N_e = 130.000 \text{ kW}$
 Motor devir sayısı, $n = 5500 \text{ d/dk}$
 Silindir sayısı, $z = 4$
 Strok/Çap oranı, $H/D = 1.0582$
 Strok hacmi, $V_h = 0.4237 \text{ L}$
 Strok uzunluğu, $H = 84.5 \text{ mm}$
 Silindir Çapı, $D = 79.9 \text{ mm}$

2.9. Efektif Verim ve Özgül Yakıt Tüketimi

Efektif verim $0.25 < ITA_e < 0.33$ aralığında bir değer olmalıdır.
 Efektif Verim: $ITA_e = 0.2664$
 Efektif Verim uygundur.
 Özgül yakıt tüketimi, $be = 0.312 \text{ kg y/kW.h}$

2.10 İndikatör Diyagramının Çizimi

Atmosfer basıncı, $P_o = 0.100 \text{ MPa}$
 Taze dolgunun basıncı, $P_{c\_ussu} = 0.270 \text{ MPa}$
 Emme sonu basıncı, $P_a = 0.213 \text{ MPa}$
 Sıkıştırma sonu basıncı, $P_c = 5.485 \text{ MPa}$
 $P_{c\_2ussu} = 6.583 \text{ MPa}$
 Yanma sonu basıncı, $P_z = 16.822 \text{ MPa}$
 Yanma sonu gerçek basıncı, $P_{zg} = 14.299 \text{ MPa}$
 Genişleme sonu basıncı, $P_b = 0.833 \text{ MPa}$
 Egzoz basıncı, $P_r = 0.238 \text{ MPa}$

$|AB|$ uzunluğu, $|AB| = 253.6 \text{ mm}$

Strok Ölçeği, $ms = |AB|/H \text{ (mm/mm)} = 3.0$ seçilebilir.
 Basınç Ölçeği, $mp \text{ (MPa/mm)} = 0.030$ seçilebilir.

|OA| uzunluğu, |OA| = 25.4 mm
 |OB| uzunluğu, |OB| = 279.0 mm
 |DD_ussu| uzunluğu, |DD'| = 18.1 mm

D_ussu noktasından 15 er derecelik açılarla ışınlar çizilecek.
 Bu ışınların D den çizilen çemberi kestiği noktalardan çıkılan dikmelerin indikatör diyagramını kestiği değerler gaz basıncı değerleri olarak okunacak.

|OD_ussu| uzunluğu, |OD'| = 170.3 mm

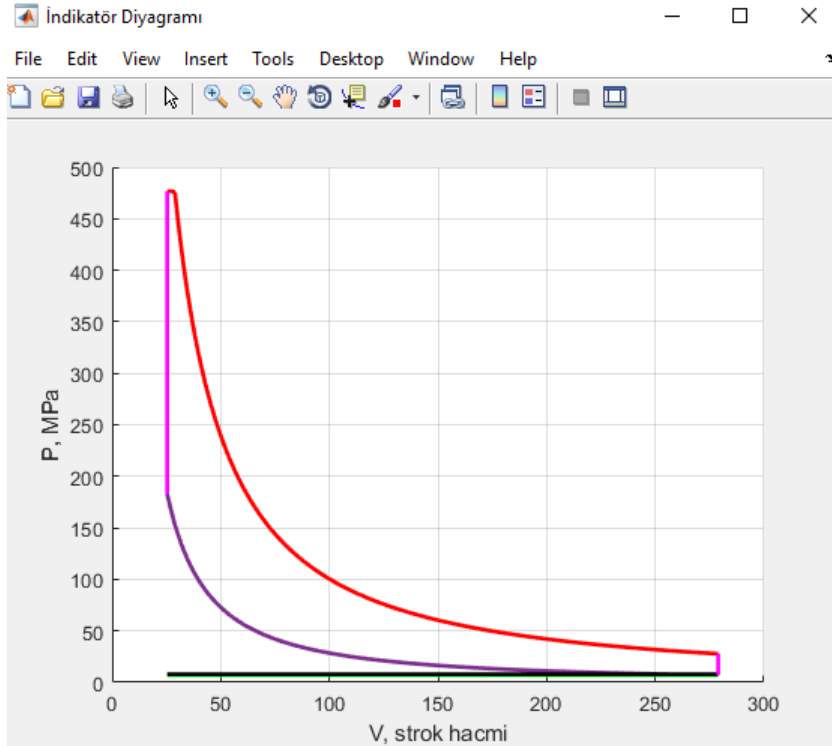
Emme açılma avansı, $r' = (0-40)$ KMA; $r' = 17$ KMA
 Bu avans açısı değerinden itibaren eksoz eğrisi yukarı kıvrım yapacak

Emme kapanma gecikmesi, $a' = (5-90)$ KMA; $a' = 40$ KMA

Eksoz açılma avansı, $b' = (20-90)$ KMA; $b' = 45$ KMA
 Bu avans açısı değerinden itibaren genişleme eğrisi yuvarlatılacak

Eksoz kapanma gecikmesi, $a' = (0-40)$ KMA; $a' = 11$ KMA
 Ateşleme avansı, $c' = (20-40)$ KMA; $c' = 30$ KMA
 Tutuşma gecikmesi, DEL_PHI_1 = (20-40) KMA; DEL_PHI_1 = 5 KMA
 Maks. bas. oluşma açısı, DEL_PHI_2 = (8-12) KMA; DEL_PHI_2 = 10 KMA

Termik hesaptan bulunan yuvarlatılmış ort.ind.bas., $P_{mi} = 2.0516$ MPa
 İndikatör diyagramından bulunan ort. ind. bas., $P_{mi\_ind} = 2.0118$ MPa
 $fark\_orani = 0.0198$
 $fark\_orani \leq 0.03$
 basınç fark oranı uygundur.

Şekil 41. İndikatör diyagramı

2.11. Motor Karakteristiklerinin Çizimi

2.11.1 Efektif Güç

```
n_x=[1000;2000;3000;4000;n;6600]
x=n_x/n
Efektif Güç; Ne_x=15.2855 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=43.8542 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=77.5019 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=108.0240 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=130.0000 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=113.8800 [kW]
```

2.11.2 Döndürme Momenti

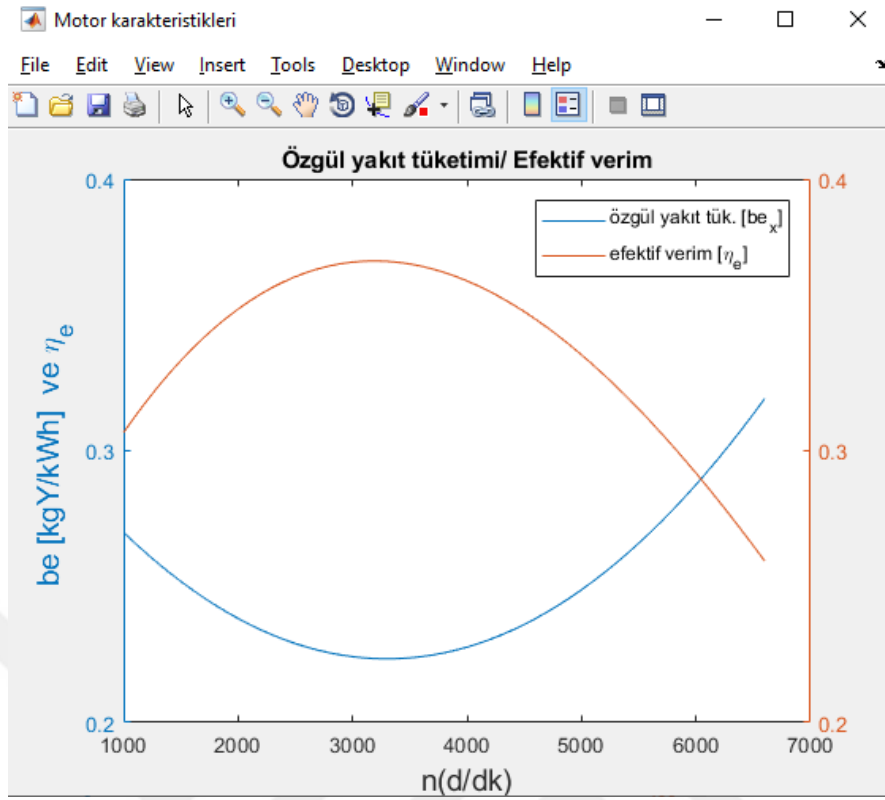
```
wx=pi.*n_x/30;
Md_x=(Ne_x*1000)./wx;
Döndürme Momenti; Md_x=145.9658 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=209.3886 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=246.6961 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=257.8884 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=225.7106 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=164.7688 [Nm]
```

2.11.3 Özgül Yakıt Tüketimi

```
ben=0.266;
be_x=ben*(x.^2-1.2*x+1.2);
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2700 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2383 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2242 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2277 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2660 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.3192 [kgY/kWh]
```

2.11.4 Efektif Verim

```
ITAe_x=3600./(1000*Hu*be_x);
Efektif Verim; ITAe_x=0.3079
Efektif Verim; ITAe_x=0.3489
Efektif Verim; ITAe_x=0.3707
Efektif Verim; ITAe_x=0.3650
Efektif Verim; ITAe_x=0.3125
Efektif Verim; ITAe_x=0.2604
```


Şekil 42. Özgül yakıt tüketimi ve efektif verim

3. DİNAMİK HESAPLAR

Krank yarıçapı $R_{krnk}=0.0423$ (mm)

3.1 Piston Yolu

$$S=R*[(1-\cos(\text{PHI}))+\text{LAMDA}/4*(1-\cos(2*\text{PHI}))] \text{ (mm)}$$

3.2 Piston Hızı

$$v_p = R*\text{OMEGA}[(\sin(\text{PHI}))+\text{LAMBDA}/2*(\sin(2*\text{PHI}))] \text{ (m/s)}$$

3.3 Piston İvmesi

$$a_p = R*\text{OMEGA}^2[(\cos(\text{PHI}))+\text{LAMBDA}*(\cos(2*\text{PHI}))] \text{ (m/s}^2\text{)}$$

3.4 Krank Milinin Açısal Hızı

$$\text{OMEGA} = 2*\text{Pi}*n/60 = 575.96 \text{ (rad/s)}$$

3.5 Pistonun Kütlesi

Pist. tabl. yüz. alanı $A_p = 0.00501$ (m²) olmak üzere

$$m_p = (80 - 150)*A_p \text{ (kg)}$$

$$m_p = 140*A_p \text{ (kg) seçildi.}$$

$$m_p = 0.70166 \text{ (kg)}$$

3.6 Biyelin Kütlesi

$$m_b = (100 - 200)*A_p \text{ kg}$$

$$m_b = 180*A_p \text{ kg seçildi.}$$

$$m_b = 0.75031 \text{ kg}$$

3.6.1 Biyelin "A" Noktasına İndirgenmiş Kütlesi

$$m_{bA} = 0.275 * m_b \text{ kg}$$

$$m_{bA} = 0.20634 \text{ kg}$$

3.6.2 Biyelin "B" Noktasına İndirgenmiş Kütlesi

$$m_{bB} = 0.725 * m_b \text{ kg}$$

$$m_{bB} = 0.54397 \text{ kg}$$

3.7 Gidip-Gelme Hareketi Yapan Toplam Kütle

$$m_i = m_p + m_{bA} \text{ kg}$$

$$m_i = 0.90799 \text{ kg}$$

3.8 Eylemsizlik Kuvveti

$$F_i = m_i * a_p \text{ m/s}^2$$

3.9 Gaz Basıncı

$$P_{gPo} = P_g - P_o \text{ (N/m}^2\text{)}$$

3.10 Gaz Kuvveti

$$F_g = (P_g - P_o) * A_p \text{ (N)}$$

3.11 Piston Kuvveti

$$F_p = (F_g + F_i) \text{ (N)}$$

3.12 Piston Kuvvetinin Bileşenleri

3.12.a) Q Yan Kuvveti

$$Q_{yan} = F_p * \tan(\text{BETA}) \text{ (N)}$$

3.12.b) K Biyel Kuvveti

$$K = F_p / \cos(\text{BETA}) \text{ (N)}$$

3.13 K Biyel Kuvvetinin Bileşenleri

$$N = K * \cos(\text{PHI} + \text{BETA}) \text{ N}$$

$$F_t = K * \sin(\text{PHI} + \text{BETA}) \text{ N}$$

3.14 Döndürme Momenti

$$M_d = F_t * (H/2) \text{ Nm}$$

S'den Fi'ye kadar olan değişkenlerin PHI'ye göre değişimleri 'din_hes_piston_sva_P_F.txt' dosyasında verilmektedir.

Tablo 2. Örnek 1 için dinamik hesap sonuçları

phi	alfa	s (mm)	a (m ² /s)	Pg (N)	Fg (N)	Fi (N)
0	0	0	18026,8	0,212802	565,3451	-16368,2
15	17,11895	1,84465	17012,36	0,212802	565,3451	-15447,1
30	34,09604	7,172078	14145,39	0,212802	565,3451	-12843,9
45	50,79764	15,39844	9914,235	0,212802	565,3451	-9002,06
60	67,10672	25,66153	5007,445	0,212802	565,3451	-4546,73
75	82,93152	36,96032	159,6023	0,212802	565,3451	-144,918
90	81,78679	48,30405	-4005,96	0,212802	565,3451	3637,381
105	67,06848	58,83884	-7098,12	0,212802	565,3451	6445,047
120	52,89328	67,92757	-9013,4	0,212802	565,3451	8184,107
135	39,20236	75,17165	-9914,24	0,212802	565,3451	9002,059
150	25,90396	80,37901	-10139,4	0,212802	565,3451	9206,535
165	12,88105	83,49638	-10073,8	0,212802	565,3451	9146,977
180	6,01E-15	84,53209	-10014,9	0,212802	565,3451	9093,452
195	12,88105	83,49638	-10073,8	0,216146	582,1071	9146,977
210	25,90396	80,37901	-10139,4	0,226719	635,0958	9206,535
225	39,20236	75,17165	-9914,24	0,246319	733,3295	9002,059
240	52,89328	67,92757	-9013,4	0,278613	895,1791	8184,107
255	67,06848	58,83884	-7098,12	0,330542	1155,439	6445,047
270	81,78679	48,30405	-4005,96	0,415445	1580,961	3637,381
285	82,93152	36,96032	159,6023	0,560261	2306,755	-144,918
300	67,10672	25,66153	5007,445	0,822846	3622,789	-4546,73
315	50,79764	15,39844	9914,235	1,333418	6181,701	-9002,06
330	34,09604	7,172078	14145,39	2,366907	11361,39	-12843,9
345	17,11895	1,84465	17012,36	4,182791	20462,31	-15447,1
360	0	0	18026,8	5,485461	26991,09	-16368,2
375	17,11895	1,84465	17012,36	13,09081	65107,92	-15447,1
390	34,09604	7,172078	14145,39	7,730788	38244,32	-12843,9
405	50,79764	15,39844	9914,235	4,546721	22286,27	-9002,06
420	67,10672	25,66153	5007,445	2,909181	14079,18	-4546,73
435	82,93152	36,96032	159,6023	2,038732	9716,621	-144,918
450	81,78679	48,30405	-4005,96	1,546046	7247,358	3637,381
465	67,06848	58,83884	-7098,12	1,251355	5770,413	6445,047
480	52,89328	67,92757	-9013,4	1,068369	4853,314	8184,107
495	39,20236	75,17165	-9914,24	0,953302	4276,619	9002,059
510	25,90396	80,37901	-10139,4	0,882918	3923,865	9206,535
525	12,88105	83,49638	-10073,8	0,844765	3732,644	9146,977
540	6,01E-15	84,53209	-10014,9	0,832667	3672,011	9093,452
555	12,88105	83,49638	-10073,8	0,2376	689,6297	9146,977
570	25,90396	80,37901	-10139,4	0,2376	689,6297	9206,535
585	39,20236	75,17165	-9914,24	0,2376	689,6297	9002,059
600	52,89328	67,92757	-9013,4	0,2376	689,6297	8184,107
615	67,06848	58,83884	-7098,12	0,2376	689,6297	6445,047
630	81,78679	48,30405	-4005,96	0,2376	689,6297	3637,381
645	82,93152	36,96032	159,6023	0,2376	689,6297	-144,918
660	67,10672	25,66153	5007,445	0,2376	689,6297	-4546,73
675	50,79764	15,39844	9914,235	0,2376	689,6297	-9002,06
690	34,09604	7,172078	14145,39	0,2376	689,6297	-12843,9
705	17,11895	1,84465	17012,36	0,2376	689,6297	-15447,1
720	0	0	18026,8	0,2376	689,6297	-16368,2

Fp'den Md'ye kadar olan değişkenlerin PHI'ye göre değişimleri
'din_hes_kuvvetler.txt' dosyasında verilmektedir.

Tablo 3. Örnek 1 için KMA'ya göre dinamik kuvvetlerin değişimi

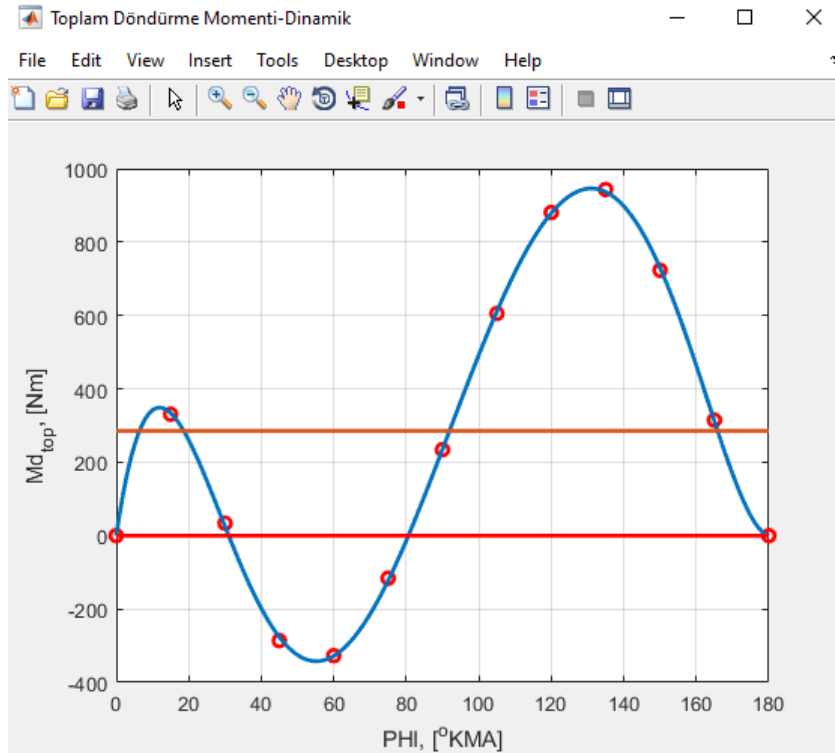
Phi	Fp	Qyan	Kbiyel	Nradyal	Fteğetsel	Md
0	-15802,9	0	-15802,9	-15802,9	0	0
15	-14881,8	-1103,5	-14922,6	-14089,1	-4917,58	-207,847
30	-12278,6	-1772,26	-12405,8	-9747,42	-7674,11	-324,354
45	-8436,71	-1740,36	-8614,35	-4735,04	-7196,28	-304,158
60	-3981,38	-1016,75	-4109,16	-1110,16	-3956,35	-167,219
75	420,4273	120,7172	437,4149	-7,7893	437,3455	18,48487
90	4202,726	1253,011	4385,538	-1253,01	4202,726	177,6326
105	7010,392	2012,893	7293,65	-3758,73	6250,543	264,1857
120	8749,452	2234,409	9030,255	-6309,78	6460,044	273,0405
135	9567,404	1973,605	9768,845	-8160,73	5369,627	226,9529
150	9771,88	1410,449	9873,146	-9167,92	3664,455	154,882
165	9712,322	720,1815	9738,986	-9567,78	1818,092	76,84355
180	9658,798	3,38E-13	9658,798	-9658,8	1,18E-12	0
195	9729,084	-721,424	9755,794	-9584,29	-1821,23	-76,9762
210	9841,631	-1420,52	9943,619	-9233,36	-3690,61	-155,988
225	9735,388	-2008,26	9940,366	-8304,01	-5463,91	-230,938
240	9079,286	-2318,64	9370,674	-6547,64	-6703,57	-283,333
255	7600,486	-2182,33	7907,587	-4075,12	-6776,68	-286,423
270	5218,342	-1555,81	5445,331	-1555,81	-5218,34	-220,559
285	2161,838	-620,728	2249,188	-40,0526	-2248,83	-95,0492
300	-923,937	235,9523	-953,59	-257,628	918,1293	38,80569
315	-2820,36	581,7955	-2879,74	-1582,9	2405,686	101,6788
330	-1482,53	213,9847	-1497,89	-1176,92	926,5809	39,16291
345	5015,209	-371,884	5028,978	4748,069	-1657,24	-70,0452
360	10622,88	-7,4E-13	10622,88	10622,88	-2,6E-12	0
375	49660,81	3682,415	49797,15	47015,58	16410,1	693,5902
390	25400,41	3666,233	25663,63	20164,28	15875,25	670,9842
405	13284,21	2740,324	13563,91	7455,656	11331,06	478,9191
420	9532,451	2434,368	9838,382	2658,001	9472,529	400,3663
435	9571,703	2748,322	9958,453	-177,336	9956,874	420,8377
450	10884,74	3245,202	11358,21	-3245,2	10884,74	460,0549
465	12215,46	3507,423	12709,03	-6549,5	10891,44	460,3381
480	13037,42	3329,457	13455,84	-9402,1	9626,009	406,8533
495	13278,68	2739,182	13558,26	-11326,3	7452,549	314,9898
510	13130,4	1895,21	13266,47	-12318,9	4923,9	208,1138
525	12879,62	955,0408	12914,98	-12687,9	2410,992	101,9031
540	12765,46	1,34E-12	12765,46	-12765,5	4,69E-12	0
555	9836,606	-729,397	9863,612	-9690,21	-1841,36	-77,8269
570	9896,164	-1428,39	9998,718	-9284,52	-3711,06	-156,852
585	9691,688	-1999,24	9895,746	-8266,74	-5439,38	-229,901
600	8873,737	-2266,15	9158,528	-6399,41	-6551,81	-276,919
615	7134,676	-2048,58	7422,956	-3825,37	-6361,36	-268,869
630	4327,011	-1290,07	4515,229	-1290,07	-4327,01	-182,886
645	544,7119	-156,403	566,7213	-10,0919	-566,631	-23,9493
660	-3857,1	985,0136	-3980,88	-1075,5	3832,85	161,9994
675	-8312,43	1714,723	-8487,45	-4665,28	7090,267	299,6775
690	-12154,3	1754,32	-12280,2	-9648,76	7596,429	321,071
705	-14757,5	1094,286	-14798	-13971,4	4876,515	206,111
720	-15678,6	2,19E-12	-15678,6	-15678,6	7,68E-12	0

3.15 Toplam Döndürme Momenti

0-180 oKMA için, ateşleme sırasına göre her bir silindirin döndürme momenti ve toplam döndürme momenti 'dondurme_moment_i_tablosu.txt' dosyasında verilmektedir. 0-180 oKMA için, toplam döndürme momentinin grafiği Toplam Döndürme Momenti şeklinde çizdirilmektedir.

Tablo 4. Örnek 1 için döndürme momenti tablosu

Phi	Md1	Md2	Md3	Md4	Md_top
0	0	0	0	0	0
15	-207,847	-76,9762	693,5902	-77,8269	330,9403
30	-324,354	-155,988	670,9842	-156,852	33,79061
45	-304,158	-230,938	478,9191	-229,901	-286,078
60	-167,219	-283,333	400,3663	-276,919	-327,106
75	18,48487	-286,423	420,8377	-268,869	-115,97
90	177,6326	-220,559	460,0549	-182,886	234,2432
105	264,1857	-95,0492	460,3381	-23,9493	605,5254
120	273,0405	38,80569	406,8533	161,9994	880,6989
135	226,9529	101,6788	314,9898	299,6775	943,299
150	154,882	39,16291	208,1138	321,071	723,2297
165	76,84355	-70,0452	101,9031	206,111	314,8125
180	0	0	0	0	0

Şekil 43. Toplam döndürme momenti

4. VOLAN TASARIMI

Volan tasarımı amaç krank milinin belirli bir düzünükte dönmesini sağlayacak bir diskin atalet momentini belirlemektir.

4.1 Toplam Moment Eğrisi Altında Kalan Alanın 1/3 Simpson Kuralıyla İntegrali

Döndürme Momenti ile yatay eksen arasında kalan alan = 51364 Nm.KMA

Toplam moment eğrisinin ortalama moment çizgisini kestiği nokta sayısı = 4

4.2 Ortalama Döndürme Momenti

$Md_{ort} = 285.4 \text{ Nm}$

4.3 Ortalama Momente Göre Efektif Güç

4.3.1 Yarı Mekanik Verim (Pompalama kayıpları olmaksızın)

$P_{mm\_ussu} = P_{mm} - P_{dolgu} = P_{mm} - (P_r - P_a)$
 $ITAm\_ussu = P_{me}/P_{mi\_ussu}$
 $ITAm\_ussu = 0.826 \text{ Nm}$

4.3.2 Ortalama Moment ve Yarı Mekanik Verime Göre Efektif Güç

$N_{e\_ussu} = Md_{ort} * \Omega * ITAm\_ussu / 1000 \text{ kW}$
 $N_{e\_ussu} = 135.722 \text{ kW}$

4.4 Volan Atalet Momentinin Hesabı

4.4.1 İş Fazlalığı Hesabı

Ortalama Moment Eğrisinin (Yeşil Eğri) x-ekseni üzerinde kalan alanlar toplamı altında kalan alanlar toplamına eşittir. Üst alanlar toplamı:

Ort. Dönd. mom.nin bir tarafında kalan Alan = 68655.757 mm²

$n = 5500 \text{ d/dk}$ hızla dönen krank milinin +- %2 düzgünsüzlükle çalışması istenmektedir.

Bu durumda kapatılması gereken iş farkı

(Volanın kinetik enerjisi):

$W = (1/2) * I_{top} * (W_{max}^2 - W_{min}^2)$ olacaktır. Buradan

$W = (1/2) * I_{top} * (W_{max} + W_{min}) * (W_{max} - W_{min}) * (W_{ort}/W_{ort})$ olur.

$W_{ort} = (1/2) * (W_{max} + W_{min})$ ve

$\Delta = (W_{max} - W_{min}) / W_{ort}$: düzgünsüzlük katsayısı, yerlerine

yazılırsa

$W = I_{top} * \Delta * W_{ort}^2$ olur. Öngörülen düzgünsüzlüğü elde edebilmek için gereken toplam atalet momentini

$I_{top} = W / (\Delta * W_{ort}^2)$ elde edilir.

Diğer taraftan:

$I_{top} = I_{motor} + I_{volan}$ olup;

İş fazlalığı $W_{fazla} = 68655.757 \text{ mm}^2$

İş fazlalığı $W_{fazla} = 1198.269 \text{ Nm}$

Düzensüzlük katsayısı $0.01 < \Delta_{duzg} < 0.02$ arasında olmalıdır.
 $\Delta_{duzg} = 0.020$ seçildi.

4.4.2 Toplam atalet momenti hesabı

Toplam atalet momenti $I_{toplam} = 0.180610 \text{ kg.m}^2$
 Krankın kütlesi $m_{kr} = 0.801895 \text{ kg.}$
 Motorun atalet momenti $I_{motor} = 0.003232 \text{ kg.m}^2$
 Volanın atalet momenti $I_{volan} = 0.177378 \text{ kg.m}^2$

4.5 Volana Etki Eden Kuvvetler ve Volan Boyutları

Volan malzemesi dökme çelik: $\sigma_{em} = 6000 \text{ (MPa)}$
 Volanın yoğunluğu $\rho_{volan} = 7850.0000 \text{ (kg/m}^3)$
 Volanın yarıçapı $R_{volan} \leq 148.82 \text{ mm}$ olmalı
 Volanın yarıçapı $R_{volan} = 126.00 \text{ mm}$ seçildi

Volanın Diğer Boyutları

Yarıçaplar: $R_1 = 26.5 \text{ mm}$
 $R_2 = 12.9 \text{ mm}$
 $R_3 = 1.7 \text{ mm}$

Kalınlıklar: $b_1 = 57.1 \text{ mm}$
 $b_2 = 21.1 \text{ mm}$
 $b_3 = 11.4 \text{ mm}$

Dinamik hesaptan bulunan

Volanın Atalet momenti $I_{volan} = 0.17738 \text{ kg.m}^2$

Geometrik boyutlardan bulunan

Volanın Atalet momenti $I_{Volan} = 0.17736 \text{ kg.m}^2$

Her ikisi eşit olana kadar program geometrik boyutlarla oynar!

4.6 Volanın Hacmi Kütlesi

Volanın hacmi $V_{volan} = 0.00277 \text{ m}^3$
 Volanın kütlesi $m_{volan} = 21.70915 \text{ kg}$

5. PİSTON TASARIMI

Bu bölümde pistonun boyutlandırılması perno bölgesinde, piston tablası bölgesinde ve yağ segmanları bölgesinde mukavemet kontrolleri yapılacaktır.

Eylemsizlik kuvvetinin yüksek değer almaması için piston mümkün olduğu kadar hafif olmalıdır.

Malzeme olarak Al alaşımı kullanılır.

$m_p = (80-150) \cdot A_p \text{ kg}$ seçilebilir

5.1 Pistonun Kütlesi

Piston kütlesi = 0.70166 kg

5.2 Piston Çapları

I-I kesitinde piston kafası çapı $D_k = 79.244 \text{ mm}$
 II-II kesitinde piston çapı $D_{II\_II} = 79.863 \text{ mm}$
 III-III kesitinde piston eteği çapı $D_e = 79.865 \text{ mm}$

5.3 Segman Konumları ve Boyutları

İlk segmanın pist. tab.dan uzaklığı $h_1 = 7.231 \text{ mm}$

5.3.1 Yağ Segmanları

Yağ. segmanının kesit genişliği $t = 3.43 \text{ mm}$
 Yağ. segmanının kesit yüksekliği $a = 2.06 \text{ mm}$

Segman-piston arasındaki boşluk genişliği $DEL_t = 1.10$ mm
 Segman üstü-piston arası boşluk yüksekliği $DEL_t_{ussu} = 0.15$ mm
 Segman bölgesinde piston cidar kalınlığı $s_{pis} = 7.99$ mm
 Segman bölgesinde piston içi boşluk çapı $Di = 54.84$ mm
 Yağ deliği çapı $d_{yag} = 0.62$ mm
 Yağ deliği sayısı $n_{yag} = 10$ mm
 $D < 80$ mm olduğundan 2 kompresyon ve 1 yağ segmanı seçilmiştir.
 Piston tablası et kalınlığı $h = 7.99$ mm
 Perno yuvası bölgesi dış çapı $Do = 31.95$ mm
 Piston eteği et kalınlığı $he = 3.50$ mm

5.4 Piston Boyutlarının Kontrolü

5.4.1 Piston Eteği Yağlama Kontrolü

Maksimum Q yan kuvveti $Q_{maks} = 3682.415$ N
 Piston Boyu $L_p = 71.895$ mm
 Yağ segmanının pist. tab.dan uzaklığı $h_2 = 21.725$ mm
 Etek bölgesindeki ort. bas. $q = 0.919$ MPa < 1.0 Mpa olmalı
 !!!Pistonun etek bölgesindeki ortalama basınç uygundur!!!
 Piston eteği boyu $le = 32.353$ mm
 Piston kafası boyu $lk = 39.542$ mm

5.4.2 Piston Tablası Et kalınlığı Kontrolü

5.4.2.1 Eğilme Gerilmesi Kontrolü

Pist. tablasına gelen eğilme gerilmesi
 $SIGMA_e = 154.219$ MPa
 $80 < SIGMA_{egilme\_pt} \ \&\& \ SIGMA_{egilme\_pt} < 200$ olduğu için Kaburgasız
 Pistonlar Dökme Demir alaşımları

5.4.2.2 Termik Gerilme Kontrolü

Piston tablasındaki ısı yükü $q_{ısı} = 3607124.9$ W/m²
 Pist. tablasına gelen termik gerilme
 $SIGMA_{term} = 116.27$ MPa

5.4.2.3 Toplam Gerilme Kontrolü

Pist. tablasına gelen toplam gerilme
 $80 < SIGMA_{top\_pt} < 200$ olmalıdır.
 $SIGMA_{top\_pt} = 241.4329$
 !!!Piston tablasında toplam gerilme uygun değildir!!!.
 Toplam gerilme uygun olmadığı için optimum et kalınlığı yeniden hesaplanır.
 $h_{pis\_opt} = ((Pzg * Di_{pis}^2 * LAMDA_{Al} * 10^{-3}) / (ALFA_{Al} * E_{Al} * q_{isi} * 10^{-6}))^{(1/3)}$;
 $h_{pist\_opt} = 11.06$ mm olarak hesaplandı

5.3.2 Kompresyon Segmanları

Komp. segmanının kesit genişliği $t = 3.195$ mm
 Komp. segmanının kesit yüksekliği $a = 2.556$ mm
 Segman-piston arasındaki boşluk genişliği $DEL_t = 0.700$ mm

5.5.3 Segman Bölgesinin Mukavemet Kontrolü

5.5.3.1 Yağ Delikleri bölgesinin Ezilme Kontrolü

X-X kesiti için:
 Yanma sonu bası kuvveti $F_{zg} = 65609.10$ N
 A_{x_x} kesit alanı = 1666.88 mm²
 A_{x_x} kesitindeki bası gerilmesi $SIGMA_{bas} = 39.36$ Mpa

Al alaşımları için SIGMA_bas <(30-40)Mpa olmalı
!!!!Yağ delikleri bölgesinde basma kuvveti uygundur!!!!

5.4.3.2 Yağ Delikleri Bölgesinde Çekme Kontrolü

X-X kesiti için:

x_x kesitindeki çekme kuvveti F_cek = 6703.79 N

A_x_x kesitindeki çeki gerilmesi SIGMA_cek = 4.02 MPa

Al alaşımları için SIGMA_cek <(4-10)Mpa olmalı

!!!Yağ delikleri bölgesinde çekme kuvveti uygundur!!!

5.4.3.3 İki Segman Arası Mukavemet Kontrolü

5.4.3.3.1 Kayma Gerilmesi

İki segman arası yükseklik h1' = 4.234 mm

A_y_y kesit alanı = 958.89 mm²

A_y_y kesitindeki kayma gerilmesi TAU = 11.43 Mpa

5.4.3.3.2 Eğilme Gerilmesi

A_y_y kesitindeki eğilme momenti M_eg = 21338.16 Nm

A_y_y kesitindeki eğ. muk. mom. W_eg = 676.62 mm³

A_y_y kesitindeki eğilme gerilmesi SIGMA_eg = 31.54 MPa

5.4.3.3.3 Toplam Gerilme

A_y_y kesitindeki toplam gerilme SIGMA_topl = 38.94 MPa

Al alaşımları için SIGMA_topl <(30-40)Mpa olmalı

!!İki segman arasında toplam Kayma Gerilmesi uygundur!!

5.5 Piston Pernosu Boyutlarının Kontrolü

5.5.1 Pernonun Yağlama Kontrolü

Perno boyu l = 71.895 mm

Biyel genişliği b_biy = 31.953 mm

Perno yuvası aralığı b_1 = 33.953 mm

Perno dış çapı D1 = 26.202 mm

Perno iç çapı D2 = 13.625 mm

5.5.1.1 Biyel Küçükbaşı Bölgesindeki Ortalama Yüzey Basıncı

!!!Biyel Küçükbaşı bölgesindeki ortalama yüzey basıncı uygundur!!!

q_biy = 59.32 MPa <(20-60) MPa olmalı

5.5.1.2 Perno Yuvasındaki Ortalama Yüzey Basıncı

!!!Perno yuvası bölgesindeki ortalama yüzey basıncı uygundur!!!

q_pern = 49.95 MPa <=(15-50) MPa olmalı

5.5.2 Pernonun Eğilme Kontrolü

!!!A_A kesitinde pernoya gelen eğilme gerilmesi uygundur!!!

SIGMA_eg_pern = 232.28 MPa <=(150-250) MPa olmalı

5.5.3 Pernonun Kesme Gerilmesi Kontrolü

!!!!B_B kesitinde pernoya etki eden kesme gerilmesi uygundur!!!

TAU_maks_pern = 118.60 MPa <(60-250) MPa olmalı

5.5.4 Pernonun Ovalleşme Kontrolü

!!! Pernonun Max. çap değişikliği uygundur!!!

Del_Dmaks = 0.01212 mm <(0.02-0.05) mm olmalı

5.6 Segman Boyutlarının Kontrolü

5.6.1 Segman Uçlarındaki Boşluklar

Serbest durumda segman uçları arasındaki boşluk

$$A_o = 10.23 \text{ mm}$$

Segmandaki genleşme miktarı

$$Del_2 = 0.46 \text{ mm}$$

Takılı durumdaki soğuk segman uçları arasındaki boşluk

$$Del_{seg} = 0.54 \text{ mm}$$

5.6.2 Segman Ortalama Basıncı

Kompresyon segmanının uyguladığı ortalama basınç

$$P_m = 0.169 \text{ MPa}$$

Yağ segmanının uyguladığı ortalama basınç

$$P_m = 0.228 \text{ MPa}$$

5.6.3 Segmanın Eğilme Gerilmesi Kontrolü

5.6.3.1 Kompresyon Segmanları

!!!Kompresyon segmanının eğilme gerilmesi uygundur.!!!

$$SIGMA_{eg\_komp} = 316.67 \text{ MPa} < (220-450) \text{ MPa olmalı}$$

5.6.3.2 Yağ Segmanları

!!!Yağ segmanının eğilme gerilmesi uygundur.!!!

$$SIGMA_{eg\_yag} = 369.40 \text{ MPa} < (220-450) \text{ MPa olmalı}$$

5.6.4 Segmanın Serbest Durumdaki Şekli

$$rho_o = D/2 = 39.94 \text{ mm}$$

5.6.4.1 Kompresyon Segmanının Serbest Durumdaki Şekli

No	Phi	rho_i
1	180	42.763
2	165	45.953
3	150	49.455
4	135	53.162
5	120	56.910
6	105	60.489
7	90	63.669
8	75	66.251
9	60	68.115
10	45	69.256
11	30	69.791
12	15	69.928
13	0	69.928

5.6.4.2 Yağ Segmanının Serbest Durumdaki Şekli

No	Phi	rho_i
1	180	43.021
2	165	46.550
3	150	50.479
4	135	54.704
5	120	59.046
6	105	63.259
7	90	67.061
8	75	70.188

9	60	72.467
10	45	73.872
11	30	74.533
12	15	74.703
13	0	74.703

6.BİYEL TASARIMI

6.1.Biyel Boyu

LAMDA = $R/lb = 1/3.5$ seçilmişti
 Biyel boyu $lb = R/LAMDA = 139.8$ mm

6.2 Biyel Kütlesi

Biyel kütlesi $m_b = 0.7503$ kg

6.3 Biyel Küçükbaşı

Biyel Küçükbaşı dış çapı $d_{kb} = 32.75$ mm
 Biyel Küçükbaşı delik çapı $d = 29.71$ mm
 Biyel Küçükbaşı burç et kalınlığı $\delta_1 = 20.96$ mm
 Biyel genişliği = 31.953 mm
 biyel genişliği/Silindir çapı oranı
 $b_{biy}/D = 0.400$ mm
 (0.33-0.45) mm aralığında olmalı

6.4 Biyelin Mukavemet Kontrolleri

6.4.1 I-I Kesitinde Çekme Kontrolü

I-I kesitindeki çekme gerilmesi
 $SIGMA_{cek\_biy} = 140.69$ MPa
 $140 < SIGMA_{cek\_biy} < 200$ MPa olmalı
 !!!Biyelin I-I kesitinde çekme gerilmesi uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.4.2 Burcun Preste Takılmasından Doğacak Gerilmeler

Burcun biyel Küçükbaşına sıkı geçme olarak presle takılması için,
 burcun dış çapının, biyel Küçükbaşı iç çapından
 DELTA kadar büyük olması gerekir.
 Buna göre burcun dış çapı $d_{burc\_dis} = 29.747$ mm olmalıdır

Burç ile biyel Küçükbaşı arasındaki çap farkından
 kaynaklanan ortalama basınç
 $P_{cap\_farki} = 13.05$ MPa

Bu ortalama basınçtan kaynaklanan gerilmeler
 Lame Formüllerinden arasındaki gibi hesaplanır:

$SIGMA_{ic} = 122.94$ MPa $< (100-150)$ MPa olmalı
 !!!Burcun iç gerilme değeri I-I kesitinde uygundur.EMNİYETLİ!!!

$SIGMA_{dis} = 135.99$ MPa $< (100-150)$ MPa olmalı
 !!!Burcun dış gerilme değeri I-I kesitinde uygundur.EMNİYETLİ!!!

6.4.3 II-II ve A-A Kesitlerinin Kontrolü

6.4.3.1 Egzoz Sonunda Maksimum Çekme Kuvveti

$F_{cek\_biy} = -13663.08$ N
 $PHI_{gecis} = 110.00$ derece
 $N_o = -6612.93$ N

r_m_ort = 15.62 mm
M_o = -1408.21 Nmm

A-A kesiti:

Normal Gerilme: N_normal = -6494.32 N
Eğilme Momenti: M_egilme = -3260.50 Nmm

Sigma_dis = 239.29 MPa
Sigma_ic = 190.75 MPa
Sigma_em=(160-240) (MPa)
Sigma_dis>Sigma_em
!!!Burcun dış gerilmesi II-II kesitinde EMNİYETLİ!!!

Sigma_em=(160-240) (MPa)
Sigma_ic<Sigma_em
!!!Burcun iç gerilmesi II-II kesitinde EMNİYETLİ!!!

6.4.3.2 Yanma Sonunda Maksimum Basma Kuvveti
F_bas_biy = 49797.15 N

6.4.4 Biyel Şaftı Boyutları
h_saft = 19.65 mm; h_saft ~ 21.01 mm olmalıdır
b_saft = 11.79 mm
a_saft = 2.70 mm
t_saft = 2.70 mm

6.4.4.1 Biyel Şaftına Etki Eden Kuvvetler

6.4.4.2 Biyel Şaftının Emme Başlangıcında Çekme Gerilmesi Kontrolü
Emme başlangıcında SIGMA_cek_saft = 164.71 MPa
Alaşımli çelikler için SIGMA_cek_saft < (160-230) MPa olmalı
!!!Biyel şaftının çekme gerilmesi uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.4.4.3 Yanma Sonunda Maksimum Bası

Yanma sonunda bası gerilmesi
Sigma_bas_biy = 237.50 MPa
Alaşımli çelikler için Sigma_bas_biy < (160-240) MPa olmalı
!!!Biyel şaftının basma gerilmesi uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.4.4.4 Biyel Şaftının Burkulma Kontrolü

I_xx = 5.26368e-09 m⁴
i = 7.178435e-03 m
Narinlik derecesi LAMDA = 19.47
Alaşımli çelikler için LAMDA < 60.0 olmalı
!!!Biyel şaftında burkulma yok. EMNİYETLİ!!!

6.4.4.5 Biyel Şaftının Salınım Hareketi Nedeniyle Eğilme Kontrolü

M_eg_max = 14.00 Nm
SIGMA_top_saft = 313.64 MPa
SIGMA_top_saft < (200-350) MPa olmalı
!!!Biyel şaftında toplam gerilme uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.5 Biyel Büyükbaşı

Krank Muylusu Boyutları

Krank muylusu çapı d_k = 53.52 mm
Krank muylusu boyu l_k = 33.55 mm
l_bbg=KATSAYI*d_km; eşitliğinin katsayısı ayarlanarak

Krank muylusu genişliği-Biyel Büyükbaşı genişliği = 2.08 mm
 (yaklaşık 2)mm SAĞLANMALI
 Biyel Büyükbaşı genişliği l = 31.47 mm
 Yatak zarfı kalınlığı delta_yz = 2.14 mm
 Civatalar arası mesafe c_c = 87.56 mm
 Alt kapak et kalınlığı s_kapak = 17.02 mm

6.5.2 IV-IV kesitinde eğilme Kontrolü

Meg_alkapak = 454.90 Nm
 Weg_alkapak = 1.519379e-06 m3
 Sigma_eg_alkapak = 299.40 MPa
 Sigma_eg_alkapak < (100-300) MPa olmalı
 !!!IV-IV kesitinde alt kapağın gerilmesi uygundur.EMNİYETLİ!!!

6.5.3 Bağlama Civatalarının Kontrolü

F_civata = 29093.08 N
 i_civata = 2 adet civata
 d_civata >= 10.4 mm olmalı
 M11 civata kullanılabilir.

7.KRANK MİLİ TASARIMI

7.1 Silindirler Arası Açıklık

Silindirler arası açıklık L= 99.85 mm

7.2 Krank Muyluları

Krank muylusu çapı d_k= 53.52 mm
 Krank muylusu boyu l_k= 33.55 mm

7.3 Anayatak Muyluları mukavemet kontrolleri

Anayatak muylusu çapı d_ay= 59.91 mm

7.4 Krank Kolları mukavemet kontrolleri

Krank Kolu genişliği B = 79.88 mm
 Krank Kolu kalınlığı H = 19.97 mm
 Karşı Ağırlıklı Krank Kolu Yüksekliği A = 159.77 mm
 Karşı Ağırlıksız Krank Kolu Yüksekliği Ak = 133.40 mm
 Yuvarlatma yarıçapı R = 6.39 mm

7.5 Krank Mili Mukavemet Hesapları

7.5.1 I. Kritik Durum

ÜÖN civarında maksimum gaz basıncı altında mukavemet kontrolleri

a) Anayatak muylusu (a-a kesiti) mukavemet kontrolleri

i) eğilme gerilmesi

F_y = 49797.15 N
 Anayatak muylusu boyu l_ay= 44.93 mm
 a3 = 22.47 mm
 Me_1 = 559397.97 Nm
 A noktasındaki eğilme gerilmesi SIGMA_1 = 26.50 MPa

ii) Burulma gerilmesi

Mb = 285356.79 Nm
 A noktasındaki burulma gerilmesi TAU = 13.52 MPa
 Krank milinin ana yatak muylusunun A noktasındaki toplam gerilmesi SIGMA_top_A = 37.85 MPa
 SIGMA_top_A = (36-40) MPa olmalı

!!Krank milinin ana yatak muylusunun ÜÖN civarındaki toplam gerilmesi EMNİYETLİ---

b) Krank kolu mukavemet kontrolleri

i) eğilme

Dar taraf:

eğilme mukavemet momenti

$W1_{dar} = 5309.95 \text{ mm}^3$

Burulma mukavemet momenti

$W1_{ussu\_dar} = 9080.01 \text{ mm}^3$

Geniş taraf:

eğilme mukavemet momenti

$W2_{geniş} = 21239.79 \text{ mm}^3$

Burulma mukavemet momenti

$W2_{ussu\_geniş} = 12270.29 \text{ mm}^3$

$F_{kr\_k} = 49797.15 \text{ N}$

$a2 = 32.45 \text{ mm}$

$Me2_{kr\_k} = 808019.29 \text{ Nmm}$

eğilme gerilmesi $SIGMA2 = 152.17 \text{ MPa}$

ii) Basma

Normal gerilme $SIGMA3 = 15.61 \text{ MPa}$

iii) Ft_{ussu} etkisinde eğilme

Döndürme momentinin yarattığı eğilme gerilmesi $SIGMA3 = 13.44 \text{ MPa}$

Krank kolunda oluşan toplam gerilme

Dar taraf: $SIGMA_{top\_dar} = 167.78 \text{ MPa}$

Krank kolunda oluşan toplam gerilme

Geniş taraf: $SIGMA_{top\_geniş} = 29.04 \text{ MPa}$

c) Krank muylusu mukavemet kontrolleri

i) eğilme

$a1 = 59.21 \text{ mm}$

eğilme gerilmesi

$SIGMA5_{eg\_kr\_muy} = 97.95 \text{ MPa}$

ii) Burulma

Burulma gerilmesi

$TAU5_{kr\_muy} = 11.63 \text{ MPa}$

Krank muylusunda oluşan toplam gerilme

$SIGMA_{top} = 100.67 \text{ MPa} < 320 \text{ MPa}$ olmalı

---Krank muylusunda oluşan toplam gerilme EMNİYETLİ---

7.5.2 II. Kritik Durum

Maksimum teğetsel kuvvet altında mukavemet kontrolleri

a) Anayatak muylusu

i) Ft_{max} tan gelen eğilme

$Me_1 = 86207.33 \text{ Nmm}$

eğilme gerilmesi $SIGMA_1 = 4.08 \text{ MPa}$

ii) N den gelen eğilme

$Me_2 = 109498.02 \text{ Nmm}$

eğilme gerilmesi $SIGMA_2 = 5.19 \text{ MPa}$

Toplam eğilme gerilmesi $SIGMA_e = 6.60 \text{ MPa}$

iii) Döndürme momentinden gelen burulma

Maksimum teğetsel kuvvetten gelen Döndürme momentinden

kaynaklanan burulma gerilmesi $TAU_1 = 0.02 \text{ MPa}$

iv) Toplam gerilme $SIGMA_{top} = 6.60 \text{ MPa} < 320 \text{ MPa}$ olmalı

Krank mili ana yatak muylusunun Maksimum teğetsel kuvvet altındaki gerilmesi EMNİYETLİ---

b) Krank Kolu

i) Dar taraf; N den gelen eğilme

$Me_3 = 158163.80 \text{ Nmm}$

- eğilme gerilmesi $SIGMA_3 = 29.79$ MPa
- ii) N den gelen basma
Basma gerilmesi $SIGMA_4 = 3.06$ MPa
- iii) Geniş taraf, Ft_{maks} tan gelen eğilme
 $Me_3 = 158163.80$ Nmm
eğilme gerilmesi $SIGMA_5 = 0.02$ MPa
- iv) Geniş taraf, Ft_{ussu} den gelen eğilme
eğilme gerilmesi $SIGMA_6 = 13.44$ MPa
- v) Dar taraf, Ft_{maks} tan gelen burulma
Burulma gerilmesi $TAU_7 = 13.71$ MPa
- vi) Geniş taraf, Ft_{maks} tan gelen burulma
Burulma gerilmesi $TAU_8 = 10.15$ MPa
- Dar tarafa etki eden toplam gerilme
 $SIGMA_{top} = 42.79$ MPa
- Geniş tarafa etki eden toplam gerilme
 $SIGMA_{top} = 26.16$ MPa
- $SIGMA_{top} < 385$ [MPa]
---Krank kolunun etkiyen toplam gerilme değeri EMNİYETLİ---
- c) Krank muylusu
- i) Ft_{max} tan gelen eğilme
 $Me_9 = 227204.21$ Nmm
eğilme gerilmesi $SIGMA_9 = 15.09$ MPa
- ii) N den gelen eğilme
 $Me_{10} = 288588.11$ Nmm
eğilme gerilmesi $SIGMA_{10} = 19.17$ MPa
- iii) Ft_{maks} tan gelen burulma
Maksimum teğetsel kuvvetten gelen Döndürme momentinden kaynaklanan burulma gerilmesi $TAU_{11} = 0.02$ MPa
 Ft_{ussu} den gelen Döndürme momentinden kaynaklanan burulma gerilmesi $TAU_{12} = 18.96$ MPa
- v) Toplam gerilme $SIGMA_{top} = 45.13$ MPa < 320 MPa olmalı
-----Krank muylusunun toplam gerilme değeri EMNİYETLİ---

7.6 Ana Yatak Konstrüksiyon ve Yaklaşık Hesabı

- i) Yatak zarfının dış çapı: $d_{yzdc} = 74.89$ mm
- ii) Burç kalınlığı: $U = 2.40$ mm
- iii) Cıvatalar arası mesafe: $L_1 = 89.87$ mm

7.6.1 Krank Milinin Yaklaşık Ağırlık Hesabı

Krank Milinin Yaklaşık Ağırlık Hesabı: $G_k = 227.59$ N

7.6.2 Asılı Yataklarda Kapağa Etkiyen Kuvvetin Hesabı

Yatağlarda kapağa etkiyen basınç kuvveti: $P_k = 6.55$ N

Asılı Yataklarda Kapağa Etkiyen Kuvvetin Hesabı: $F_k = 32850.07$ N

a) Yatakların mukavemet kontrolü;
 $Me_{yatak} = 123007.45$ N
 $W_2_{ussu} = 20123.11$ N
Mukavemet kontrolü $SIGMA_{yatak} = 6.11$ Mpa
Yatak Malzemesi olarak dökme demir seçilirse;
 $Sigma_{emniyet} = 20$ Mpa > $SIGMA_{yatak}$;
---Yatakların mukavemeti EMNİYETLİ---

7.6.3 Cıvata Hesabı;

$d_{civ} \geq 14.8$ mm olmalı
M16 civata kullanılabilir.

7.7 Karşı Ağırlıkta Denge Kontrolü;

- a) Krank Muylusu Kütlesi;
 $m_{km} = 0.59$ kg

- b) Kısa Krank Kolunun Dengelenmemiş Kütlesi;
 $m_{kr\_kol} = 2.35$ kg
 c) Krank Yarıçapına İndirgenmiş Dengelenmemiş Kütle;
 $m_r = 0.50$ kg
 d) Karşı Ağırlıkta Dengelenmesi Gereken Krank Yarıçapına İndirgenmiş Kütle; $m_{den} = 2.44$ kg

8. SUPAP ve KUMANDA MEKANİZMALARI TASARIMI

8.1. Supap Hesabı

Vg gazlarının emme kanalındaki geçiş hızı olmak üzere;
 Emme Supabı için: $Vg = (50-90)$ m/s
 Egzoz supabı için $Vg = (70-120)$ m/s değerleri arasındadır.
 Emme supabı için $Vg_{emme} = 90$ m/s
 Egzoz supabı için $Vg_{egzoz} = 120$ m/s
 Piston tablası alanı $A_p = 0.005012$ m/s
 Ortalama Piston hızı $V_{pm} = 15.50$ m/s

8.1.1 Emme Supabı Boyutları ve Kalkma Miktarı

Emme kanalı kesit alanı $A_{k\_emme} = 0.000863$ m/s
 Çift emme ve çift egzoz supabı kullanıldı ve tek supap için hesaba devam edildi.

- a) Emme supabı çapı; $\delta = 6$ mm
 b) Emme supabı kalkma miktarı; İki reel kök; $x_1 = 37.101164$
 $x_2 = 11.696656$
 Küçük kök Kabul edilir; $h_{emme} = 12$ mm
 c) Min. Supap Tablası Çapı; $D_{st} = 22.83$ mm
 d) Max. Supap Tablası Çapı; $D_{st\_ussu} = 27.00$ mm
 Supap oturma yüzeyi genişliği; $b_{emme} = 2.72$ mm
 $0.12 * D_{1\_emme} > b_{emme} > 0.1 * D_{1\_emme}$ aralığında olmalıdır.
 b değeri uygundur!!
 e) Yuva Çapı $h_s = 2.62$ mm
 f) Toplam tabla kalınlığı kontrolü $\rho_{ussu\_emme} = 4.52$ mm
 $h_{1\_2\_emme} > \rho_{ussu\_emme}$ olmalıdır. $h_{1\_2\_emme} = 4.7517$ [mm]
 Emme supabı toplam tabla kalınlığı uygun. EMNİYETLİ!!!
 g) Supap Sapı Kontrolü; $\delta_{ss} = 10.00$ mm

8.1.2 Egzoz Supabı Boyutları ve Kalkma Miktarı

Egzoz kanalı kesit alanı $A_{k\_egzoz} = 0.000647$ m/s

- a) Egzoz Supabı Çapı; $\delta_{egzoz} = 6$ mm
 b) Egzoz Supabı Kalkma Miktarı;
 İki reel kök; $x_1 = 32.429800$ $x_2 = 10.036129$
 Küçük kök Kabul edilir; $h_{egzoz} = 11$ mm
 c) Minimum Supap Tablası Çapı; $D_{st\_egzoz} = 19.86$ mm
 d) Max. Supap Tablası Çapı; $D_{st\_ussu\_egzoz} = 24.26$ mm
 Supap oturma yüzeyi genişliği; $b_{egzoz} = 2.87$ mm
 e) Yuva Çapı; $h_{s\_egzoz} = 2.55$ mm
 f) Egzoz supabı toplam tabla kalınlığı kontrolü
 $\rho_{ussu\_egzoz} = 4.06$ mm
 $h_{1\_2\_egzoz} > \rho_{ussu\_egzoz}$ olmalıdır. $h_{1\_2\_egzoz} = 5.0000$ [mm]
 Egzoz supabı toplam tabla kalınlığı uygun. EMNİYETLİ!!!
 g) Supap Sapı Kontrolü; $\delta_{ss} = 9.00$ mm

8.2 Kam Profilinin Belirlenmesi

Emme ve Egzoz Avans Değerleri;

- Emme açılma avansı; $\alpha_1 = (10-20)^\circ$ KMA $\alpha_1 = 17^\circ$ KMA
 Emme Kapanma Gecikmesi; $\alpha_2 = (40-60)^\circ$ KMA $\alpha_2 = 40^\circ$ KMA
 Egzoz Açılma Avansı; $\alpha_3 = (45-60)^\circ$ KMA $\alpha_3 = 45^\circ$ KMA

Egzoz Kapanma Gecikmesi; $\alpha_4=(4-15)^\circ$ KMA $\alpha_4=11^\circ$ KMA

- a) Krank mili açısal hızı; $w=575.96$ rad/s
- b) Emme Supabının açık kaldığı zaman; $t_{emme}=0.007182$ rad/s
- c) Emme kam açısı; $\text{iki\_fi\_emme}=118.50^\circ$
- d) Egzoz Supabının Açık Kaldığı Zaman; $t_{egzoz}=0.007152$ s
- e) Egzoz kam açısı; $\text{iki\_fi\_egzoz}=118.00^\circ$

8.2.1 Emme Kam Profilinin Belirlenmesi

s_{emme} :Külbütör ile supap arası boşluk
 s_{k_emme} :Kam ile itecek arasındaki boşluk
 h_{emme} :Supap kalkma miktarı
 h_{k_emme} :Kam tarafındaki kalkma miktarı
 $L1_{emme}, L2_{emme}$:Külbütör kol uzunlukları
 $h_{k\_emme}/h_{emme}=L2_{emme}/L1_{emme}=s_{k\_emme}/s_{emme}=(0.5-0.96)$
 $h_{k\_emme}/h_{emme}=L2_{emme}/L1_{emme}=s_{k\_emme}/s_{emme}=0.7$ alındı

- a) Kam Tarafındaki kalkma miktarı; $h_{k\_emme}=8.4000$
- b) Külbütör ile supap sapı arasındaki boşluk; $s_k=0.1750$ mm
- c) Kam Konstüksiyonu; $d_k=21$ mm
- d) Kam Genişliği; $b=7$ mm
- e) Emme Kam Profilinin Belirlenmesi
 $20 \cdot h_{k\_emme} > r1_{emme} > 8 \cdot h_{k\_emme}$ değerleri aralığında olmalıdır.
 $r1$ değeri uygundur. $r1=150.96$ mm
 $r2_{secilen\_emme}=r2_{emme}$ olduğundan dolayı $r2$ değeri uygundur.
 $r2=12.00$ mm

8.2.1.1 Emme Supabı Supap kalkma miktarı, Hız, ve Supap İvmesinin Hesabı

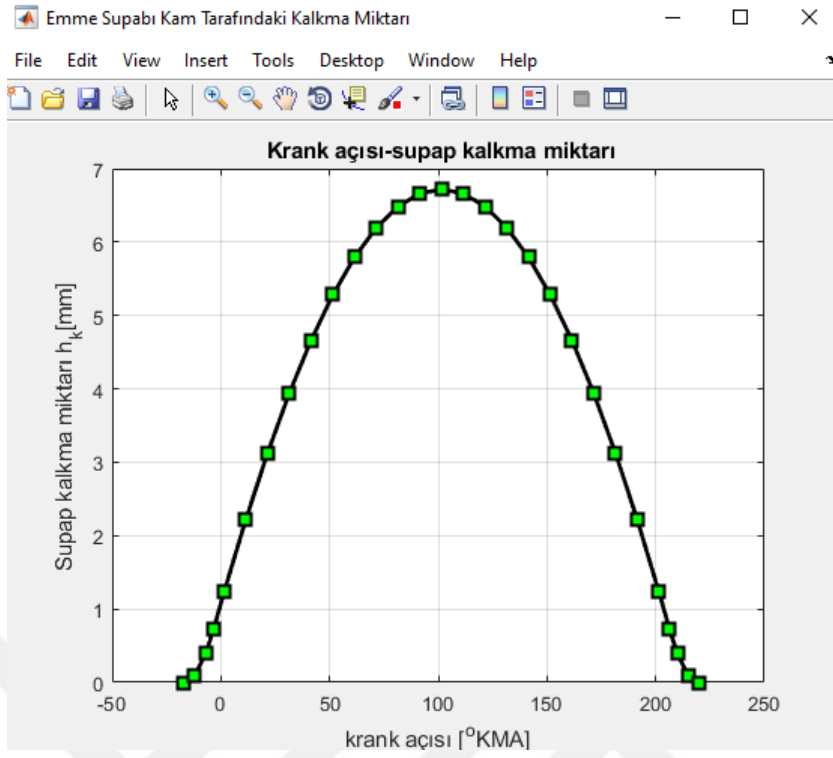
- a) I. Bölge
 $h_{emme\_1}=(r1_{emme}-r0_{emme}) \cdot (1-\cos(\text{fi\_1\_emme}))$
 $v_{emme\_1}=(r1_{emme}-r0_{emme}) \cdot w_{kam} \cdot \sin(\text{fi\_1\_emme})$
 $a_{emme\_1}=(r1_{emme}-r0_{emme}) \cdot w_{kam}^2 \cdot \cos(\text{fi\_1\_emme})$
- b) II. Bölge
 $h_{emme\_2}=a_{emme\_kam} \cdot \cos(\text{fi\_2\_emme})+r2_{emme}-r0_{emme}$
 $v_{emme\_2}=-w_{kam} \cdot a_{emme\_kam} \cdot \sin(\text{fi\_2\_emme})$
 $a_{emme\_2}=-w_{kam}^2 \cdot a_{emme\_kam} \cdot \cos(\text{fi\_2\_emme})$

Hesaplamalarda fi_1_emme ve fi_2_emme açılarının işaretlerine dikkat edilmelidir.

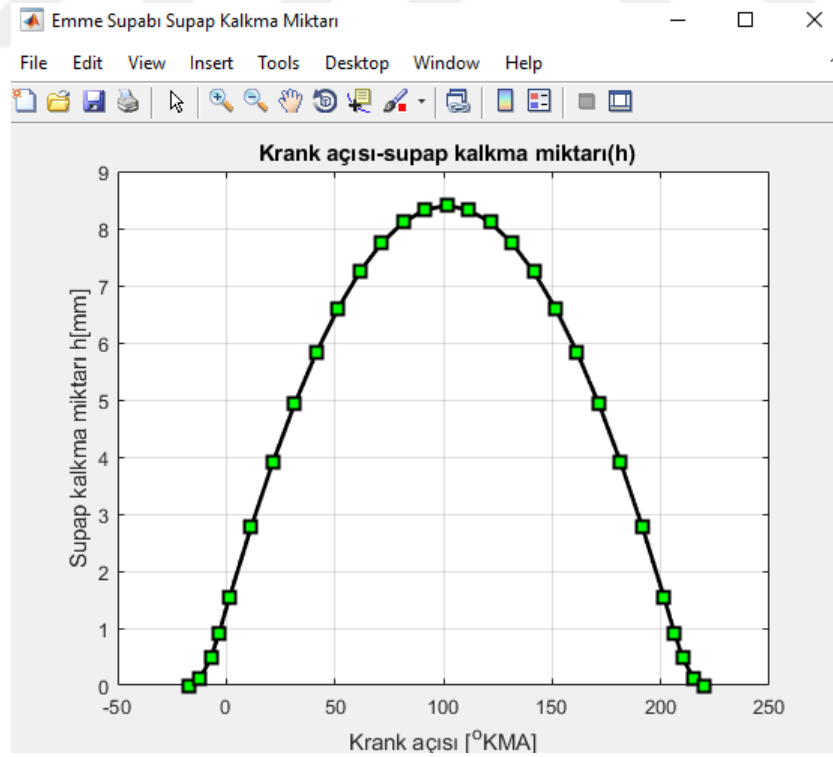
- fi_1_emme açısının işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
- fi_2_emme açısının işareti;
 supap açılırken (-)
 supap kapanırken (+)
- hızın işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
- ivmenin I.bölgede işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
- ivmenin II.bölgede işareti;
 supap açılırken (-)
 supap kapanırken (+)

Tablo 5. Örnek 1 için emme supabı tablosu

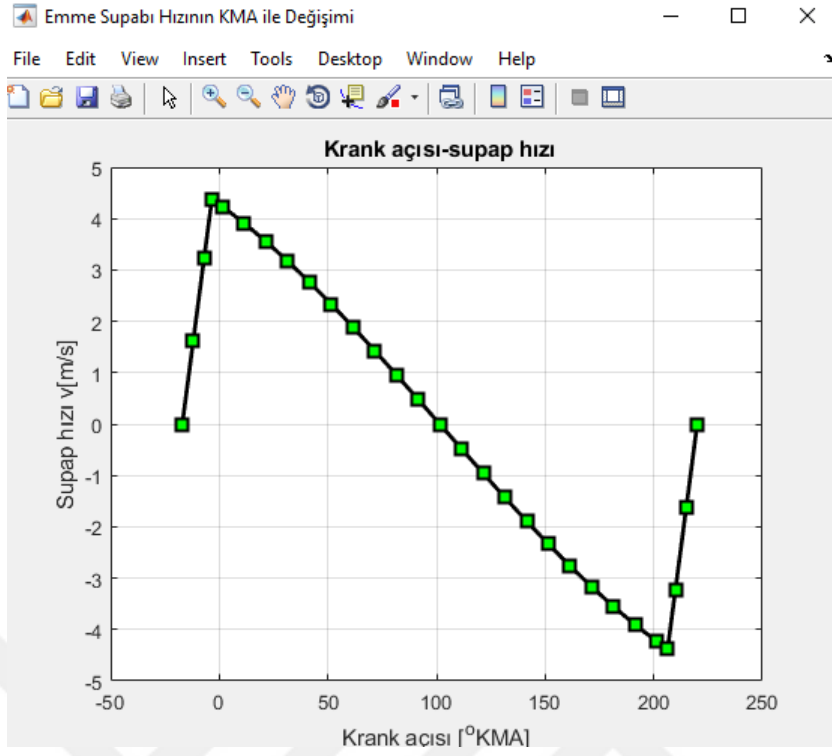
α °	φ °	φ_1 °	φ_2 °	h_k (mm)	h (mm)	v (m/s)	a (m/s ²)
-17	351,5	0	0	0	0	0	10628,29
-12	354	2,5	0	0,097581	0,121977	1,60983	10618,17
-7	356,5	5	0	0,390139	0,487674	3,21660	10587,84
-3,36047	358,3198	6,819766	52,4302	0,725407	0,906758	4,38251	-970,866
1,5	0,75	0	50	1,233218	1,541522	4,23561	-1023,51
11,5	5,75	0	45	2,22116	2,77645	3,90973	-1125,92
21,5	10,75	0	40	3,126443	3,908053	3,55410	-1219,77
31,5	15,75	0	35	3,942175	4,927719	3,17142	-1304,33
41,5	20,75	0	30	4,66215	5,827688	2,76460	-1378,97
51,5	25,75	0	25	5,280888	6,60111	2,33674	-1443,11
61,5	30,75	0	20	5,793679	7,242098	1,89109	-1496,27
71,5	35,75	0	15	6,196621	7,745776	1,43106	-1538,04
81,5	40,75	0	10	6,486647	8,108309	0,96013	-1568,11
91,5	45,75	0	5	6,661551	8,326938	0,48190	-1586,24
101,5	50,75	0	0	6,72	8,4	0	-1592,3
111,5	55,75	0	-5	6,661551	8,326938	-0,4819	-1586,24
121,5	60,75	0	-10	6,486647	8,108309	-0,9601	-1568,11
131,5	65,75	0	-15	6,196621	7,745776	-1,4310	-1538,04
141,5	70,75	0	-20	5,793679	7,242098	-1,8911	-1496,27
151,5	75,75	0	-25	5,280888	6,60111	-2,3367	-1443,11
161,5	80,75	0	-30	4,66215	5,827688	-2,764	-1378,97
171,5	85,75	0	-35	3,942175	4,927719	-3,1714	-1304,33
181,5	90,75	0	-40	3,126443	3,908053	-3,5541	-1219,77
191,5	95,75	0	-45	2,22116	2,77645	-3,9097	-1125,92
201,5	100,75	0	-50	1,233218	1,541522	-4,2356	-1023,51
206,3605	103,1802	6,819766	-52,430	0,725407	0,906758	-4,3825	10553,09
210	105	5	0	0,390139	0,487674	-3,2166	10587,84
215	107,5	2,5	0	0,097581	0,121977	-1,6098	10618,17

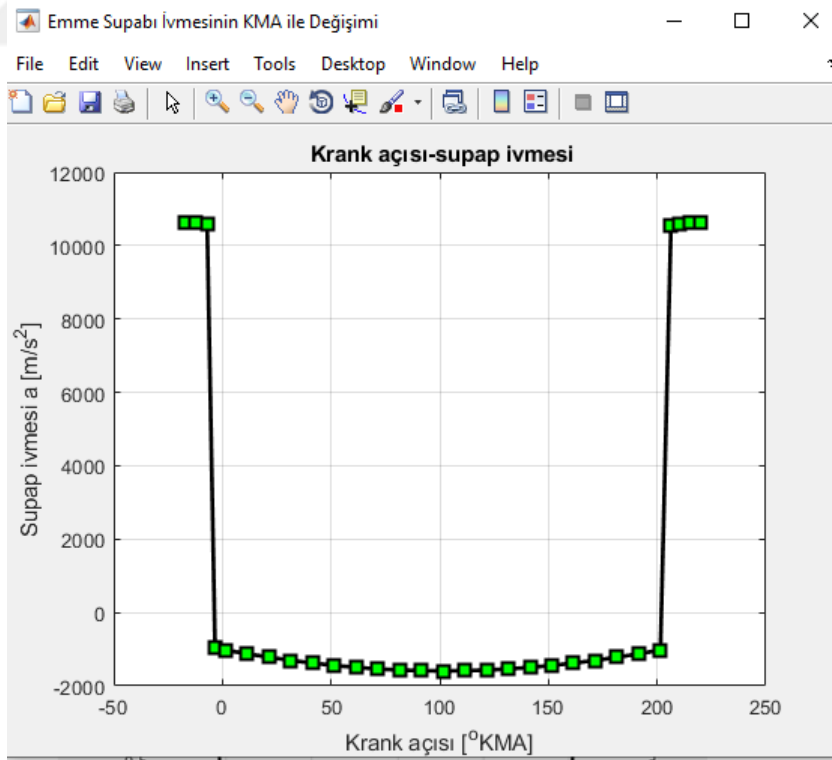
Şekil 44. Emme supabının kam tarafındaki kalkma miktarının değişimi

Şekil 45. Emme supabı kalkma miktarının °KMA ile değişimi

Şekil 46. Emme supabı hızının °KMA ile değişimi

Şekil 47. Emme supabı ivmesinin °KMA ile değişimi

8.2.2 Egzoz Kam Profilinin Belirlenmesi

s_{egzoz} :Külbütör ile supap arası boşluk
 s_k_{egzoz} :Kam ile itecek arasındaki boşluk
 h_{egzoz} :Supap kalkma miktarı
 h_k_{egzoz} :Kam tarafındaki kalkma miktarı
 $L1_{egzoz}, L2_{egzoz}$:Külbütör kol uzunlukları
 $h_k_{egzoz}/h_{egzoz}=L2_{egzoz}/L1_{egzoz}=s_k_{egzoz}/s_{egzoz}=(0.5-0.96)$
 arası seçilir
 $h_k_{egzoz}/h_{egzoz}=L2_{egzoz}/L1_{egzoz}=s_k_{egzoz}/s_{egzoz}=0.8$

- a) Kam tarafındaki kalkma miktarı; $h_k_{egzoz}=8.80$ mm
 b) Külbütör ile supap sapı arasındaki boşluk; $s_k_{egzoz}=0.32$ mm
 c) Kam mili çapı; $d_k_{egzoz}=21$ mm
 d) Kam Genişliği; $b_{egzoz}=7$ mm
 e)Egzoz Kam Profilinin Belirlenmesi
 $8 \cdot h_k_{egzoz} < r1_{egzoz} < 20 \cdot h_k_{egzoz}$ aralığında olduğundan;
 $r1_{egzoz}$ değeri uygundur. $r1_{egzoz}=153.85$ mm
 $r2_{secilen_{egzoz}}=r2_{egzoz}$ olduğundan $r2_{egzoz}$ değeri uygundur.
 $r2=11.00$ mm

8.2.2.1 Egzoz Supabı Supap Kalkma Miktarı, Hız ve Supap İvmesinin Hesabı

- a) I. Bölge
 $h_{egzoz\_1}=(r1_{egzoz}-r0_{egzoz}) \cdot (1-\cos(\varphi_{1_{egzoz}}))$
 $v_{egzoz\_1}=(r1_{egzoz}-r0_{egzoz}) \cdot \omega_{kam} \cdot \sin(\varphi_{1_{egzoz}})$
 $a_{egzoz\_1}=(r1_{egzoz}-r0_{egzoz}) \cdot \omega_{kam}^2 \cdot \cos(\varphi_{1_{egzoz}})$
- b) II. Bölge
 $h_{egzoz\_2}=a_{kam} \cdot \cos(\varphi_{2_{egzoz}}) + r2 - r0$
 $v_{egzoz\_2}=-\omega_{kam} \cdot a_{egzoz\_kam} \cdot \sin(\varphi_{2_{egzoz}})$
 $a_{egzoz\_2}=-\omega_{kam}^2 \cdot a_{egzoz\_kam} \cdot \cos(\varphi_{2_{egzoz}})$

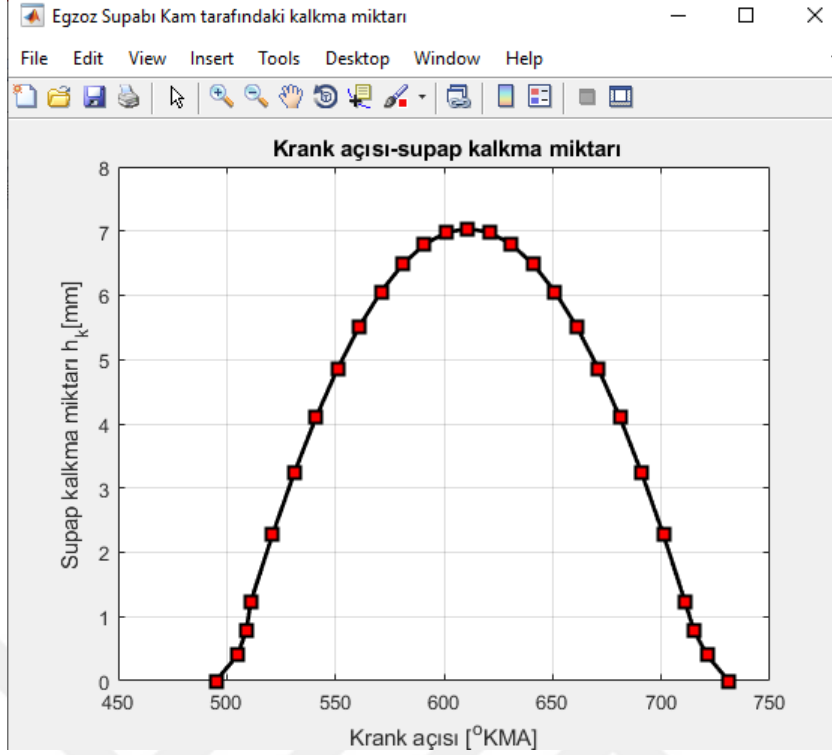
Hesaplamalarda $\varphi_{1_{egzoz}}$ ve $\varphi_{2_{egzoz}}$ açılarının işaretlerine dikkat edilmelidir.

- $\varphi_{1_{egzoz}}$ açısının işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
- $\varphi_{2_{egzoz}}$ açısının işareti;
 supap açılırken (-)
 supap kapanırken (+)
- hızın işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
- ivmenin I.bölgede işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
- ivmenin II.bölgede işareti;
 supap açılırken (-)
 supap kapanırken (+)

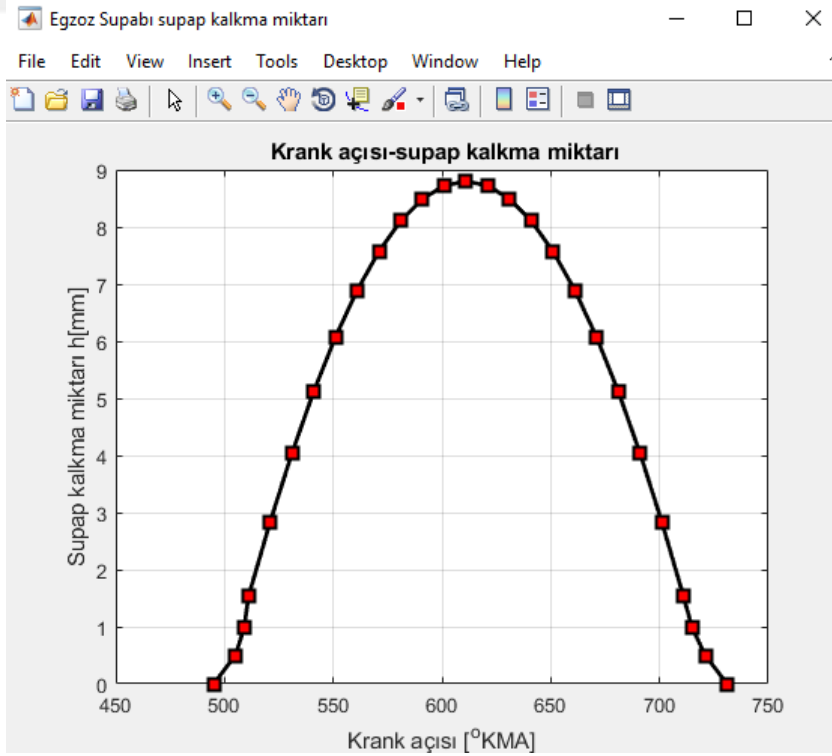

Tablo 6. Örnek 1 için egzoz supabı tablosu

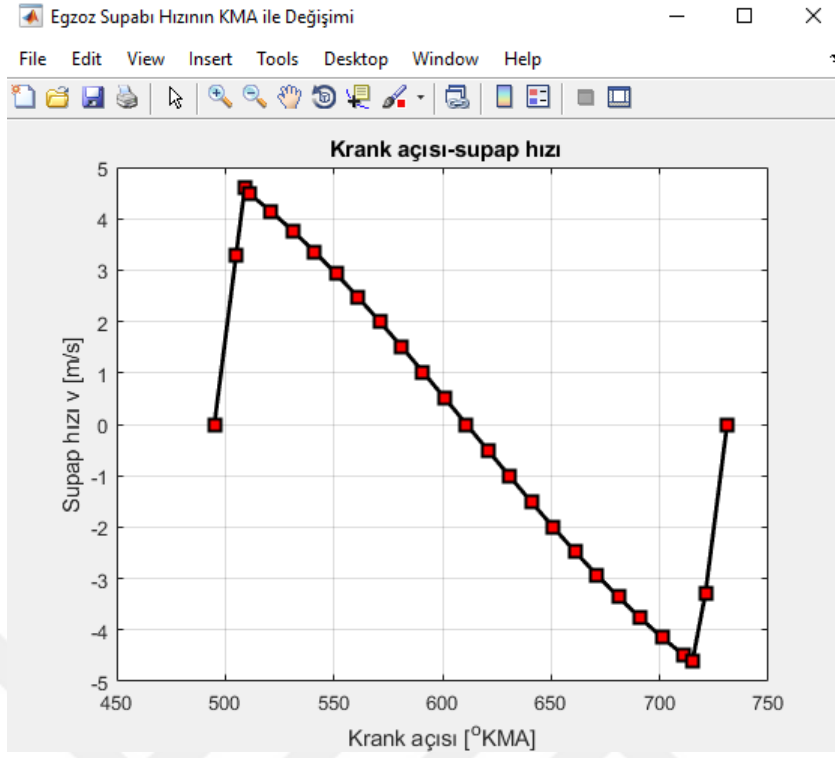
α °	φ °	φ_1 °	φ_2 °	h_k (mm)	h (mm)	v (m/s)	a (m/s ²)
495	247,5	0	0	0	0	0	10889,26
505	252,5	5	0	0,399719	0,499649	3,295589	10847,82
509,0274	254,5137	7,013704	51,9863	0,786037	0,982546	4,617179	-1039,35
511,0137	-13,5	0	50	1,224582	1,530728	4,489311	-1084,81
521,0137	-8,5	0	45	2,271698	2,839623	4,143914	-1193,36
531,0137	-3,5	0	40	3,231204	4,039004	3,766979	-1292,83
541,0137	1,5	0	35	4,095795	5,119744	3,361375	-1382,46
551,0137	6,5	0	30	4,858894	6,073617	2,93019	-1461,56
561,0137	11,5	0	25	5,514691	6,893363	2,476703	-1529,55
571,0137	16,5	0	20	6,058196	7,572745	2,004368	-1585,89
581,0137	21,5	0	15	6,485272	8,106591	1,516778	-1630,16
591,0137	26,5	0	10	6,79267	8,490838	1,017644	-1662,03
601,0137	31,5	0	5	6,97805	8,722562	0,510766	-1681,25
611,0137	36,5	0	0	7,04	8,8	0	-1687,67
621,0137	41,5	0	-5	6,97805	8,722562	-0,51077	-1681,25
631,0137	46,5	0	-10	6,79267	8,490838	-1,01764	-1662,03
641,0137	51,5	0	-15	6,485272	8,106591	-1,51678	-1630,16
651,0137	56,5	0	-20	6,058196	7,572745	-2,00437	-1585,89
661,0137	61,5	0	-25	5,514691	6,893363	-2,4767	-1529,55
671,0137	66,5	0	-30	4,858894	6,073617	-2,93019	-1461,56
681,0137	71,5	0	-35	4,095795	5,119744	-3,36138	-1382,46
691,0137	76,5	0	-40	3,231204	4,039004	-3,76698	-1292,83
701,0137	81,5	0	-45	2,271698	2,839623	-4,14391	-1193,36
711,0137	86,5	0	-50	1,224582	1,530728	-4,48931	-1084,81
714,9863	88,4863	7,013704	-51,986	0,786037	0,982546	-4,61718	10807,78
721	360,5	5	0	0,399719	0,499649	-3,29559	10847,82
731	365,5	0	0	0	0	0	10889,26

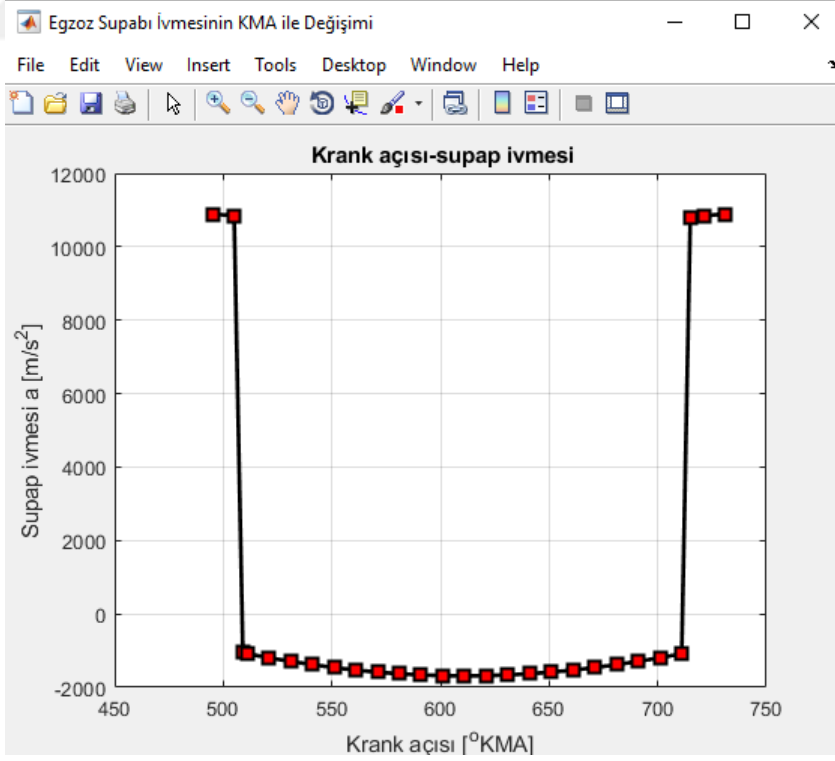
Şekil 48. Egzoz supabının kam tarafındaki kalkma miktarının değişimi

Şekil 49. Egzoz supabının kalkma miktarının °KMA ile değişimi

Şekil 50. Egzoz supabı hızının °KMA ile değişimi

Şekil 51. Egzoz supabı ivmesinin °KMA ile değişimi

8.3. SUPAP YAYLARI

Emme supabı hacmi : $V_{emme\_supap}=10574.598591 \text{ mm}^3$
 Emme supabı kütlesi : $m_{supap\_emme}=0.083222 \text{ kg}$
 Egzoz supabı hacmi : $V_{egzoz\_supap}=8672.193572 \text{ mm}^3$
 Egzoz supabı kütlesi: $m_{supap\_egzoz}=0.068250 \text{ kg}$
 Külbütörün kütlesi : $m_{klbtr}=0.052200 \text{ kg}$ alındı
 Külbütörün kütleesel atalet momenti : $I_{2\_klbtr}=0.000035 \text{ kgm}^3$

8.3.1 Emme Supabı İçin Yay Hesabı

Maksimum ivme; $a_{max\_emme}=10628.288557$
 Maksimum kuvvet; $P_{max\_emme}=1339.690338$
 Sürtünme kuvveti; $P_{surtunme}=4.000000$
 Emme yayı kuvveti; $P_{yay\_emme}=1075.752270$
 (Pr-Pa)=(0.05-0.07) arasında bir değerdir.
 $Pr_{Pa}=0.07 \text{ N}$
 Yaya verilen ön yükleme : $P_{on\_emme}=40.078868 \text{ N}$
 Bu ön gerilmeyle yay biraz daha kısalır.
 Supap açıldığında buna ek olarak h_{emme} kadar daha kısaldığında yay karakretistiği şöyle olur;
 Emme yayı tel çapı: $d_{tel\_emme}=5 \text{ mm}$
 Max gerilme : $\tau_{max\_emme}=587 \text{ MPa}$
 $\tau_{max\_emme}<\tau_{em\_50CrV4}=590.0000. \text{ EMNİYETLİ}$
 Sarım sayısı : $i=19$
 Sıkışmaya aktif olarak katılmayan sarım sayısı : $i_{ussu\_n}=1$

Serbest durumdaki yay uzunluğu : $H_{yay\_emme}=116.1701$
 Supaplar tam açıkken yay uzunluğu : $L_{min\_yay\_emme}=103.8000 \text{ mm}$
 Supaplar kapalıyken yay uzunluğu : $L_{yay\_emme}=115.8000 \text{ mm}$
 Yayların doğal frekansı : $w_{frekans\_emme}=660.9405 \text{ rad/s}$
 KAm milinin frekansı : $w_{kam}=287.9793 \text{ rad/s}$
 $w_{frekans\_emme}$ ve w_{kam} eşit değil. EMNİYETLİ

8.3.2. Egzoz Supabı İçin Yay Hesabı

Yaya verilen ön yükleme : $P_{on\_egzoz}=32.346558 \text{ N}$
 Bu ön gerilmeyle yay biraz daha kısalır.
 Supap açıldığında buna ek olarak h_{emme} kadar daha kısaldığında yay karakretistiği şöyle olur;
 Egzoz yayı tel çapı: $d_{tel\_egzoz}=5 \text{ mm}$
 Max gerilme : $\tau_{max\_egzoz}=528 \text{ MPa}$
 $\tau_{max\_egzoz}<\tau_{em\_50CrV4}=590.0000 \text{ [MPa]} \text{ EMNİYETLİ}$
 Sarım sayısı : $i=17$
 Sıkışmaya aktif olarak katılmayan sarım sayısı : $i_{ussu\_n\_egzoz}=1$
 Serbest durumdaki yay uzunluğu : $H_{yay\_egzoz}=104.7131 \text{ mm}$
 Supaplar tam açıkken yay uzunluğu : $L_{min\_yay\_egzoz}=93.4000 \text{ mm}$
 Supaplar kapalıyken yay uzunluğu : $L_{yay\_egzoz}=104.4000 \text{ mm}$
 Yayların doğal frekansı : $w_{frekans\_egzoz}=629.4234 \text{ rad/s}$
 $w_{frekans\_egzoz}$ ve w_{kam} birbirine eşit değil. EMNİYETLİ

9.MOTOR DONANIMLARI TASARIMI

9.1.Yağlama Donanımı

Motorlarda genelde 2 çeşit yağlama yapılır.
 **Sıçrama ile yağlama
 **Cebri yağlama yağlama
 Kartere silindir hacmi litesini başına 5 lt yağ konur.

9.2. Dişli Pompanın Boyutlandırılması

Ortalama Debi : $Q_{ort}=2600 \text{ lt/BGh}$

Modül : modul=3 mm
 Diş yüksekliği : e_dis_yuks=6.60 mm
 Pompa genel verimi : eta_pompa_genel=0.80
 Pompa mekanik verimi: eta_pompa_mek=0.80
 Dişli pompa devir sayısı: n_pompa=3667 d/dk
 Eğer n_pompa>3000d/dk ise pompada helisel dişler kullanılır.
 Dişli pompası yuvarlanma dairesi çapı: d_disli_yuv=29 mm
 Diş genişliği : h_dis_gen=29.00 mm
 Çevresel dişli hızı : V_cev_disli=5.57 m/s
 Çevresel dişli hızı V_cev_disli<10 [m/s] EMNİYETLİ!!

Dişli Pompanın Diş Sayısı : N_dpds=9.67
 7<N_dpds<12 olmalıdır.
 Diş sayısı şartı sağlanmıştır.

Diş üstü çapı : D_1_duc=35.00 mm
 Diş dibi çapı : D_i_ddc=23.00 mm
 Yağlama yağının 1dakikada 6 kez sirkülasyon yaptığı düşünülürse:

9.3. Turboşarj donanımı

Güç kazanımı hesaplamak için ; $P=P_0 \cdot PR \cdot DC \cdot PL$
 İlk başta seçilen motor gücü: P=130
 Basınç artma oranı : PR=1.49
 Emiye gelen havanın sıcaklığına bağlı olarak yoğunluktaki değişim:
 DC=0.85
 Aşırı besleme mekanizmasının motordan çaldığı güç: PL=0.950
 PO=80.495 BG
 Turboşarj donanımı Motorun gücünü PO=80.495 kW dan Ne=130.00 kW gücüne çıkartmıştır.

9.4. Soğutma Donanımı

Alüminyum için gerekli değerler;
 Elastisite modülü : E_al=66000000.0000 [MPa]
 Isı genleşme katsayısı : alfa_al=0.0000 1/°C
 Isı iletim katsayısı : lamda_al=202 kcal/mhK
 Emniyet gerilmesi : sigma_em_al=1015.0000 kg/cm²/mhK
 Geçme kovanlarında çeper kalınlığı : s_sogutma=1.2651 mm
 Geçme kovanlarında çeper kalınlığı kontrolü :
 s_sogutma_kontrol=0.6620 mm
 s_sogutma=1.2651 mm > s_sogutma_kontrol=0.6620 mm
 Geçme kovanlarında çeper kalınlığı uygundur.EMNİYETLİ!!

Çeki gerilmesi : sigma_c_sogutma=52.8437 kg/cm²
 Isıl gerilme : sigma_t_sogutma=52.8437 kg/cm²
 Toplam gerilme :
 sigma_toplam=sigma_c_sogutma+sigma_t_sogutma=105.6874 kg/cm²
 Emniyet gerilmesi : sigma_em_al=1015.0000 kg/cm²
 Mukavemet kontrolü :
 sigma_toplam=sigma_c_sogutma+sigma_t_sogutma<=sigma_em_al EMNİYETLİ!!

10.1.Gövde Et Kalınlığı Hesabı

Gövde malzemesi olarak Al seçildi.
 Al için mekanik ve ısı değerler şöyledir:
 Isıl genleşme katsayısı : alfa_al=0.0000 1/°C
 Elastisite modülü : E_em=66000.00 MPa
 Isı iletim katsayısı : lamda_al=202.0000 W/mK

a)Gövde Et Kalınlığı : s_govde=7.6097 mm
 b) Gaz Bas. oluşan Çeki Gerilmesi : sigma_c_govde=88.2964 Mpa

c) İç ve dış cidar sıc. fark. kayn. ısı gerilme:

$\sigma_{t\_govde}=88.2964$ Mpa

d) Toplam gerilme : $\sigma_{top\_govde}=176.5928$ Mpa
90MPa < σ_{top_govde} < 180MPa Toplam gerilme uygundur. EMNİYETLİ!!

10.2. Soğutma Kanalları Boyutlandırılması

$m_{nokta}=Q_{su}/(ro_{su}*Cs*t_{c\_g})$

Soğutma suyu kütleli debisi : $m_{nokta}=0.14438561$ m² lt/dk

$A_{sk}=m_{nokta}*10^{-3}/(ro_{su}*V_{sk})$

Soğutma kanalı alanı : $A_{sk}=0.00001805$ m²

10.3. Su Gazı Dengesine Göre Emisyon Değerleri

Yakıtın kapalı formülü; C₈H₁₅

Havanın içindeki O₂ ve N oranları

0.21*O₂ + 0.79*N₂ dir.

Kuru hava : O₂+0.79/0.21*N₂

C₈H₁₅+alfa*O_{min}*(O₂+3.762*N₂)=n₁*CO₂+n₂*H₂O+n₃*CO+n₄*H₂+n₅*O₂+n₆*N₂

C için; 8=n₁+n₃; ..... 1. denklem

H için; 15=n₂+n₄;..... 2. denklem

O için; alfa*O_{min}*2=2*n₁+n₂+n₃+n₅;..... 3. denklem

N için; alfa*O_{min}*3.762*2=2*n₆;..... 4. denklem

5 Bilinmeyen ve 4 denklemimiz olduğu için ek bir denkleme ihtiyaç duyulmaktadır.

Su gazı dengesinden... H₂+CO₂?H₂O+CO; $K_w=(n_2*n_3)/(n_4*n_1)$

$K=n_2*n_3/(n_4*n_1)$;..... (1)

8=n₁+n₃..... (2)

7.5=n₂+n₄..... (3)

alfa*O_{min}*2=2*n₁+n₂+n₃+n₅.... (4)

n₁+n₂+n₃+n₄=8+7.5..... (5)

(2*n₁+n₂+n₃) ..... (6) denklemi (-) ile çarpılıp, (5)

denklemi ile toplanırsa;

n₁-n₄=7.06

n₄=n₁-7.06..... (7)

n₃=8-n₁..... (8) .. (2) denkleminde yazılır

n₂=7.5+7.06-n₁ (7) numaralı denklem (3) numaralı denkleminde yerine

yazılırsa

n₂=14.56-n₁..... (9)

(9), (8) ve (7) numaralı denklemler (1) numaralı denkleminde yerinde

yazılırsa;

$((14.56-n_1)*(8-n_1))/((n_1-7.06)*n_1)=K$ ... (10)

(10) numaralı denklem düzenlenirse;

$n_1^2+(-14.56-8+7.06*K)*n_1/(1-K)+14.56*8/(1-K)=0$

2. dereceden kök bulma;

$\Delta=b^2-4*a*c$;

n₁=7.187851

n₂=7.372149

n₃=0.812149

n₄=0.127851

n₆=42.435360

nt=57.935360

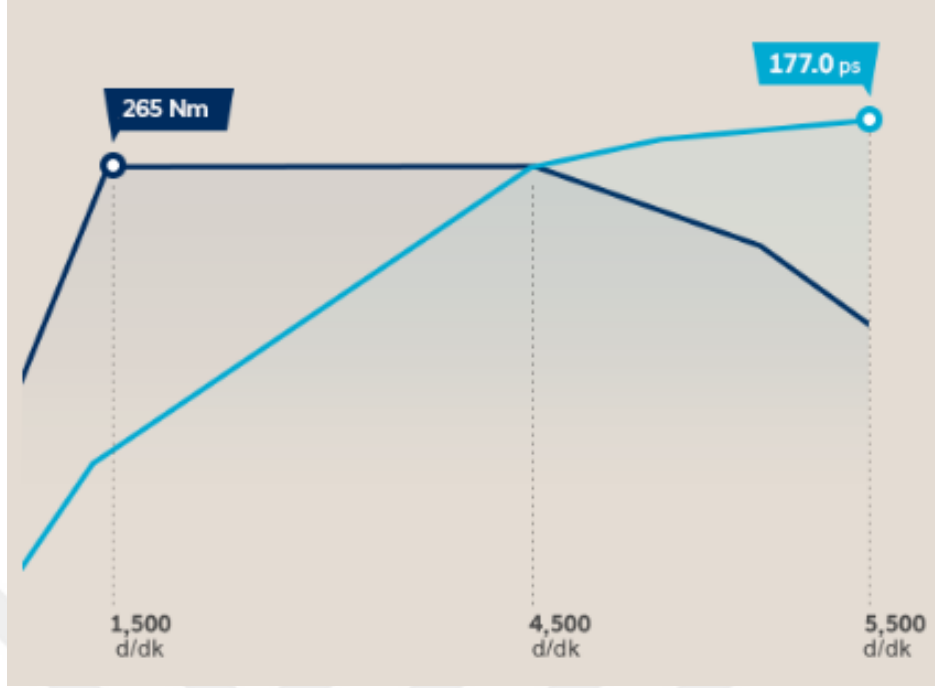
yCO₂=0.124067

yH₂O=0.127248

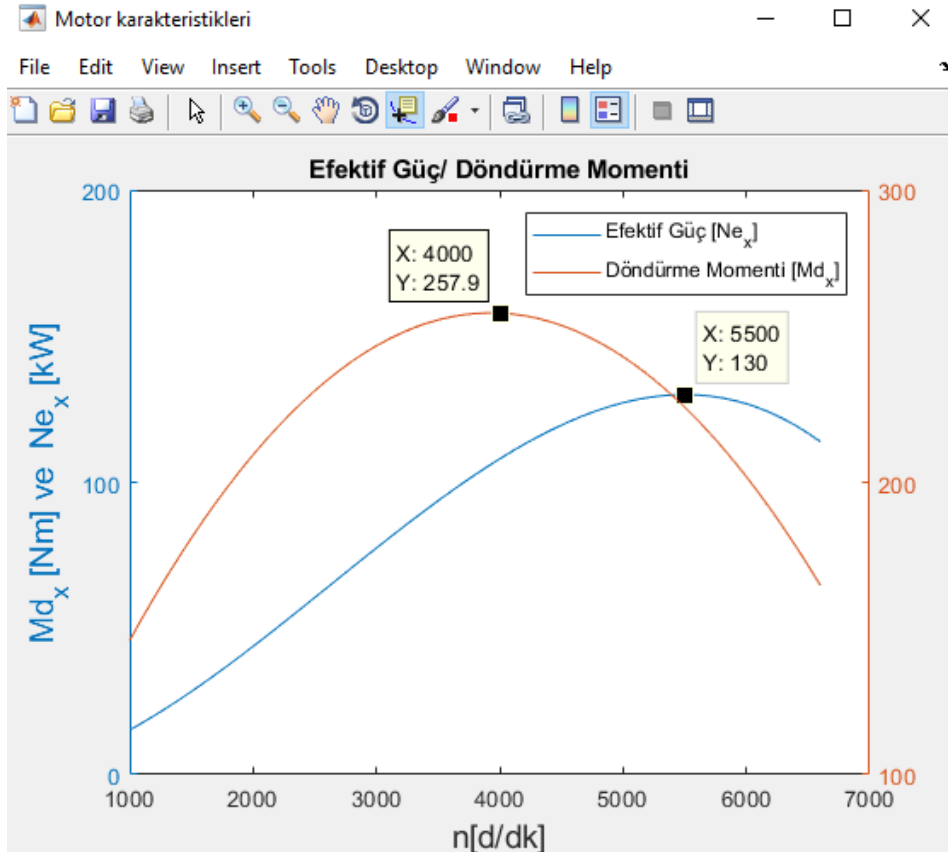
yCO=0.014018

yH₂=0.002207

yN₂=0.732460

Şekil 52. Döndürme momenti-güç eğrisi [14]

Şekil 53. MATLAB sonucu motorun Md-Ne grafiği

Hyundai Tucson 1.6 T-GDI araç için $n=1500-4500$ [d/dk] için $M_{d,x}=265$ [Nm]'dir.
Bizim hesaplarımızda $n_x=4000$ [d/dk] için $M_{d,x}=257.9$ [Nm]'dir.

Aradaki hata oranı;

$$\text{Hata} = \left| \frac{M_{d,\text{hesap}} - M_{d,\text{araç}}}{M_{d,\text{hesap}}} \right| = 0.02753 \cong \%2.753$$

Örnek 2. Hyundai Tucson 1.6 GDI 97 kW için hesaplamalar

Şekil 40'da görüldüğü gibi;

$n=6300$ d/dk

$N_e=97$ kW,

$\varepsilon=11$

Program çıktısı;

DOĞAL EMİŞLİ MOTOR

1. MOTOR ANA BOYUTLARININ ÖN HESABI

Verilenler:

Motor tipi : Taşıt benzin motoru
Motor gücü : 97.00 kW
Devir sayısı : 6300 d/dk
Sıkıştırma oranı: 11.00
Silindir sayısı : 4
Yakıt cinsi : BENZİN

EK 3. kullanılarak H/D aralığı belirlenir.

Bu aralığa düşen en uygun H/D oranıyla hesaplamalara devam edilir.

$P_{me} = 0.8300$ MPa için

V _{pm} (m/s)	12.0000	13.3333	14.6667	16.0000	17.3333	18.6667	20.0000
H (m)	0.0571	0.0635	0.0698	0.0762	0.0825	0.0889	0.0952
D (m)	0.1114	0.1056	0.1007	0.0964	0.0927	0.0893	0.0863
H/D	0.5132	0.6010	0.6934	0.7901	0.8908	0.9956	1.1041
V _h (L)	0.5565	0.5565	0.5565	0.5565	0.5565	0.5565	0.5565
$N_e/z \cdot V_h$ (kW/L)	43.5750	43.5750	43.5750	43.5750	43.5750	43.5750	43.5750

$P_{me} = 0.9960$ MPa için

V _{pm} (m/s)	12.0000	13.3333	14.6667	16.0000	17.3333	18.6667	20.0000
H (m)	0.0571	0.0635	0.0698	0.0762	0.0825	0.0889	0.0952
D (m)	0.1017	0.0964	0.0919	0.0880	0.0846	0.0815	0.0787
H/D	0.5621	0.6584	0.7596	0.8655	0.9759	1.0906	1.2095
V _h (L)	0.4638	0.4638	0.4638	0.4638	0.4638	0.4638	0.4638
$N_e/z \cdot V_h$ (kW/L)	52.2900	52.2900	52.2900	52.2900	52.2900	52.2900	52.2900

$P_{me} = 1.1620$ MPa için

V _{pm} (m/s)	12.0000	13.3333	14.6667	16.0000	17.3333	18.6667	20.0000
H (m)	0.0571	0.0635	0.0698	0.0762	0.0825	0.0889	0.0952

D (m)	0.0941	0.0893	0.0851	0.0815	0.0783	0.0755	0.0729
H/D	0.6072	0.7111	0.8204	0.9348	1.0541	1.1780	1.3064
Vh (L)	0.3975	0.3975	0.3975	0.3975	0.3975	0.3975	0.3975
Ne/z.Vh (kW/L)	61.0050	61.0050	61.0050	61.0050	61.0050	61.0050	61.0050

Pme = 1.3280 MPa için

Vpm (m/s)	12.0000	13.3333	14.6667	16.0000	17.3333	18.6667	20.0000
H (m)	0.0571	0.0635	0.0698	0.0762	0.0825	0.0889	0.0952
D (m)	0.0880	0.0835	0.0796	0.0762	0.0732	0.0706	0.0682
H/D	0.6491	0.7602	0.8771	0.9994	1.1268	1.2593	1.3966
Vh (L)	0.3478	0.3478	0.3478	0.3478	0.3478	0.3478	0.3478
Ne/z.Vh (kW/L)	69.7200	69.7200	69.7200	69.7200	69.7200	69.7200	69.7200

Pme = 1.4940 MPa için

Vpm (m/s)	12.0000	13.3333	14.6667	16.0000	17.3333	18.6667	20.0000
H (m)	0.0571	0.0635	0.0698	0.0762	0.0825	0.0889	0.0952
D (m)	0.0830	0.0787	0.0751	0.0719	0.0691	0.0665	0.0643
H/D	0.6885	0.8063	0.9303	1.0600	1.1952	1.3357	1.4814
Vh (L)	0.3092	0.3092	0.3092	0.3092	0.3092	0.3092	0.3092
Ne/z.Vh (kW/L)	78.4350	78.4350	78.4350	78.4350	78.4350	78.4350	78.4350

Pme = 1.6600 MPa için

Vpm (m/s)	12.0000	13.3333	14.6667	16.0000	17.3333	18.6667	20.0000
H (m)	0.0571	0.0635	0.0698	0.0762	0.0825	0.0889	0.0952
D (m)	0.0787	0.0747	0.0712	0.0682	0.0655	0.0631	0.0610
H/D	0.7257	0.8500	0.9806	1.1173	1.2598	1.4080	1.5615
Vh (L)	0.2783	0.2783	0.2783	0.2783	0.2783	0.2783	0.2783
Ne/z.Vh (kW/L)	87.1500	87.1500	87.1500	87.1500	87.1500	87.1500	87.1500

Ön hesaplamalar sonucu aşağıdaki değerler seçilir;

Pme_ilk= 1.1620 [MPa]

Vpm= 17.3333[m/s]

H= 82.50[mm]

D= 78.30[mm]

H_b_D= 1.05

Ne_b_zVh= 61.01 [kW/L]

2.TERMİK HESAPLAR

2.1. Emme İşlemi

2.1.1 Çevre Basıncı ve Sıcaklığı (Po ve To)

Po = 0.10 MPa

To = 293.0 K

2.1.2 Artık Eksoz Gazları Basıncı ve Sıcaklığı (Pr ve Tr)

Pr=(1.05-1.25)*Po, Pr=1.15*Po seçildi.

Pr = 0.1250 MPa

Tr=(900-1100) K arasında bir değerdir.

Egzoz sıcaklığı; Tr = 1000 K seçildi.

Seçilen bu sıcaklık değerine göre hesaplamalar yapılacaktır.

Yapılan hesaplamalar sonucunda yeni bir Tr sıcaklığı hesaplanacaktır ve ilk seçilen Tr ile son hesaplanan Tr arasındaki hata oranı 0.03 ten küçük olana kadar işlem tekrarlanacaktır.

2.1.3 Taze Dolgunun Ön Isınması (DEL_T)

DEL_T=(0;20)derece arasında bir değerdir.

DEL_T=(0-20) °C

DEL_T=10 °C seçildi

2.1.4 Emme Sonu Basıncı (Pa)

Emme kanalındaki toplam kayıp katsayısı
 $BETA^2 + KSI = (2.5-4.0)$ arasında bir değerdir.
 $BETA^2 + KSI = 2.50$ seçildi
 Emme kanalının en dar kesitindeki ortalama hız
 $Vm = (50-130)$ m/s arasında bir değerdir.
 $Vm = 50$ [m/s] seçildi
 Havanın yoğunluğu ideal gaz denkleminde
 $RHO = m/V = Po/(R*To)$
 $RHO = 1.18919$ kg/m³
 Emme kanalındaki basınç düşüşü
 $DEL\_Pa = (BETA^2 + KSI) * Vm^2 * (RHO/2) * 1e6$ MPa
 $DEL\_Pa = 0.00372$ MPa
 $Pa = (Po - DEL\_Pa)$ MPa
 $Pa = 0.09628$ MPa

2.1.5 Artık Egzoz Gazları Katsayısı (GAMA_r)

Süpürme katsayısı
 Doğal emişli motorlarda $PHI\_s = 1.0$ alınır
 Ek doldurma katsayısı
 Benzin motorlarında $PHI\_ed = (0.95-1.15)$ aralığındadır.
 Yüksek devir sayıları için $PHI\_ed = 1.000$ alınabilir
 $GAMA\_r = (To+DEL\_T)/Tr * (Pr / (epsilon*PHI\_ed*Pa - PHI\_s*Pr)) * PHI\_s$
 $GAMA\_r = 0.04380$

2.1.6 Emme Sonu Sıcaklığı (Ta)

$Ta = (To + DEL\_T + GAMA\_r * Tr) / (1 + GAMA\_r)$
 $Ta = 329.1307$ K
 Benzin motorlarında $Ta = (320-400)$ K aralığındadır.
 Emme sonu sıcaklığı uygun aralıktadır.

2.1.7 Volümetrik Verim (ITA_v)

$ITA\_v = PHI\_ed * epsilon / (epsilon - 1) * Pa / Po * To / (To + DEL\_T + GAMA\_r * Tr)$
 verimvol=(0.7-0.97) arasında bir değerdir.
 $ITA\_v = 0.9033$
 Volümetrik Verim uygun aralıktadır.

2.2. Sıkıştırma İşlemi

Sıkıştırma işleminin ortalama bir n1 politrop üssü ile gerçekleştiği düşünülmemektedir.
 Newton-Raphson yöntemiyle kök bulma;

n1 politrop üssü

$A + B * Ta * (1 + epsilon^{(n1-1)}) = Rc / (n1-1)$
 bağıntısından Newton-Raphson yöntemiyle belirlenmektedir.
 Buradaki A ve B katsayıları (0-1500) oC sıcaklıkta havaya ait değerler olup:
 $(MU * Cv)_{hava} |_0 \text{ dan } T \text{ ye} = A + B * T = 19.880 + 0.002638 * T$ (kJ/(Kmol.K))
 Böylece:
 $f(x) = A + B * Ta * (1 + epsilon^{(x-1)}) - Rc / (x-1) = 0$ ve
 $f'(x) = B * Ta * \ln(epsilon) * epsilon^{(x-1)} + Rc / (x-1)^2$
 eşitliklerinden yararlanılarak, N-R yöntemiyle n1 politrop üssü bulunur.

$n1(7) = 1.25714$
 $n1$ değeri $1.32 < n1 < 1.39$ aralığında olmalıdır.
 $n1$ değeri uygundur $n1=1.364208$

Sıkıştırma sonu basıncı $P_c = P_a \cdot \epsilon^{n1}$
 $P_c = 2.5365$ MPa
 Sıkıştırma sonu sıcaklığı $T_c = T_a \cdot \epsilon^{(n1-1)}$
 $T_c = 788.2287$ K

2.3. Yanma İşlemi

2.3.1 Yakıtın Elemansel Bileşimi

Yakıt: C8 H15
 Yakıtın kmol kütlesi
 $MU_y = c \cdot 12.011 + h \cdot 1.008 + oy \cdot 15.999$
 $MU_y = 111.2080$ kg/kmol
 Yakıtın elemansel bileşimi
 $c' = c \cdot 12.011 / MU_y = 0.864$
 $h' = h \cdot 1.008 / MU_y = 0.136$
 $oy' = oy \cdot 15.999 / MU_y = 0.000$
 $s' = s \cdot 32.0 / MU_y = 0.000$
 $w' = w \cdot 18.016 / MU_y = 0.000$

2.3.2 Hava Fazlalık Katsayısı (ALFA)

Benzin motorlarında ALFA=(0.80-0.96)
 ALFA = 0.96 seçildi

2.3.3 Minimum Hava Miktarı (Hmin, hmin)

$Hmin = 1/0.208 \cdot (c'/12 + h'/4 - oy'/32)$ kmol h/kg y
 $Hmin = 0.5096$ kmol h/kg y
 $hmin = 1/0.230 \cdot (8 \cdot c'/3 + 8 \cdot h' - oy')$ kg h/kg y
 $hmin = 14.7469$ kg h/kg y

2.3.4 Taze Dolgu Miktarı (M1)

$M1 = (1 \text{ kg yakıtın kmol sayısı} + \text{Havanın kmol sayısı})$
 $M1 = 1/MU_y + ALFA \cdot Hmin$
 $M1 = 0.4982$ kmol/kg

2.3.5 Yakıtın lt Isıl Değeri

$Hu = 43.3049$ MJ/kg

ALFA < 1 olduğundan eksik yanma nedeniyle yakıtın ısıl değerinden tam yararlanılamaz.

$DEL_{Hu} = 114 \cdot (1 - ALFA) \cdot Hmin$ MJ/kg
 $DEL_{Hu} = 2.3237$ MJ/kg
 $Hu' = 40.9812$ MJ/kg

2.3.6 Yanma Ürünleri

$h'/c' = (0.17 - 0.19)$ için $K = (0.45 - 0.50)$ olmaktadır.
 K değeri enterpolasyonla hesaplanır.
 $K = 0.4184$ bulunur.

Buna göre yanma ürünleri kmol sayıları:

$M_{CO} = 0.416 \cdot (1 - ALFA) / (1 + K) \cdot Hmin$
 $M_{CO} = 0.0060$ kmol CO/kg y

$M_{CO2} = c'/12 - M_{CO}$
 $M_{CO2} = 0.0660$ kmol CO2/kg y

$$M_{H2} = K * M_{CO}$$

$$M_{H2} = 0.0025 \text{ kmol H2/kg y}$$

$$M_{N2} = 0.792 * ALFA * H_{min}$$

$$M_{N2} = 0.3874 \text{ kmol N2/kg y}$$

$$M_{H2O} = h' / 2 - M_{H2}$$

$$M_{H2O} = 0.0655 \text{ kmol H2O/kg y}$$

$$M2 = M_{CO} + M_{CO2} + M_{H2} + M_{N2} + M_{H2O}$$

$$M2 = 0.5274 \text{ kmol ürün/kg y}$$

2.3.7 Yanma Ürünleri Hacimsel (Molar) Oranları

$$y_{CO} = M_{CO} / M2$$

$$y_{CO} = 0.0113 \text{ kmol CO/kmol ürün}$$

$$y_{CO2} = M_{CO2} / M2$$

$$y_{CO2} = 0.1252 \text{ kmol CO2/kmol ürün}$$

$$y_{H2} = M_{H2} / M2$$

$$y_{H2} = 0.0047 \text{ kmol H2/kmol ürün}$$

$$y_{N2} = M_{N2} / M2$$

$$y_{N2} = 0.7346 \text{ kmol H2/kmol ürün}$$

$$y_{H2O} = M_{H2O} / M2$$

$$y_{H2O} = 0.1241 \text{ kmol H2O/kmol ürün}$$

$$TOP \ y_i = 1 \text{ olmalı}$$

$$TOP \ y_i = 1.00$$

2.3.8 Yanma Ürünlerinin Ortalama Özgül Isısı Tablodan

$$A_{CO} = 22.1; \quad A_{N2} = 21.553; \quad A_{H2} = 19.198;$$

$$A_{H2O} = 25.458; \quad A_{CO2} = 38.209;$$

$$B_{CO} = 0.001430; \quad B_{N2} = 0.001457; \quad B_{H2} = 0.001758;$$

$$B_{H2O} = 0.004438; \quad B_{CO2} = 0.003349;$$

$$Ag = TOP \ y_i * A_i$$

$$Ag = 24.11786$$

$$Bg = TOP \ y_i * B_i$$

$$Bg = 0.002065$$

$$Cv_{ort} \mid 0_{dan} \ T_{ye} = 24.1179 + 0.0021 * T$$

2.3.9 Molekülisel Artış Oranı (MU)

$$MU_o = M2 / M1 = 1.0587$$

$$MU = (MU_o + GAMA_r) / (1 + GAMA_r)$$

$$MU = 1.0562$$

2.3.10 Yanma Sonu Sıcaklığı (Tz)

$$Isıdan \ yararlanma \ verimi \ KSI_z = (0.80 - 0.95)$$

$$KSI_z = 0.80 \text{ seçildi}$$

2.3.11 Yanma Sonu Basıncı (Pz)

$$Pz = MU \cdot (Tz/Tc) \cdot Pc$$

$$Pz = 8.7795 \text{ MPa}$$

$$\text{Gerçek yanma sonu basıncı } Pzg = (0.80-0.85) \cdot Pz$$

$$Pzg = 7.4626 \text{ MPa}$$

2.4. Genişleme İşlemi

Genişleme işleminin ortalama bir n_2 politrop üssü ile gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

$$\text{Ön genişleme oranı rogenisleme} = 1.00$$

$$\text{Ard genişleme oranı } \delta = \epsilon / \text{rogenisleme} = 11.00$$

$$\text{Genişleme sonu basıncı, } Pb = 0.4308 \text{ MPa}$$

$$\text{Genişleme sonu sıcaklığı, } Tb = 1394 \text{ K}$$

2.5. Egzoz İşlemi

$$\text{Egzoz sonu sıcaklığı, } Tr_{\text{son}} = (Pr/Pb)^{(1/3)} \cdot Tb$$

$$\text{Egzoz sonu sıcaklığı, } Tr_{\text{son}} = 923.0417 \text{ K}$$

İlk seçilen Tr ile son buluna Tr arasındaki

fark oranı uygundur hata=0.0029

hata ≤ 0.03 olmalıdır.

$Tr=923.0417$ (K) olur

2.6. Ortalama Efektif Basınç

$$\text{Basınç artma oranı, } LAMDA = 3.4613$$

$$\text{Teorik ortalama basınç, } Pmi_t = 1.1657 \text{ MPa}$$

$$\text{Yuvarlatılmış ort.ind.bas., } Pmi = 1.1307 \text{ MPa}$$

$$\text{Mekanik kayıplar ort. bas., } Pmm = 0.3125 \text{ MPa}$$

$$\text{Bulunan ort. ef. bas., } Pme = 0.8182 \text{ MPa}$$

2.7. Mekanik Verim

Mekanik verim $0.7 < ITA_m < 0.90$ aralığında bir değer olmalıdır.

Mekanik verim: $ITA_m = 0.724$

Mekanik Verim uygundur.

2.8. Yeni Ana Boyutlar

$$\text{Motor gücü, } Ne = 97.000 \text{ kW}$$

$$\text{Motor devir sayısı, } n = 6300 \text{ d/dk}$$

$$\text{Silindir sayısı, } z = 4$$

$$\text{Strok/Çap oranı, } H/D = 1.0541$$

$$\text{Strok hacmi, } Vh = 0.5645 \text{ L}$$

$$\text{Strok uzunluğu, } H = 92.8 \text{ mm}$$

$$\text{Silindir Çapı, } D = 88.0 \text{ mm}$$

2.9. Efektif verim ve özgül yakıt tüketimi

Efektif verim $0.25 < ITA_e < 0.33$ aralığında bir değer olmalıdır.

Efektif Verim: $ITA_e = 0.2666$

Efektif Verim uygundur.

Özgül yakıt tüketimi, $be = 0.312 \text{ kg y/kW.h}$

2.10 İndikatör Diyagramının Çizimi

$$\text{Atmosfer basıncı, } Po = 0.100 \text{ MPa}$$

$$\text{Emme sonu basıncı, } Pa = 0.096 \text{ MPa}$$

$$\text{Sıkıştırma sonu basıncı, } Pc = 2.536 \text{ MPa}$$

$$Pc_{\text{zussu}} = 3.044 \text{ MPa}$$

$$\text{Yanma sonu basıncı, } Pz = 8.779 \text{ MPa}$$

$$\text{Yanma sonu gerçek basıncı, } Pzg = 7.463 \text{ MPa}$$

$$\text{Genişleme sonu basıncı, } Pb = 0.431 \text{ MPa}$$

$$\text{Egzoz basıncı, } Pr = 0.125 \text{ MPa}$$

|AB| uzunluğu, |AB| = 278.3 mm

Strok Ölçeği, $ms = |AB|/H$ (mm/mm) = 3.0 seçilebilir.
Basınç Ölçeği, mp (MPa/mm) = 0.030 seçilebilir.

|OA| uzunluğu, |OA| = 27.8 mm
|OB| uzunluğu, |OB| = 306.2 mm
|DD_ussu| uzunluğu, |DD'| = 19.9 mm

D_ussu noktasından 15 er derecelik açılarla ışınlar çizilecek.
Bu ışınların D den çizilen çemberi kestiği noktalardan çıkılan dikmelerin indikatör diyagramını kestiği değerler gaz basıncı değerleri olarak okunacak.

|OD_ussu| uzunluğu, |OD'| = 186.9 mm

Emme açılma avansı, $r' = (0-40)$ KMA; $r' = 17$ KMA
Bu avans açısı değerinden itibaren eksoz eğrisi yukarı kıvrım yapacak

Emme kapanma gecikmesi, $a'' = (5-90)$ KMA; $a'' = 40$ KMA

Eksoz açılma avansı, $b' = (20-90)$ KMA; $b' = 45$ KMA
Bu avans açısı değerinden itibaren genişleme eğrisi yuvarlatılacak

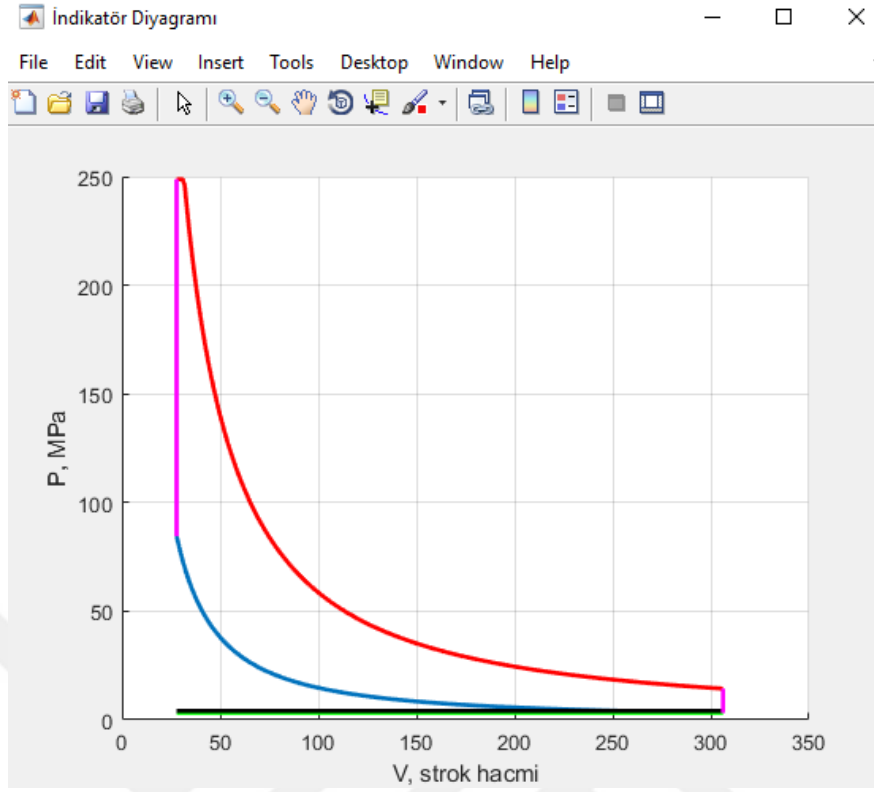
Eksoz kapanma gecikmesi, $a' = (0-40)$ KMA; $a' = 11$ KMA

Ateşleme avansı, $c' = (20-40)$ KMA; $c' = 30$ KMA

Tutuşma gecikmesi, $DEL\_PHI\_1 = (20-40)$ KMA; $DEL\_PHI\_1 = 5$ KMA

Maks. bas. oluşma açısı, $DEL\_PHI\_2 = (8-12)$ KMA; $DEL\_PHI\_2 = 10$ KMA

Termik hesaptan bulunan yuvarlatılmış ort.ind.bas., $P_{mi} = 1.1307$ MPa
İndikatör diyagramından bulunan ort. ind. bas., $P_{mi\_ind} = 1.1077$ MPa
 $fark\_orani = 0.0208$
 $fark\_orani \leq 0.03$
basınç fark oranı uygundur.

Şekil 54. Taşıtm indikatör diyagramı

2.11. Motor Karakteristiklerinin Çizimi

2.11.1 Efektif Güç

```

n_x=[1000;2000;3000;4000;n;6600]
x=n_x/n
Ne_x=Ne.*x.*(0.25+2.5.*x-1.75.*x.^2);
Efektif Güç; Ne_x=9.2802 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=26.7068 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=48.2067 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=69.7066 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=97.0000 [kW]
Efektif Güç; Ne_x=96.3768 [kW]

```

2.11.2 Döndürme Momenti

```

wx=pi.*n_x/30;
Md_x=(Ne_x*1000)./wx;
Döndürme Momenti; Md_x=88.6192 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=127.5158 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=153.4468 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=166.4123 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=147.0289 [Nm]
Döndürme Momenti; Md_x=139.4440 [Nm]

```

2.11.3 Özgül Yakıt Tüketimi

```

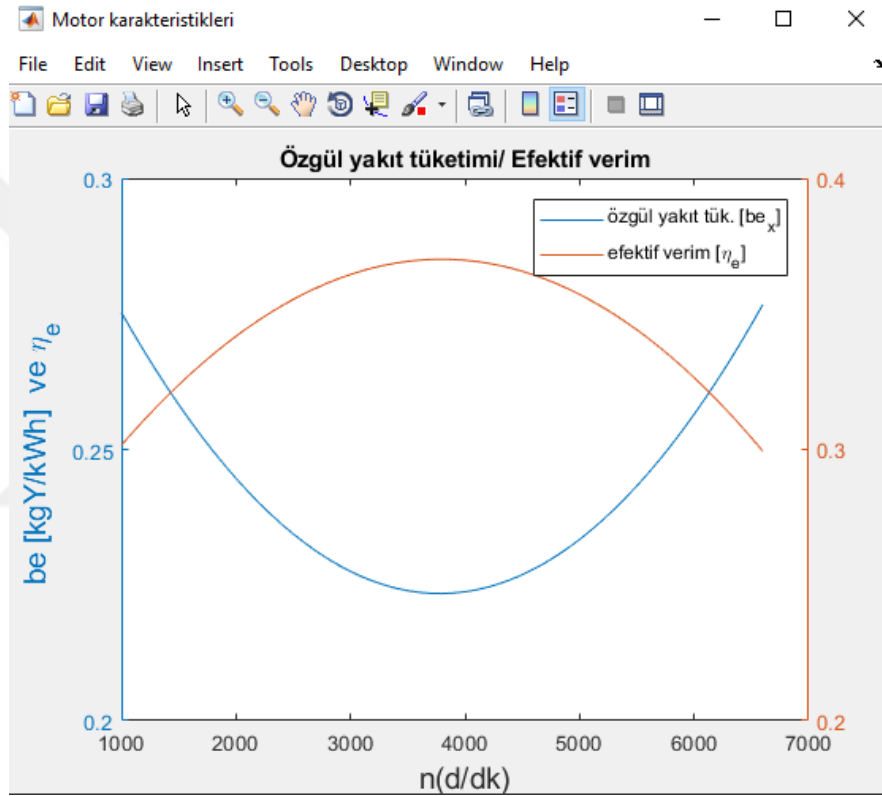
be_x=ben*(x.^2-1.2*x+1.2);
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2752 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2447 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2275 [kgY/kWh]
Özgül Yakıt Tüketimi; be_x=0.2238 [kgY/kWh]

```

Özgül Yakıt Tüketimi; $be_x=0.2660$ [kgY/kWh]
 Özgül Yakıt Tüketimi; $be_x=0.2767$ [kgY/kWh]

2.11.4 Efektif Verim

$ITAe_x=3600./(1000*Hu*be_x);$
 Efektif Verim; $ITAe_x=0.3020$
 Efektif Verim; $ITAe_x=0.3398$
 Efektif Verim; $ITAe_x=0.3654$
 Efektif Verim; $ITAe_x=0.3715$
 Efektif Verim; $ITAe_x=0.3125$
 Efektif Verim; $ITAe_x=0.3004$

Şekil 55. Özgül yakıt tüketimi/efektif verim grafiği

3. DİNAMİK HESAPLAR

Krank yarıçapı $R_{krnk}=0.0464$ (mm)

3.1 Piston Yolu

$S = R * [(1 - \cos(\text{PHI}) + \text{LAMD}/4 * (1 - \cos(2 * \text{PHI})))]$ (mm)

3.2 Piston Hızı

$vp = R * \text{OMEGA} [(\sin(\text{PHI}) + \text{LAMBDA}/2 * (\sin(2 * \text{PHI})))]$ (m/s)

3.3 Piston İvmesi

$ap = R * \text{OMEGA}^2 [(\cos(\text{PHI}) + \text{LAMBDA} * (\cos(2 * \text{PHI})))]$ (m/s²)

3.4 Krank Milinin Açısal Hızı

$$\text{OMEGA} = 2 * \text{Pi} * n / 60 = 659.73 \text{ (rad/s)}$$

3.5 Pistonun Kütlesi

Pist. tabl. yüz. alanı $A_p = 0.00608 \text{ (m}^2\text{)}$ olmak üzere

$$m_p = (80 - 150) * A_p \text{ (kg)}$$

$$m_p = 140 * A_p \text{ (kg) seçildi.}$$

$$m_p = 0.85182 \text{ (kg)}$$

3.6 Biyelin Kütlesi

$$m_b = (100 - 200) * A_p \text{ kg}$$

$$m_b = 180 * A_p \text{ kg seçildi.}$$

$$m_b = 1.03461 \text{ kg}$$

3.6.1 Biyelin "A" Noktasına İndirgenmiş Kütlesi

$$m_{bA} = 0.275 * m_b \text{ kg}$$

$$m_{bA} = 0.28452 \text{ kg}$$

3.6.2 Biyelin "B" Noktasına İndirgenmiş Kütlesi

$$m_{bB} = 0.725 * m_b \text{ kg}$$

$$m_{bB} = 0.75009 \text{ kg}$$

3.7 Gidip-Gelme Hareketi Yapan Toplam Kütle

$$m_i = m_p + m_{bA} \text{ kg}$$

$$m_i = 1.13634 \text{ kg}$$

3.8 Eylemsizlik Kuvveti

$$F_i = m_i * a_p \text{ m/s}^2$$

3.9 Gaz Basıncı

$$P_{g\_Po} = P_g - P_o \text{ (N/m}^2\text{)}$$

3.10 Gaz Kuvveti

$$F_g = (P_g - P_o) * A_p \text{ (N)}$$

3.11 Piston Kuvveti

$$F_p = (F_g + F_i) \text{ (N)}$$

3.12 Piston Kuvvetinin Bileşenleri

3.12.a) Q Yan Kuvveti

$$Q_{yan} = F_p * \tan(\text{BETA}) \text{ (N)}$$

3.12.b) K Biyel Kuvveti

$$K = F_p / \cos(\text{BETA}) \text{ (N)}$$

3.13 K Biyel Kuvvetinin Bileşenleri

$$N = K * \cos(\text{PHI} + \text{BETA}) \text{ N}$$

$$F_t = K * \sin(\text{PHI} + \text{BETA}) \text{ N}$$

3.14 Döndürme Momenti

$$M_d = F_t * (H/2) \text{ Nm}$$

S'den Fi'ye kadar olan değişkenlerin PHI'ye göre değişimleri
'din_hes_piston_sva_P_F.txt' dosyasında verilmektedir.

Tablo 7. Örnek 2 için dinamik hesap sonuçları

Phi	alfal	s (mm)	a (m ² /s)	Pg (N)	Fg (N)	Fi (N)
0	0	0	25238,61	0,096284	-22,6111	-28679,6
15	17,11895	1,96911	23874,35	0,096284	-22,6111	-27129,3
30	34,09604	7,664639	20009,68	0,096284	-22,6111	-22737,8
45	50,79764	16,48641	14277,11	0,096284	-22,6111	-16223,6
60	67,10672	27,5436	7571,582	0,096284	-22,6111	-8603,88
75	82,93152	39,79302	854,3308	0,096284	-22,6111	-970,809
90	81,78679	52,18787	-5047,72	0,096284	-22,6111	5735,919
105	67,06848	63,80584	-9597,24	0,096284	-22,6111	10905,71
120	52,89328	73,93281	-12619,3	0,096284	-22,6111	14339,8
135	39,20236	82,09067	-14277,1	0,096284	-22,6111	16223,63
150	25,90396	88,01312	-14962	0,096284	-22,6111	17001,85
165	12,88105	91,58619	-15131,4	0,096284	-22,6111	17194,44
180	6,01E-15	92,77843	-15143,2	0,096284	-22,6111	17207,76
195	12,88105	91,58619	-15131,4	0,097807	-13,3418	17194,44
210	25,90396	88,01312	-14962	0,102624	15,96611	17001,85
225	39,20236	82,09067	-14277,1	0,111558	70,32221	16223,63
240	52,89328	73,93281	-12619,3	0,126287	159,9419	14339,8
255	67,06848	63,80584	-9597,24	0,149997	304,2014	10905,71
270	81,78679	52,18787	-5047,72	0,188813	540,3767	5735,919
285	82,93152	39,79302	854,3308	0,255137	943,9234	-970,809
300	67,10672	27,5436	7571,582	0,375683	1677,376	-8603,88
315	50,79764	16,48641	14277,11	0,610769	3107,742	-16223,6
330	34,09604	7,664639	20009,68	1,08834	6013,488	-22737,8
345	17,11895	1,96911	23874,35	1,930541	11137,81	-27129,3
360	0	0	25238,61	2,53647	14824,55	-28679,6
375	17,11895	1,96911	23874,35	6,826885	40929,3	-27129,3
390	34,09604	7,664639	20009,68	4,025696	23885,65	-22737,8
405	50,79764	16,48641	14277,11	2,36399	13775,1	-16223,6
420	67,10672	27,5436	7571,582	1,510615	8582,798	-8603,88
435	82,93152	39,79302	854,3308	1,057536	5826,064	-970,809
450	81,78679	52,18787	-5047,72	0,801334	4267,222	5735,919
465	67,06848	63,80584	-9597,24	0,648198	3335,474	10905,71
480	52,89328	73,93281	-12619,3	0,553158	2757,211	14339,8
495	39,20236	82,09067	-14277,1	0,49342	2393,74	16223,63
510	25,90396	88,01312	-14962	0,45689	2171,474	17001,85
525	12,88105	91,58619	-15131,4	0,437091	2051,008	17194,44
540	6,01E-15	92,77843	-15143,2	0,430813	2012,812	17207,76
555	12,88105	91,58619	-15131,4	0,125	152,1109	17194,44
570	25,90396	88,01312	-14962	0,125	152,1109	17001,85
585	39,20236	82,09067	-14277,1	0,125	152,1109	16223,63
600	52,89328	73,93281	-12619,3	0,125	152,1109	14339,8
615	67,06848	63,80584	-9597,24	0,125	152,1109	10905,71
630	81,78679	52,18787	-5047,72	0,125	152,1109	5735,919
645	82,93152	39,79302	854,3308	0,125	152,1109	-970,809
660	67,10672	27,5436	7571,582	0,125	152,1109	-8603,88
675	50,79764	16,48641	14277,11	0,125	152,1109	-16223,6
690	34,09604	7,664639	20009,68	0,125	152,1109	-22737,8
705	17,11895	1,96911	23874,35	0,125	152,1109	-27129,3
720	0	0	25238,61	0,125	152,1109	-28679,6

Fp'den Md'ye kadar olan değişkenlerin PHI'ye göre değişimleri
'din_hes_kuvvetler.txt' dosyasında verilmektedir.

Tablo 8. Örnek 2 için KMA'ya göre dinamik kuvvetlerin değişimi

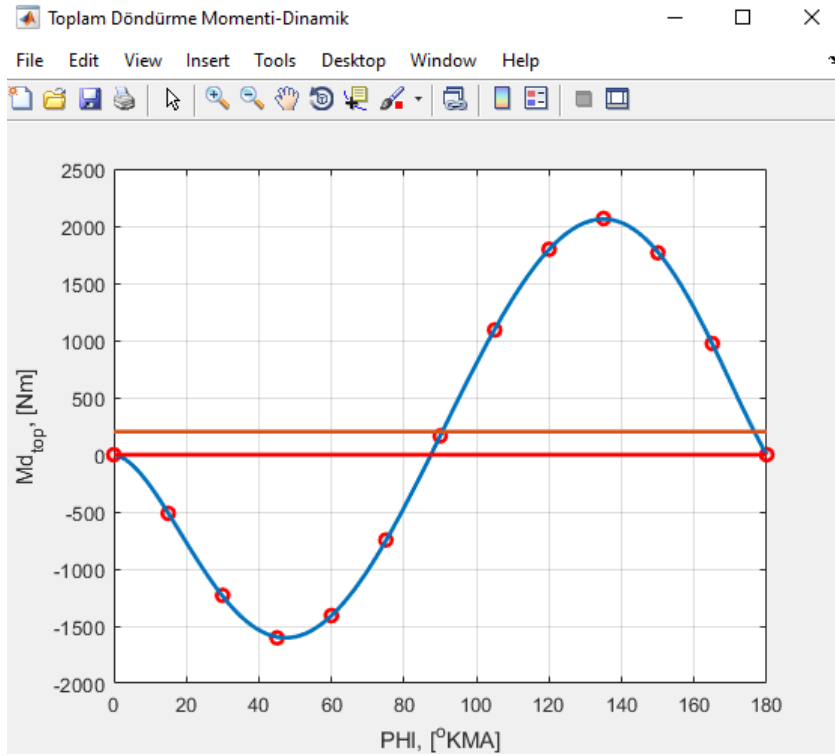
Phi	Fp	Qyan	Kbiyel	Nradyal	Ftegetselsel	Md
0	-28702,2	0	-28702,2	-28702,2	0	0
15	-27152	-1760,55	-27209	-25771,1	-8728	-404,885
30	-22760,4	-2867,54	-22940,3	-18277,3	-13863,5	-643,119
45	-16246,2	-2917,91	-16506,2	-9424,55	-13551,1	-628,625
60	-8626,49	-1913,07	-8836,07	-2656,48	-8427,29	-390,935
75	-993,42	-247,208	-1023,72	-18,3309	-1023,55	-47,4818
90	5713,308	1475,17	5900,679	-1475,17	5713,308	265,0359
105	10883,1	2708,216	11215	-5432,69	9811,331	455,1399
120	14317,19	3175,071	14665,02	-9908,29	10811,51	501,5376
135	16201,02	2909,789	16460,25	-13513,4	9398,319	435,9806
150	16979,24	2139,183	17113,46	-15774	6637,032	307,8867
165	17171,83	1113,432	17207,89	-16874,9	3368,903	156,2808
180	17185,15	0	17185,15	-17185,1	0	0
195	17181,1	-1114,03	17217,18	-16884	-3370,72	-156,365
210	17017,81	-2144,04	17152,34	-15809,9	-6652,11	-308,586
225	16293,95	-2926,48	16554,67	-13590,9	-9452,23	-438,482
240	14499,74	-3215,55	14852,01	-10034,6	-10949,4	-507,932
255	11209,91	-2789,54	11551,78	-5595,83	-10106	-468,807
270	6276,296	-1620,53	6482,131	-1620,53	-6276,3	-291,152
285	-26,8854	6,690313	-27,7053	-0,4961	27,70085	1,285021
300	-6926,5	1536,065	-7094,78	-2132,98	6766,56	313,8954
315	-13115,9	2355,683	-13325,8	-7608,61	10940,05	507,5004
330	-16724,3	2107,061	-16856,5	-13430,1	10186,91	472,5627
345	-15991,5	1036,901	-16025,1	-15178,3	5140,483	238,463
360	-13855,1	0	-13855,1	-13855,1	0	0
375	13799,96	894,7981	13828,94	13098,15	4436,001	205,7826
390	1147,88	144,6193	1156,955	921,7839	699,1842	32,43461
405	-2448,53	-439,769	-2487,71	-1420,41	-2042,34	-94,7424
420	-21,0805	-4,67495	-21,5927	-6,49163	-20,5937	-0,95533
435	4855,255	1208,211	5003,326	89,59072	5002,524	232,0632
450	10003,14	2582,8	10331,2	-2582,8	10003,14	464,0379
465	14241,19	3543,861	14675,5	-7109	12838,71	595,5777
480	17097,01	3791,542	17512,38	-11832,1	12910,67	598,916
495	18617,37	3343,778	18915,27	-15528,9	10800,06	501,0063
510	19173,32	2415,611	19324,89	-17812,4	7494,68	347,6723
525	19245,45	1247,887	19285,86	-18912,7	3775,722	175,1528
540	19220,57	0	19220,57	-19220,6	0	0
555	17346,55	-1124,76	17382,98	-17046,6	-3403,18	-157,871
570	17153,96	-2161,2	17289,56	-15936,4	-6705,33	-311,055
585	16375,74	-2941,17	16637,77	-13659,1	-9499,68	-440,683
600	14491,91	-3213,82	14843,99	-10029,2	-10943,5	-507,658
615	11057,82	-2751,69	11395,05	-5519,91	-9968,85	-462,447
630	5888,03	-1520,28	6081,131	-1520,28	-5888,03	-273,141
645	-818,698	203,7297	-843,666	-15,1069	843,5306	39,13072
660	-8451,77	1874,318	-8657,1	-2602,68	8256,605	383,0174
675	-16071,5	2886,53	-16328,7	-9323,19	13405,36	621,8644
690	-22585,7	2845,525	-22764,2	-18137	13757,13	638,1822
705	-26977,2	1749,221	-27033,9	-25605,3	8671,839	402,2798
720	-28527,5	0	-28527,5	-28527,5	0	0

3.15 Toplam Döndürme Momenti

0-180 oKMA için, ateşleme sırasına göre her bir silindirin döndürme momenti ve, toplam döndürme momenti'dondurme_moment_i_tablosu.txt' dosyasında verilmektedir. 0-180 oKMA için, toplam döndürme momentinin grafiği çizdirilmektedir.

Tablo 9. Örnek 2 için döndürme momenti tablosu

Phi	Md1	Md2	Md3	Md4	Md top
0	0	0	0	0	0
15	-404,885	-156,365	205,7826	-157,871	-513,339
30	-643,119	-308,586	32,43461	-311,055	-1230,33
45	-628,625	-438,482	-94,7424	-440,683	-1602,53
60	-390,935	-507,932	-0,95533	-507,658	-1407,48
75	-47,4818	-468,807	232,0632	-462,447	-746,673
90	265,0359	-291,152	464,0379	-273,141	164,7802
105	455,1399	1,285021	595,5777	39,13072	1091,133
120	501,5376	313,8954	598,916	383,0174	1797,366
135	435,9806	507,5004	501,0063	621,8644	2066,352
150	307,8867	472,5627	347,6723	638,1822	1766,304
165	156,2808	238,463	175,1528	402,2798	972,1763
180	0	0	0	0	0

Şekil 56. Döndürme momenti

4. VOLAN TASARIMI

Volan tasarımında amaç krank milinin belirli bir düzünükte dönmesini sağlayacak bir diskin atalet momentini belirlemektir.

4.1 Toplam Moment Eğrisi Altında Kalan Alanın

1/3 Simpson Kuralıyla İntegrali
Döndürme Momenti ile yatay eksen
arasında kalan alan = 36296 Nm.KMA
Toplam moment eğrisinin ortalama moment
çizgisini kestiği nokta sayısı = 2

4.2 Ortalama Döndürme Momenti

$Md_{ort} = 201.6 \text{ Nm}$

4.3 Ortalama Momente Göre Efektif Güç

4.3.1 Yarı Mekanik Verim (Pompalama kayıpları olmaksızın)

$P_{mm\_ussu} = P_{mm} - P_{dolgu} = P_{mm} - (P_r - P_a)$
 $ITAm\_ussu = P_{me} / P_{mi\_ussu}$
 $ITAm\_ussu = 0.743 \text{ Nm}$

4.3.2 Ortalama Moment ve Yarı Mekanik Verime Göre

Efektif Güç $Ne\_ussu = Md_{ort} * \Omega * ITAm\_ussu / 1000 \text{ kW}$
 $Ne\_ussu = 98.778 \text{ kW}$

4.4 Volan Atalet Momentinin Hesabı

4.4.1 İş Fazlalığı Hesabı

Ortalama Moment Eğrisinin (Yeşil Eğri)
x-ekseni üzerinde kalan alanlar toplamı
altında kalan alanlar toplamına eşittir.
Üst alanlar toplamı:

Ort. Dönd. mom.nin bir tarafında kalan
Alan = 101144.222 mm²

$n = 6300 \text{ d/dk}$ hızla dönen krank milinin
+- %2 düzgünsüzlükle çalışması istenmektedir.

(Volanın kinetik enerjisi):

$W = (1/2) * I_{top} * (W_{max}^2 - W_{min}^2)$ olacaktır. Buradan

$W = (1/2) * I_{top} * (W_{max} + W_{min}) * (W_{max} - W_{min}) * (W_{ort} / W_{ort})$ olur.

$W_{ort} = (1/2) * (W_{max} + W_{min})$ ve

$\Delta = (W_{max} - W_{min}) / W_{ort}$: düzgünsüzlük katsayısı, yerlerine

yazılırsa

$W = I_{top} * \Delta * W_{ort}^2$ olur. Öngörülen düzgünsüzlüğü elde edebilmek
için gereken toplam atalet momentini

$I_{top} = W / (\Delta * W_{ort}^2)$ elde edilir.

Diğer taraftan:

$I_{top} = I_{motor} + I_{volan}$ olup;

İş fazlalığı $W_{fazla} = 101144.222 \text{ mm}^2$

İş fazlalığı $W_{fazla} = 1765.300 \text{ Nm}$

Düzgünsüzlük katsayısı $0.01 < \Delta_{duzg} < 0.02$ arasında olmalıdır.

$\Delta_{duzg} = 0.020$ seçildi.

4.4.2 Toplam atalet momentini hesabı

Toplam atalet momentini $I_{toplam} = 0.202792 \text{ kg.m}^2$

Krankın kütlesi $m_{kr} = 0.973510 \text{ kg}$.

Motorun atalet momentini $I_{motor} = 0.004951 \text{ kg.m}^2$

Volanın atalet momentini $I_{volan} = 0.197841 \text{ kg.m}^2$

4.5 Volana Etki Eden Kuvvetler ve Volan Boyutları

Volan malzemesi dökme çelik: SIGMA_{em}=6000 (MPa)
 Volanın yoğunluğu rho_{volan}=7850.0000 (kg/m³)
 Volanın yarıçapı R_{volan} ≤ 129.92 mm olmalı
 Volanın yarıçapı R_{volan} = 106.00 mm seçildi

Volanın Diğer Boyutları

Yarıçaplar: R1 = 22.3 mm
 R2 = 10.8 mm
 R3 = 1.4 mm

Kalınlıklar: b1 = 127.2 mm
 b2 = 47.1 mm
 b3 = 25.4 mm

Dinamik hesaptan bulunan

Volanın Atalet momenti I_{volan} = 0.19784 kg.m²

Geometrik boyutlardan bulunan

Volanın Atalet momenti I_{Volan} = 0.19782 kg.m²

Her ikisi eşit olana kadar program geometrik boyutlarla oynar!

4.6 Volanın Hacmi Kütlesi

Volanın hacmi V_{volan} = 0.00436 m³
 Volanın kütlesi m_{volan} = 34.21275 kg

5. PİSTON TASARIMI

Bu bölümde pistonun boyutlandırılması, perno bölgesinde, piston tablası bölgesinde ve yağ segmanları bölgesinde mukavemet kontrolleri yapılacaktır.

Eylemsizlik kuvvetinin yüksek değer almaması için piston mümkün olduğu kadar hafif olmalıdır.

Malzeme olarak Al alaşımı kullanılır.

m_p = (80-150) * A_p kg seçilebilir

5.1 Pistonun Kütlesi

Piston kütlesi = 0.85182 kg

5.2 Piston Çapları

I-I kesitinde piston kafası çapı D_k = 87.313 mm
 II-II kesitinde piston çapı D_{II_II} = 87.995 mm
 III-III kesitinde piston eteği çapı D_e = 87.996 mm

5.3 Segman Konumları ve Boyutları

İlk segmanın pist. tab.dan uzaklığı h₁ = 7.865 mm

5.3.1 Yağ Segmanları

Yağ. segmanının kesit genişliği t = 3.78 mm
 Yağ. segmanının kesit yüksekliği a = 3.03 mm
 Segman-piston arasındaki boşluk genişliği DEL_t = 0.90 mm
 Segman üstü-piston arası boşluk yüksekliği DEL_{t_ussu} = 0.15 mm
 Segman bölgesinde piston cidar kalınlığı s_{pis} = 6.16 mm
 Segman bölgesinde piston içi boşluk çapı D_i = 66.32 mm
 Yağ deliği çapı d_{yag} = 0.91 mm
 Yağ deliği sayısı n_{yag} = 10 mm

D > 80 mm olduğundan 3 kompresyon ve 1 yağ segmanı seçilmiştir.

Piston tablası et kalınlığı h = 8.80 mm

Perno yuvası bölgesi dış çapı D_o = 35.21 mm

Piston eteği et kalınlığı $he = 3.50 \text{ mm}$

5.4 Piston Boyutlarının Kontrolü

5.4.1 Piston Eteği Yağlama Kontrolü

Maksimum Q yan kuvveti $Q_{maks} = 3791.542 \text{ N}$
 Piston Boyu $L_p = 79.215 \text{ mm}$
 Piston eteği boyu $le = 35.647 \text{ mm}$
 Piston kafası boyu $lk = 43.568 \text{ mm}$
 Yağ segmanının pist. tab.dan uzaklığı $h_2 = 24.141 \text{ mm}$
 Etek bölgesindeki ort. bas. $q = 0.782 \text{ MPa} < 1.0 \text{ Mpa}$ olmalı
 !!!Pistonun etek bölgesindeki ortalama basınç uygundur.!!!

5.4.2 Piston Tablası Et kalınlığı Kontrolü

5.4.2.1 Eğilme Gerilmesi Kontrolü

Pist. tablasına gelen eğilme gerilmesi
 $SIGMA_e = 96.914 \text{ MPa}$
 Kaburgalı Pistonlar Al alaşımları

5.4.2.2 Termik Gerilme Kontrolü

Piston tablasındaki ısı yükü $q_{ısı} = 2265544.7 \text{ W/m}^2$
 Pist. tablasına gelen termik gerilme
 $SIGMA_{term} = 80.46 \text{ MPa}$

5.4.2.3 Toplam Gerilme Kontrolü

Pist. tablasına gelen toplam gerilme
 $SIGMA_{top\_pt} = 177.38 \text{ MPa} < (90-180) \text{ Mpa}$ olmalı
 !!!Piston tablasında toplam gerilme uygun değildir!!!.
 Toplam gerilme uygun olmadığı için optimum et kalınlığı yeniden hesaplanır.

$$h_{pis\_opt} = ((Pzg * Di_{pis}^2 * LAMDA_{Al} * 10^{-3}) / (ALFA_{Al} * E_{Al} * q_{isi} * 10^{-6}))^{(1/3)}$$

 $h_{pist\_opt} = 11.80 \text{ mm}$ olarak hesaplandı
 hesaplanan optimum et kalınlığına göre gerilme;
 $90 < SIGMA_{top\_pt} < 150$ olmalıdır.
 $SIGMA_{top\_pt} = 161.7937 \text{ [Mpa]}$ olur.

5.3.2 Kompresyon Segmanları

Komp. segmanının kesit genişliği $t = 3.873 \text{ mm}$
 Komp. segmanının kesit yüksekliği $a = 3.098 \text{ mm}$
 Segman-piston arasındaki boşluk genişliği $DEL_t = 0.700 \text{ mm}$

5.5.3 Segman Bölgesinin Mukavemet Kontrolü

5.5.3.1 Yağ Delikleri bölgesinin Ezilme Kontrolü

X-X kesiti için:
 Yanma sonu bası kuvveti $F_{zg} = 41537.74 \text{ N}$
 A_{x_x} kesit alanı $= 1373.76 \text{ mm}^2$
 A_{x_x} kesitindeki bası gerilmesi $SIGMA_{bas} = 30.24 \text{ Mpa}$
 Al alaşımları için $SIGMA_{bas} < (30-40) \text{ Mpa}$ olmalı
 !!!!Yağ delikleri bölgesinde basma kuvveti uygundur.!!!!

5.4.3.2 Yağ Delikleri Bölgesinde Çekme Kontrolü

X-X kesiti için:
 x_x kesitindeki çekme kuvveti $F_{cek} = 8599.51 \text{ N}$
 A_{x_x} kesitindeki çeki gerilmesi $SIGMA_{cek} = 6.26 \text{ MPa}$
 Al alaşımları için $SIGMA_{cek} < (4-10) \text{ Mpa}$ olmalı
 !!!Yağ delikleri bölgesinde çekme kuvveti uygundur.!!!

5.4.3.3 İki Segman Arası Mukavemet Kontrolü

5.4.3.3.1 Kayma Gerilmesi

İki segman arası yükseklik $h1' = 3.961 \text{ mm}$
 A_{y_y} kesit alanı = 981.40 mm^2
 A_{y_y} kesitindeki kayma gerilmesi $\tau = 7.50 \text{ Mpa}$

5.4.3.3.2 Eğilme Gerilmesi

A_{y_y} kesitindeki eğilme momenti $M_{eg} = 16839.62 \text{ Nm}$
 A_{y_y} kesitindeki eğ. muk. mom. $W_{eg} = 647.85 \text{ mm}^3$
 A_{y_y} kesitindeki eğilme gerilmesi $\sigma_{eg} = 25.99 \text{ MPa}$

5.4.3.3.3 Toplam Gerilme

A_{y_y} kesitindeki toplam gerilme $\sigma_{topl} = 30.02 \text{ MPa}$
 Al alaşımları için $\sigma_{topl} < (30-40) \text{ Mpa}$ olmalı
 !!İki segman arasında toplam Kayma Gerilmesi uygundur!!

5.5 Piston Pernosu Boyutlarının Kontrolü

5.5.1 Pernonun Yağlama Kontrolü

Perno boyu $l = 70.413 \text{ mm}$
 Biyel genişliği $b_{biy} = 35.207 \text{ mm}$
 Perno yuvası aralığı $b_1 = 38.207 \text{ mm}$
 Biyel genişliği $b_{biy} = 35.207 \text{ mm}$
 Perno yuvası aralığı $b_1 = 38.207 \text{ mm}$
 Perno dış çapı $D1 = 25.525 \text{ mm}$
 Perno iç çapı $D2 = 17.357 \text{ mm}$

5.5.1.1 Biyel Küçükbaşı Bölgesindeki Ortalama Yüzey Basıncı

!!!Biyel Küçükbaşı bölgesindeki ortalama yüzey basıncı uygundur!!!
 $q_{biy} = 31.94 \text{ MPa} < (20-60) \text{ MPa}$ olmalı

5.5.1.2 Perno Yuvasındaki Ortalama Yüzey Basıncı

!!!Perno yuvası bölgesindeki ortalama yüzey basıncı uygundur!!!
 $q_{pern} = 34.91 \text{ MPa} \leq (15-50) \text{ MPa}$ olmalı

5.5.2 Pernonun Eğilme Kontrolü

!!! A_A kesitinde pernoya gelen eğilme gerilmesi uygundur!!!
 $\sigma_{eg_{pern}} = 175.20 \text{ MPa} \leq (150-250) \text{ MPa}$ olmalı

5.5.3 Pernonun Kesme Gerilmesi Kontrolü

!!!! B_B kesitinde pernoya etki eden kesme gerilmesi uygundur!!!
 $\tau_{maks_{pern}} = 101.90 \text{ MPa} < (60-250) \text{ MPa}$ olmalı

5.5.4 Pernonun Ovalleşme Kontrolü

!!! Pernonun Max. çap değişikliği uygundur!!!
 $\Delta d_{Dmaks} = 0.03107 \text{ mm} < (0.02-0.05) \text{ mm}$ olmalı

5.6 Segman Boyutlarının Kontrolü

5.6.1 Segman Uçlarındaki Boşluklar

Serbest durumda segman uçları arasındaki boşluk
 $Ao = 12.39 \text{ mm}$
 Segmandaki genleşme miktarı
 $\Delta d_2 = 0.50 \text{ mm}$
 Takılı durumdaki soğuk segman uçları arasındaki boşluk
 $\Delta d_{seg} = 0.58 \text{ mm}$

5.6.2 Segman Ortalama Basıncı

Kompresyon segmanının uyguladığı ortalama basınç

$$P_m = 0.250 \text{ MPa}$$

Yağ segmanının uyguladığı ortalama basınç

$$P_m = 0.228 \text{ MPa}$$

5.6.3 Segmanın Eğilme Gerilmesi Kontrolü

5.6.3.1 Kompresyon Segmanları

!!!Kompresyon segmanının eğilme gerilmesi uygundur.!!!

$$\text{SIGMA}_{eg\_komp} = 388.00 \text{ MPa} < (220-450) \text{ MPa olmalı}$$

5.6.3.2 Yağ Segmanları

!!!Yağ segmanının eğilme gerilmesi uygundur.!!!

$$\text{SIGMA}_{eg\_yag} = 369.40 \text{ MPa} < (220-450) \text{ MPa olmalı}$$

5.6.4 Segmanın Serbest Durumdaki Şekli

$$\rho_o = D/2 = 44.01 \text{ mm}$$

5.6.4.1 Kompresyon Segmanın Serbest Durumdaki Şekli

No	Phi	rho_i
1	180	47.499
2	165	51.515
3	150	56.010
4	135	60.869
5	120	65.892
6	105	70.795
7	90	75.242
8	75	78.916
9	60	81.604
10	45	83.266
11	30	84.049
12	15	84.250
13	0	84.250

5.6.4.2 Yağ Segmanın Serbest Durumdaki Şekli

No	Phi	rho_i
1	180	47.402
2	165	51.289
3	150	55.619
4	135	60.274
5	120	65.058
6	105	69.701
7	90	73.889
8	75	77.334
9	60	79.845
10	45	81.394
11	30	82.122
12	15	82.309
13	0	82.309

6.BİYEL TASARIMI

6.1.Biyel Boyu

$$\text{LAMDA} = R/l_b = 1/4.0 \text{ seçilmiştir}$$

$$\text{Biyel boyu } l_b = R/\text{LAMDA} = 176.0 \text{ mm}$$

6.2 Biyel Kütlesi

Biyel kütlesi $m_b = 1.0346$ kg

6.3 Biyel Küçükbaşı

Biyel Küçükbaşı dış çapı $d_{kb} = 35.22$ mm

Biyel Küçükbaşı delik çapı $d = 31.91$ mm

Biyel Küçükbaşı burç et kalınlığı $\delta_1 = 20.42$ mm

Biyel genişliği = 35.207 mm

biyel genişliği/Silindir çapı oranı

$b_{biy}/D = 0.400$ mm

(0.33-0.45) mm aralığında olmalı

6.4 Biyelin Mukavemet Kontrolleri

6.4.1 I-I Kesitinde Çekme Kontrolü

I-I kesitindeki çekme gerilmesi

$SIGMA_{cek\_biy} = 197.44$ MPa

$140 < SIGMA_{cek\_biy} < 200$ MPa olmalı

!!!Biyelin I-I kesitinde çekme gerilmesi uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.4.2 Burcun Preste Takılmasından Doğacak Gerilmeler

Burcun biyel Küçükbaşına sıkı geçme olarak presle takılması için, burcun dış çapının, biyel Küçükbaşı iç çapından DELTA kadar büyük olması gerekir.

Buna göre burcun dış çapı $d_{burc\_dis} = 31.942$ mm olmalıdır

Burç ile biyel Küçükbaşı arasındaki çap farkından kaynaklanan ortalama basınç

$P_{cap\_farki} = 13.26$ MPa

Bu ortalama basınçtan kaynaklanan gerilmeler

Lame Formüllerinden arasındaki gibi hesaplanır:

$SIGMA_{ic} = 122.73$ MPa $< (100-150)$ MPa olmalı

!!!Burcun iç gerilme değeri I-I kesitinde uygundur.EMNİYETLİ!!!

$SIGMA_{dis} = 135.99$ MPa $< (100-150)$ MPa olmalı

!!!Burcun dış gerilme değeri I-I kesitinde uygundur.EMNİYETLİ!!!

6.4.3 II-II ve A-A Kesitlerinin Kontrolü

6.4.3.1 Egzoz Sonunda Maksimum Çekme Kuvveti

$F_{cek\_biy} = -23065.50$ N

$PHI_{gecis} = 108.00$ derece

$N_o = -11200.61$ N

$r_{m\_ort} = 16.78$ mm

$M_o = -2299.37$ Nmm

A-A kesiti:

Normal Gerilme: $N_{normal} = -11070.93$ N

Eğilme Momenti: $M_{egilme} = -4475.60$ Nmm

$Sigma_{dis} = 238.91$ MPa

$Sigma_{em} = (160-240)$ (MPa)

$Sigma_{dis} > Sigma_{em}$

!!!Burcun dış gerilmesi II-II kesitinde EMNİYETLİ!!!

$Sigma_{ic} = 192.18$ MPa

$Sigma_{em} = (160-240)$ (MPa)

$Sigma_{ic} < Sigma_{em}$

!!!Burcun iç gerilmesi II-II kesitinde EMNİYETLİ!!!

6.4.3.2 Yanma Sonunda Maksimum Basma Kuvveti

$F_{bas\_biy} = 13828.94 \text{ N}$

6.4.4 Biyel Şaftı Boyutları

$h_{saft} = 21.13 \text{ mm}; \quad h_{saft} \sim 24.44 \text{ mm}$ olmalıdır
 $b_{saft} = 10.57 \text{ mm}$
 $a_{saft} = 4.00 \text{ mm}$
 $t_{saft} = 4.00 \text{ mm}$

6.4.4.1 Biyel Şaftına Etki Eden Kuvvetler

6.4.4.2 Biyel Şaftının Emme Başlangıcında Çekme Gerilmesi Kontrolü

Emme başlangıcında $SIGMA_{cek\_saft} = 209.39 \text{ MPa}$
 Alaşımli çelikler için $SIGMA_{cek\_saft} < (160-230) \text{ MPa}$ olmalı
 !!!Biyel şaftının çekme gerilmesi uygundur.EMNİYETLİ!!!

6.4.4.3 Yanma Sonunda Maksimum Bası

Yanma sonunda bası gerilmesi
 $Sigma_{bas\_biy} = 160.88 \text{ MPa}$
 Alaşımli çelikler için $Sigma_{bas\_biy} < (160-240) \text{ MPa}$ olmalı
 !!!Biyel şaftının basma gerilmesi uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.4.4.4 Biyel Şaftının Burkulma Kontrolü

$I_{xx} = 7.07301e-09 \text{ m}^4$
 $i = 7.183241e-03 \text{ m}$
 Narinlik derecesi $LAMDA = 24.51$
 Alaşımli çelikler için $LAMDA < 60.0$ olmalı
 !!!Biyel şaftında burkulma yok. EMNİYETLİ!!!

6.4.4.5 Biyel Şaftının Salınım Hareketi Nedeniyle Eğilme Kontrolü

$SIGMA_{eg\_saft} = 64.12 \text{ MPa}$
 $SIGMA_{top\_saft} = 265.00 \text{ MPa}$
 $SIGMA_{top\_saft} < (200-350) \text{ MPa}$ olmalı
 !!!Biyel şaftında toplam gerilme uygundur. EMNİYETLİ!!!

6.5 Biyel Büyükbaşı

Krank Muylusu Boyutları

Krank muylusu çapı $d_k = 58.97 \text{ mm}$
 Krank muylusu boyu $l_k = 36.97 \text{ mm}$
 $l_{bbg} = KATSAYI * d_k$; eşitliğinin katsayısı ayarlanarak
 Krank muylusu genişliği-Biyel Büyükbaşı genişliği = 2.29 mm
 (yaklaşık 2)mm SAĞLANMALI
 Biyel Büyükbaşı genişliği $l = 34.68 \text{ mm}$
 Yatak zarfı kalınlığı $delta_{yz} = 2.36 \text{ mm}$
 Civatalar arası mesafe $c_c = 108.09 \text{ mm}$
 Alt kapak et kalınlığı $s_{kapak} = 24.56 \text{ mm}$

6.5.2 IV-IV kesitinde eğilme Kontrolü

$Meg_{altkapak} = 1044.70 \text{ Nm}$
 $Weg_{altkapak} = 3.486391e-06 \text{ m}^3$
 $Sigma_{eg\_altkapak} = 299.65 \text{ MPa}$
 $Sigma_{eg\_altkapak} < (100-300) \text{ MPa}$ olmalı
 !!!IV-IV kesitinde alt kapağın gerilmesi uygundur.EMNİYETLİ!!!

6.5.3 Bağlama Civatalarının Kontrolü

$F_{civata} = 54122.56 \text{ N}$
 $i_{civata} = 2$ adet civata
 $d_{civata} \geq 14.2 \text{ mm}$ olmalı, M15 civata kullanılabilir.

7.KRANK MİLİ TASARIMI

7.1 Silindirler Arası Açıklık

Silindirler arası açıklık $L = 110.02$ mm

7.2 Krank Muyluları

Krank muylusu çapı $d_k = 58.97$ mm

Krank muylusu boyu $l_k = 36.97$ mm

7.3 Anayatak Muyluları mukavemet kontrolleri

Anayatak muylusu çapı $d_{ay} = 66.01$ mm

7.4 Krank Kolları mukavemet kontrolleri

Krank Kolu genişliği $B = 88.02$ mm

Krank Kolu kalınlığı $H = 22.00$ mm

Karşı Ağırlıklı Krank Kolu Yüksekliği $A = 176.03$ mm

Karşı Ağırlıksız Krank Kolu Yüksekliği $A_k = 146.99$ mm

Yuvarlatma yarıçapı $R = 7.04$ mm

7.5 Krank Mili Mukavemet Hesapları

7.5.1 I. Kritik Durum

ÜÖN civarında maksimum gaz basıncı altında mukavemet kontrolleri

a) Anayatak muylusu (a-a kesiti) mukavemet kontrolleri

i) eğilme gerilmesi

$F_y = 13828.94$ N

Anayatak muylusu boyu $l_{ay} = 273.95$ mm

$a_3 = 136.98$ mm

$Me_1 = 947116.49$ Nm

A noktasındaki eğilme gerilmesi $SIGMA_1 = 33.54$ MPa

ii) Burulma gerilmesi

$M_b = 201645.50$ Nm

A noktasındaki burulma gerilmesi $TAU = 7.14$ MPa

Krank milinin ana yatak muylusunun A noktasındaki toplam gerilmesi $SIGMA_{top\_A} = 36.45$ MPa

$SIGMA_{top\_A} = (36-40)$ MPa olmalı

!!Krank milinin ana yatak muylusunun ÜÖN civarındaki toplam gerilmesi EMNİYETLİ---

b) Krank kolu mukavemet kontrolleri

i) eğilme

Dar taraf:

eğilme mukavemet momenti

$W1_{dar} = 7102.72$ mm³

Burulma mukavemet momenti

$W1_{ussu\_dar} = 12145.64$ mm³

Geniş taraf:

eğilme mukavemet momenti

$W2_{geniş} = 28410.86$ mm³

Burulma mukavemet momenti

$W2_{ussu\_geniş} = 16413.03$ mm³

$F_{kr\_k} = 13828.94$ N

$a_2 = 147.98$ mm

$Me2_{kr\_k} = 1023190.10$ Nmm

eğilme gerilmesi $SIGMA_2 = 144.06$ MPa

ii) Basma

Normal gerilme $SIGMA_3 = 3.57$ MPa

iii) F_t ussu etkisinde eğilme

Döndürme momentinin yarattığı eğilme gerilmesi $SIGMA_3 = 7.10$ MPa

Krank kolunda oluşan toplam gerilme
 Dar taraf: SIGMA_top_dar = 147.63 MPa
 Krank kolunda oluşan toplam gerilme
 Geniş taraf: SIGMA_top_geniş = 10.67 MPa

c) Krank muylusu mukavemet kontrolleri

- i) eğilme
 a1 = 177.46 mm
 eğilme gerilmesi
 SIGMA5_eg_kr_muy = 60.95 MPa
 ii) Burulma
 Burulma gerilmesi
 TAU5_kr_muy = 6.14 MPa

Krank muylusunda oluşan toplam gerilme
 SIGMA_top = 62.17 MPa < 320 MPa olmalı
 ---Krank muylusunda oluşan toplam gerilme EMNİYETLİ---

7.5.2 II. Kritik Durum

Maksimum teğetsel kuvvet altında mukavemet kontrolleri

a) Anayatak muylusu

- i) Ft_max tan gelen eğilme
 Me_1 = 949487.00 Nmm
 eğilme gerilmesi SIGMA_1 = 33.62 MPa
 ii) N den gelen eğilme
 Me_2 = 1251775.75 Nmm
 eğilme gerilmesi SIGMA_2 = 44.32 MPa
 Toplam eğilme gerilmesi SIGMA_e = 55.63 MPa
 iii) Döndürme momentinden gelen burulma
 Maksimum teğetsel kuvvetten gelen Döndürme momentinden
 kaynaklanan burulma gerilmesi TAU_1= 0.02 MPa
 iv) Toplam gerilme SIGMA_top = 55.63 MPa < 320 MPa olmalı
 Krank mili ana yatak muylusunun Maksimum teğetsel kuvvet
 altındaki gerilmesi EMNİYETLİ---

b) Krank Kolu

- i) Dar taraf; N den gelen eğilme
 Me_3 = 1352319.99 Nmm
 eğilme gerilmesi SIGMA_3 = 190.39 MPa
 ii) N den gelen basma
 Basma gerilmesi SIGMA_4 = 4.72 MPa
 iii) Geniş taraf, Ft_maks tan gelen eğilme
 Me_3 = 1352319.99 Nmm
 eğilme gerilmesi SIGMA_5 = 0.02 MPa
 iv) Geniş taraf, Ft_ussu den gelen eğilme
 eğilme gerilmesi SIGMA_6 = 7.10 MPa
 v) Dar taraf, Ft_maks tan gelen burulma
 Burulma gerilmesi TAU_7 = 84.45 MPa
 vi) Geniş taraf, Ft_maks tan gelen burulma
 Burulma gerilmesi TAU_8 = 62.50 MPa
 Dar tarafa etki eden toplam gerilme
 SIGMA_top = 258.07 MPa
 Geniş tarafa etki eden toplam gerilme
 SIGMA_top = 125.55 MPa
 SIGMA_top < 385 [MPa]
 ---Krank kolunun etkiyen toplam gerilme değeri EMNİYETLİ---

c) Krank muylusu

- i) Ft_max tan gelen eğilme
 $Me_9 = 1230138.58 \text{ Nmm}$
 eğilme gerilmesi $SIGMA_9 = 61.10 \text{ MPa}$
- ii) N den gelen eğilme
 $Me_{10} = 1621778.54 \text{ Nmm}$
 eğilme gerilmesi $SIGMA_{10} = 80.55 \text{ MPa}$
- iii) Ft_maks tan gelen burulma
 Maksimum teğetsel kuvvetten gelen Döndürme momentinden kaynaklanan burulma gerilmesi $TAU_{11} = 0.03 \text{ MPa}$
 Ft_ussu den gelen Döndürme momentinden kaynaklanan burulma gerilmesi $TAU_{12} = 10.02 \text{ MPa}$

v) Toplam gerilme $SIGMA_{top} = 103.08 \text{ MPa} < 320 \text{ MPa}$ olmalı
 -----Krank muylusunun toplam gerilme değeri EMNİYETLİ---

7.6 Ana Yatak Konstrüksiyon ve Yaklaşık Hesabı

- i) Yatak zarfının dış çapı: $d_{yzdc} = 82.52 \text{ mm}$
 ii) Burç kalınlığı: $U = 2.64 \text{ mm}$
 iii) Cıvatalar arası mesafe: $L_1 = 99.02 \text{ mm}$

7.6.1 Krank Milinin Yaklaşık Ağırlık Hesabı

Krank Milinin Yaklaşık Ağırlık Hesabı: $G_k = 598.32 \text{ N}$

7.6.2 Asılı Yataklarda Kapağa Etkiyen Kuvvetin Hesabı

Yatağlarda kapağa etkiyen basınç kuvveti: $P_k = 3.41 \text{ N}$
 Asılı Yataklarda Kapağa Etkiyen Kuvvetin Hesabı: $F_k = 20888.54 \text{ N}$

a) Yatakların mukavemet kontrolü;

$Me_{yatak} = 86181.59 \text{ N}$

$W_2_{ussu} = 26917.16 \text{ N}$

Mukavemet kontrolü $SIGMA_{yatak} = 3.20 \text{ Mpa}$

Yatak Malzemesi olarak dökme demir seçilirse;

$Sigma_{emniyet} = 20 \text{ Mpa} > SIGMA_{yatak}$;

---Yatakların mukavemeti EMNİYETLİ---

7.6.3 Cıvata Hesabı;

$d_{civ} \geq 11.8 \text{ mm}$ olmalı

M12 cıvata kullanılabilir.

7.7 Karşı Ağırlıkta Denge Kontrolü;

a) Krank Muylusu Kütlesi;

$m_{km} = 0.79 \text{ kg}$

b) Kısa Krank Kolunun Dengelenmemiş Kütlesi;

$m_{kr\_kol} = 3.15 \text{ kg}$

c) Krank Yarıçapına İndirgenmiş Dengelenmemiş Kütle;

$m_r = 0.61 \text{ kg}$

d) Karşı Ağırlıkta Dengelenmesi Gereken Krank Yarıçapına İndirgenmiş Kütle; $m_{den} = 3.33 \text{ kg}$

8. SUPAP ve KUMANDA MEKANİZMALARI TASARIMI

8.1. Supap Hesabı

Vg gazlarının emme kanalındaki geçiş hızı olmak üzere;

Emme Supabı için: $Vg = (50-90) \text{ m/s}$

Egzoz supabı için $Vg = (70-120) \text{ m/s}$ değerleri arasındadır.

Emme supabı için $Vg_{emme} = 90 \text{ m/s}$

Egzoz supabı için $Vg_{emme} = 120 \text{ m/s}$

Piston tablası alanı $A_p = 0.006084 \text{ m}^2$

Ortalama Piston hızı $V_{pm} = 19.48 \text{ m/s}$

8.1.1 Emme Supabı Boyutları ve Kalkma Miktarı

Emme kanalı kesit alanı $A_{k\_emme}=0.001317$ m/s
Çift emme ve çift egzoz supabı kullanıldı ve tek supap için hesaba devam edildi.

- a)Emme supabı çapı; $\delta=7$ mm
- b)Emme supabı kalkma miktarı;
İki reel kök; $x_1 = 45.835350$ $x_2 = 14.450229$
Küçük kök Kabul edilir; $h_{emme}= 15$ mm
- c)Min. Supap Tablası Çapı; $D_{st}=30.00$ mm
- d)Max.Supap Tablası Çapı; $D_{st\_ussu}=35.00$ mm
Supap oturma yüzeyi genişliği; $b_{emme}=3.26$ mm
 $0.12 \cdot D_{1\_emme} > b_{emme} > 0.1 \cdot D_{1\_emme}$ aralığında olmalıdır.
b değeri uygundur!!
- e)Yuva Çapı $h_s=3.24$ mm
- f)Toplam tabla kalınlığı kontrolü $\rho_{ussu\_emme}=4.73$ mm
 $h_{1\_2\_emme} > \rho_{ussu\_emme}$ olmalıdır. $h_{1\_2\_emme}=5.4455$ [mm]
Emme supabı toplam tabla kalınlığı uygun.EMNİYETLİ!!!
- g)Supap Sapı Kontrolü; $\delta_{ss}=9.00$ mm

8.1.2 Egzoz Supabı Boyutları ve Kalkma Miktarı

Egzoz kanalı kesit alanı $A_{k\_egzoz}=0.000988$ m/s

- a)Egzoz Supabı Çapı; $\delta_{egzoz}=7$ mm
- b)Egzoz Supabı Kalkma Miktarı;
İki reel kök; $x_1 = 40.064275$ $x_2 = 12.398789$
Küçük kök Kabul edilir; $h_{egzoz}= 13$ mm
- c)Minimum Supap Tablası Çapı; $D_{st\_egzoz}=24.54$ mm
- d)Max.Supap Tablası Çapı; $D_{st\_ussu\_egzoz}=29.97$ mm
Supap oturma yüzeyi genişliği; $b_{egzoz}=3.54$ mm
- e)Yuva Çapı; $h_s_{egzoz}=3.01$ mm
- f)Egzoz supabı toplam tabla kalınlığı kontrolü
 $\rho_{ussu\_egzoz}=4.05$ mm
 $h_{1\_2\_egzoz} > \rho_{ussu\_egzoz}$ olmalıdır. $h_{1\_2\_egzoz}=7.0000$ [mm]
Egzoz supabı toplam tabla kalınlığı uygun.EMNİYETLİ!!!
- g)Supap Sapı Kontrolü; $\delta_{ss}=8.00$ mm

8.2 Kam Profilinin Belirlenmesi

Emme ve Egzoz Avans Değerleri;

Emme açılma avansı; $\alpha_1=(10-20)^\circ$ KMA $\alpha_1=17^\circ$ KMA
Emme Kapanma Gecikmesi; $\alpha_2=(40-60)^\circ$ KMA $\alpha_2=40^\circ$ KMA
Egzoz Açılma Avansı; $\alpha_3=(45-60)^\circ$ KMA $\alpha_3=45^\circ$ KMA
Egzoz Kapanma Gecikmesi; $\alpha_4=(4-15)^\circ$ KMA $\alpha_4=11^\circ$ KMA

- a)Krank mili açısal hızı; $w=659.73$ rad/s
- b)Emme Supabının açık kaldığı zaman; $t_{emme}=0.006270$ rad/s
- c)Emme kam açısı; $\text{iki\_fi\_emme}=118.50^\circ$
- d)Egzoz Supabının Açık Kaldığı Zaman; $t_{egzoz}=0.006243$ s
- e)Egzoz kam açısı; $\text{iki\_fi\_egzoz}=118.00^\circ$

8.2.1 Emme Kam Profilinin Belirlenmesi

s_{emme} :Külbütör ile supap arası boşluk
 s_{k_emme} :Kam ile itecek arasındaki boşluk
 h_{emme} :Supap kalkma miktarı
 h_{k_emme} :Kam tarafındaki kalkma miktarı
 $L1_{emme}, L2_{emme}$:Külbütör kol uzunlukları
 $h_{k\_emme}/h_{emme}=L2_{emme}/L1_{emme}=s_{k\_emme}/s_{emme}=(0.5-0.96)$
 $h_{k\_emme}/h_{emme}=L2_{emme}/L1_{emme}=s_{k\_emme}/s_{emme}=0.7$ alındı

- a) Kam Tarafındaki kalkma miktarı; $h_k_{emme}=10.5000$
b) Külbütör ile supap sapı arasındaki boşluk; $s_k=0.1750$ mm
c) Kam Konstüksiyonu; $d_k=21$ mm
d) Kam Genişliği; $b=7$ mm
e) Emme Kam Profilinin Belirlenmesi
 $20 \cdot h_k_{emme} > r1_{emme} > 8 \cdot h_k_{emme}$ değerleri aralığında olmalıdır.
 $r1$ değeri uygundur. $r1=188.70$ mm
 $r2_{secilen\_emme} == r2_{emme}$ olduğundan dolayı $r2$ değeri uygundur.
 $r2=15.00$ mm

8.2.1.1 Emme Supabı Supap kalkma miktarı, Hız, ve Supap İvmesinin Hesabı

- a) I. Bölge
 $h_{emme\_1} = (r1_{emme} - r0_{emme}) \cdot (1 - \cos(\alpha_{1\_emme}))$
 $v_{emme\_1} = (r1_{emme} - r0_{emme}) \cdot \omega_{kam} \cdot \sin(\alpha_{1\_emme})$
 $a_{emme\_1} = (r1_{emme} - r0_{emme}) \cdot \omega_{kam}^2 \cdot \cos(\alpha_{1\_emme})$

- b) II. Bölge
 $h_{emme\_2} = a_{emme\_kam} \cdot \cos(\alpha_{2\_emme}) + r2_{emme} - r0_{emme}$
 $v_{emme\_2} = -\omega_{kam} \cdot a_{emme\_kam} \cdot \sin(\alpha_{2\_emme})$
 $a_{emme\_2} = -\omega_{kam}^2 \cdot a_{emme\_kam} \cdot \cos(\alpha_{2\_emme})$

Hesaplamalarda α_{1_emme} ve α_{2_emme} açılarının işaretlerine dikkat edilmelidir.

- α_{1_emme} açısının işareti;
supap açılırken (+)
supap kapanırken (-)

- α_{2_emme} açısının işareti;
supap açılırken (-)
supap kapanırken (+)
hızın işareti;
supap açılırken (+)
supap kapanırken (-)

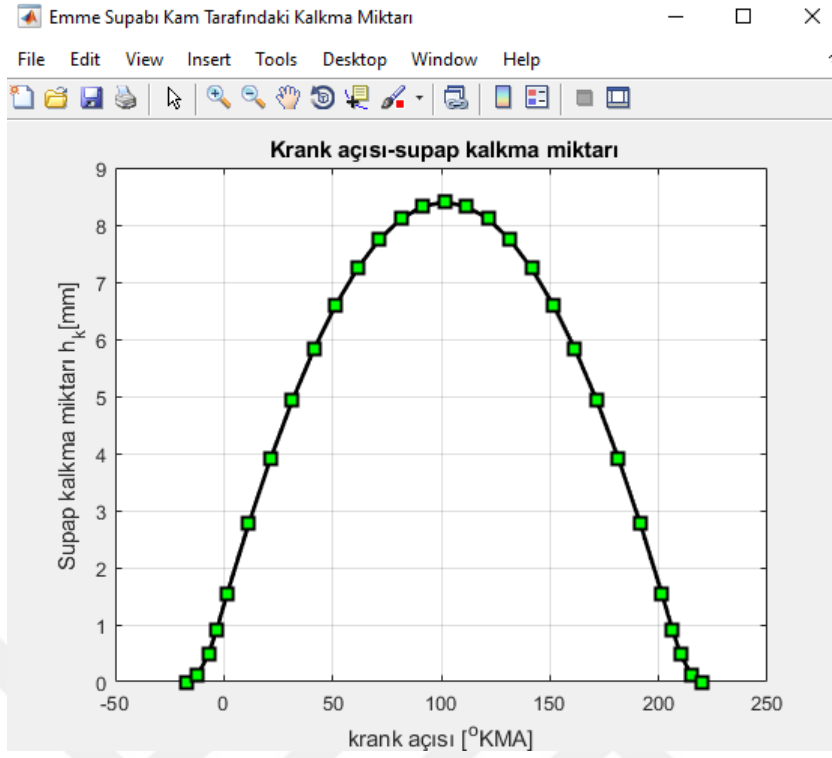
- ivmenin I. bölgede işareti;
supap açılırken (+)
supap kapanırken (-)

- ivmenin II. bölgede işareti;
supap açılırken (-)
supap kapanırken (+)

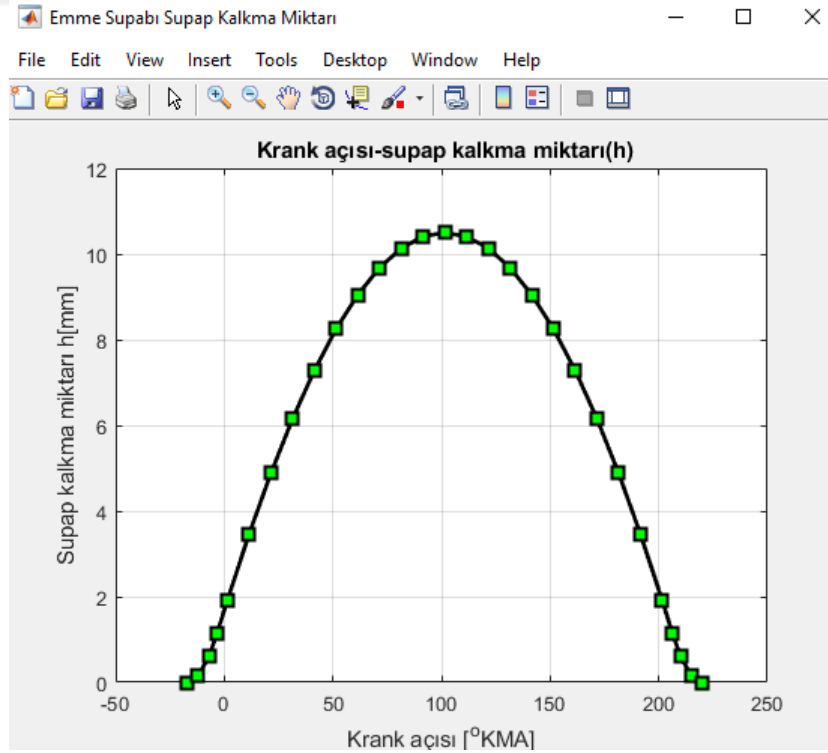

Tablo 10. Örnek 2 için emme supabı tablosu

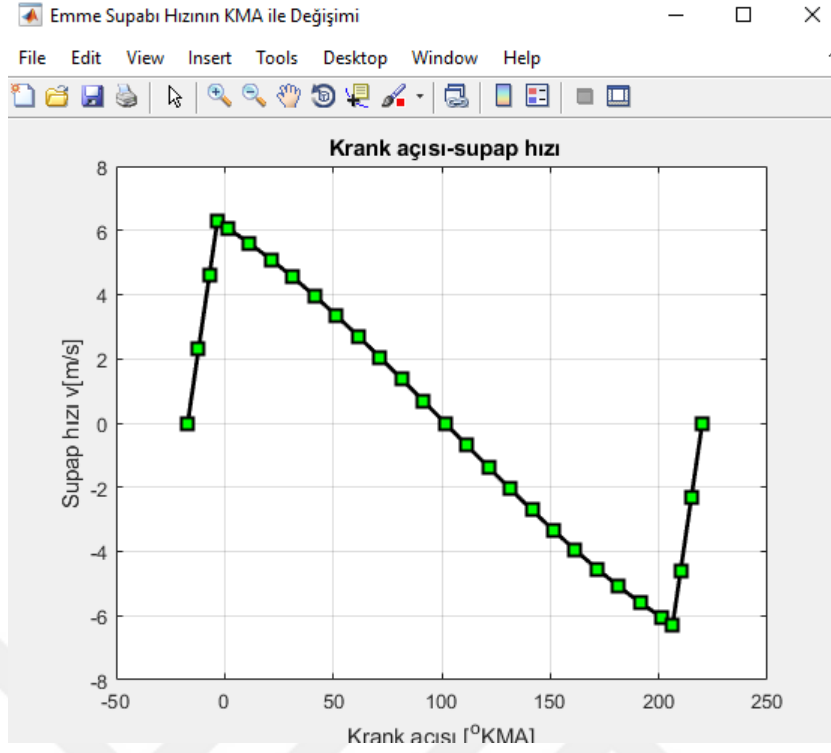
α °	φ °	φ_1 °	φ_2 °	h_k (mm)	h (mm)	v (m/s)	a (m/s ²)
-17	351,5	0	0	0	0	0	17431,27
-12	354	2,5	0	0,121977	0,152471	2,304992	17414,68
-7	356,5	5	0	0,487674	0,609593	4,605597	17364,94
-3,36047	358,3198	6,819766	52,43023	0,906758	1,133448	6,274957	-1592,3
1,5	0,75	0	50	1,541522	1,926903	6,064631	-1678,64
11,5	5,75	0	45	2,77645	3,470563	5,598033	-1846,61
21,5	10,75	0	40	3,908053	4,885067	5,08883	-2000,52
31,5	15,75	0	35	4,927719	6,159649	4,540898	-2139,21
41,5	20,75	0	30	5,827688	7,28461	3,958407	-2261,62
51,5	25,75	0	25	6,60111	8,251387	3,34579	-2366,82
61,5	30,75	0	20	7,242098	9,052623	2,70771	-2454
71,5	35,75	0	15	7,745776	9,68222	2,049022	-2522,51
81,5	40,75	0	10	8,108309	10,13539	1,37474	-2571,82
91,5	45,75	0	5	8,326938	10,40867	0,689996	-2601,56
101,5	50,75	0	0	8,4	10,5	0	-2611,5
111,5	55,75	0	-5	8,326938	10,40867	-0,69	-2601,56
121,5	60,75	0	-10	8,108309	10,13539	-1,37474	-2571,82
131,5	65,75	0	-15	7,745776	9,68222	-2,04902	-2522,51
141,5	70,75	0	-20	7,242098	9,052623	-2,70771	-2454
151,5	75,75	0	-25	6,60111	8,251387	-3,34579	-2366,82
161,5	80,75	0	-30	5,827688	7,28461	-3,95841	-2261,62
171,5	85,75	0	-35	4,927719	6,159649	-4,5409	-2139,21
181,5	90,75	0	-40	3,908053	4,885067	-5,08883	-2000,52
191,5	95,75	0	-45	2,77645	3,470563	-5,59803	-1846,61
201,5	100,75	0	-50	1,541522	1,926903	-6,06463	-1678,64
206,3605	103,1802	6,819766	-52,4302	0,906758	1,133448	-6,27496	17307,94
210	105	5	0	0,487674	0,609593	-4,6056	17364,94
215	107,5	2,5	0	0,121977	0,152471	-2,30499	17414,68
220	110	0	0	0	0	0	17431,27

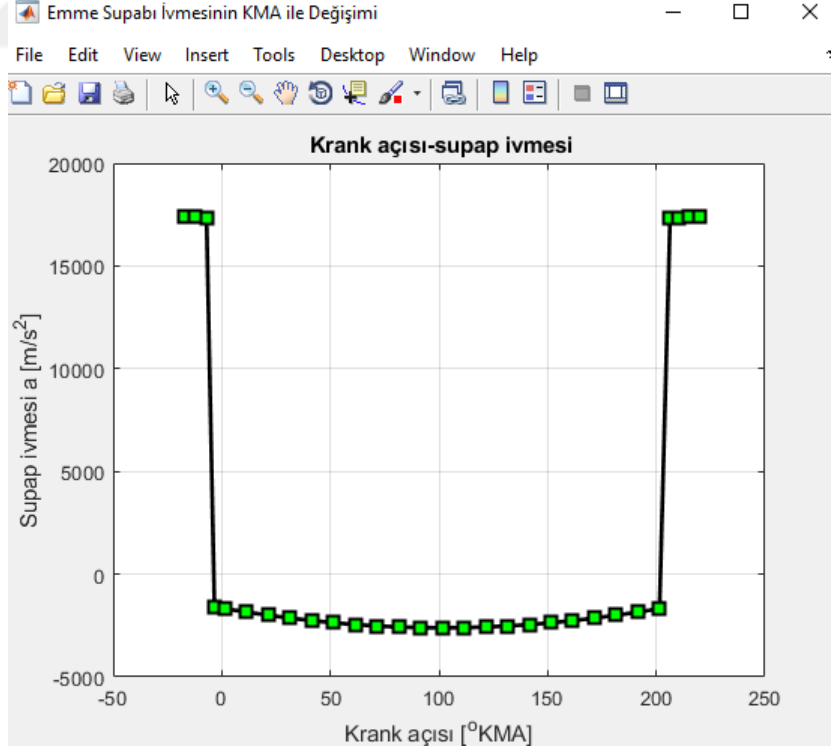
Şekil 57. Emme supabının kam tarafı supap kalkma miktarının değişimi

Şekil 58. Emme supabının supap kalkma miktarının °KMA ile değişimi

Şekil 59. Emme supabın hızının °KMA ile değişimi

Şekil 60. Emme supabının ivmesinin °KMA ile değişimi

8.2.2 Egzoz Kam Profilinin Belirlenmesi

s_{egzoz} :Külbütör ile supap arası boşluk
 s_k_{egzoz} :Kam ile itecek arasındaki boşluk
 h_{egzoz} :Supap kalkma miktarı
 h_k_{egzoz} :Kam tarafındaki kalkma miktarı
 $L1_{egzoz}, L2_{egzoz}$:Külbütör kol uzunlukları
 $h_k_{egzoz}/h_{egzoz}=L2_{egzoz}/L1_{egzoz}=s_k_{egzoz}/s_{egzoz}=(0.5-0.96)$
 arası seçilir
 $h_k_{egzoz}/h_{egzoz}=L2_{egzoz}/L1_{egzoz}=s_k_{egzoz}/s_{egzoz}=0.8$

a) Kam tarafındaki kalkma miktarı; $h_k_{egzoz}=10.40$ mm
 b) Külbütör ile supap sapı arasındaki boşluk; $s_k_{egzoz}=0.32$ mm
 c) Kam mili çapı; $d_k_{egzoz}=21$ mm
 d) Kam Genişliği; $b_{egzoz}=7$ mm
 e)Egzoz Kam Profilinin Belirlenmesi
 $8 \cdot h_k_{egzoz} < r1_{egzoz} < 20 \cdot h_k_{egzoz}$ aralığında olduğundan;
 $r1_{egzoz}$ değeri uygundur. $r1_{egzoz}=181.83$ mm
 $r2_{egzoz}$ değeri uygundur değil.KONTROL!!!

8.2.2.1 Egzoz Supabı Supap Kalkma Miktarı,Hız ve Supap İvmesinin Hesabı

a) I. Bölge
 $h_{egzoz\_1}=(r1_{egzoz}-r0_{egzoz}) \cdot (1-\cos(\phi_{1\_egzoz}))$
 $v_{egzoz\_1}=(r1_{egzoz}-r0_{egzoz}) \cdot \omega_{kam} \cdot \sin(\phi_{1\_egzoz})$
 $a_{egzoz\_1}=(r1_{egzoz}-r0_{egzoz}) \cdot \omega_{kam}^2 \cdot \cos(\phi_{1\_egzoz})$

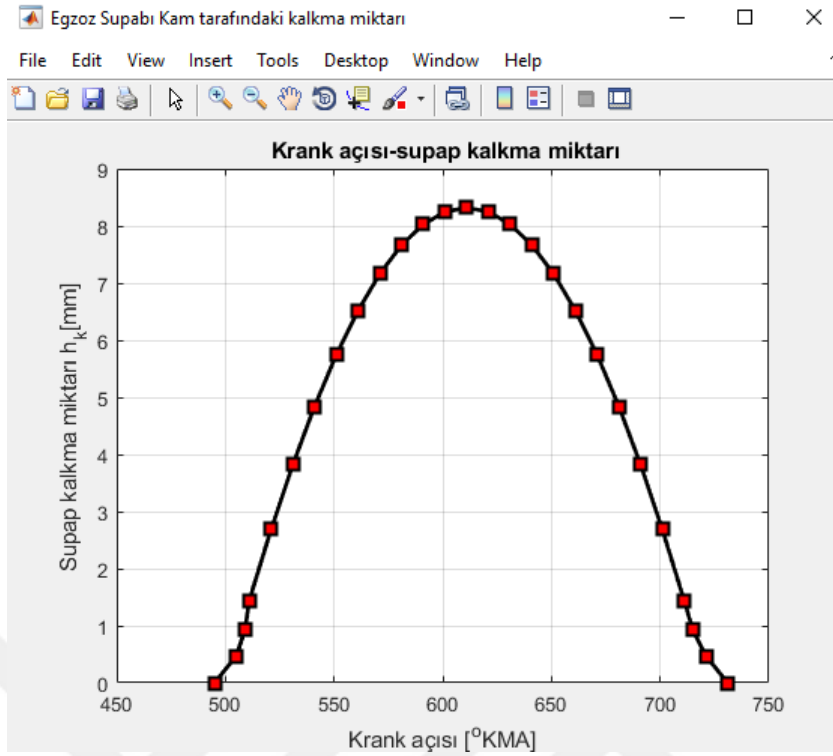
b) II. Bölge
 $h_{egzoz\_2}=a_{kam} \cdot \cos(\phi_{2\_egzoz})+r2-r0$
 $v_{egzoz\_2}=-\omega_{kam} \cdot a_{egzoz\_kam} \cdot \sin(\phi_{2\_egzoz})$
 $a_{egzoz\_2}=-\omega_{kam}^2 \cdot a_{egzoz\_kam} \cdot \cos(\phi_{2\_egzoz})$

Hesaplamalarda ϕ_{1_egzoz} ve ϕ_{2_egzoz} açılarının işaretlerine dikkat edilmelidir.

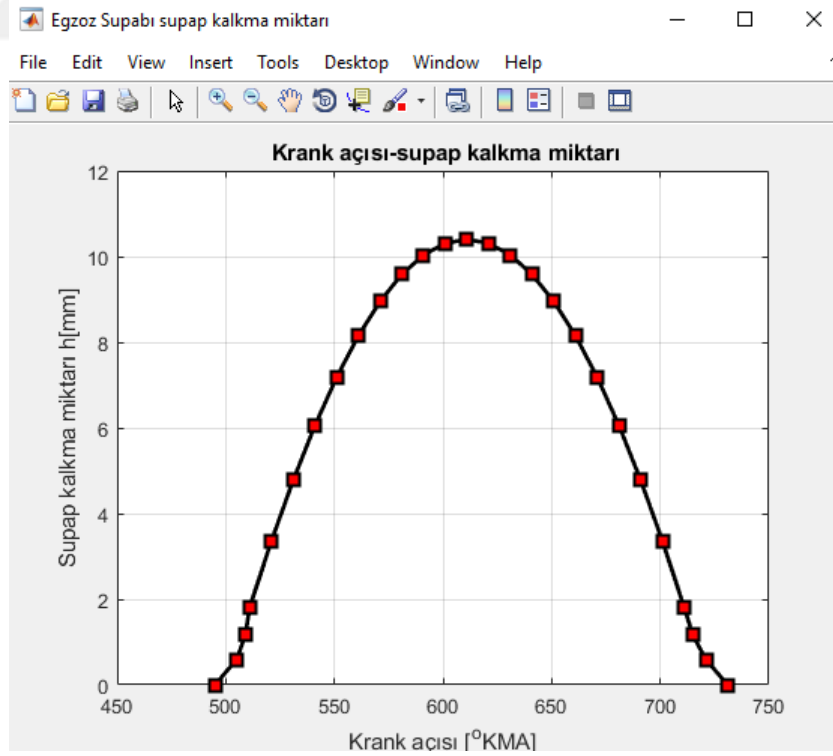
ϕ_{1_egzoz} açısının işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
 ϕ_{2_egzoz} açısının işareti;
 supap açılırken (-)
 supap kapanırken (+)
 hızın işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
 ivmenin I.bölgede işareti;
 supap açılırken (+)
 supap kapanırken (-)
 ivmenin II.bölgede işareti;
 supap açılırken (-)
 supap kapanırken (+)

Tablo 11. Örnek 2 için egzoz supabı tablosu

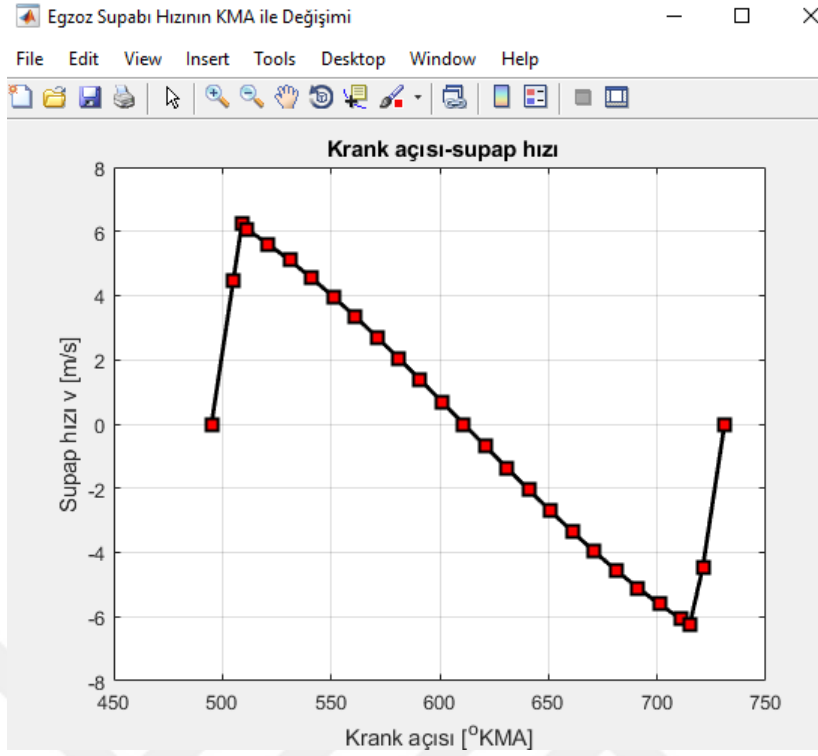
α °	φ °	φ_1 °	φ_2 °	h_k (mm)	h (mm)	v (m/s)	a (m/s ²)
495	247,5	0	0	0	0	0	16885,14
505	252,5	5	0	0,472395	0,590494	4,461302	16820,89
509,0274	254,5137	7,013704	51,9863	0,928953	1,161191	6,250363	-1611,64
511,0137	-13,5	0	50	1,447234	1,809042	6,077266	-1682,14
521,0137	-8,5	0	45	2,684734	3,355918	5,609695	-1850,45
531,0137	-3,5	0	40	3,818695	4,773369	5,099431	-2004,69
541,0137	1,5	0	35	4,840485	6,050607	4,550358	-2143,67
551,0137	6,5	0	30	5,742329	7,177911	3,966653	-2266,33
561,0137	11,5	0	25	6,517362	8,146702	3,35276	-2371,75
571,0137	16,5	0	20	7,159686	8,949608	2,713351	-2459,12
581,0137	21,5	0	15	7,664413	9,580516	2,053291	-2527,77
591,0137	26,5	0	10	8,027701	10,03463	1,377604	-2577,18
601,0137	31,5	0	5	8,246786	10,30848	0,691433	-2606,98
611,0137	36,5	0	0	8,32	10,4	0	-2616,94
621,0137	41,5	0	-5	8,246786	10,30848	-0,69143	-2606,98
631,0137	46,5	0	-10	8,027701	10,03463	-1,3776	-2577,18
641,0137	51,5	0	-15	7,664413	9,580516	-2,05329	-2527,77
651,0137	56,5	0	-20	7,159686	8,949608	-2,71335	-2459,12
661,0137	61,5	0	-25	6,517362	8,146702	-3,35276	-2371,75
671,0137	66,5	0	-30	5,742329	7,177911	-3,96665	-2266,33
681,0137	71,5	0	-35	4,840485	6,050607	-4,55036	-2143,67
691,0137	76,5	0	-40	3,818695	4,773369	-5,09943	-2004,69
701,0137	81,5	0	-45	2,684734	3,355918	-5,6097	-1850,45
711,0137	86,5	0	-50	1,447234	1,809042	-6,07727	-1682,14
714,9863	88,4863	7,013704	-51,986	0,928953	1,161191	-6,25036	16758,79
721	360,5	5	0	0,472395	0,590494	-4,4613	16820,89
731	365,5	0	0	0	0	0	16885,14

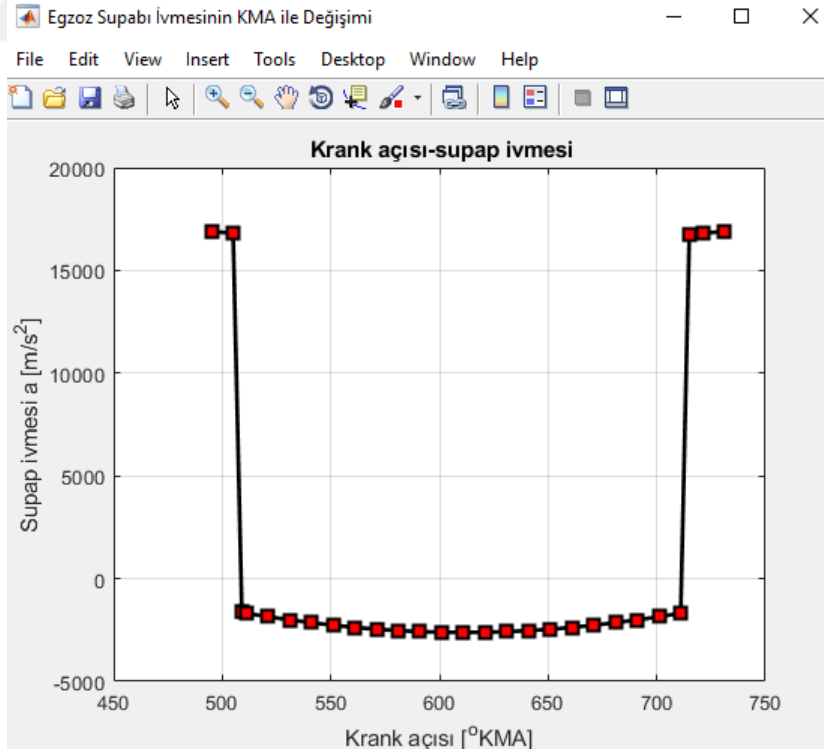
Şekil 61. Egzoz supabının kam tarafı supap kalma miktarının

Şekil 62. Egzoz supabının supap kalma miktarının °KMA ile değişimi

Şekil 63. Egzoz supabının hızının °KMA ile değişimi

Şekil 64. Egzoz supabının ivmesinin °KMA ile değişimi

8.3. SUPAP YAYLARI

Emme supabı hacmi : $V_{emme\_supap}=11600.908330 \text{ mm}^3$
 Emme supabı kütlesi : $m_{supap\_emme}=0.091299 \text{ kg}$
 Egzoz supabı hacmi : $V_{egzoz\_supap}=9963.445888 \text{ mm}^3$
 Egzoz supabı kütlesi: $m_{supap\_egzoz}=0.078412 \text{ kg}$
 Külbütörün kütlesi : $m_{klbtr}=0.052200 \text{ kg}$ alındı
 Külbütörün kütleesel atalet momenti : $I_{2\_klbtr}=0.000035 \text{ kgm}^3$

8.3.1 Emme Supabı İçin Yay Hesabı

Maksimum ivme; $a_{max\_emme}=17431.271604$
 Maksimum kuvvet; $P_{max\_emme}=2373.194604$
 Sürtünme kuvveti; $P_{surtunme}=4.000000$
 Emme yayı kuvveti; $P_{yay\_emme}=1902.555683$
 $(Pr-Pa)=(0.05-0.07)$ arasında bir değerdir.
 $Pr_{Pa}=0.07 \text{ N}$
 Yaya verilen ön yükleme : $P_{on\_emme}=67.347893 \text{ N}$
 Bu ön gerilmeyeyle yay biraz daha kısalır.
 Supap açıldığında buna ek olarak h_{emme} kadar daha kısaldığında yay karakretistiği şöyle olur;
 Emme yayı tel çapı: $d_{tel\_emme}=8 \text{ mm}$
 Max gerilme : $\tau_{max\_emme}=552 \text{ MPa}$
 $\tau_{max\_emme}<\tau_{em\_50CrV4}=590.0000$. EMNİYETLİ
 Sarım sayısı : $i=5$
 Sıkışmaya aktif olarak katılmayan sarım sayısı : $i_{ussu\_n}=1$
 Serbest durumdaki yay uzunluğu : $H_{yay\_emme}=64.4381$
 Supaplar tam açıkken yay uzunluğu : $L_{min\_yay\_emme}=49.0000 \text{ mm}$
 Supaplar kapalıyken yay uzunluğu : $L_{yay\_emme}=64.0000 \text{ mm}$
 Yayların doğal frekansı : $w_{frekans\_emme}=500.5767 \text{ rad/s}$
 KAm milinin frekansı : $w_{kam}=329.8672 \text{ rad/s}$
 $w_{frekans\_emme}$ ve w_{kam} eşit değil. EMNİYETLİ

8.3.2. Egzoz Supabı İçin Yay Hesabı

Yaya verilen ön yükleme : $P_{on\_egzoz}=49.368976 \text{ N}$
 Bu ön gerilmeyeyle yay biraz daha kısalır.
 Supap açıldığında buna ek olarak h_{emme} kadar daha kısaldığında yay karakretistiği şöyle olur;
 Egzoz yayı tel çapı: $d_{tel\_egzoz}=7 \text{ mm}$

 Max gerilme : $\tau_{max\_egzoz}=551 \text{ MPa}$
 $\tau_{max\_egzoz}<\tau_{em\_50CrV4}=590.0000 \text{ [MPa]}$ EMNİYETLİ
 Sarım sayısı : $i=7$
 Sıkışmaya aktif olarak katılmayan sarım sayısı : $i_{ussu\_n\_egzoz}=1$
 Serbest durumdaki yay uzunluğu : $H_{yay\_egzoz}=70.7246 \text{ mm}$
 Supaplar tam açıkken yay uzunluğu : $L_{min\_yay\_egzoz}=57.4000 \text{ mm}$
 Supaplar kapalıyken yay uzunluğu : $L_{yay\_egzoz}=70.4000 \text{ mm}$
 Yayların doğal frekansı : $w_{frekans\_egzoz}=578.6667 \text{ rad/s}$
 $w_{frekans\_egzoz}$ ve w_{kam} birbirine eşit değil. EMNİYETLİ

9.MOTOR DONANIMLARI TASARIMI

9.1.Yağlama Donanımı

Motorlarda genelde 2 çeşit yağlama yapılır.
 **Sıçrama ile yağlama
 **Cebri yağlama yağlama
 Kartere silindir hacmi litesine başına 5 lt yağ konur.

9.2. Dişli Pompanın Boyutlandırılması

Ortalama Debi : $Q_{ort}=2600 \text{ lt/BGh}$
 Modül : $modul=3 \text{ mm}$

Diş yüksekliği : $e_{dis\_yuks}=6.60$ mm
 Pompa genel verimi : $\eta_{pompa\_genel}=0.80$
 Pompa mekanik verimi: $\eta_{pompa\_mek}=0.80$
 Dişli pompa devir sayısı: $n_{pompa}=4200$ d/dk
 Eğer $n_{pompa}>3000$ d/dk ise pompada helisel dişler kullanılır.
 Dişli pompası yuvarlanma dairesi çapı: $d_{disli\_yuv}=29$ mm
 Diş genişliği : $h_{dis\_gen}=29.00$ mm
 Çevresel dişli hızı : $V_{cev\_disli}=6.38$ m/s
 Çevresel dişli hızı $V_{cev\_disli}<10$ [m/s] EMNİYETLİ!!
 Dişli Pompanın Diş Sayısı : $N_{dpds}=9.67$
 $7<N_{dpds}<12$ olmalıdır.
 Diş sayısı şartı sağlanmıştır.
 Diş üstü çapı : $D_{1\_duc}=35.00$ mm
 Diş dibi çapı : $D_{i\_ddc}=23.00$ mm
 Yağlama yağının 1 dakikada 6 kez sirkülasyon yaptığı düşünülürse:

9.3. Soğutma Donanımı

Alüminyum için gerekli değerler;
 Elastisite modülü : $E_{al}=66000000.0000$ [MPa]
 Isı genleşme katsayısı : $\alpha_{al}=0.0000$ 1/°C
 Isı iletim katsayısı : $\lambda_{al}=202$ kcal/mhK
 Emniyet gerilmesi : $\sigma_{em\_al}=1015.0000$ kg/cm²/mhK
 Geçme kovanlarında çeper kalınlığı : $s_{soğutma}=1.0452$ mm
 Geçme kovanlarında çeper kalınlığı kontrolü :
 $s_{soğutma\_kontrol}=0.3807$ mm
 $s_{soğutma}=1.0452$ mm $>s_{soğutma\_kontrol}=0.3807$ mm
 Geçme kovanlarında çeper kalınlığı uygundur. EMNİYETLİ!!
 Çeki gerilmesi : $\sigma_{c\_soğutma}=34.4520$ kg/cm²
 Isıl gerilme : $\sigma_{t\_soğutma}=34.4520$ kg/cm²
 Toplam gerilme :
 $\sigma_{toplam}=\sigma_{c\_soğutma}+\sigma_{t\_soğutma}=68.9040$ kg/cm²
 Emniyet gerilmesi : $\sigma_{em\_al}=1015.0000$ kg/cm²
 Mukavemet kontrolü :
 $\sigma_{toplam}=\sigma_{c\_soğutma}+\sigma_{t\_soğutma}\leq\sigma_{em\_al}$ EMNİYETLİ!!

10.1. Gövde Et Kalınlığı Hesabı

Gövde malzemesi olarak Al seçildi.
 Al için mekanik ve ısısal değerler şöyledir:
 Isıl genleşme katsayısı : $\alpha_{al}=0.0000$ 1/°C
 Elastisite modülü : $E_{em}=66000.00$ MPa
 Isı iletim katsayısı : $\lambda_{al}=202.0000$ W/mK

a) Gövde Et Kalınlığı : $s_{govde}=6.4961$ mm
 b) Gaz Bas. oluşan Çeki Gerilmesi : $\sigma_{c\_govde}=59.4778$ Mpa
 c) İç&dış cidar sıc. fark. kayn. ısıl gerilme:
 $\sigma_{t\_govde}=59.4778$ Mpa
 d) Toplam gerilme : $\sigma_{top\_govde}=118.9556$ Mpa
 90 MPa $<\sigma_{top\_govde}<180$ MPa Toplam gerilme uygundur. EMNİYETLİ!!

10.2. Soğutma Kanalları Boyutlandırılması

$m_{nokta}=Q_{su}/(ro_{su}*Cs*t_{c\_g})$
 Soğutma suyu kütledebisi : $m_{nokta}=0.15480572$ m² lt/dk
 $A_{sk}=m_{nokta}*10^{-3}/(ro_{su}*V_{sk})$
 Soğutma kanalı alanı : $A_{sk}=0.00001935$ m²

10.4. Su Gazı Dengesine Göre Emisyon Değerleri

Yakıtın kapalı formülü; C8H15
 Havanın içindeki O2 ve N oranları
 $0.21*O_2 + 0.79*N_2$ dir.

Kuru hava : $O_2 + 0.79/0.21 * N_2$
 $C_8H_{15} + \alpha * O_{min} * (O_2 + 3.762 * N_2) = n_1 * CO_2 + n_2 * H_2O + n_3 * CO + n_4 * H_2 + n_5 * O_2 + n_6 * N_2$
 C için; $8 = n_1 + n_3$; ..... 1. denklem
 H için; $15 = n_2 + n_4$; ..... 2. denklem
 O için; $\alpha * O_{min} * 2 = 2 * n_1 + n_2 + n_3 + n_5$; ..... 3. denklem
 N için; $\alpha * O_{min} * 3.762 * 2 = 2 * n_6$; ..... 4. denklem

5 Bilinmeyen ve 4 denklemimiz olduğu için ek bir denkleme ihtiyaç duyulmaktadır.

Su gazı dengesinden... $H_2 + CO_2 \rightleftharpoons H_2O + CO$; $K_{wg} = (n_2 * n_3) / (n_4 * n_1)$
 $K = n_2 * n_3 / (n_4 * n_1)$; ..... (1)

$$8 = n_1 + n_3 \text{ ..... (2)}$$

$$7.5 = n_2 + n_4 \text{ ..... (3)}$$

$$\alpha * O_{min} * 2 = 2 * n_1 + n_2 + n_3 + n_5 \text{ ..... (4)}$$

$$n_1 + n_2 + n_3 + n_4 = 8 + 7.5 \text{ ..... (5)}$$

$$(2 * n_1 + n_2 + n_3) \text{ ..... (6) denklemini (-) ile çarpılıp, (5)}$$

denklemini ile toplanırrsa;

$$n_1 - n_4 = 7.06$$

$$n_4 = n_1 - 7.06 \text{ ..... (7)}$$

$$n_3 = 8 - n_1 \text{ ..... (8) .. (2) denkleminde yazılır}$$

$n_2 = 7.5 + 7.06 - n_1$ (7) numaralı denklem (3) numaralı denkleminde yerine yazılırsa

$$n_2 = 14.56 - n_1 \text{ ..... (9)}$$

(9), (8) ve (7) numaralı denklemler (1) numaralı denkleminde yerine yazılırsa;

$$((14.56 - n_1) * (8 - n_1)) / ((n_1 - 7.06) * n_1) = K \text{ ..... (10)}$$

(10) numaralı denklem düzenlenirse;

$$n_1^2 + (-14.56 - 8 + 7.06 * K) * n_1 / (1 - K) + 14.56 * 8 / (1 - K) = 0$$

2. dereceden kök bulma;

$$\Delta = b^2 - 4 * a * c;$$

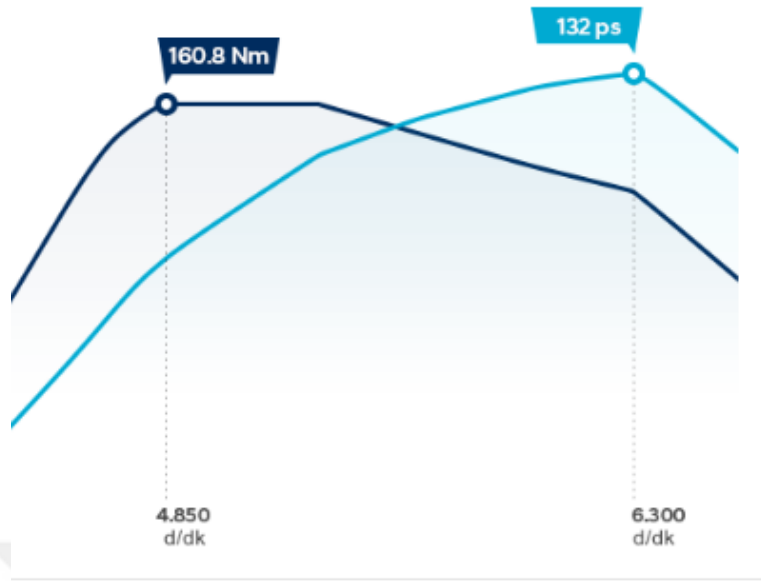
Gerçek İki Kök Vardır

$$n_1 = 7.193219, n_2 = 7.366781, n_3 = 0.806781, n_4 = 0.133219,$$

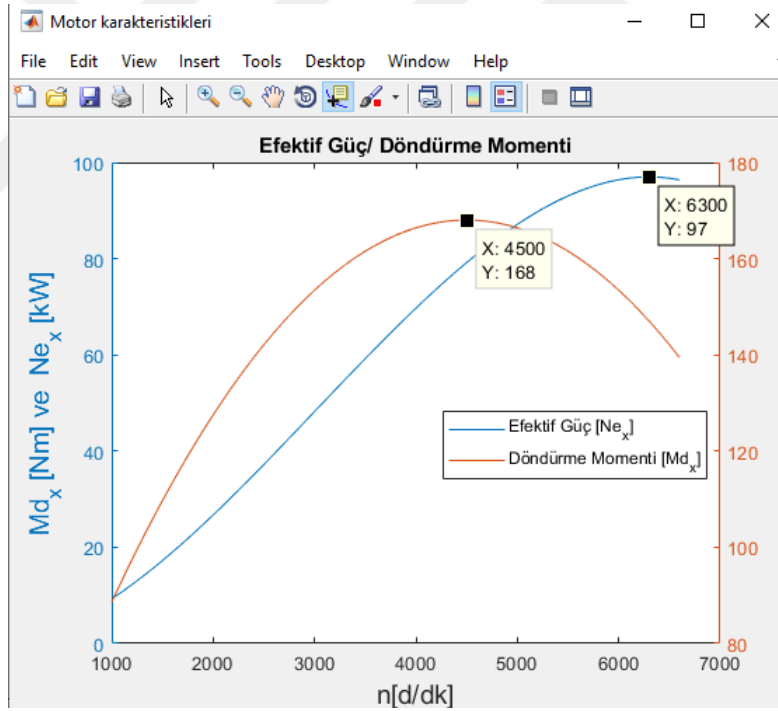
$$n_6 = 42.435360, n_5 = 57.935360$$

$$y_{CO_2} = 0.124159, y_{H_2O} = 0.127155, y_{CO} = 0.013926$$

$$y_{H_2} = 0.002299, y_{N_2} = 0.732460$$

Şekil 65. Hyundai Tucson 1.6 GDI, 97 kW taşıtın karakteristik eğrileri [14]

Şekil 66. MATLAB sonucu efektif güç/döndürme momenti grafiği

Hyundai Tucson 1.6 GDI araç için $n=4850$ [d/dk] için $M_{d\_x}=160.8$ [Nm]'dir.

Bizim hesaplarımızda $n_x=4500$ [d/dk] için $M_{d\_x}=168$ [Nm]'dir.

$$\text{Aradaki hata oranı; } \text{Hata}_{M_d} = \left| \frac{M_{d,\text{hesap}} - M_{d,\text{araç}}}{M_{d,\text{hesap}}} \right| = 0.042857 \cong \%4.2857$$

9. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, benzer motorların verilerinden yararlanılarak doğal emişli ve aşırı doldurmalı iki otomobil benzin motorunun ön tasarımı, termik hesapları, dinamik hesapları, volan, piston, biyel, krank mili tasarımları, supap ve kumanda mekanizması tasarımı, motor ve gövde tasarımı hesapları bir bilgisayar programı geliştirilerek hesaplandı. Bilgisayar programının oluşturulmasında, Durgun [3] tarafından geliştirilmiş olan ve benzer motorların ampirik verilerine dayanan ön hesap, ısıl ve yapısal tasarım yaklaşımı kullanılmıştır. Bu çalışma sayesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Bir dakikadan kısa bir sürede belirli bir sıkıştırma oranına sahip bir taşıt benzin motorunun istenilen bir nominal devir sayısında istenilen gücü üretebilmesi için gerekli ana boyutların belirlenmesi ve silindir içindeki gaz basınçlarının ve sıcaklıklarının değişimine göre başlıca motor elemanlarının boyutlandırılması ve termik ve mekanik açıdan gerekli kontrollerin yapılması geliştirilen bilgisayar programı yardımıyla kolaylıkla yapılabilmektedir.

2. Böylece doğal emişli veya aşırı doldurmalı benzin motorlarının tasarımı yapılabilir. Yapılan tasarımlar hem '.txt' dosyası olarak hem de '.xls' dosyası olarak kaydedilir ve istenildiği zaman kullanılabilir.

3. İndikatör diyagramı çizdirilerek 4-zamanlı gerçek bir motor çevriminde emme, sıkıştırma, yanma-genişleme ve egzoz zamanlarında silindir içinde değişkenlik gösteren gaz basıncının durumu gözlemlenebilir. Böylece tasarımın imalatı yapılmadan önce silindir içinde gerçekleşen olayların yaklaşık olarak da olsa bir ön tahmini yapılmış olur.

4. Tasarımı yapılan benzin motorlarının motor karakteristiklerinin grafikleri çizdirilerek özgül yakıt tüketimi, efektif verim, döndürme momenti ve efektif gücün devir sayısına göre değişimleri çok kısa bir sürede gözlemlenebilir. Elde edilen bu karakteristikler değerlendirilerek motorun geliştirilmesi için gerekli seçimlerin yeniden gözden geçirilmesi sağlanabilir.

5. Hesaplarda kullanılan ampirik bağıntıların iyileştirilmesi için yapılması gerekenler, çok kısa sürede alınabilen sonuçların değerlendirilmesi sonucunda daha hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Hesaplanan boyutların montajında bir problem olup olmadığını gözlemleyebilmek açısından yazılan bu MATLAB programı ile bir çizim programı veya bir katı model

programı birbirine entegre edilip eş zamanlı çalıştırılırsa hesaplamaların somut hali gözlemlenebilir.

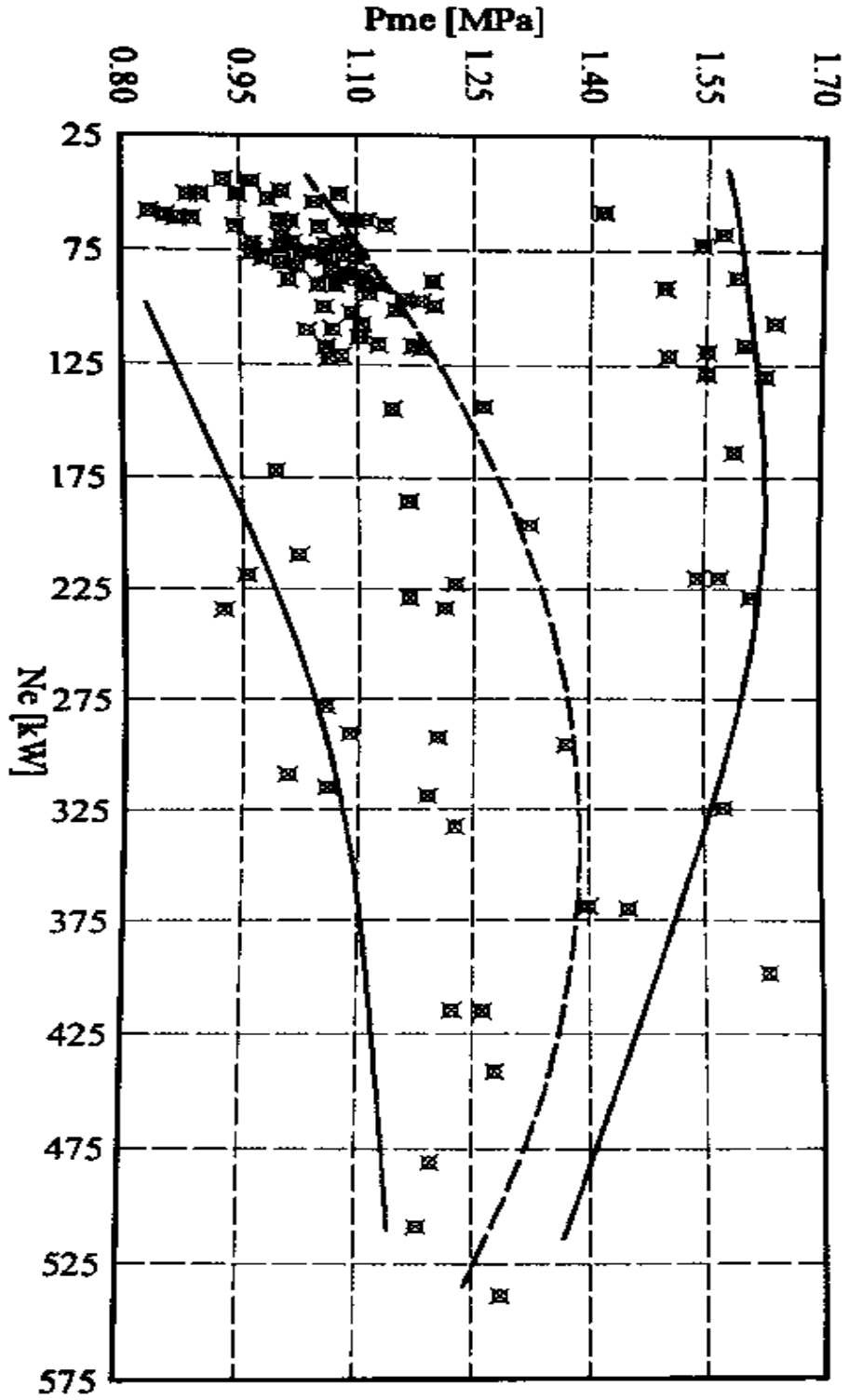

10. KAYNAKLAR

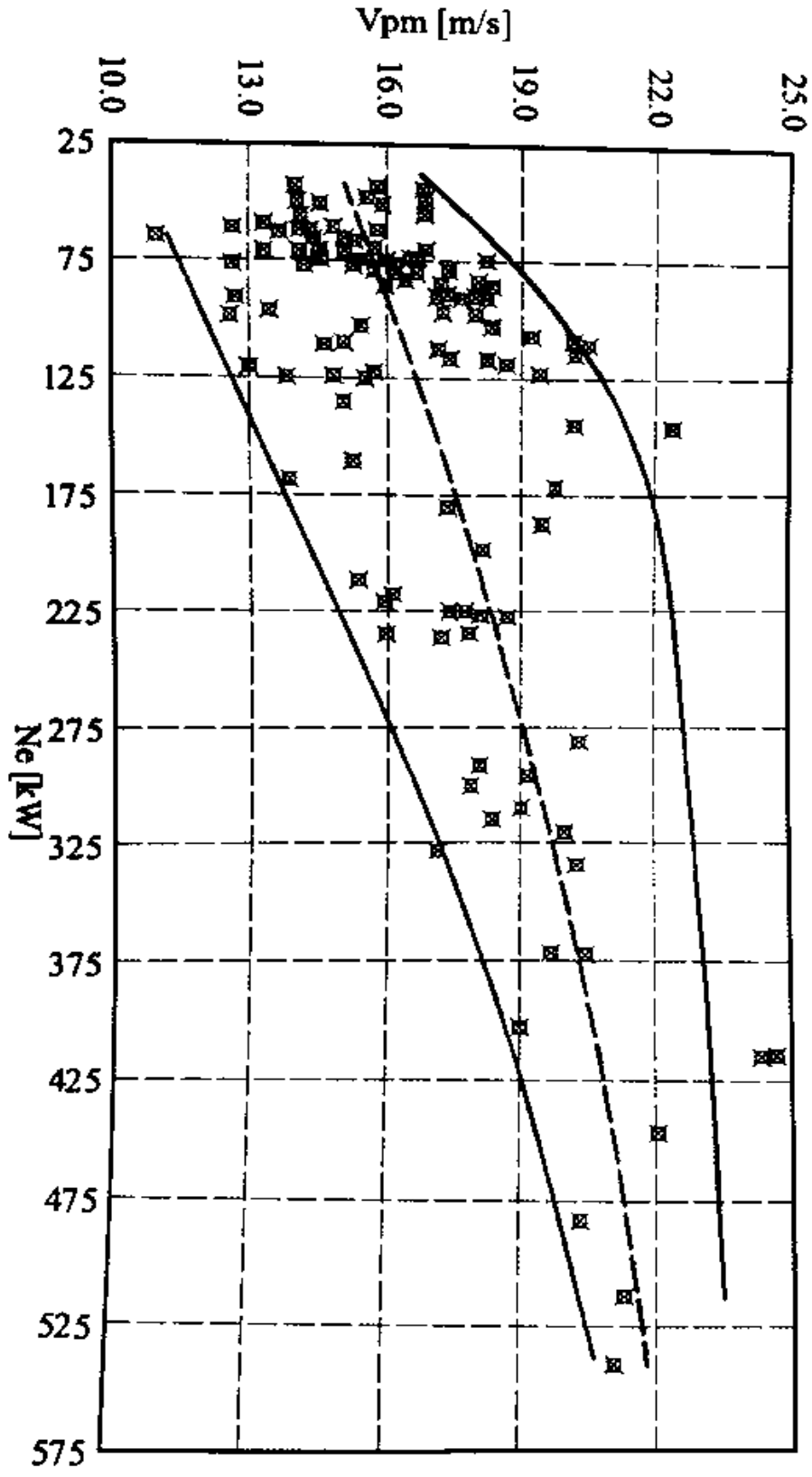
1. Arifoğlu, Uğur, Simulink&Mühendislik Uygulamaları, Üçüncü Baskı, Sakarya Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü, Alfa Yayınları, 2008, 817 s.
2. Durgun, O., İçten Yanmalı Motorlar, Gemi Mühendisleri Odası, Trabzon, 2018.
3. Durgun, O., Motor Tasarımı Ders Notları, Karadeniz Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü, (Basılmamış), Trabzon
4. Ferguson, C. R. and Kirkpatrick, A. T., Internal Combustion Engines, Applied Thermosciences, Second Edition, John Wiley & Sons, 2001
5. Çengel, Y. A. ve Boles, M. A., Termodinamik Mühendislik Yaklaşımıyla, Beşinci Baskı, Güven Bilimsel, 2008.
6. Deniz, O., İçten Yanmalı Motorlar Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü, Otomotiv Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2008.
7. Binark, H., Motorlar I, ders Notları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Makine Fakültesi, İstanbul, 1972
8. Khovakh, M., Motor Vehicle Engines, Third Printing, MIR Publishers, Moscow, 1979
9. Kolchin, A. Ve Demidov, V., Design of Automotive Engines, MIR Publishers, Moscow, 1980
10. Palavan, S., Pistonlu Makinalar Dinamiği, 6. Baskı, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1975
11. Fritz, H., ve Schmidt, A. F., Motorlar Termodinamik ve Deneysel Esaslar, Kurtulmuş Basımevi, 1955.
12. Durgun, O., Motorlu Taşıt Tekniği Ders Notları, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü, Trabzon
13. Durgun, O., TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Mühendis ve Makine Dergisi
13. Yazıcıoğlu, S., Karaca, A., Akyüz, F., Demirkan, N., Güneşli, D., Börekçi, F., İnci, Z., Saral, H., 96 kW Gücünde Yüksek Aşırı Doldurulmalı Bir Taşıt Benzin Motorunun Tasarımı, Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2012

11. EKLER

EK.1 Ortalama efektif basıncın motor gücüne göre değişimi

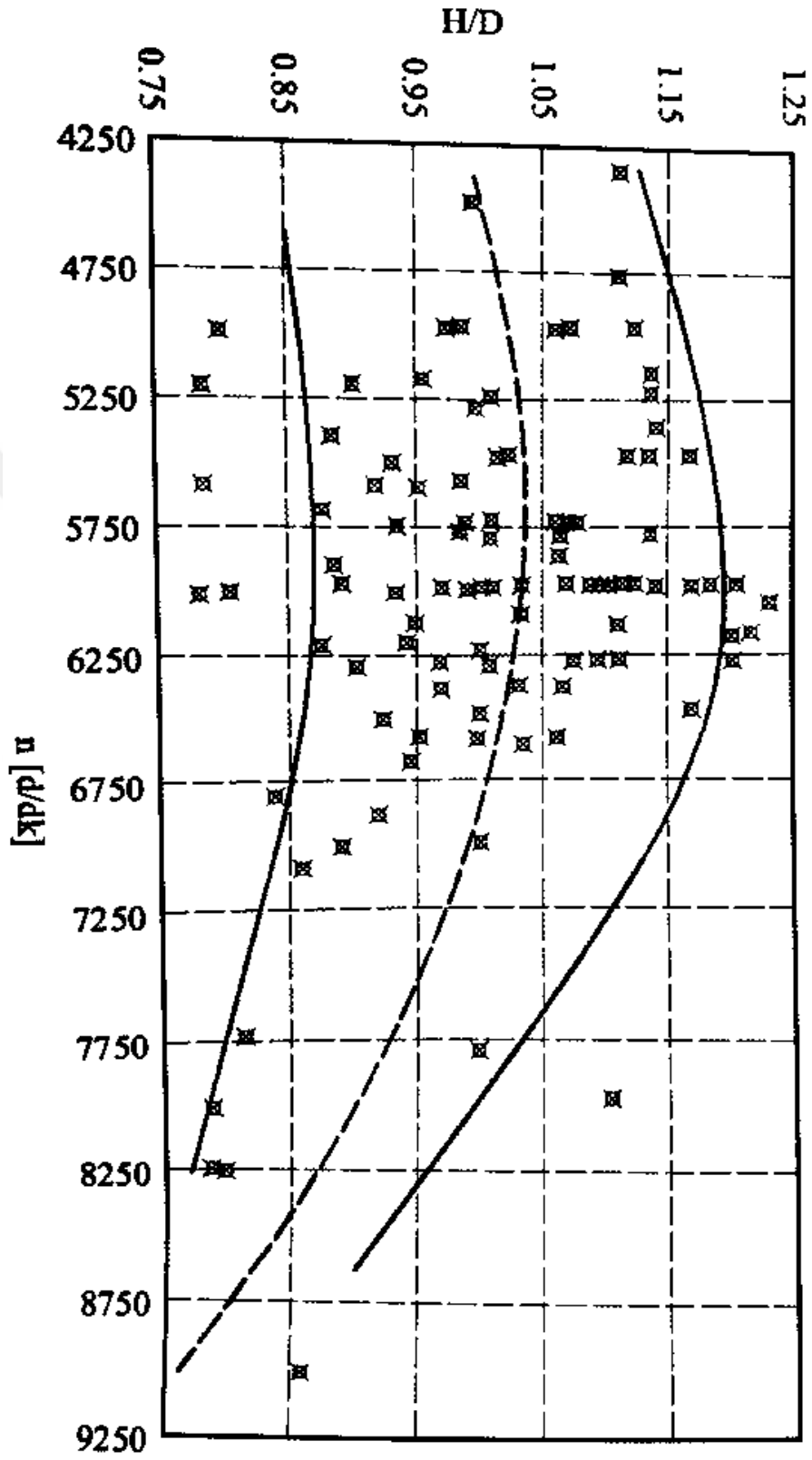

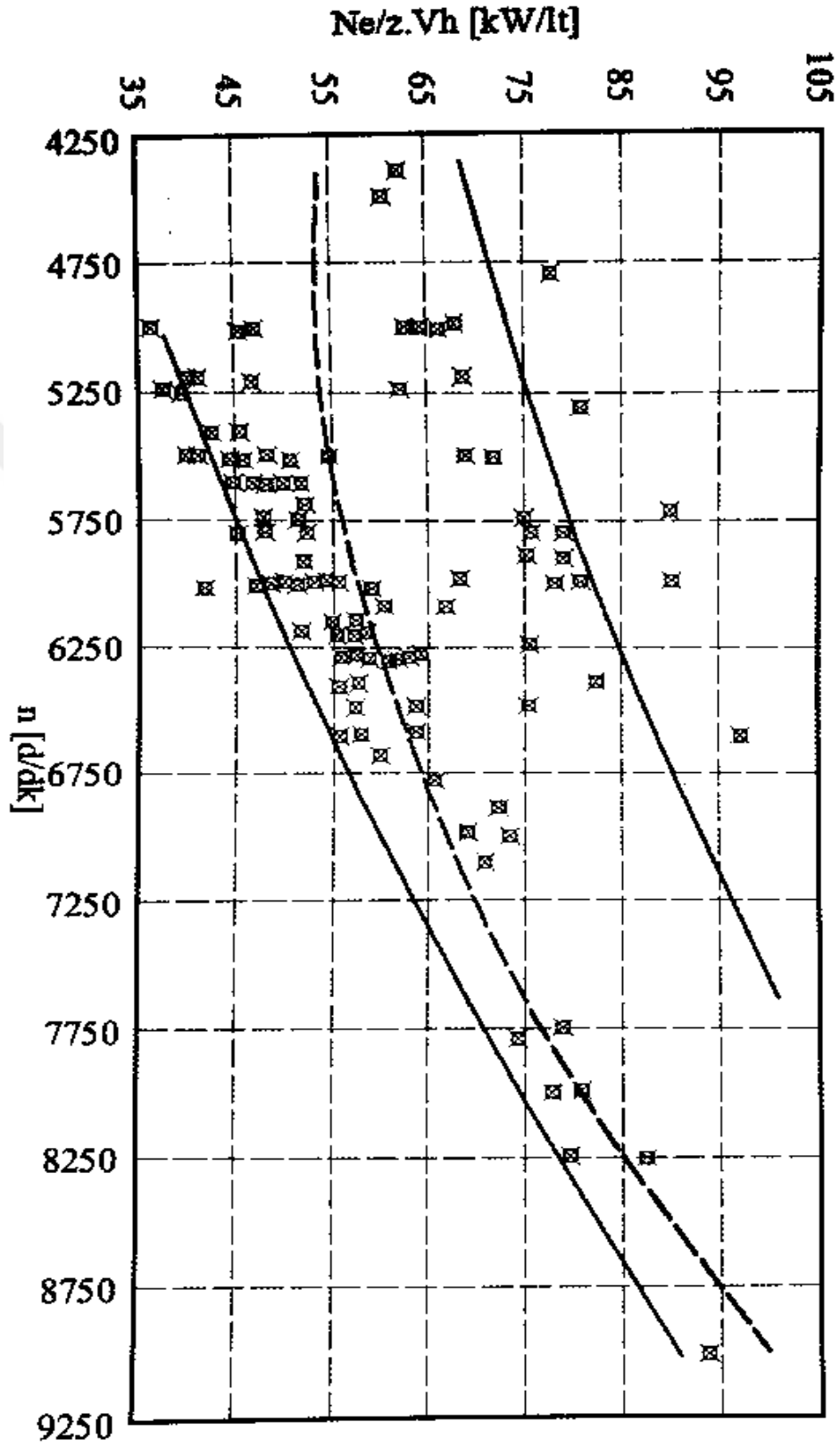
Ek 2. Ortalama piston hızının motor gücüne göre değişimi

Ek 3. H/D oranının devir sayısına göre değişimi

Ek.4 $Ne/z.Vh$ 'in devir sayısına göre değişimi

ÖZGEÇMİŞ

Pınar OLGUN, 04.04.1991 tarihinde Trabzon'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Çimenli İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini Tevfik Serdar Anadolu Lisesi'nde, lisans eğitimini 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimine 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü Otomotiv Anabilim Dalı'nda başlamıştır. İngilizce bilmektedir.

Halen Avrasya Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nde Arş. Gör. olarak çalışmaktadır.

